

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**EVLİ BİREYLERDE ÇOCUKLUK DÖNEMİ
ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE İLİŞKİSEL
YILMAZLIK VE EVLİLİKTE ÖZ YETKİNLİK
ARASINDAKİ İLİŞKİDE BAĞLANMA STİLLERİNİN
ARACI ROLÜ**

**ECE KARA
14736003**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FULYA YÜKSEL ŞAHİN**

**İSTANBUL
2019**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**EVLİ BİREYLERDE ÇOCUKLUK DÖNEMİ
ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE İLİŞKİSEL
YILMAZLIK VE EVLİLİKTE ÖZ YETKİNLİK
ARASINDAKİ İLİŞKİDE BAĞLANMA STİLLERİNİN
ARACI ROLÜ**

**ECE KARA
14736003**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FULYA YÜKSEL ŞAHİN**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

EVLİ BİREYLERDE ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÖRSELENME
YAŞANTILARI İLE İLİŞKİSEL YILMAZLIK VE EVLİLİKTE ÖZ
YETKİNLİK ARASINDAKİ İLİŞKİDE BAĞLANMA STİLLERİNİN
ARACI ROLÜ

ECE KARA
14736003

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 05.04.2019

Tezin Savunulduğu Tarih: 22.03.2019

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad:

İmza:

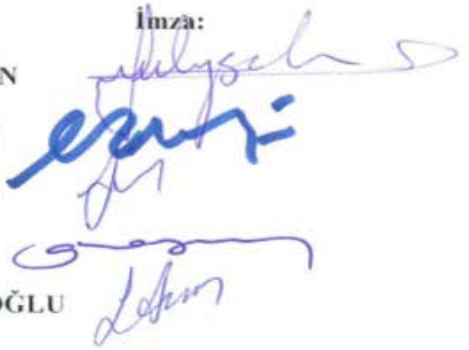
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ

Doç. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL

Doç. Dr. Şerife Gonca ZEREN

Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU

İSTANBUL
Mart– 2019

ÖZ

EVLİ BİREYLERDE ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE İLİŞKİSEL YILMAZLIK VE EVLİLİKTE ÖZ YETKİNLİK ARASINDAKİ İLİŞKİDE BAĞLANMA STİLLERİNİN ARACI ROLÜ

Ece Kara

Mart / 2019

Bu araştırmada, iki temel problem sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmanın birinci temel probleminde, evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik düzeyleri, demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın ikinci temel probleminde ise evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide, bağlanma stillerinin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmaya, 531 evli birey katılmıştır. Araştırmada, “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II”, “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği”, “Evlilikte Yetkinlik Ölçeği” ile “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde, birinci basamakta Bağımsız Gruplarda t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Mann Whitney U ve Kruskal Wallis; ikinci basamakta, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı ve Yapısal Eşitlik Analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci temel probleminin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular şöyledir: Çocuğu olmayan katılımcıların evlilik yetkinliği sıra ortalamaları en yüksek çıkmıştır. Ancak, evli bireylerin cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, eğitim düzeyi ve gelir düzeylerine göre ilişkisel yılmazlık ve evlilik yetkinliği puan/sıra ortalamaları arasında; çocuk sayısına göre evli bireylerin ilişkisel yılmazlık sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın ikinci temel probleminin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular şöyledir: Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, kaygılı ve kaçınmacı bağlanmayı pozitif yönde yordadığı; kaygılı bağlanma stili ile ilişkisel yılmazlığı yordamadığı bulunmuştur. Kaçınmacı bağlanma stili ile çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, ilişkisel yılmazlığı negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu durumda kaygılı bağlanma stili, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında aracılık etkisi göstermemekte; kaçınmacı bağlanma stili ile, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve ilişkisel yılmazlık arasında kısmi aracı rolü gösterdiği bulunmuştur.

Ayrıca araştırmanın sonucunda, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, evlilikte öz yetkinliği negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu durumda, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasında kısmi aracılık etkisi gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın bulguları, ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Örselenme, Bağlanma Stilleri, Yılmazlık, İlişkisel Yılmazlık, Yetkinlik, Evlilikte Öz Yetkinlik, Yapısal Eşitlik Analizi, Evli Bireyler.

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF ATTACHMENT STYLES IN THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD TRAUMA EXPERIENCES, RELATIONAL RESILIENCE AND MARITAL SELF-EFFICACY AMONG MARRIED INDIVIDUALS

Ece Kara

March / 2019

This study aims to find answers to two main problem questions. The first, examines the levels of relational resilience and marital self-efficacy according to certain demographic variables. The second, examines the mediating role of attachment styles in the relationship between childhood trauma experiences, relational resilience and marital self-efficacy among married individuals. 531 married individuals took part in the research. The “Childhood Trauma Questionnaire”, “Experiences in Close Relationships Scale-Revised version”, “Relational Resilience Scale”, “Marital Self-Efficacy Scale”, and “Personal Information Form” were employed. On the first step t-Test for Independent Groups, One-way Variance Analysis, Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis were performed. On the second step, Pearson Product-Moment Correlation Coefficient and Structural Equation Analysis was performed.

The findings of the first problem of the study are as follows: The mean ranking of marital self-efficacy scores with no children was found to be the highest. The relational resilience and marital self-efficacy scores were found not to significantly differ according to gender, age, their marriage duration, the form of marriage, occupation, their education levels and their income levels. No significant difference was observed for relational resilience according to the number of children they have.

The findings of the second problem of the study are as follows: Childhood trauma experiences were found to positively affect anxiety and avoidance of attachment styles. Anxiety of attachment didn’t have a direct effect on relational resilience. Avoidance of attachment and childhood trauma experiences had a negative direct effect on relational resilience. In this case, anxiety of attachment style weren’t found to act as a mediating between childhood trauma experiences and relational resilience; avoidance of attachment style were found to act as a partial mediating between childhood trauma experiences and relational resilience.

The study results also showed that avoidance and anxiety of attachment styles and childhood trauma experiences negatively effect marital self-efficacy. Anxiety and avoidance attachment styles were found to act as a partial mediating between childhood trauma experiences and marital self-efficacy. The results of the research are discussed in the light of relevant literature and some suggestions are presented.

Keywords: Trauma, Attachment Styles, Resilience, Relational Resilience, Self-Efficacy, Marital Self-efficacy, Structural Equation Analysis, Married Individuals.

ÖN SÖZ

Evlilik yaşantısı güncel ve önemini taşıyan bir konu olarak literatürde yer almaktadır. Bu yaşantıda, eşleri zorlayan ve stres düzeylerinin artmasına neden olan birbirinden farklı faktörler vardır. Zorlayıcı yaşantılar ve bazı stresörler kimi zaman eşlerin evlilik yaşantısını olumsuz düzeyde etkilemekteyken, kimi zaman da koruyucu faktörler sayesinde, eşler bu olumsuz yaşantıların üstesinden gelmektedir. Evlilik ilişkisinde, yaşanan sorunları etkili şekilde çözebilmek, bozulan dengeyi yeniden kurmak ve bireyin evlilik ilişkisinde kendini yetkin hissedebilmesi için, hem risk hem de koruyucu faktörlerin etkisi büyüktür. Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu tez çalışması da zaman zaman stresli yaşantıları beraberinde getirirse de, bu zorlu süreçte ilgisini, desteğini benden esirgemeyen, her adımında arkamda olduğunu hissettiğim, önerileriyle ve değerli geri bildirimleriyle ufkumu açan, motivasyonum düştüğünde ve kaygılandığımda moral veren, sakinleştiren, akademik çalışmanın titizlikle nasıl yapılması gerektiği konusunda bana ışık olan ve tez öğrencisi olduğum için kendimi her an şanslı hissettiğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN'e bilgi ve deneyimlerini sabırla benimle paylaştığı için çok teşekkür ediyorum.

Tezimin savunma jürüsünde yer alan değerli hocalarım; lisans eğitimimde olduğu gibi lisansüstü eğitimimde de bilgilerinden faydalanma şansı bulduğum, tez sürecinde değerli geri bildirim ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ'e; tez süreci boyunca beni sabırla dinleyen, pozitifliği ile motive eden, değerli geri bildirimleri ve katkılarından dolayı Doç. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL'e ve tez savunmamda yer alan, tezime dair değerli geri bildirimler veren, Doç. Dr. Şerife Gonca ZEREN ve Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU'na çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, doktora ders aşamasında akademik gelişimime katkı sağlayan, bilgi ve geri bildirimlerinden faydalandığım değerli hocam, Doç. Dr. Nermin Çiftçi ARIDAĞ'a çok teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitime başladığımdan bu yana, bilgi ve deneyimlerini benden hiç esirgemeyen, ihtiyaç hissettiğimde rahatlıkla danışabildiğim, akademik çalışmaları ile bana örnek olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Didem AYDOĞAN'a çok teşekkür ediyorum. Tezimin istatistiklerinde her daim yanımda olan, bilgilerini sabırla benimle paylaşan ve değerli görüşleriyle yol gösteren Prof. Dr. Hakkı Okan YELOĞLU hocama çok teşekkür ediyorum. Doktora ders aşamasından, tez savunmasına kadar geçen süre içerisinde, aynı yaşantıları paylaştığımız, birbirimizi motive ettiğimiz ve aynı zamanda akademik anlamda birbirimize destek olduğumuz için, arkadaşım Arzu BUYRUK GENÇ'e teşekkür ediyorum.

Son olarak, bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan, yüreklendiren, hem kaygılarıma hem olumlu yaşantılarıma ortak olan, desteğini her an hissettiğim sevgili eşim Mustafa Orçun KARA'ya; akademik yaşantım boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren değerli akademisyen, canım babam Turgut ERMUMCU'ya; varlığıyla, sevgisiyle, destekleriyle beni rahatlatan canım annem ve kardeşime çok teşekkür

ederim. Bu araştırma TUBİTAK 118K404 numaralı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Finansal desteklerinden dolayı TUBİTAK’a çok teşekkür ederim.

İstanbul, Mart, 2019

Ece Kara

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar	xiv
ŞEKİLLER	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amaçları	10
1.3. Araştırmanın Önemi	15
1.4. Sayıtlar	17
1.5. Sınırlılıklar	17
1.6. Tanımlar	18
2. KURAMSAL TEMELLER.....	19
2.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları.....	19
2.1.1. Travma ve Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Tanımı ve Tarihsel Rolü	19
2.1.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Vak'alarının Yaygınlığı	22
2.1.3. Çocuk İstismarının Türleri.....	24
2.1.3.1. Fiziksel İstismar	24
2.1.3.2. Cinsel İstismar	25
2.1.3.3. Duygusal İstismar	26
2.1.3.4. İhmal	27
2.1.4. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Kuramsal Açıklamalar.....	28
2.1.4.1. Temel İnsan İhtiyaçları Modeli	28
2.1.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	28
2.1.4.3. Sosyolojik Model.....	28
2.1.4.4. Psikolojik Yaklaşım.....	29
2.1.4.5. Psikiyatrik Model	29
2.1.5. Çocuk İstismar ve İhmalinde Risk Faktörleri	30
2.1.5.1. Ebeveyn veya Bakım Verenle İlgili Risk Faktörleri	30
2.1.5.2. Çocukla İlgili Risk Faktörleri.....	30
2.1.6. Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Yaşantılarının Uzun Vadeli Etkileri	31
2.1.7. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle İlgili Yapılan Araştırmalar	35
2.1.7.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	35
2.1.7.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	36
2.2. Bağlanma	38

2.2.1. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma.....	41
2.2.1.1. Bebeklikte Bağlanma.....	41
2.2.1.2. Ergenlikte Bağlanma	44
2.2.1.3. Yetişkinlikte Bağlanma.....	45
2.2.2. Evlilikte Bağlanma	48
2.2.3. Bağlanma Kuramları.....	50
2.2.3.1. Ainsworth'ün Üçlü Bağlanma Modeli.....	50
2.2.3.2. Hazan ve Shaver'ın Üçlü Bağlanma Modeli.....	51
2.2.3.3. Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli	52
2.2.4. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler.....	53
2.2.5. Yetişkinlikte Bağlanma İle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	54
2.2.5.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	54
2.2.5.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	57
2.3. İlişkisel Yılmazlık	60
2.3.1. Yılmazlık Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	60
2.3.2. Yılmazlığı Etkileyen Faktörler.....	65
2.3.2.1. Risk Faktörleri.....	65
2.3.2.2. Koruyucu Faktörler.....	66
2.3.3. Yılmaz Bireylerin Özellikleri.....	67
2.3.4. Aile Yılmazlığı.....	68
2.3.5. İlişkisel Yılmazlık	70
2.3.6. İlişkisel Yılmazlık Yaklaşımları.....	72
2.3.6.1. Walsh'ın Aile Yılmazlık Modeli.....	72
2.3.6.2. Sistemik, Gelişimsel ve Ekolojik Yaklaşım Bağlamında İlişkisel Yılmazlık.....	73
2.3.6.3. Masten'in Risk ve Yılmazlık Modeli	74
2.3.6.4. İlişkisel Kültürel Kuram	75
2.3.7. Yılmazlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	76
2.3.7.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	76
2.3.7.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	78
2.4. Evlilikte Öz Yetkinlik.....	81
2.4.1. Evlilik	81
2.4.2. Öz Yetkinlik.....	83
2.4.2.1. Öz Yetkinliğin Kaynakları.....	84
2.4.3. Evlilikte Öz Yetkinlik.....	87
2.4.3.1. Evlilik/İlişki Öz Yetkinliği İnancının Gelişimi.....	89
2.4.4. Evlilik/İlişki Öz yetkinliği ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	92
2.4.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	92
2.4.4.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	94
3. YÖNTEM.....	96
3.1. Araştırma Modeli	96
3.2. Çalışma Grubu	96
3.3. Veri Toplama Araçları.....	99
3.3.1. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği	99
3.3.1.1. Ölçeği Geliştiren ve Uyarlamasını Yapan Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	99
3.3.1.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	101
3.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II.....	102
3.3.2.1. Ölçeği Geliştiren ve Uyarlamasını Yapan Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	102

3.3.2.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	103
3.3.3. İlişkisel Yılmazlık Ölçeği	104
3.3.3.1. Ölçeği Geliştiren Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	104
3.3.3.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	105
3.3.4. Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği.....	106
3.3.4.1. Ölçeği Geliştiren Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	106
3.3.4.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	107
3.3.5. Kişisel Bilgi Formu	107
3.4. Verilerin Toplanması.....	108
3.5. Verilerin Analizi.....	108
4. BULGULAR	118
4.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problemi: Demografik Değişkenlere Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğe Yönelik Bulgular.....	118
4.1.1. İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Düzeyi ve Yüzdesine İlişkin Bulgular	120
4.1.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	121
4.1.2.1. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	121
4.1.2.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	121
4.1.3. Yaş Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	122
4.1.3.1. Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	122
4.1.3.2. Yaşa Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	123
4.1.4. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular	124
4.1.4.1. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	124
4.1.4.2. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	125
4.1.5. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	126
4.1.5.1. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	127
4.1.5.2. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	127
4.1.6. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular.....	127
4.1.6.1. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	128
4.1.6.2. Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	129

4.1.7. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular	129
4.1.7.1. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	129
4.1.7.2. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	130
4.1.8. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular	130
4.1.8.1. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	131
4.1.8.2. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	131
4.1.9. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular	132
4.1.9.1. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	132
4.1.9.2. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	132
4.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problem: Hipotetik Modele Yönelik Bulgular	133
4.2.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları, Bağlanma Stilleri, İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	133
4.2.2. Ölçme Modelinin Veriye İyi Seviyede Ya Da Kabul Edilebilir Seviyede Uyum Sağlayıp Sağlamadığına Yönelik Bulgular	137
4.2.3. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlığı Ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	139
4.2.4. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı Bağlanma Stilini Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	141
4.2.5. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaçınmacı Bağlanma Stilini Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	142
4.2.6. Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	142
4.2.7. Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	142
4.2.8. Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	142
4.2.9. Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	143
4.2.10. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı ve Kaçınmacı Bağlanma Stilleri Aracılığıyla İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	143
4.2.11. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin Aracı Rolünü Ortaya Koymak İçin Önerilen Hipotetik Modelin İyi ya da Kabul Edilebilir Düzeyde Uyum Değerlerine Sahip Olup Olmadığına Yönelik Bulgular	144

5. TARTIŞMA VE YORUM	147
5.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problem: Demografik Değişkenlere İle Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilik Yetkinliği Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma ve Yorum.....	147
5.1.1. Evli Bireylerin İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Düzeyi ve Yüzdesine İlişkin Tartışma ve Yorum	147
5.1.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	148
5.1.2.1. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	148
5.1.2.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	149
5.1.3. Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	150
5.1.3.1. Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	150
5.1.3.2. Yaşa Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	150
5.1.4. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	151
5.1.4.1. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	151
5.1.4.2. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	151
5.1.5. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	152
5.1.5.1. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	152
5.1.5.2. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	152
5.1.6. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	153
5.1.6.1. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	153
5.1.6.2. Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	153
5.1.7. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	154
5.1.7.1. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	154
5.1.7.2. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	154
5.1.8. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	155
5.1.8.1. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	155
5.1.8.2. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	155
5.1.9. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	156

5.1.9.1. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	156
5.1.9.2. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum	156
5.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problemi: Hipotetik Modele İlişkin Tartışma ve Yorum.....	157
5.2.1. ve 5.2.2 Denencelerinin Tartışma ve Yorumu	157
5.2.3. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), İlişkisel Yılmazlığı ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	158
5.2.4. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal) Kaygılı Bağlanma Stilini Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	158
5.2.5. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), Kaçınmacı Bağlanma Stilini Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	159
5.2.6. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	161
5.2.7. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	163
5.2.8. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stili Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	164
5.2.9. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	166
5.2.10. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı ve Kaçınmacı Bağlanma Stilleri Aracılığıyla İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	168
5.2.11. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), İle İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin (Kaygılı, Kaçınmacı) Aracı Rolünü Ortaya Koymak İçin Önerilen Hipotetik Modelin İyi ya da Kabul Edilebilir Düzeyde Uyum Değerlerine Sahip Olmasına İlişkin Tartışma ve Yorum	174
6. SONUÇ.....	175
6.1. İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Demografik Değişkenlere Göre Sonuçları.....	175
6.2. Hipotetik Modele Ait Sonuçlar	176
6.2.1. Ölçme Modelinin Test Edilmesi ile İlgili Sonuçlar	176
7. ÖNERİLER.....	177

7.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problemi: Demografik Değişkenlere Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgulara Yönelik Öneriler	177
7.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problemi: Hipotetik Modele İlişkin Bulgulara Yönelik Öneriler	178
KAYNAKÇA	180
EKLER.....	210
ÖZGEÇMİŞ.....	218

TABLÖLAR

Sayfa No

Tablo 3. 1: Katılımcılara Ait Tanımlayıcı Bilgiler	97
Tablo 3. 2: Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler	101
Tablo 3. 3 : Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri.....	101
Tablo 3. 4: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II Ölçeğine Ait Uyum İndeksler	104
Tablo 3. 5: İlişkisel Yılmazlık Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri	106
Tablo 3. 6: Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri.....	107
Tablo 4. 1: İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik İçin Skewness ve Kurtosis Değerleri	118
Tablo 4. 2: Demografik Değişkenlere Göre İlişkisel Yılmazlık Levene Testi.....	119
Tablo 4. 3: Demografik Değişkenlere Göre Evlilikte Öz Yetkinlik Levene Testi .	120
Tablo 4. 4: İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Düzey ve Yüzdelik Değerleri	120
Tablo 4. 5: Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları	121
Tablo 4. 6: Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Man Whitney U Testi Sonuçları.....	122
Tablo 4. 7: Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler.....	122
Tablo 4. 8: Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA testi Sonuçları	123
Tablo 4. 9: Yaşa Göre Evli Bireylerin Evlilikte Öz Yetkinliğine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	123
Tablo 4. 10: Yaşa Göre Evli Bireylerin Evlilikte Öz Yetkinlik ANOVA testi Sonuçları	124
Tablo 4. 11: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler.....	125
Tablo 4. 12: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA Testi Sonuçları.....	125
Tablo 4. 13: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Betimsel İstatistikler	126
Tablo 4. 14: Evlilik Süresine Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin ANOVA Testi Sonuçları	126
Tablo 4. 15: Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları.....	127
Tablo 4. 16: Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları	127
Tablo 4. 17: Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler.....	128
Tablo 4. 18: Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA Testi Sonuçları	128

Tablo 4. 19: Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	129
Tablo 4. 20: Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	130
Tablo 4. 21: Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	130
Tablo 4. 22: Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	131
Tablo 4. 23: Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	131
Tablo 4. 24: Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	132
Tablo 4. 25: Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	133
Tablo 4. 26: Modelin Gizil ve Gözlenen Gösterge Değişkenleri İle Ölçme Araçları	134
Tablo 4. 27: Değişkenlere Ait Korelasyon ve Tanımlayıcı İstatistikler Tablosu	136
Tablo 4. 28: Ölçme Modeli Uyum İndeksleri	139
Tablo 4. 29: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına Yönelik Regresyon Katsayıları..	140
Tablo 4. 30: Uyum Katsayılarına İlişkin İstatistiksel Değerler	145
Tablo 4. 31: Model İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları.....	145
Tablo 4. 32: Değişkenler Arasındaki Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Etkiler	146

ŞEKİLLER

Sayfa No

Şekil 1. 1: Hipotetik Model.....	13
Şekil 2. 1: Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Davranışları.....	48
Şekil 2. 2: Dörtlü Bağlanma Modelleri ve Benlik Algıları.....	53
Şekil 2. 3: Travmatik Olay, Stresli Durum Ya Da Önemli Yaşam Olaylarına Verilen Muhtemel Tepkiler	71
Şekil 4. 1: Ölçme Modeli.....	138
Şekil 4. 2: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına Yönelik Regresyon Sonucu.....	140
Şekil 4. 3: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model.	141

KISALTMALAR LİSTESİ

WHO: World Health Organization

UNESCO: United Nations Educational Scientific Cultural Organization

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

YEM: Yapısal Eşitlik Analizi

Akt.: Aktaran

Diğ.: Diğerleri

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın değişkenleri olan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, ilişkisel yılmazlık, evlilikte öz yetkinlik ve bağlanma stilleri ele alınarak problem durumu açıklanmaktadır. Ayrıca bu bölümde, araştırmanın amacı, önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Evlilik, insanın yaşamını duygusal, sosyal, biyolojik ve ekonomik açılardan çok yönlü etkileyen önemli bir kurumdur. Evlilikle bireyler sevgi ve beğenilme ihtiyaçlarını karşılamak, güven içinde birlikte yaşamak, dayanışma içinde olmak; cinsel ihtiyaçlarını doyurarak kendi nesillerini devam ettirmek isterler (Ersanlı ve Kalkan, 2008; Gladding, 2013; Özgüven, 2000). Ayrıca, mal paylaşımı, miras gibi bireysel ve sosyal haklarını yasalarla güvence altına alırlar (Baş ve Cengiz, 2018). Bu nedenle, evlilik konusunda yapılan araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Evlilik kalitesi, evlilik mutluluğu, evlilik ilişkisi, evlilik doyumu, evlilik uyumu (Erbek ve diğ., 2005) gibi konularda çeşitli araştırmalar dikkati çekmektedir. Çünkü, eşler arasındaki doyum, mutluluk, huzursuzluk, uyumsuzluk vb. durumlar, yalnızca eşleri değil; çocukları da etkilemektedir. Çocukluk dönemini sevgi, güven ve saygı ile geçiren çocukların, ruhsal gelişimleri olumlu olarak etkilenirken; yoksun geçiren çocukların ruhsal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Kalkan, 2012).

İnsan davranışının temellerini anlayabilmek için, kişinin çocukluktan getirdiği algı, duyuş ve davranışını, nasıl bir aile ortamında yetiştiğini ve nasıl bir çocukluk geçirdiğini bilmek gerekir (Cüceloğlu, 1992). Olumsuz anne baba davranışları, çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratır (Berber Çelik, 2010). Anne babanın çocuğuna yönelik olumsuz tutumları, ihmal ve istismar içeren davranışlar kapsamında açıklanabilir. Araştırmacılara göre, bir davranışın istismar olarak tanımlanabilmesi için, çocuğun fiziksel ve psikososyal gelişimini engellemesi ve toplumun kültür değerlerine karşı davranışlar olması gerekir (Can, Tırtıl ve Dokgöz, 2009). Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını, “çocuğun sağlığını, sosyal ve fiziksel gelişimini

olumsuz yönde etkileyen, bir herhangi bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” şeklinde tanımlamıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2014). Çocuk istismarı, fiziksel, duygusal, cinsel istismar olarak ortaya çıkar (Polat, 2007). İstismar yaşantılarının yanında, çocuğun maruz kaldığı bir olumsuzluk da ihmal yaşantılarıdır. İhmal ise, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak iki şekildedir (Yargıç, Ersoy ve Batmaz-Oflaz, 2012). Çocuk ihmalinde, çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan davranışlar sergilenmez (Kozcu, 1989). İstismar aktif, ihmal ise pasif bir davranıştır (Aral ve Gürsoy, 2001; Yurdakök, 2010).

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun bakımını üstlenen yetişkinler tarafından çocuğa zarar veren, çocuğun gelişimini duraklatan, gerileyen (Kozcu, 1989; Taner ve Gökler, 2004; Topçu, 2009; Yılmaz Irmak, 2008); engelleyen (Yurhan ve diğ., 2006); iyilik halini olumsuz yönde etkileyen (Şahin, 2003); kötü davranışları kapsar (Hancı ve Özdemir, 2003; Konanç, 1999; Yurdakök, 2010). İstismar yaşantısı olan ailelerde, aile ve çocuk arasındaki ilişki zarar görür, çocuğun hem kendisine hem de ailesine olan güveni zedelenir (Akbaş, 2001). Çocukluk döneminde istismara uğrayan bireylerin benlik algısı zedelenir ve bu kişilerin ikili ilişkilerde kendine güven konusunda problem yaşamaları olasıdır (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006).

Çocukluk dönemi istismar yaşantısı geçiren bireyler, güvenli bağlanma geliştiremezler (Hildyard ve Wolfe, 2002). Bağlanma, iki kişinin birbirine olan duygusal bağıdır (Yörük, 2011). Bireylerin sosyal olarak var olabilmeleri ve güvenebilmeleri için bağlanma bir ihtiyaçtır (Kesebir, 2011). Bebeklerin yakın oldukları kişi ile ilişki kurmaya ihtiyaçları vardır. Üç yaşına kadar olan süreçte kurulan bağlar (Bowlby, 2012), yaşamının ileriki yıllarında kurulacak olan ilişkilerin temelini oluşturur (Shorey ve Snyder, 2006). Çocuklukta asıl bağlanma kişisi anneyken, yetişkinlikte bir akran ya da eştir (Çakır, 2008). Bebeklik dönemi bağlanması ile yetişkin bağlanmaları arasında farklılıklar bulunur. Bebeklik bağlanmaları karşılıksızdır, çocuk güvenli bir üs arayışı içindedir. Yetişkinlikte ise bağlanma ilişkileri karşılıklıdır. Her partner, hem bakım verici hem de bakım alıcıdır (Hazan ve Shaver, 1994).

Araştırmacılara göre, çocukluk yıllarında istismar ya da ihmal yaşantılarına maruz kalmış olan bireyler, yetişkinlikte bağlanma bozuklukları yaşarlar (Perry, Dunyan ve Struges, 1998). Bağlanma kuramına göre, istismar mağduru olan çocukların, yetişkinlik döneminde yaşadıkları ilişkisel problemlerinin altında, başkalarına ilişkin geliştirilen olumsuz çalışma modelleri yatar. Örneğin, ebeveyni tarafından ihtiyaçları

karşılanmayan bir çocuk, değersiz ve yetersiz benlik algısı geliştirirken, aynı zamanda diğerlerine ilişkin “reddedici ve güvenilmez” algısı geliştirir (Kaya, 2010). Erken yaşlarda çocuklar, ebeveynleri ile kurduğu bağlar sonucu yetişkinlik döneminde diğer insanlarla kuracağı ilişkilere yönelik şemalar geliştirirler. Bu şemalar, bireyin yetişkinlikte karşısına çıkan insanlara güvenip güvenmemesi gerektiğine yönelik davranış kalıpları oluşturur. Bebeklik döneminde, ebeveynlerle güvenli bağlanma yaşantısına sahip çocukların, yetişkinlikte romantik ilişkilerinde de kendilerini güvende hissetmesi beklenir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Ainsworth’un ortaya çıkardığı bağlanma stillerini, Hazan ve Shaver (1987) yetişkinlik dönemine uyarlamış ve bağlanma stillerini güvenli bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma ve kaygılı-kaçınan bağlanma olmak üzere üçe ayırmışlardır. Buna göre *güvenli bağlanan* bireyler sosyal olarak girişken, ilişki kurmaktan kaçınmayan bireylerdir. *Kaygılı-kararsız* bağlanma stiline sahip olanlar, kendine güveni daha düşük bireylerdir ve terk edilmekten korktukları için ilişki kurmak istemezler. *Kaygılı-kaçınan* bağlanma stiline sahip bireyler ise, kendilerini sosyal olarak baskı altına alan, toplu ortamlara girmekten hoşlanmayan ve ilişki kurmayı reddeden bireylerdir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Öte yandan, Bartholomew ve Horowitz (1991) ise, Bowlby’nin modelinden yola çıkarak, kişinin kendini ve başkalarını değerlendirmesine göre negatif ve pozitif olarak dört bağlanma stilini tanımlamışlardır. Bunlardan, *güvenli bağlanan bireyler*, çocukluk anılarını daha iyi anımsamaktadırlar ve bu anıları genelde olumlu yaşantılardan oluşmaktadır (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985). Güvenli bağlanan bireylerin kendileri ve başkaları hakkında algıları olumludur. Kendilerini ve başkalarını sevmeye layık görür ve olumlu ilişkiler kurarlar. Bir konuda yardım istemekten çekinmezler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). *Saplantılı bağlanan bireylerin* kendilerine karşı algıları olumsuz ancak başkalarına karşı algıları olumludur. Sürekli olarak onay alma çabası ve romantik ilişki arayışı içindedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991); ilişkilerinde takıntılı davranışlara sahiptirler; güvenleri eksiktir (Turanlı, 2010). *Kayıtsız bağlanan* bireyler kendine yönelik olumlu, başkalarına yönelik ise olumsuz algı içindedir. Kendisini sevmeye layık ve diğer kişilerden üstün görürler. İkili ilişkilerde kaçınan davranırlar, kendilerini açmaktan çekinirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). *Korkulu bağlanan bireylerin*, hem kendilerine hem de başkalarına yönelik algıları olumsuzdur. Sevmeye layık

olduğundan emin değildir, ayrıca başkalarının kendisini reddedeceğini düşünürler. Güven problemi yaşarlar ve sürekli terkedilme korkusu içindedirler. Bu nedenle yakın ilişki kurmayı istemezler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Yapılmış olan araştırmalarda, korkulu bağlanma stili ile örselenme yaşantıları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (Zerenoğlu, 2011); çocukluk döneminde şiddete ve örselenme yaşantılarına maruz kalan bireylerin yetişkinlikte daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip olduklarını; depresyon düzeylerinin yüksek olduğu; bu kişilerin karşı cinsle olan ilişkilerinde güvensiz, mutsuz ve ilişki yeterliliklerinin düşük olduğu (Taner ve Gökler, 2004); yakın ilişkilerde olumsuz algılarının olduğu görülmektedir (Colman ve Widom, 2004). Ayrıca, bağlanma kuramının öngörülerine paralel şekilde, cinsel istismar ve yetersiz ebeveyn bakımının yetişkinlikteki romantik ilişkiler ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008). Nguyen ve diğ. (2016), çocukluk döneminde istismar yaşantısına sahip olan yetişkinlerin, evlilik ilişkilerinde ilişkisel stres yaşadıklarını, fiziksel ve cinsel istismarın güvensizliği ve zayıf ilişkileri beraberinde getirdiğini belirtmektedirler. Colman ve Widom (2004), istismar mağdurlarının partnerlerini terk etme yüzdesinin daha fazla olduğunu, evlilik işlevselliklerinin düşük olduğunu ve iletişime kapalı olduklarını belirtmektedirler. Çocukluğunda istismar yaşantısına sahip kadınların, yetişkinliklerinde kendilerine zarar verecek yakın ilişkiler yaşamaya eğilimli oldukları görülmektedir (Parks ve diğ., 2011).

Araştırmalar, çocukluk döneminde istismar ve ihmal yaşantıları olan bireylerin, yetişkinlikte ruhsal sağlık açısından risk altında olduğunu; bu kişilerin anti-sosyal davranışlar gösterdiklerini (Efe, 2016); depresyon (Bostancı ve diğ., 2006), umutsuzluk (Özen, Antar ve Özkan, 2007); olumsuz benlik algılarının daha fazla olduğunu (Çubuk, 2015); yetişkinliklerinde duygularını düzenlemede sorunlar yaşadıklarını (Gordis, 2004); şiddet davranışlarını eş ya da çocuklarına yönelttikleri (Heyman ve Slep, 2000); yakın ilişki kurmada zorluklar ve evlilik sorunları yaşadıklarını (Kaler ve Freeman, 1994; akt., Efe, 2016); terk etme veya boşanma oranlarının fazla olduğunu (Colman ve Widom, 2004) göstermektedir.

Bağlanma stilleri ile çocukluk dönemi istismar yaşantıları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik olarak yapılmış olan araştırmaların sonucunda, çocukluk döneminde istismara uğrayan bireylerin saplantılı bağlanma geliştirdikleri (Deniz, 2006); fiziksel istismara uğrayan çocukların kaçınan bağlanma stilini gösterdikleri;

ihmal edilen çocukların ise kaygılı bağlanma stilini göserdikleri (Finzi, Ram, Har-Even, Shnit ve Weizman, 2001); çocukluk döneminde travma yaşayan bireylerde, sosyal ilişkilerde güçlük ve bağlanma problemlerinin görüldüğü (Wark, Kruczek ve Boley, 2003); fiziksel şiddete uğrayan erkeklerin, kadınlara kıyasla, ilişkilerinde daha çok sorun yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca, çocukluk döneminde aile içinde şiddete tanık olan kadınların, anneleri ile özdeşim kurarak değersizlik ve güvensizlik duygusu yaşadıkları, yetişkinlikte kendi ailesinin parçalanmasına ilişkin korku duydukları ve geçmişten gelen bu duygu ile kendi evlilik yaşantısında ortaya çıkabilecek olumsuzluklarla baş etmede zorluk çektikleri görülmektedir (Godbout ve Lussier, 2006).

Literatürde görüldüğü gibi, çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismar yaşantıları bağlanma sorunlarını ortaya çıkartmaktadır. Ayrıca, bireyin hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde sosyal ve ilişkisel dinamiklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Çocukluk dönemi istismar yaşantıları, bireylerin bağlanma stillerini etkilemekte, güvensiz bağlanma yaşayan bireyler yetişkinlikte sağlıklı ilişkiler kurmaktadır. Bu bulgulara dayalı olarak, çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve güvensiz bağlanmaların yetişkinlikte evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Alanyazında, çocukluk döneminde istismar öyküsü bulunan kişilerin, yetişkinlikte yakın ilişki kurmaktan kaçındıkları, kişilerarası ilişkilerde daha yetersiz oldukları, bu durumun sosyal ve ilişkisel dinamiklere olumsuz etki ettiği vurgulanmaktadır (Colman ve Widom, 2004; Davila, Karney ve Bradbury, 1999; akt., Halat ve Hovardaoğlu, 2011; Eyüpoğlu, 2014; Mason ve diğ., 2005; Tencer, 2002).

Bağlanma kuramı, yakın ilişkilerde her bir partnerin kişisel ya da kişiler arası geçmişinin, yetişkinlik dönemini etkilediğini belirtir (Collins, 1996). Bağlanma kuramı, kişilerarası ilişkilerin temelini ve özelliklerini oluşturur. Ayrıca kuram, insan doğasının yakın ilişkiler kurma eğiliminde olduğunu savunur (Karaşar, 2014). Çocuklukta asıl bağlanma kişisi anneyken, yetişkinlikte bir akran ya da eştir (Çakır, 2008). Araştırmacılara göre, bebeklik dönemi, sağlıklı ve özel ilişkiler kurmak için oldukça kritik bir dönemdir. Bu süreçte bireyler, empati, kaygı, sevme-sevilme ve gelecekteki ilişkilerini de etkileyecek olan bağ kurma davranışlarını öğrenirler (Çelik, 2009). Birçok insan için mutluluk, kurduğu başarılı yakın ilişkilere dayalıdır. Bu nedenle hayat boyu insanların birbirleri ile bağ kurmaya ihtiyaçları vardır. Birey,

bebeklik döneminde annesine, ergenlik döneminde akranlarına, yetişkinlik döneminde ise eşlerine karşı duygusal bağ oluşturur (Hazan ve Shaver, 1994).

Farklı bağlanma stiline sahip bireylerin farklı ilişki tecrübeleri yaşadıkları gözlenmektedir (Collins ve Read, 1990). Yapılmış olan araştırmalarda, güvenli bağlanan bireylerin yetişkinlikte olumlu kişiler arası ilişkiler geliştirdiğini (Eraslan Çapan, 2009; Göçener, 2010); bebeklik döneminde sağlıklı iletişim kuran, güvenli bağlanma stiline sahip çocuğun, yetişkinlik döneminde de kurduğu yakın ilişkilerin sağlıklı olduğu ve bebeklikte ebeveynlere karşı gösterilen bağlanma stillerinin yetişkinlikte eşlere karşı gösterilen bağlanma stilleri ile benzer olduğunu göstermektedir (Collins ve Read, 1990; Damarlı, 2006; Hazan ve Shaver, 1987). Görüldüğü gibi, bireyin bebeklik döneminde bakım veren kişi ile kurduğu olumlu ya da olumsuz ilişkilerin, yetişkinlik yıllarında yakın ilişkileri açısından belirleyici olduğu söylenebilir (Kaya, 2010).

Çocukluk döneminde, bir yetişkine güvenli bağlanma ve destekleyici bir ilişki, karşılaşılan kötü davranışın etkilerinden daha çabuk kurtulmaya yardımcı olmaktadır. Sevildiğini ve desteklendiğini hisseden çocuğun, karşılaştığı zorluklar karşısında daha iyimser olması beklenir. Ailede güvenilir birinin varlığı, iyileşmeyi ve yılmazlığı teşvik etmektedir (Turan, 2014). Yaşanan krizlerin veya stresli ve zorlu yaşam olaylarına maruz kalmanın ardından başarılı bir şekilde uyum sağlamayı ve iyileşmeyi Werner (1989) “yılmazlık” olarak tanımlamıştır. Yılmazlık kavramı, Latince “resiliens” (yılmaz, esnek) sözcüğünden türemiştir. Redhouse (2002) sözlüğündeki karşılığı ise, çabuk iyileşme gücü, dirençlilik, esneklik ve zorlukları yenme olarak verilmektedir (akt., Güran, 2006). TDK’ya göre “yılmaz” kelimesi bir işten korkmayan ve vazgeçmeyen olarak açıklanmaktadır. “Resilience” kelimesinin “Yılmazlık” olarak çevirisi ilk kez Öğülmüş (2001) tarafından yapılmıştır. Yılmazlık kavramı literatürde, psikolojik sağlamlık, kendini toparlama gücü, dayanıklılık gibi farklı kelimelerle açıklanmaktadır (Basım ve Çetin, 2010; Gizir, 2004; Terzi, 2006). Son zamanlarda yapılan çalışmalar incelendiğinde “yılmazlık” kelimesinin kullanımının daha yaygın olduğu dikkati çekmektedir (Aydoğan, 2014; Aydoğan ve Özbay, 2015; Güran, 2006; Kaner ve Bayraklı, 2010).

Yılmazlık, stresli hayat tecrübelerine ve zor hayat şartlarına karşın, zorlukları yenebilen ve beklenenden düzeyden daha yüksek düzeyde gelişim gösterebilen bireylerin ayakta kalmalarını sağlayan geliştirilebilir özelliklere sahip olmaktır

(Gürgen, 2006). Stresli ve riskli yaşam olaylarından sonra yeniden psikolojik sağlıklarına kavuşan bireylerin (Masten ve Reed, 2002), aktif olarak kendi kaynaklarını kullanabildikleri (Bayraklı, 2010) ve olumlu özelliklerle ayakta kalmayı başarabildikleri; yani psikolojik açıdan “sağlam” bireyler oldukları belirtilmektedir (Özer ve Deniz, 2014). Yılmazlıkta etkili olan risk faktörleri, bireyin dayanma gücünü olumsuz etkileyen, stresli yaşantılar ve koşullardır (Demirbaş, 2010). Örneğin; fakirlik, ailede madde kullanımı, zihinsel yetersizlikler, çocuklukta kötü muamele görme, yetiştirme yurtlarında büyüme, evsizlik (Windle, 1999; akt., Özcan, 2005), anne baba tutumları, boşanmalar, ihmal ve istismar, düşük eğitim ve sosyo ekonomik düzey, doğal afetler gibi durumları içermektedir (Gürgen, 2006). Yılmazlıkta etkili olan koruyucu faktörler ise, risk etkilerini olumlu yönde değiştiren ve zorluk durumlarına karşı tampon görevi gören durumlardır. Örneğin, sağlıklı ve ilgili bir ailede yetişmek en önemli koruyucu faktördür (Allen ve diğ., 2010; Demirbaş, 2010; Masten, 2001; Mutimer ve diğ., 2007; Özcan, 2005; Tosun, 2014).

Alanyazında, üç temel yılmazlık olgusu vardır (Masten ve diğ. 1990; akt. Gürgan, 2006) Birincisi, yüksek risk ve olumsuzluklara rağmen mevcut olumsuzlukları aşan ve beklenenden daha iyi gelişim gösteren bireylerin özellikleridir. Olumsuz yaşam koşullarına rağmen başarı göstermiş olan ünlülerin yaşam hikayeleri buna örnek olarak gösterilebilir. İkinci temel yılmazlık olgusu ise, stresli yaşam karşısında bireyin uyum sağlayabilme yeteneğidir. Boşanma, aile çatışması gibi tek bir stres faktörü ele alınabildiği gibi bazı çalışmalarda birden fazla yaşamsal stres faktörleri de göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu tarz çalışmalar, farklı stres kaynaklarının çocuklar üzerindeki etkilerini, yılmazlığın risk ve koruyucu faktörlerini inceleyen çalışmalardır. Son olarak üçüncü yılmazlık olgusu ise, ölüm gibi belli bir travmayı atlatmaktır. Travmanın olası etkilerinden kurtulmak bireysel özelliklere bağlıdır. Bu alandaki çalışmalar da genelde bu özellikleri ve farklılıkları incelemektedir.

Yapılmış olan araştırmalarda örneğin; Masten, Hubbard, Gest, Tellegen, Garnezy ve Ramirez (1999), çocuk istismarı gibi travmatik bir olayı yaşamış ancak; yılmazlık özelliğine sahip olan bireylerin, stresle başa çıkabildiklerini, güvenli ve sağlıklı bağlanabildiklerini belirtmektedirler. Whisman (2014) yapmış olduğu araştırmada, çocukken ebeveynleri tarafından istismara maruz kalmış olan katılımcıların, kendi partnerleri ile negatif iletişim kurdukları; her iki çiftin de travma hikayesi varsa, evlilik niteliklerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yılmazlık literatürde, hem bir kişilik özelliği olarak incelenmekte; hem de çift ve aile kapsamında incelenmektedir. Örneğin; Venter ve Snyders (2009) yılmazlığı, olumsuzluğun üstesinden gelmede partnerlerin becerisi olarak tanımlamışlardır. Yılmazlık kavramı, çift ve aile yılmazlığı açısından da risk ve koruyucu faktörler bağlamında değerlendirilmektedir (Aydoğan ve Özbay, 2015). Çiftler ve aileler, yaşamlarında zaman zaman risk faktörlerini oluşturan durumlarla karşılaşabilirler. Örneğin; travmatik bir durum, ekonomik kriz ya da kronik bir hastalıkla karşılaşabilirler (Aydoğan, 2014). Çiftler ve ailelerde iyimserlik (Peterson, 2000), güvenli ve sağlıklı bağlanma (Masten ve diğ., 1999), etkili problem çözme becerileri (Luthar, 1991) gibi koruyucu faktörler varsa, olumsuzluğun üstesinden gelmeleri daha kolay olur. Nitekim, yılmazlığı etkileyen koruyucu faktörlerden birisi de güvenli bağlanmadır. Axford (2007) yetişkin bireylerde, yılmazlık, duygusal düzenleme ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiş, güvenli bağlanmayı yılmazlık için koruyucu faktör olarak değerlendirmiştir. Kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile yılmazlık arasında negatif bir ilişkiye rastlamıştır. Masten ve diğ. (1999) yılmaz olan bireylerin sahip olduğu özellikleri belirtmişler, bu özelliklerden birinin de güvenli bağlanma olduğunu vurgulamışlardır.

Stresli olaylar karşısında ailenin yılmazlık düzeyini etkileyen güven duygusu, ilişkisel kültürel kuramda, yılmazlığın alt boyutlarından biri olan ilişkisel otantiklik kavramının temelini oluşturmaktadır. İlişkisel otantiklik, ilişki içindeki bireylerin birbirine karşı dürüstlüğü, içtenliğini ve ilişki içinde kendilerini oldukları gibi sürece dahil etmelerini ifade etmektedir (Aydoğan, 2014). Yılmazlık kavramında açıklanan ilişkisel otantiklik ve kendine özgülük kavramlarının, güven duygusunu beraberinde getirdiği söylenebilir. Bir ilişkide, yaşanan zor durumlar karşısında partnerlerin birbirine karşı tutum ve davranışları stres düzeyini düşürür ya da artmasına neden olur. Stresle karşılıklı başa çıkma, partnerlerin stres düzeyini azaltır, her iki tarafında iyi oluşunu ve karşılıklı güvenini artırır (Cutrona ve Gardner, 2006, akt., Aydoğan, 2014). Williams (1988), mutlu bir evliliğin, karşılıklı kabul, sevgi, saygı ve güven çerçevesinde oluştuğunu belirtmiştir (Akt. Kalkan ve Ersanlı, 2008).

Yılmazlığın içsel koruyucu faktörleri olarak değerlendirilen kavramlardan bir diğeri ise öz-yeterliktir (Terzi, 2008). Yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip olan bireylerin engellerle karşılaştıklarında daha hızlı toparlanabildikleri yapılan araştırmalarda ulaşılan bulgulardır (Bandura, 1997).

Sosyal öğrenme kuramının temel kavramlarından biri olan öz yetkinlik, bireyin belli bir alanda göstereceği başarılı performansına yönelik kendilik algısıdır (Bandura, 1997). Evlilik yaşantısında öz yetkinlik ise, başarılı bir evlilik gerçekleştirebilmek ve bu evliliği yürütebilmek için gerekli özelliklere sahip olma inancı olarak tanımlanmaktadır. Çatışmaların üstesinden gelebilme, problem çözme ve etkili iletişim kurabilme bu özelliklerden bazılarıdır (Cihan Güngör ve Özbay, 2009).

Kaner ve Bayraklı (2010) aile yılmazlığını dört boyutta ele almaktadırlar. Bunlar, öz yetkinlik, mücadelecilik-meydan okuma, yaşama bağlılık ve kontroldür. Yılmazlık ile öz yetkinlik kavramının birbiri ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yılmazlık ve öz yetkinlik düzeyleri yüksek olan bireylerin, evliliklerinde yaşadıkları problemlere çözüm bulabilmesi, stresli durumların üstesinden gelebilmesi ve bireyin evliliğine ilişkin yetkinliğinin de yüksek olması beklenmektedir. Bireyin aile yaşantısındaki tecrübelerinin, gelecekte evlilikte öz yetkinliğini etkilediği, araştırmacılar tarafından vurgulanan bir bulgudur (Conger, Cui, Bryant ve Elder, 2000). Çocukluk döneminde, uygunsuz ve tutarsız davranışlarla karşı karşıya gelen bireyler, güvensiz bağlanma yaşarlar ve karşılaştıkları stres durumlarının üstesinden gelemeyiz (Eken, 2010). Bu durumda, güvenli bağlanma yaşamayan çocukların, yetişkinlikte evlilik yaşantılarında da problem çözmeye yönelik öz yetkinliklerinin düşük olması muhtemeldir. Fincham ve Bradbury (1989; akt., Cihan Güngör, 2007), yüksek düzeyde ilişki yetkinliğinin, evlilikte çatışma çözmeyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında, çocukluk dönemi travmatik yaşantılarının evlilik yaşantısına etkisine yönelik araştırmalara rastlanmaktadır (Cherlin, Burton, Hurt ve Purvin, 2004; Colman ve Widom, 2004; Nguyen, Karney ve Bradbury, 2017; Whisman, 2006). Ancak, ülkemizde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının evlilikte öz yetkinlik ve ilişkisel yılmazlığa etkisine yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Yapılan bu araştırmanın, literatüre bir ölçüde, katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada, evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada, Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. YEM, bir kuram ya da alandaki önceki yapılmış olan araştırmaların temelinde (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016) ya da bir yaklaşımı esas alarak

ya da en azından bir denence kapsamında öne sürülen modelin ya da modellerin sınanmasına dayanır (Sümer, 2000). Bu araştırmada incelenmiş olan örselenme yaşantıları, bağlanma stilleri, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile ilgili alan yazındaki açıklamalar, yaklaşımlar (örneğin; ilişkisel yılmazlık yaklaşımları, bağlanma modelleri) ve araştırmalar temel alınarak model oluşturulmuş ve modelin sınaması gerçekleştirilmiştir.

Alanyazın açıklamaları ve araştırmaları temel alındığında, evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, bağlanma stilleri, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu düşünülmüştür. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının (alt boyutları: fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar/ihtimal), ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordayacağı düşünülmüştür. Örselenme yaşantılarının bağlanma stillerini (alt boyutları: kaygılı bağlanma ve kaçınmacı bağlanma) anlamlı düzeyde yordayacağı düşünülmüştür. Bağlanma stillerinin evlilikte ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordayacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak, evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünün incelenmesine yönelik olarak bir model oluşturulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amaçları

Araştırma iki basamaklıdır. Araştırmada, iki temel problem sorusuna cevap aranmıştır:

1.2.1. Demografik değişkenlere göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.2.2. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolü var mıdır?

1.2.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Araştırmanın Birinci Temel Problem Sorusu: Demografik değişkenlere göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Belirtilen problem sorusunun /amacın ayrıntılı bir şekilde incelenmesi için aşağıda verilen alt problemlere/amaçlara cevap aranmıştır.

1.2.1.1. Evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik düzeyi ve yüzdesi nedir?

1.2.1.2.Cinsiyete göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.2.1.Cinsiyete göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.2.2.Cinsiyete göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.3.Yaşa göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.3.1.Yaşa göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.3.2.Yaşa göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.4. Evlilik süresine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.4.1. Evlilik süresine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.4.2. Evlilik süresine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.5. Evlilik şekline göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.5.1. Evlilik şekline göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.5.2. Evlilik şekline göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.6. Mesleğe göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.6.1.Mesleğe göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.6.2.Mesleğe göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.7. Eğitim düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.

1.2.1.7.1.Eğitim düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.7.2. Eğitim düzeyine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.8. *Gelir düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.*

1.2.1.8.1. Gelir düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.8.2. Gelir düzeyine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

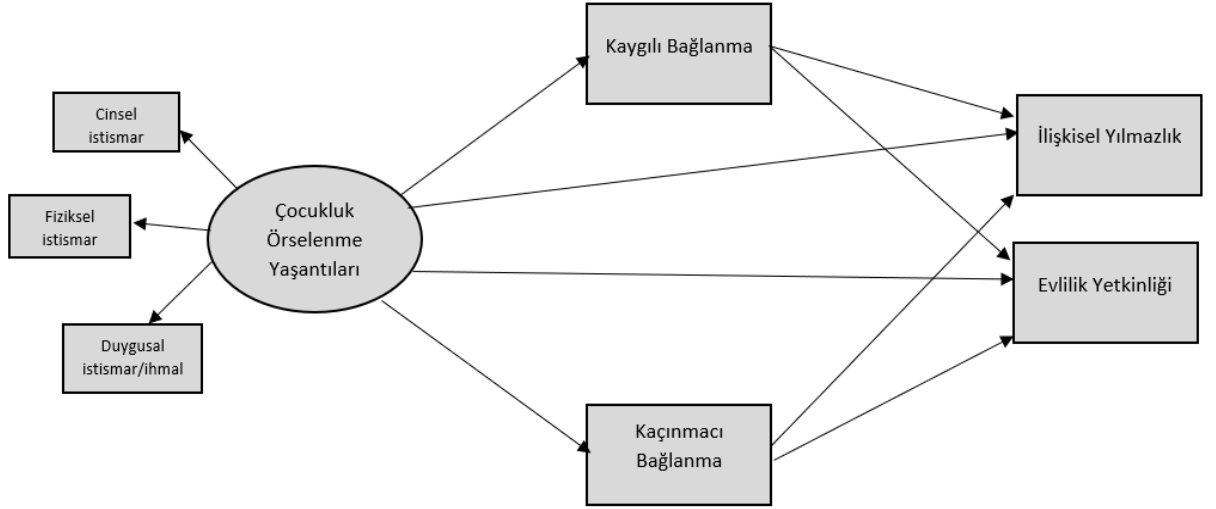
1.2.1.9. *Çocuk sayısına göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe ilişkin alt problemler.*

1.2.1.9.1. Çocuk sayısına göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.1.9.2. Çocuk sayısına göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: Araştırmanın İkinci Temel Problem Sorusu: Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolü var mıdır?

Araştırmanın ikinci temel problem sorusunda amaç, evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünü incelemektir. Bu kapsamda, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bağlanma stilleri aracılığı ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe yönelik etkisini incelemek üzere önerilen model Şekil 1.1’de sunulmuştur.

Şekil 1. 1: Hipotetik Model

Bu modelde, 1 gizil değişken ve 7 gözlenen değişken tanımlanmıştır. Bu araştırmanın bağımlı değişkenleri olan, ilişkisel yılmazlık ve evlilik yetkinliği gözlenen değişkenler olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, gizil değişken olarak tanımlanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının göstergeleri olarak fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar/ihmal olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın aracı değişkeni olan bağlanma stillerinin göstergeleri olarak kaygılı bağlanma ve kaçınmacı bağlanma olarak tanımlanmıştır.

Modelde, gizil değişkenler oval biçimde gösterilmiştir. Gözlenen gösterge değişkenler ise dikdörtgen ile gösterilmiştir.

Şekil 1.1'deki hipotetik modeli test etmek ve ayrıntılı incelemek amacıyla aşağıdaki amaçlara/sorulara cevap aranmıştır.

1.2.2.1. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı, kaçınmacı), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?

1.2.2.2. Ölçme modeli veriye iyi seviyede ya da kabul edilebilir seviyede uyum sağlamakta mıdır?

1.2.2.3. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.4. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.5. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaçınmacı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.6. Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.7. Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.8. Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.9. Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.10. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri aracılığıyla ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2.2.11. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal) ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünü ortaya koymak için önerilen hipotetik model iyi ya da kabul edilebilir düzeyde uyum değerlerine sahip midir?

Araştırmanın ikinci temel problem sorusunun denenceleri ise aşağıda verilmiştir:

Model Testine ilişkin ölçme modelinin denenceleri ve yapısal model denenceleri aşağıda sunulmaktadır:

Yapısal Modelin Denenceleri

1.2.2.1. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı, kaçınmacı), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

1.2.2.2. Ölçme modeli veriye iyi seviyede ya da kabul edilebilir seviyede uyum sağlamaktadır.

Ölçme Modelinin Denenceleri şu şekildedir:

1.2.2.2.1 *Fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar/ihmal, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarını anlamlı olarak yordamaktadır.*

1.2.2.3.Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.4.Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.5. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaçınmacı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.6.Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.7.Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.8.Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.9. Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.10. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri aracılığıyla ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamaktadır.

1.2.2.11. Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin (kaygılı, kaçınmacı) aracı rolünü ortaya koymak için önerilen hipotetik model iyi ya da kabul edilebilir düzeyde uyum değerlerine sahiptir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Evlilik ve aile kavramları, sosyal yapının temel ögeleridir. Bu nedenle, bu konularda yapılan çalışmalar literatürde büyük önem taşımaktadır. Çünkü hem aile hem de ilişkiler, yaşamın tüm anlarında var olan ve korunması gereken durumlardır. Evlilik ilişkilerinin sağlam temeller üzerine kurulması için, eşlerin her ikisinin de birbirine karşı güven, sevgi ve saygı gibi duygularını barındırması beklenmektedir. Ancak bu duyguların temelini, erken yaşlarda atıldığı bilinmektedir. Çocukluk döneminde bakım veren kişiye karşı güvenli bağlanma geliştiremeyen bireyin, yetişkinlikte de eşine karşı güvenli bağlanması beklenemez. Çocuk ve bakım veren kişi arasındaki bağın güvenli ya da güvensiz gelişmesine neden olan pek çok etken vardır. Bunlardan

bir tanesi de çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismar yaşantılarıdır (Anderson, 2001; akt. Deniz, 2006). Çocuk ihmali ve istismarı, alanyazında birçok farklı disiplini ilgilendiren önemli ve toplumsal bir sorundur. Bu sorun, diğer ülkeleri ilgilendirdiği gibi ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmaların çoğunda çocukların evde, okulda ve birçok alanda şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Genellikle disiplin ve ceza maksadı ile uygulanan şiddetin, ülkemizde de yaygın olduğu ve en sık uygulanan istismar çeşidinin fiziksel istismar olduğu yapılan araştırma sonuçlarınca belirtilmektedir (Ayan, 2011; Göker, Aktepe, Hesapçıoğlu, ve Kandil, 2009; İşmen, 2004; Koç, Aksit, Tomba, Aydın, Koturoğlu, Turhan, Çelik, Şenol, Kara ve Sulak, 2012).

İstismar olayı yalnızca uygulandığı dönemde değil, aynı zamanda bireyin tüm hayatı üzerinde uzun yıllar boyunca etkisini sürdüren bir yaşantıdır (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006). Çocuklukta istismara uğrayan bireyler, görülmedikleri ya da duyulmadıklarında daha az zarar görecekləri fikrini oluştururlar. Bu durumda birey, geri çekilmeye, kendi duygu ve düşüncelerini inkar etmeye ve daha az duygusal tepkiler göstermeye başlar (Kırımsoy, 2003). Bu nedenle yetişkinlikte de, çocukluk döneminde yaşanan pek çok istismar olgusunun bastırıldığı düşünülmektedir. Çocuklukta istismar öyküsüne bağlı olarak yaşanan güven ve bağlanma sorununun, yetişkinlikte yakın ilişkilerde, ilişkiye/evliliğe olan güvensizlik şeklinde kendini göstermesi muhtemeldir. Çocuklukta istismara maruz kalan ya da ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olan bireylerin, yetişkinlikte duygularını düzenlemede sorun yaşadıkları bilinmektedir (Margolin ve Gordis, 2004). Bu bulgu, bağlanma teorisinin temelini oluşturan, çocukluk yaşantılarının yetişkinlik dönemini etkilediği varsayımını destekler.

Tüm bu varsayım ve bulgulara dayanarak, çocukluk dönemi yaşantılarının yetişkinlikte evlilik ilişkisinde partnerlerin birbirine karşı davranışları ve evliliğe yönelik tutumlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Türkiye’de, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, yetişkinlik dönemde evlilik ilişkilerine etkilerine yönelik araştırma bulunmamaktadır. Var olan araştırmalar (Efe, 2016; Eyüpoğlu, 2014; Kaya, 2010; Sönmez, 2015;), genellikle ruhsal hastalık belirtileri yönünde ya da ergenler ve üniversite öğrencilerine yönelik yapılan araştırmalardır. Halbuki istismarın uzun dönemde, bireyin yakın ilişkilerinde bozulmalara yol açabileceği göz önünde

bulundurulduğunda, araştırmaya evli çiftler ve yetişkinlerin dahil edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocukluk döneminde geliştirilen bağlanma stillerinin, bireylerin evliliklerinde olumlu ya da olumsuz yaşantılara neden olduğu görülmektedir. Evlilik ilişkisinde yaşanan sorunların üstesinden gelmek ya da var olan sorunların ardından yeniden iyileşme göstermesi için, eşlerin yılmazlık düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir (Aydoğan, 2014). Yılmazlık, koruyucu ve risk faktörleri açısından değerlendirildiğinde, çocukluk dönemi travmalarının riskli (Aydoğan, 2014); güvenli bağlanmanın ise koruyucu (Masten ve diğ., 1999) yaşantılar olduğu görülmektedir. Kaner ve Bayraklı (2010), yılmazlığı aile boyutunda açıkladıkları araştırmada, aile yılmazlığını dört boyutta ele almışlardır. Bunlar; mücadelecilik-meydan okuma, öz yetkinlik, yaşama bağlılık ve kontroldür. Yılmazlık ile öz yetkinlik kavramının birbiri ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yılmazlık ve öz yetkinlik düzeyleri yüksek olan bireylerin, evliliklerinde yaşadıkları problemlere çözüm bulabilmesi, stresli durumların üstesinden gelebilmesi ve bireyin evliliğine ilişkin yetkinliğinin de yüksek olması beklenmektedir.

Bu araştırma, bireylerin çocukluk dönemindeki örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünü incelemek amacı ile yapılmıştır. Konu ile ilgili araştırmanın olmaması, araştırma ihtiyacını oluşturmuştur. Bu açıdan bakıldığında, bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, araştırmanın çiftler üzerinde yürütülecek olması, aile ve çift danışmanlığı alanında araştırmalar yapan araştırmacılar için katkı getireceği düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan bireylerin ölçme araçlarını içten ve yansız biçimde yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırmanın sonuçları, araştırmaya katılmaya gönüllü olan evli çiftlerle sınırlıdır.

- Çocukluk dönemi ihmal ve istismar yaşantıları, “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”nin, yetişkin bağlanma stilleri “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri”nin, çiftlerin ilişkilerinde yaşadıkları yılmazlıkları “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği”nin, çiftlerin evliliklerine ilişkin yeterlik algıları “Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği”nin kapsadığı niteliklerle sınırlıdır.
- Bu araştırmaya katılan bireylere ilişkin bilgiler, araştırmacının hazırladığı “Kişisel Bilgi Formu” ndaki sorularla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmanın temel kavramları aşağıda tanımlanmıştır.

Örselenme Yaşantısı: Çocuğun duygusal, fiziksel, cinsel olarak kötüye kullanımı veya fiziksel ihmal veya duygusal ihmal şeklinde tanımlanabilir (Aslan ve Alparslan,1999).

Bağlanma: Bowlby, bağlanmayı bireylerin kendileri için önemli olan kişilere karşı oluşturdukları güçlü bir duygusal bağ olarak tanımlamıştır (Sümer ve Güngör, 1999).

Yılmazlık: Zorlu yaşam koşullarına rağmen, başarılı bir şekilde normal işlevselliğe dönebilme kabiliyetidir (Masten, 2001).

İlişkisel Yılmazlık: İlişkisel yılmazlık, ailenin veya çiftin travmatik/olumsuz yaşam olayından sonra kendilerine, birbirlerinden ve dışarıdan sunulan psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynakların neler olduğunu bilmeyi ve bunları kendi yararlarına dönük olarak kullanarak gelişimi teşvik edici ilişki içerisine girmelerindeki yeterlilik algısı olarak tanımlanmaktadır. (Aydoğan, 2014).

Evlilikte Öz Yetkinlik: Bandura’nın sosyal bilişsel teorisine dayalı olarak, başarılı bir evlilik gerçekleştirmek ve bu ilişkiyi devam ettirebilmek için gerekli olan yeteneğe sahip olma inancıdır (Cihan Güngör, 2007).

2. KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde sırasıyla çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, bağlanma stilleri, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Her bir kavramdan sonra o kavramla ilgili yapılan araştırmalardan söz edilmiştir.

2.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları

Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin açıklamalar, aşağıda sunulmaktadır.

2.1.1. Travma ve Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Tanımı ve Tarihsel Rolü

Travmalar, bireyin bedensel bütünlüğünü tehdit eden, zarar verici davranışlardır. Travmatik yaşantılar içinde en zor olanı, kuşkusuz yeterli baş etme gücünün olmadığı çocukluk döneminde karşılaşılan travmalardır (Şar, 1997). Çocukluk döneminde karşılaşılan travmatik yaşantılar, bakım veren ya da diğer yetişkinler tarafından, çocuğun fiziksel, psikolojik ya da sosyal gelişimini olumsuz etkileyen, ihmal ve ticari amaçlı uygulanan sömürülerdir (Şahin, 2008). Çocukluk dönemi travmaları, değişik sebeplerle aile içinde olumsuzluklara neden olan, fizyolojik, hukuki, gelişimsel ve psikososyal açıdan da olumsuz etkilere yol açan önemli sorunlar olarak tanımlanır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Çocuklara yönelik travmalar farklı şekillerde ortaya çıkar. Çocukluk dönemi travmalarından olan çocuk ihmali ve istismarı, erişkinler tarafından çocuğa gösterilen, toplumsal kurallar dışında yer alan ve profesyonellerce uygun görünmeyen, sonucunda çocukta hasar oluşturabilecek eylemlerin tümüdür. Bu davranışlar sonucunda çocuk, ruhsal, cinsel, fiziksel ve sosyal açıdan zarar görür (Bulut, 1996; Taner ve Gökler, 2014).

İngilizcede “child abuse and neglect” olan kavramın, Türkçede en yaygın kullanımı “çocuk istismarı ve ihmali” dir. Türkçede “örselenme, kötü muamele, ezim, istismar gibi kelimeler birbirinin yerine kullanılmaktadır (Siyez, 2003). Amerikan Örselenen ve İhmal Edilen Çocuklar Ulusal Merkezi (National Center on Child Abuse and

Neglect) çocuk istismarını, çocuğa karşı fiziksel, duygusal ve cinsel zararlarla sonuçlanan kötü davranışlar ve yetişkinler tarafından çocukların ihmal edilmesi olarak tanımlanmaktadır (akt., Konanç, 1999). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise, çocuklukta istismarı ya da kötü muameleyi, çocukla kurulan sorumluluk ve güven ilişkisi içinde çocuğun her türlü gelişimine engel olacak, her türlü fiziksel, duygusal kötü davranış, ihmalkar davranışlar ve her türlü sömürü olarak tanımlamıştır (Yurdakök, 2010).

Çocuk istismarı ve ihmali konusunda evrensel bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Çünkü, günümüzde istismar ve ihmal olarak değerlendirilen davranışlar geçmişte normal davranış kalıbında ve hatta zaman zaman uygun disiplini sağlama yöntemleri olarak değerlendirilmiştir (Kars, 1996). Çocuk istismarı farklı şekillerde algılanmakta ve algılandığı şekilde tanımlanmaktadır. Bu nedenle, kültürel farklılıklar söz konusu olup, ortak bir tanımlama yapmak güçleşmektedir (Topbaş, 2004). Bir toplumda ebeveynlerin davranışlarının istismar ya da ihmal olarak tanımlanabilmesi için, öncelikli olarak o toplumun inançlarının, değerlerinin, ceza ve disiplin yöntemlerinin neler olduğu göz önünde bulundurulması gerekir (Zeytinoglu, 1999). Bu sebeplerden dolayı istismar ve ihmalin tanımı yapılırken, kültürel özellikler göz önünde bulundurulmalıdır.

Tanımlamalardaki farklılıkları ve karışıklığı önlemek amacıyla Dünya Sağlık Örgütü 1985'te ortak bir tanımlama getirmiştir: Çocuk istismarı, çocuğun psikososyal gelişimini, fiziksel gelişimini ve sağlığını olumsuz şekilde etkileyecek bir yetişkin, toplum ya da ülke tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan davranışlardır. Burada, davranışın çocuk tarafından mutlaka algılanması ve yetişkinin bunu bilerek yapmış olması gerekmez (Polat, 2007). Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun bakımını üstlenen yetişkinler tarafından çocuğa yöneltilen, fiziksel, duygusal, cinsel ya da ruhsal açıdan çocuğa zarar veren, çocuğun gelişimine zarar verici, duraklatıcı ya da geriletici davranışlar bütünü olarak tanımlanır (Taner ve Gökler, 2004). Yurdakök (2010), çocuk ihmali ve istismarının genel olarak çocuğa kötü muameleyi içeren bir davranış olduğunu belirtmiştir.

Çağlarırnak (2006) istismarı, çocuğun doğduğu andan itibaren her ortamda farklı nedenlerle karşılaşılabileceği toplumsal bir sorun olarak tanımlamıştır. Bu toplumsal soruna, insanlık tarihi boyunca her kültürde rastlanmaktadır (Akduman ve diğ., 2006). Şahin (2008) çocuk istismarını, çocuğun bedensel, duygusal ve cinsel anlamda zarar görmesi ve iyilik halini olumsuz yönde etkileyen davranışların tümü olarak

nitelendirmektedir. Benzer şekilde Hancı ve Özdemir (2003; akt., Topbaş, 2004), kendinden en az 6 yaş büyük bir yetişkin tarafından çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecek bilerek veya bilmeyerek sergilenen olumsuz davranışlar olarak tanımlamışlardır. Turhan ve diğ. (2006) ise çocuk ihmalini, başta ebeveynler olmak üzere çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin beslenme, sağlık, barınma, eğitim, sevgi gibi çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve bedensel, duygusal, ahlaki ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlamışlardır.

Gelişim psikolojisi, çocuk istismarı ve ihmalinin, kişinin fiziksel, bilişsel, duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyecek bir deneyim olduğunu vurgular (Yılmaz Irmak, 2008). İstismar ve ihmal birbirinden çok keskin sınırlarla ayrılmazlar. İhmal, bir yetişkinin bilgisizlik ya da unutkanlığı sonucunda çocuğa zarar verici davranışlarda bulunması, çocuğu olası riskler altında bırakması ya da çocuğun barınma, beslenme, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını göz ardı etmesidir (Kulaksızoğlu, 2002). Kozcu (1989), çocuk istismarını, çocuktan sorumlu olan kişilerin çocuğa duygusal, sosyal veya bilişsel gelişimine olumsuz etki edecek şekilde davranışlarda bulunulması; çocuk ihmalini ise, çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan davranışların sergilenmemesi olarak tanımlamıştır.

Aral ve Gürsoy'a (2001) göre ihmal ve istismar arasındaki fark; ihmale uğrayan çocuğun istismara uğrayan çocuğa göre daha zor tanımlanması, istismarın aktif ihmalin ise pasif bir davranış olmasıdır. Yani, çocuk istismarı, sosyal açıdan yasak olan, çocuğa karşı bilinçli olarak uygulanan, fiziksel, ruhsal, duygusal ve cinsel yönden zarar verme davranışlarının aktif olarak uygulanmasıyken; çocuk ihmali, ebeveynler ya da bakım veren sorumlu kişiler tarafından çocuğun bakımının, sağlığının göz ardı edilmesi, temel ihtiyaçlarını karşılanmaması sonucu çocuğa zarar veren pasif eylemlerdir (Yurdakök, 2010). Çocuk istismarı ve ihmali çok eski zamana dayanmaktadır. Pek çok kaynakta çocuk istismarı konusuna rastlanmaktadır (Kara ve diğ., 2004). Çocuk istismarı bilinmekle beraber günümüzde Çocuk Hakları Beyannamesi, UNESCO, UNICEF gibi kuruluşlar çocuk haklarının savunulması üzerine çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bunların başında da Birleşmiş Milletler tarafından 1989'da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir.

Türkiye'de istismar ile ilgili çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır. 1991 yılında doktorlar, hukukçular, pedagoglar ve gönüllüler tarafından Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği ile Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği

yapılan çalışmaların ilk adımlarıdır (Kara ve diğ., 2004). Çocuk istismarı ve ihmeline yönelik tanımlamalar, kültüre dayalı olarak farklılaşma gösterdiği gibi bazı ekonomik, sosyal, kültürel ya da sosyal yapılar, istismar ve ihmale zaman zaman neden olmaktadır. Örneğin, ekonomik sorunların yaygın olduğu bir ailede aynı zamana çok çocukluluğun, kalabalık ailelerin, tek odalı evlerde yaşanmasının anne babanın düşük eğitim düzeyinin, cinsiyet ayrımcılığının, küçük yaşta kız çocuklarının evlendirilmesinin ya da “dayak cennetten çıkmadır.” disiplin anlayışının istismar ve ihmal vakalarını arttırdığı düşünülmektedir (Tirali, Oğuz ve Soydan, 2004). Şiddetin sorun çözme aracı olarak kullanılması da, şiddeti beraberinde getirmekte ve şiddetin erken yaşta öğrenildiğini göstermektedir. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk ya da gencin, yetişkinlik döneminde kendi eşlerine ya da çocuklarına şiddet uygulaması olasılığı çok yüksektir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2010).

Çocuğa yönelik kötü muamele, eski tarihlere dayanan, günümüzde de hala yarısı bilinmeyen ya da bildirilmeyen önemli bir sorundur. Çocuk istismarı, tekrarlanabilirliği, çocuğun en yakını tarafından uygulanıyor olması ve etkisinin uzun yıllar boyunca devam ediyor olması nedeni ile tedavisi en zor travma türüdür (Yıldız, 2007). Çocuklara yönelik istismar olgusu geçmişten günümüze kadar devam eden bir sorun olmuştur. Bu konu hakkında pek çok kanun ya da yasa çıkarılmasına rağmen, bu sorun hala devam etmektedir. Konunun hassasiyeti, ailelerin ve toplumun bakış açısı nedeni ile bu sorunu çözmeyi zorlaştırmaktadır (Efe, 2016).

2.1.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Vak’alarının Yaygınlığı

Çocukluk çağı istismar ve ihmal vakalarının yaygınlığı ile ilgili yapılan çalışmalar birbirinden farklı sonuçlar vermekte ve görüş birliği sağlanamadığı görülmektedir (Kalkay, 2009). Bunun sebebinin toplumun konuya bakış açısı, kültürel yapısı ve sosyal damgalama olduğu düşünülmektedir. Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda istismar sıklığının, %45 ile %64 arasında geniş bir sonuç verdiği (Topbaş, 2004), Amerika’da yapılan bir çalışmada ise %01 istismar %15 ihmal vakalarına rastlandığı (Kaya, 2009), Newyork’ta yapılan bir çalışmada ise istismar olgusunun %12 olarak tespit edildiği görülmektedir (Johnson ve diğ., 1999).

Yurt dışında olduğu gibi Türkiye’de de istismar ve ihmal hakkında yapılan araştırma sayısı yetersizdir ve araştırma sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir.

Ülkemizde bu konuda araştırmalar 1980’lerde başlamıştır ancak hala yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Aksel ve Irmak (2005), yaptıkları araştırmada, fiziksel istismar yaygınlık oranının %15 ile %75 arasında, cinsel istismar yaygınlık oranının ise %20 civarında olduğunu belirtmektedirler. Kaya (2009) tarafından yapılan araştırma sonucu istismar oranının %10 ile %53 arasında olduğunu göstermektedir. Yapılan bir başka araştırmada, genel istismar oranının %33 olarak saptandığı bulgusuna rastlanmıştır (Kurdoğlu ve diğ., 2010). Altınay ve Arat (2007) ise yaşları 7-11 arasında değişen çocukların %45 oranında fiziksel istismara, %51 oranında duygusal istismara, %25 oranında ise ihmale maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan araştırmalar, istismar ve ihmal vakalarının yaygınlığının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini göstermektedir. Ergenlik döneminde kız çocuklarının, erkek çocuklarına oranla daha fazla fiziksel istismara uğradığı bulgular arasındadır (Derman, 2010; Taner ve Gökler, 2004). Ayrıca Derman (2010) yaptığı araştırmasında bebeklik döneminde çocukların anneleri tarafından daha çok fiziksel istismara uğradığını; ergenlik döneminde ise babaları tarafından daha çok fiziksel istismara maruz kaldıkları bulgusuna ulaşmıştır. Berber Çelik (2010) araştırması sonucunda, erkek katılımcıların çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, cinsel istismar haricinde tüm istismar türlerinde kadın katılımcılara oranla anlamlı derecede yüksek olduğuna ulaşmıştır. Alanyazında bu bulguyu destekleyen araştırma sonuçları mevcuttur (Bekçi, 2006; Karadeniz, 2008; Kaya, 2010; Özen ve diğ., 2007). Zoroğlu ve diğ., (2001) ergenler üzerinde yaptıkları bir araştırmada ise, cinsel istismar, enstest ve ihmalin kız çocuklarında daha yaygın olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Toplumun özellikleri düşünöldüğünde de, kadınların erkeklerden daha fazla istismara maruz kaldığı gözlenmektedir. İstismara uğrayan kadınların çekingenlikleri, toplumun bakış açısı ve durumun hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda istismarın kadınlarda daha yaygın olduğu düşünölmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (2014) ise tüm dünyada kadınların %20, erkeklerin %0.5-%10’unun çocukluk döneminde cinsel istismara; tüm çocukların da %25-%50’sinin fiziksel istismara maruz kaldığını belirtmiştir. UNICEF’e (2014) göre ise dünyada her yıl beş yüz milyon ile bir buçuk milyar arasında çocuk, istismara maruz kalmaktadır. Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi şiddet (2010) raporuna göre ise Türkiye’de yaşayan ve yaşları 7-18 arasında değişen çocukların aile içinde, %45’i fiziksel istismara, %51’i duygusal istismara, %25’i de ihmale maruz kalmaktadır.

Çocukluk çağı istismar ve ihmal vakaları konunun hassasiyeti ve sosyal yapı nedeni ile saptanması oldukça zor bir konudur. Özellikle aile içinde çocuğun bunu dile getirmemesi için baskı görmesi, utanması konunun açığa çıkmasını daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle konu hakkında yapılan çalışmalar yeterli değildir. Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve sıklığı konusunda yapılan çalışmaların buz dağının yalnızca görünen kısmını oluşturduğu düşünülmektedir (Irmak 2008; Polat, 2001; Tıraşçı ve Gören, 2007).

2.1.3. Çocuk İstismarının Türleri

Çocuk istismarının türleri fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal şeklindedir. Aşağıda, çocuk istismarının türleri açıklanmaktadır.

2.1.3.1. Fiziksel İstismar

Alanyazında, istismar kavramında olduğu gibi, fiziksel istismar konusunda da farklı tanımlar yer almaktadır. Bu tanımların ortak özelliği, çocuğun sağlığını ve gelişimini tehlikeye atacak şekilde, kaza dışı vücut yaralanmalarına sebep olmasıdır. Fiziksel istismar, çocukların kendilerine bakmakla yükümlü kişiler tarafından, sürekli ve sistemli olarak, bedensel bütünlüklerinin bozulmasına sebep olacak şekilde, fiziksel açıdan zarar görmelerine neden olacak davranışlar olarak tanımlanır (Kulaksızoğlu, 2000; Polat, 2001). Zarar veren bu davranışlar, kaza dışı yaralanmalardır ve çocuğu cezalandırmak amacıyla ortaya çıkan yanık, kesici travmalar, zehirlenmeler şeklinde görülür (Berber Çelik, 2010). Soğucak (2009) tarafından yapılan tanıma göre, fiziksel istismar, çocuğun ebeveyni, bakıcısı ya da öğretmeni gibi bakmakla yükümlü kişiler tarafından gerçekleştirilen dayak atma, sarsma, yakma gibi kaza dışı olaylar sonucunda yaralanmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre ise, çocuğun üzerinde bir sorumluluğu olan ve çocuk tarafından güvenilen bir yetişkin tarafından çocuğun gerçek zarara uğratılmasına veya potansiyel bir tehlide maruz kalmasına fiziksel istismar denir (Efe, 2016).

Fiziksel istismar, belirlenmesi, fark edilmesi en kolay istismar türü olarak görülmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Fiziksel istismar, çocuğa fiziksel anlamda büyük hasarlara neden olmakla birlikte aynı zamanda duygusal olarak da zarar vermekte ve gelişimini bütüncül bir şekilde etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 2009). Fiziksel istismarın demografik değişkenlere göre oranına bakıldığında; 7-14 yaş kız çocukları grubunun daha çok anne baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler

tarafından bu davranışlara maruz kaldığı görünmektedir. Erkek çocuklar ise daha çok sırasıyla önce arkadaşları, sonra öğretmen, baba ve büyük kardeşleri tarafından fiziksel istismara maruz kaldığı bulgular arasındadır. 15-18 yaş grubunda erkek çocuklarının, kız çocuklarından daha fazla fiziksel istismara maruz kaldığı gözlenmektedir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2010).

Fiziksel istismarın sonucunda, bedensel zararların yanı sıra duygusal gelişim, eğitim yaşantısı ve sosyal gelişim de olumsuz yönde etkilenir. Bu etkiler çocukluk yaşlarından yetişkinliğe kadar devam eder. Fiziksel istismar çocuklarda öz güveni azaltır, düşük dürtü kontrolüne, yüksek düzeyde anksiyeteye, yıkıcı davranış örüntülerine, maddenin kötüye kullanımına ve psikiyatrik rahatsızlıklara neden olur (Gökler, 2002; Veltkamp ve Miller, 1994; akt., Aydın ve İşmen, 2003).

2.1.3.2. Cinsel İstismar

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği tarafından cinsel istismarı, cinsel açıdan olgun bir yetişkin tarafından, rıza olgunluğuna erişmeyen bir çocuğa yönelik, cinsel haz almak amacıyla gerçekleştirilen davranışlar olarak tanımlanmıştır (Zara-Page, 2004). Soğucak (2009) cinsel istismarı, bir çocuğun, bir yetişkin ya da gelişimsel olarak kendinden daha büyük bir başka çocuk tarafından cinsel doyum sağlamak amacıyla, henüz anlamlandıramadığı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ve toplum değerlerine aykırı davranışlara maruz kalması olarak tanımlanmıştır.

Cinsel istismar etkileri, çocukluk döneminde başlayıp yetişkinliğe kadar devam eder ve psikolojik etkiler bırakan bir istismar çeşididir (Keskin ve Çam, 2005). Çocukluk döneminde cinsel istismara uğrayan çocuklar genellikle suçluluk ve utanç duyguları içinde bu durumdan kimseye bahsetmezler (Friedrich ve diğ., 2001). Çavlin Bozbeyoğlu (2009), çocukluk dönemi cinsel istismarlarının büyük bir kısmının ensest vakalar olduğunu, her yaştan çocuğun bu davranışlara maruz kaldığını ve genellikle bu vakaların gizli kaldığını belirtmiştir. Cinsel istismar tanınması güç istismar türlerinden biridir. Çünkü cinsel istismarı bildirmek çocuklar için de oldukça zordur. İstismarcı gizli kalmaya çalışır ve genelde istismar edileni suçlar. Bu nedenle istismar edilen bir çocuk, toplumun bakış açısından ve sosyal olarak damgalanmaktan kaçtığı için konuyu anlatmaktan tamamen kaçınabilir. İşeri (2008), çocukluk çağı cinsel istismar vakalarının saptanması en güç istismar çeşidi olduğunu vurgulamaktadır.

Toplumda çok sık görülen bir durum olmasına rağmen saklandığı için cinsel istismar vakalarının .05-.10'u bilinmektedir (Turhan, Sangül ve İnandı, 2006).

Cinsel istismara maruz kalan çocuklar, kişiler arası iletişim kurmaktan, sosyal ilişkilerden aşırı kaçınır ya da karşısındaki kişiye aşırı yakınlık gösterirler. Duygusal açıdan da zarar gören bu çocuklar, erken dönemde olduğu gibi yetişkinlik yıllarında kuracakları duygusal birlikteliklerden uzak durmaya çalışırlar ya da tam tersine duygusal olarak bağlanma ihtiyacı hissederek karşısındaki kişiden aşırı yakınlık isteyebilirler (Efe, 2016; Tackett, 2002). Aynı zamanda bu çocuklar, depresyon, anksiyete, intihar düşüncesi, değersiz benlik hissi, zayıf ilişkiler kurma gibi olumsuz durumlarla karşılaşabilirler (Leventhal, 1997; akt., Aydın ve İşmen, 2003).

2.1.3.3. Duygusal İstismar

Uluslararası Çocuk ve Gençlerin Psikolojik İstismarı Konferansında yapılan ortak tanıma göre duygusal istismar, çocuk ve gencin üzerinde güç sahibi olan kişiler tarafından, çocuk ve gençlerin psikolojilerinin kötüye kullanılması, yapılması gereken fakat ihmal edilen ve psikolojik olarak zarar verici olduğu saptanan davranışlardır (Polat, 2001). UNICEF ise duygusal istismarı, çocuğun sürekli olarak kapasitesinin ve arzularının kötülenmesi, sosyal ilişkilerden mahrum bırakılması, gelişimine ve yaşına uygun olmayan taleplerde bulunulması, terk etme ile tehdit ederek sosyal açıdan zarara uğratılması olarak tanımlamış ve örneklendirmiştir (Turhan ve diğ., 2006). Zoroğlu ve diğ., (2001) duygusal istismarı çocuk ya da ergenin psikolojisini bozacak tehdit, alay, küçümseme olarak örneklendirirken; Soğucak (2009), reddetme, aşağılama, suçlama, çocuğun psikolojisini veya gelişimini bozabilecek söz ve davranışlar olarak örneklendirmiştir.

Duygusal istismar, tanımlanması en zor istismar türlerindendir ve bazı özellikleriyle diğer istismar türlerinden ayrılır. Duygusal istismarda, fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut bulgulara rastlanmaz. Tek başına olabileceği gibi diğer istismar türleriyle beraber de görülebilir (Polat, 2007). Türkiye’de yapılan bir araştırmada, duygusal istismar .78 oranla diğer istismar türlerinin arasında ilk sıradadır (Turhan ve diğ., 2006). Aydın ve İşmen (2003) tarafından yapılan araştırma sonucunda, duygusal istismarın uygulanması ile yaş arasında anlamlı bulgulara rastlamışlardır. 20 yaş ve altındaki bireylerin 21 yaş ve üzeri bireylere göre daha fazla duygusal istismara açık olduklarını göstermektedir. Bu da özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde duygusal

örselenmenin yaşandığını açıklamaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, 7-14 yaş grubunda kız çocuklarının arkadaşları, öğretmenleri ve anne babaları tarafından duygusal istismara maruz kaldığı; aynı yaş erkek çocuklarının ise arkadaşları, öğretmenleri ve babalarının istismar uyguladığı gözlenmektedir. 15-18 yaş grubunda erkek çocukların daha çok arkadaşları ve babalarından; aynı yaş kız çocuklarının ise öğretmen ve annelerinden duygusal istismar gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bahsedilen duygusal istismar davranışları, hakaret etmek, alay etmek, tehdit, bağırarak, fikrini sormamak, baskı yapmak, kıyaslamak olarak örneklendirilmiştir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2010).

Duygusal istismar, genelde çocuğun gelişimine zarar verici şekilde, parmak emme, sallanma, enürezis, saldırgan davranışlar, korku ve kaygılar olarak görülür. Çocuk ve gençlerde duygusal istismarın olumsuz etkileri, yetişkinlik dönemlerine kadar uzanır (Bilim, 2012). Bununla birlikte her yaş ve sosyo ekonomik düzeyde görülen, tanımlanması ve önlem alınması en zor istismar türü olan duygusal istismar hakkında, bu kadar yaygın görülmesine rağmen, diğer istismar türlerinde olduğu gibi açık ve caydırıcı cezalar içeren yasalar bulunmamaktadır (Öztürk, 2007).

2.1.3.4. İhmal

İhmal, çocuğun temel ihtiyaçları olan bakım ve korunmanın sağlanamaması, kötü niyet ya da eğitimsizlikten kaynaklı fiziksel, duygusal ve eğitimsel ihtiyaçlarının giderilmemesi durumu olup, “kötü bakım” olarak da adlandırılmaktadır (Polat,2007). Siyez (2003), çocuk ihmalini genel olarak ailelerin ya da çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmemeleri olarak tanımlamıştır. Topbaş (2004) ve Siyez (2003) ihmalin pasif bir davranış, istismarın ise aktif bir davranış olduğunu belirtmektedirler.

İhmal üç şekilde görülmektedir:

A. Fiziksel İhmal: Çocuğun gelişim, beslenme, temizlik, ev içi ya da dışı güvenliğinin sağlanması gibi konularda önlem alınmamasıdır. Çocuğun dışlanması, terk edilmesi, yalnız bırakılması, fiziksel ihmale örnek gösterilebilir (Yurdakök ve İnce, 2010).

B. Duygusal İhmal: Çocuğun sosyal gelişimini destekleyecek olan ilginin gösterilmemesi, ihtiyacı olan duygusal yakınlıktan, sevgiden mahrum bırakılması, destek ve denetim gösterilmemesidir. Çocuğa yönelik duygusal ihmal sonucunda,

duygusal gelişimde ve bağlanma davranışında sorunlar meydana gelmektedir. İhmal yaşantısı olan çocuklarda, .80 üzerinde dezorganize bağlanma biçimleri saptanmıştır (Dursunkaya, 2008).

C. Tıbbi İhmal: Ailenin doktorun önerilerine uymaması, bir takım ekonomik sıkıntılar ya da sosyal güvencelerinin olmaması nedeni ile çocuğun ihtiyacı olan tedavinin uygulanmamasıdır (Bilir ve diğ., 1991).

2.1.4. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Kuramsal Açıklamalar

Alanyazında çocuk istismarı ve ihmali açıklayan birçok model yer almaktadır. Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisinin karşılanmasına ters olan "Temel İnsan İhtiyaçları Modeli", Bandura'nın istismarın sosyal öğrenme ve çevrenin etkisinde olduğunu açıklayan "Sosyal Öğrenme Kuramı", toplumsal değerler, aile yapısı ve kültürden etkilenen "Sosyolojik Model", anne-çocuk ilişkisine dayanan "Psikolojik Yaklaşım", çocuğun gelişimsel dönemine dayalı olan "Gelişimsel Yaklaşım" bunların başlıca gelenlerindendir.

2.1.4.1. Temel İnsan İhtiyaçları Modeli

Maslow'un belirttiği temel ihtiyaçlar hiyerarşisini kapsayan bir modeldir. Modelde, Maslow'un belirttiği psikolojik ihtiyaçlar, sevgi ve ait olma, güvenlik ihtiyaçlarına ters olan davranışlar istismar içeren davranışlar olarak tanımlanır (Hart ve diğ., 1996; akt., Yenibaş ve Şirin, 2007).

2.1.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura, gelişimin doğuştan gelen ve çevre ile etkileşim sonucu şekillenen özellikler olduğunu belirtmektedir. Modele göre, saldırgan davranışlar çevredeki modellerin gözlenmesi ile oluşur ve pekişir. Anne babalar bu davranışların gözlenmesinde en önemli modellerdir. Çocukluğunda istismar edilen ebeveynlerin kendi çocuklarına karşı saldırgan davranışlarda bulunması muhtemeldir (Polat, 2001).

2.1.4.3. Sosyolojik Model

Bu modelde esas olan, toplumsal değerler, kültür ve aile yapısıdır. İstismarın her türlü eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyine sahip ailelerde görüldüğü yapılan araştırmalarca belirtilmiştir (Polat, 2001).

Bu modele göre, çocuk istismarı ve ihmali, sosyal yapı, tutum ve kaynaklar açısından değerlendirilmektedir. İstismar ve ihmalin nedeni, sosyo ekonomik durum, sosyal statü, şiddet gibi toplumsal ve sosyal faktörlerden kaynaklanmaktadır (Scannapieco ve Connell-Carrick, 2005; akt., Yılmaz Irmak, 2008). Sosyolojik model ayrıca, bireylerin ilişkilerindeki stres durumuna ve sosyal desteğe de vurgu yapar. Ebeveynlerin toplumsal ilişkilerden uzak olması halinde, stresin hakim olacağını bu nedenle bireyin, ihmal ve istismara başvuracağını belirtmektedir. Bu sebeple ihmal ve istismarın önlenmesi için, bireyin toplumsal ilişkilerinin ve sosyal desteğinin önemi büyüktür (Ziger ve Hall, 1991; akt., Yılmaz Irmak, 2008).

2.1.4.4. Psikolojik Yaklaşım

İstismara uğrayan çocukların ebeveynlerinin de çocukluk dönemlerinde istismar ile karşılaştıklarını ve bu anne babaların, kendi çocuklarına yönelik gerçekçi olmayan beklentilerinin olduğunu savunan yaklaşım tarzıdır (Polat, 2001).

- **Gelişimsel Yaklaşım:** Çocuğun sağlıklı bir yetişkinlik dönemi geçirmesi, gelişimsel dönemlerde ailesine karşı yaşadığı güven duygusuna bağlıdır. Aşırı korumacı yaklaşım ya da çocuğun gelişim görevleri dışında daha fazla isteklerde bulunmak, çocukta kuşku ve utanç duygusuna neden olabilir (Polat, 2001).
- **Bağlılık Teorisi:** Araştırmalar, çocuğa yönelik duygusal istismar ve ihmal ile güvensiz bağlanma arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu belirtmiştir (Polat, 2001).

2.1.4.5. Psikiyatrik Model

Bu model çocuk istismarını, anne babaların psikopatolojisi ve ebeveynler ile ilişkilere dayandırarak açıklar. Bu modele göre, ihmal ve istismarın nedeni, ebeveynlerin yaşadığı psikopatolojidir. Modele göre, çocuk istismarının faili çocukluğunda istismara uğramış kişilerdir. Diğer modellerden farklı olarak psikolojik modelde, tüm ailelerin, çocukların bakımları için benzer kaynaklara sahip olduklarını ve çocuk bakımı konusundaki farklı tutumların bireysel/ailesel farklılıklardan kaynaklandığı belirtilmektedir (Scannapieco ve Connell-Carrick, 2005; akt., Yılmaz Irmak, 2008).

Anne veya babanın psikopatolojisi, çocuklarını istismar eden ebeveynlerin zeka düzeyini, karakter bozukluklarını, özel ve toplumsal hayatta başarısızlıklarını ifade

etmektedir. Ebeveyn ilişkileri ise, çocukluklarında istismar edilmiş ya da istismara şahit olmuş ebeveynlerin de kendi çocuklarına istismar davranışı uyguladıklarını açıklamaktadır (Polat, 2001).

2.1.5. Çocuk İstismar ve İhmalinde Risk Faktörleri

Çocuk istismarı ve ihmali, her yaşta, sosyo ekonomik düzeyde, eğitim durumunda, cinsiyet, ırk ve etnik grupta gözlenmektedir. Fakat ebeveyn ya da bakım verenlerin ya da çocukların bazı özellikleri, istismar veya ihmal riskini arttırdığı düşünülmektedir. Risk faktörleri, ebeveyn ya da bakım verenle ilişkili ve çocuk ile ilişkili olmak üzere iki başlıkta incelenebilir:

2.1.5.1. Ebeveyn veya Bakım Verenle İlgili Risk Faktörleri

Ebeveyn ya da bakım veren bireyler, çocuğun hayatında birincil öneme sahip kişilerdir. Bu nedenle ebeveynlerin ya da bakım veren kişilerin yaşadığı olumsuz duygu ya da gösterdikleri olumsuz davranışlar çocuk istismarına risk faktörü oluşturur. Risk yaratan bu durum ya da davranışlar araştırmacılar tarafından, düşük benlik saygısı, anksiyete, erken yaşta ebeveyn olma, düşük eğitim düzeyi, madde kullanımı, yetersiz bilgi, aile içi şiddete maruz kalma, psikolojik bozukluklar, zayıf dürtü ve öfke kontrolü olarak özetlenmiştir (Horton ve Cruise, 2001).

Kara ve diğ., (2004) istismarın sıklıkla yaşandığı dönemlerde genellikle, ebeveynlerin baş etme mekanizmalarının tükendiğini, maddi sorunların, işsizliğin, ailevi tartışmaların veya anne babadan birinin olmayışının istismar vakalarını tetiklediğini belirtmişlerdir. Mammen ve diğ., (2002) ebeveynlerin olumsuz davranışlarının, duygusal ve fiziksel istismarın risk faktörünü oluşturduğunu söylemişlerdir. Özellikle saldırganca davranışa sahip ailelerin, bu davranışları kolaylıkla çocuklarına yönelttiklerini belirtmişlerdir. Kulaksızoğlu (2001) benzer şekilde, anne babanın kaygılı, ilgisiz ve hoşgörüsüz olmaları, aile içi şiddetin var olması, anne ya da babanın kendi çocukluklarında şiddete maruz kalmış olmalarını, istismarda risk faktörü olarak sayıldığını belirtmiştir.

2.1.5.2. Çocukla İlgili Risk Faktörleri

Çocukların küçük yaşta olması, zor mizaçları, fiziksel ya da zihinsel yetersizlikleri, istismara uğramalarında risk faktörü oluşturmaktadır. Araştırmalar, 7 yaş altındaki çocukların daha fazla istismara uğradıklarını göstermektedir (Horton ve diğ., 2002).

Aydın ve İşmen (2003) araştırma sonucunda, 20 yaş ve altı olanların duygusal örselenmeye daha fazla maruz kaldıklarını, eğitim düzeyi ve sosyo ekonomik düzey azaldıkça örselenme yaşantılarının arttığını, köyde yaşayanların kentte yaşayanlara göre daha çok istismara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Ebeveyn ve çocukla ilgili risk faktörlerinin yanı sıra, toplumsal ve kültürel özellikler de istismar ve ihmal yaşantılarına risk etmeni oluşturmaktadır. Araştırmalara bakıldığında, istismarı bildirme ile eğitim düzeyi arasında yakın bir ilişkiye rastlanmıştır. Üniversite mezunu bireylerin, ortaokul ve lise mezunlarından daha fazla istismara karşı duyarlı oldukları ve bu durumu bildirdikleri görülmektedir (Kaya, 2010). Dünya Sağlık Örgütü de toplumsal risk faktörlerini, çocuğun toplumda değerinin azalması, sosyal eşitsizlikler, ülkenin yaşadığı siyasi-toplumsal sıkıntılar, yüksek suç oranları, toplumun şiddete bakış açısı olarak özetlemektedir (Turhan ve diğ., 2006). Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile çocuk istismarı son derece yakın ilişkili iki kavramdır (Topbaş, 2004).

2.1.6. Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Yaşantılarının Uzun Vadeli Etkileri

Psikanalitik yaklaşıma göre, patolojik davranışların sebebi, bireyin çocukluk dönemi yaşantılarında aranmaktadır. Çocukluk dönemi yaşantılarının, yetişkinlikte yaşanan problemlere nasıl temel oluşturduğuna dair modeller sunulmuştur (Karahan, 2006). Johnson ve diğ., (1999) çocukluk dönemi örselenme yaşantıları bulunan bireylerin yetişkinliklerinde, kişilik bozukluğu tanısı alma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tüm örseleyici yaşam olaylarında olduğu gibi, istismarın da kişinin hayatında uzun süreli yansımaları vardır; çünkü bu durum bireyi hem psikolojik, hem sosyal hem de gelişimsel anlamda son derece zorlayan bir yaşantıdır (Vahip, 2002). Dünyanın her yerinde ve her kesimde görülebilen istismar yaşantısının etkileri yıllar sonra bile kendini göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, mağdurların bir kısmının istismar olayından 50 yıl sonra bile bu olayın üstesinden gelemediklerini göstermektedir (Chapman ve diğ., 2004; Edwards ve diğ., 2003; Felitti, 2002).

Kendall-Tackett (2002), istismarın, davranışsal, sosyal, bilişsel ve duygusal alanda sağlığı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Araştırmacı, istismar veya ihmale uğrayanların, diğerleriyle kıyasla, bu alanlarda daha çok sorun yaşadığını vurgulamıştır. Çocukluk döneminde istismar ve ihmal yaşantılarının en önemli ve

çocuk tarafından en sık bahsedilen etkileri, duygusal etkilerdir. Tüm yaş grubundaki çocukların istismar sonrasında üzüntü duydukları ve kötü hissettikleri gözlenmiştir. Ayrıca istismar sonrası, yalnız kalma isteği, korku, moral bozukluğu, küçük düşme, titreme, ölme isteği çocuklarda en sık gözlenen etkilerdir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2010).

Çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları, çocuk ve ergenler üzerinde bütün gelişim dönemlerini olumsuz etkiler. Hatta bu dönemde yaşanan olumsuz etkiler, çocukluk ve ergenlik dönemiyle sınırlı kalmaz, bireyin yetişkinlik dönemine kadar devam eder. Mullen ve diğ., (1996), çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının olumsuz sonuçlarının, yalnızca erken dönemde değil aynı zamanda genç yetişkinlik ve yetişkinlik gibi ileri dönemlerde de ortaya çıkabileceğini vurgulamışlardır.

Çocukluk döneminde istismar ve ihmal yaşantıları olan bireyler, yetişkinlikte ruhsal sağlık açısından risk altındadırlar. Bu kişiler, kurdukları ilişkilerde de anti-sosyal davranışlar gösterirler (Efe, 2016). Bostancı ve diğ. (2006) üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemi travmaları üzerine yaptıkları çalışmada, travmatik yaşantısı olanların depresyon belirti düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özen, Antar ve Özkan’ın (2007) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışma sonucunda ise, çocukluk döneminde travma yaşantılarına sahip olan bireylerin, genç yetişkinlik döneminde umutsuzluk, bunalım ve olumsuz kişilik algısı yaşadıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Colman ve Widom (2004) yaptıkları araştırma sonucunda, istismar ve ihmale uğrayan bireylerin terk etme veya boşanma oranlarının fazla olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Margolin ve Gordis’e göre (2004) ise çocukluk döneminde aile içi şiddete şahit olan bireyler, yetişkinliklerinde duygularını düzenlemede sorunlar yaşamaktadır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, bireyin benlik algısına etkisine yönelik de alanyazında çalışmalara rastlanmaktadır. Çubuk (2015) araştırması sonucunda, duygusal istismara uğrayan bireylerin, olumsuz benlik algısı gösterdiği bulgusuna ulaşmıştır. Aynı zamanda anne babalarının şiddet davranışlarını gözlemleyen çocukların, yetişkinlik döneminde de aynı davranışları kendi partnerlerine ya da çocuklarına yönelttiklerine dair araştırma sonuçları mevcuttur (Heyman ve Slep, 2000). Özellikle çocukluk döneminde, cinsel istismara uğrayan bireylerin yetişkinlik döneminde karşı cinsle ilişkilerinde, sosyal anlamda ve ruh sağlığı konusunda son derece olumsuz etkiler görülür. Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalmış

bireyler, yetişkinliklerinde duygularını düzenlemede problemler yaşamakta, madde kullanımı gibi psikiyatrik rahatsızlıklar göstermekte, anksiyete bozukluğu, yakın ilişki kurmada zorluklar ve evlilik sorunları yaşamaktadırlar (Kaler ve Freeman, 1994; akt., Efe, 2016).

Çocukluk döneminde yaşanan istismar ve ihmal yaşantıları, duygusal, sosyal, gelişimsel ve ruh sağlığı açısından, erken dönemde ve ilerleyen dönemlerde etkili olduğu gibi, aynı zamanda yakın ilişkiler ve evlilik yaşantısı açısından da yetişkinlere olumsuz etkileri vardır. Çocukluk döneminde istismar ve ihmale bağlı olarak sağlıklı kurulan bağların, yetişkinlikte ilişkisel deneyimlerde kendini gösterdiği düşünülmektedir. Freud, yetişkinlikte kurulan bağların geçmiş yaşantıların yansıması olduğunu belirtmiştir (Huh ve diğ., 2014). Mason ve diğ., (2005) benzer şekilde, çocuklukta geçirilen olumsuz yaşantıların, yetişkinlikte kişilerarası ilişkilere olumsuz olarak yansıdığını söylemişlerdir. Bu çalışmalarda görüldüğü üzere, çocukluk dönemi olumsuz yaşantılar ve bağlanma sorunları, yetişkinlik döneminde kişiler arası ilişkileri önemli ölçüde etkiler.

Güvenilir kişilerarası ilişkiler kurmak ve bağlanma davranışı, yetişkinler için varoluşsal bir ihtiyaçtır. Çocuklar için de ebeveynleri ile kurmuş oldukları bağlar ve ilişkiler, çocuğun yaşamını güvenli bir şekilde sürdürmesi için olmazsa olmaz niteliktedir. Bağlanma teorisine göre, yaşamın ilk birkaç yılında anne ve bebek arasındaki güvenli ya da güvensiz bağlanma, çocuğun yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerde etkili olmaktadır (Efe, 2016). Erken yaşlarda çocuklar, ebeveynleri ile kurduğu bağlar sonucu yetişkinlik döneminde diğer insanlarla kuracağı ilişkilere yönelik şemalar geliştirirler. Bu şemalar, bireyin yetişkinlikte karşısına çıkan insanlara güvenip güvenmemesi gerektiğine yönelik davranış kalıpları oluşturmaktadır. Bebeklik döneminde ebeveynlerle güvenli bağlanma yaşantısına sahip çocukların yetişkinlikte romantik ilişkilerinde de kendilerini güvende hissetmesi beklenmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Çocukluk yılları bireyin güven duygusunun ve kişiliğinin temellerinin atıldığı yıllar olarak kabul edilmektedir. Bireyin güven duygusunu kazanması ise çocuklukta yaşadığı ilişkiler ve deneyimlerle ilişkilidir (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006). Güvenli bağlanmayı zedeleyecek ebeveyn davranışlarının başında, çocukluk döneminde yaşanan örselenme yaşantılarının geldiği düşünülmektedir. Hildyard ve Wolfe'a (2002) göre, çocukluk dönemi istismar yaşantısı geçiren bireyler, güvenli bağlanma

stili geliştirmekle ilgili olarak Zerenoglu (2011) yaptığı çalışma sonucunda, bağlanma stilleri ile çocuklukta ki orselenme yaşantıları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sonucunda korkulu bağlanma stili ile orselenme yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Taner ve Gokler (2004) alışmaları sonucunda çocukluk doneminde şiddete maruz kalan bireylerin yetişkinlikte daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca aynı araştırma sonucunda, çocukluk çağında istismara sahip bireylerin, depresyon düzeyinin yüksek olduğunu ve bu kişilerin karşı cinsle olan ilişkilerinde güvensiz, mutsuz ve ilişki yeterliliklerinin düşük olduğu saptanmıştır.

Parks ve diğ., (2011), çocukluğunda istismar yaşantısına sahip kadınların, yetişkinliklerinde kendilerine zarar verecek yakın ilişkiler yaşamaya eğilimli olduklarını belirtmişlerdir. Colman ve Widom (2004) benzer şekilde, çocukluk donemi orselenme yaşantılarına sahip bireylerin, yakın ilişkilerde olumsuz algılarının olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Tencer (2002) ise yaptığı araştırma sonucunda, duygusal istismara uğrayan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde, duygusal istismara uğramayanlara göre daha yetersiz oldukları bulgusuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi, çocukluk donemi istismar yaşantıları, bireylerin bağlanma stillerini etkilemekte, güvensiz bağlanma yaşayan bireyler yetişkinlikte sağlıksız ilişkiler kurmaktadır. Bu bulgulara dayalı olarak, çocukluk donemi istismar yaşantıları ve güvensiz bağlanmaların yetişkinlikte evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bağlanma kuramının öngörülerine paralel şekilde, cinsel istismar ve yetersiz ebeveyn bakımının yetişkinlikteki romantik ilişkiler ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008). Nguyen ve diğ., (2016), çocukluk doneminde istismar yaşantısına sahip olan yetişkinlerin, evlilik ilişkilerinde ilişkisel stres yaşadıklarını, fiziksel ve cinsel istismarın güvensizliği ve zayıf ilişkileri beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Colman ve Widom (2004), istismar mağdurlarının partnerlerini terk etme yüzdesinin daha fazla olduğunu, evlilik işlevselliklerinin düşük olduğunu ve iletişime kapalı olduklarını bildirmişlerdir.

Destekleyici ilişki ve bir yetişkine güvenli bağlanma, karşılaşılan kötü davranışın etkilerinden daha çabuk kurtulmaya yardımcı olmaktadır. Sevildiğini ve desteklendiğini hisseden çocuğun, karşılaştığı zorluklar karşısında daha iyimser olması beklenir. Ailede güvenilir birinin varlığı, iyileşmeyi ve yılmazlığı teşvik etmektedir (Turan, 2014). Literatürdeki bulgular incelendiğinde, çocukluk doneminde

yaşanan ihmal ve istismar yaşantıları, bireyin hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde sosyal ve ilişkisel dinamiklerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.

2.1.7. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.1.7.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Çocukluk dönemi örselenme yaşantısına sahip bireylere yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde örselenmenin gelişimsel, ilişkisel, kişisel pek çok alanda, hem ergenlikte hem de yetişkinlik döneminde bireyi olumsuz yönde etkilediği gözlenmektedir.

Sheilds, Ryan ve Cicchetti (2001) tarafından yapılan araştırma sonucunda, çocukluklarında ihmal ve istismara maruz kalan bireylerin, ergenlik döneminde daha zor arkadaşlık kurdukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde, Burack ve diğ., (2006) tarafından yapılan araştırmada, istismara uğrayan çocuk ve ergen grupların arkadaş ilişkileri incelenmiş ve sonucunda, istismara maruz kalan çocukların grup arkadaşlarına öfke ve düşmanlıkla yaklaştığı, ilişkilerinin daha zayıf olduğu görülmektedir.

Colman ve Widom (2004) araştırmalarında, çocuk ihmali ve istismarının yetişkinlik üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ihmal ve istismar mağdurlarının daha çok ayrılık/boşanma yaşadıklarını, partnerlerini daha az olumlu algıladıklarını ve cinsel açıdan daha az çekici bulduklarını belirtmişlerdir.

Zara-Page (2004a), cinsel istismar öyküsü bulunan bireylerin, yetişkinlikte ilişkilerini sürdürmede, partnerleri ile cinsel uyumlarında sorunlar yaşadıkları ve bunun sonucunda sık sık ayrılık ya da boşanma yaşadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca Zara-Page (2004b) bir başka araştırmasında, çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantısının, kaygılı, bağımlı ve travmatik ilişkilere sebep olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bifulco ve diğ. (2006), araştırma sonuçlarına benzer olarak, güvensiz bağlanma ile istismar yaşantısı arasında anlamlı düzeyde ilişkiye rastlamışlardır.

Finkelhour ve diğ., (1989) tarafından yapılan araştırmada, çocukluk örselenme yaşantısına sahip olan kadınların, evliliklerinde daha fazla sıkıntı yaşadıkları, ayrılık-boşanma ihtimallerinin daha fazla olduğu ve evliliklerinde tatmin duygularının düşük olduğu belirtilmiştir.

Merril ve diğ., (2003) tarafından yapılan araştırmada, çocukluğunda cinsel istismara uğramış kadınların dayanıklılığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, cinsel istismara maruz kalan kadınların ayrılma, kaçınma baş etme mekanizmalarını daha çok kullandıkları görülmektedir.

Banducci ve diğ., (2014) çocukluk döneminde geçirilen ihmal ya da istismar yaşantılarının, yetişkinlik döneminde, psikopatoloji olarak kendini gösterdiğini, alkol, madde bağımlılığı, travma sonrası stres bozukluğu gibi yaşantılara sebep olduğunu belirtmiştir.

2.1.7.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında olduğu gibi Türkiye’de de çocuk istismarı özellikle son yıllarda üzerinde hassasiyetle durulan konular arasındadır. Ancak kültürel-sosyal yapı ve konunun hassasiyetinden dolayı bu konu hakkında yapılan araştırmaların sonuçlarının gerçeği tam anlamıyla yansıtıp yansıtmadığı bilinmemektedir.

Tencer (2002), araştırması sonucunda duygusal olarak istismara uğrayan bireylerin, yakın ilişki kurmada daha çok zorlandıklarını ve kişilerarası ilişkilerinde de başarısız olduklarını ifade etmiştir.

Soğucak (2009) yaptığı araştırma sonucunda, cinsel istismar geçmişi bulunan bireylerin, ileriki yaşlarında cinsel hayatında, karşı cinse olan bakış açısında ve özgüveninde zorluklar yaşadığını vurgulamıştır.

Polat (2001) tarafından yapılan araştırma sonucunda, kişilik bozukluğu yaşayan kişilerin çocukluk döneminde istismar için risk faktörü oluşturduğu görülmektedir. Araştırma bulguları, sınırda kişilik bozukluğu yaşayan kişilerin %70-80’inde; çoğul kişilik bozukluğu yaşayan kişilerin ise %85-95’inde çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantısı olduğunu göstermektedir.

Deniz (2006) ergenlerde yaşanan istismar vakaları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve araştırma sonucunda, çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile saplantılı bağlanma stili arasında anlamlı ilişkiye rastlamıştır. Örselenme yaşantıları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka araştırmada, Şenkal (2013) üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile kaygılı bağlanmanın anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Bostancı ve diğ., (2006) araştırma sonucunda demografik değişkenler ile istismar yaşantıları arasındaki ilişkileri ele almışlar ve sonucunda, güneydoğu bölgesi doğumlu olanların duygusal istismar yaşantılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum istismar vakalarının kültürel yaşantıyla ve geleneklerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ebeveyn eğitim düzeylerinin düşük olması, gelir düzeyinin düşüklüğü, kalabalık aile yapısının da bu durumu etkilediği düşünülebilir.

Aydın (2003) tarafından, 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantıları, demografik değişkenler açısından incelemiş, araştırma sonucunda 20 yaş ve altındaki erkek çocukların daha fazla duygusal istismara maruz kaldığına, köyde yaşayan bireylerin daha fazla duygusal istismar yaşantısı geçirdiğine ve gelir düzeyi ile duygusal ve fiziksel istismarın negatif yönde bir ilişkiye sahip olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Cinsel istismar yaşantıları ile ilgili olarak Alikashiöğlu ve diğ. (2006) tarafından yapılan araştırmada, araştırmaya katılan 9-11. sınıf öğrencilerinin 1955 kız öğrenciden 1871'inin istemeden cinsel istismara maruz kaldıklarına; 250'sinin cinsel şiddete maruz kaldığına rastlanmıştır.

Durmuşoğlu ve Doğru (2009) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, ergenlik döneminde olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları, fiziksel ve duygusal istismar yaşantısına sahip çocukların benlik saygısında azalma olduğunu ve sadece istismar olayının yaşandığı dönemde değil bireyin tüm hayatında bu yaşantının sosyal ilişkilerinde bozulmalara yol açtığını göstermektedir.

Yolcuoğlu (2010) araştırmaları sonucunda, istismar yaşantısına uğrayan katılımcıların %21.4'ünün, istismar yaşantısından sonra kendilerine fiziksel olarak zarar verdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Bu zarar verici davranışlar, hem erkek hem de kadın katılımcılar için aynı oranlardadır.

Zoroğlu ve diğ. (2001) ergenlerle yaptıkları araştırma sonucunda, çocukluk dönemi istismar yaşantısı bulunan bireylerin kendine fiziksel olarak zarar verme ve özyıkım davranışının yaygın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada katılımcıların %16'sının ihmal, %15.8'inin duygusal istismar, %13.5'inin fiziksel istismar ve ensest dahil %10.7'sinin cinsel istismar yaşantısına sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgulara paralel olarak Yanık ve Özmen (2002) tarafından yapılan araştırma sonucunda da

çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile kendine zarar verme davranışı, intihar girişimi ve dissosiyatif belirtiler arasında ilişkiye rastlanmıştır.

Aydın (2018) tarafından yapılan araştırmada, çocukluk çağı travmatik yaşantılarının psikolojik sağlamlık (yılmazlık) ve depresyon üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çocukluk çağı travmatik yaşantılarının psikolojik sağlamlık ile negatif; depresyon ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

2.2. Bağlanma

Bağlanma kavramı ilk olarak John Bowlby tarafından 1950-1960 yılları arasında, çocuklar ile ebeveynleri arasında kurulan ilişkiyi incelemek amacıyla çalışılmıştır (Bowlby, 2012). Ayrıca Bowlby, uyum sorunu yaşayan çocuklarla çalışmış ve bakım veren ile çocuk arasındaki kurulacak olan bağda yaşanabilecek problemlerin, bireyin yetişkinliğinde psikopatolojiye sebep olabileceğini savunmuştur (Bowlby, 1973, 1980; akt., Bahadır, 2006). Bağlanma kuramın öncüsü olan Bowlby'nin, bebeğin davranış örüntülerini araştırmasının sebebi, anne yoksunluğudur. Bowlby, çocuk bakımevinde kalan ya da bakım veren kişiden uzun süredir ayrı olan çocukların tepkilerini incelemiş ve iki açıdan dikkat çekici olduğunu savunmuştur. İlki, çocukların ayrılığa verdikleri tepkilerin benzerliğidir. Çocuk öncelikle ağlama davranışı göstermiştir. Etkin araştırma ve sakinleşmesi için verilen çabalara rağmen "protesto" davranışı göstermiş ve bunun devamında da "umutsuzluk" ve "duygusal kopma" yaşamıştır. İkinci dikkat çeken tepki ise, kısa süreli ayrılmalarda bile etkilerin uzun süreli olmasıdır (Hazan ve Shaver, 1994). Daha sonra 1964 yılında Rowell, Hinde ve Spencer-Booth; 1965 yılında Sade ve Goodal, 1967 yılında ise tekrar Hinde ve Spencer-Booth bağlanma üzerine araştırma yapmışlardır (Bowlby, 2012).

Doğumdan sonra anne karnından ayrılan bebek, kısa bir süre sonra duygusal ve sosyal bağlar geliştirip yeniden anneye, babaya ya da bakım veren kişiye bağlanır. Bu ilişki yalnızca çocukluk dönemi ile sınırlı kalmaz, insan hayatının her anında bağlanma davranışının uzantıları görülür. Bağlanma, bebeklik ve çocuklukta baskın olan bir sistemdir ve diğer sistemlerin insan hayatında etkin olabilmesi için de oldukça etkilidir (Dönmez, 2000). Bağlanma kuramı, kişilerarası ilişkilerin temelini ve özelliklerini oluşturur. Ayrıca kuram, insan doğasının yakın ilişkiler kurma eğiliminde olduğunu savunmaktadır (Karaşar, 2014). Araştırmacılara göre, bebeklik dönemi, sağlıklı ve özel ilişkiler kurmak için oldukça kritik bir dönemdir. Bu süreçte bireyler, kaygı,

empati, sevme-sevilme ve gelecekteki ilişkilerini de etkileyecek olan bağ kurma davranışlarını öğrenirler (Çelik, 2009). Birçok insan için mutluluk, kurduğu başarılı yakın ilişkilere dayalıdır. Bu nedenle hayat boyu insanların birbirleri ile bağ kurmaya ihtiyaçları vardır. Birey, bebeklik döneminde annesine, ergenlik döneminde akranlarına, yetişkinlik döneminde ise eşlerine karşı duygusal bağ oluşturur (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma araştırmacılar tarafından, bebek ile genellikle anne arasında geliştirilen ve yaşam boyu devam eden duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Alanyazında araştırmacılar tarafından bağlanma kavramının çeşitli tanımları yapılmıştır. Budak (2005) bağlanmayı, bebeklerin temel güven duygusunun gelişmesini sağlayan ve anne ya da bakım veren kişi ile bebek arasında kurulan ilk bağ olarak tanımlamıştır. Kantarcı (2009) bağlanmayı, iki taraflı bir ilişki olarak değerlendirmiştir. Yeni doğan bir bebek beslenmek, temizlenmek, hayatta kalmak için annesi ya da bakım veren kişiye muhtaçtır. Ancak anneler, babalar bu ihtiyaçları yalnızca görev bildikleri için değil aynı zamanda bundan mutluluk ve doyum sağladıkları için de giderirler. Çocuk ve ebeveyn arasında yaşanan bu etkileşimin sonucunda aralarındaki bağ güçlenir.

Bowlby'ye göre bağlanmanın üç temel işlevi vardır. Bunlardan birincisi, bakım veren kişiye olan yakınlıktır. İkincisi bebeğin çevresini keşfederken anneyi “güvenli üs” olarak kullanmasıdır. Anne, bebeği ile kurduğu bağ sayesinde ona dış dünyayı inceleyebileceği ve tehlike altında hissettiğinde geri dönüş yapabileceği bir liman sağlar (Tüzün ve Sayar, 2006). Üçüncüsü ise, bebeği dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruma ve bebeğin destek ihtiyacının karşılanmasıdır. Bebek büyüdükçe bakım verene karşı olan bağımlılığı azalır bağlanma artar (Bowlby, 2012).

Yörükan (2011) “bağlanma”yı kelime anlamıyla iki kişinin birbirine olan duygusal bağı olarak tanımlamıştır. Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ (2011), bağlanmanın biyolojik temellere dayandığını, tüm insanlarda içgüdüsel olarak bu davranışın var olduğunu, bireylerin sosyal olarak var olabilmeleri, güvenebilmeleri için bağlanmanın bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bowlby (2012) de bebeklerin yakın oldukları kişi ile ilişki kurmaya ihtiyaçları olduğunu ve üç yaşına kadar olan süreçte kurulan bağların, yaşamının ileriki yıllarında kuracağı ilişkilerin temelini oluşturduğunu belirtmiştir. Üç yaşından sonra ise çocuğun hayatına bakım veren kişiden ayrı olarak öğretmen, akraba gibi ikincil bağlanma figürleri girer ve çocuğun kendini güvende hissederek bu kişiler

yanında da kalabilmeyi öğrenmesi beklenir. Bu nedenle üç yaşından sonra, çocuğun anneyi istemede daha az ısrarcı davrandığı gözlenmektedir.

Literatür incelendiğinde, bağlanma kuramının pek çok teoriden etkilendiği görülmektedir. Bağlanma kuramı, bireyin karakteri ile erken çocukluk yaşantıları arasında bir bağ olduğunu belirtir. Buna göre, bireyin bakım veren kişi ile arasındaki ilişkileri, kendi kişilerarası ilişkilerine de yansımaktadır (Shorey ve Snyder, 2006). Bağlanma kuramı bu yönüyle psikoanalitik yaklaşıma benzer. Freud'a göre, bebek fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasından ve emme davranışından haz duyar. Emme davranışı sırasında bebeğin anne ile ilişkide olmasından dolayı, bağlanma davranışında annenin rolü büyüktür. Bu yaklaşım, bebeğin anne ile kurduğu güvenlik hissinin yaşamın ilerleyen dönemlerinde bireyin sağlıklı duygusal ilişkiler kuracağını savunmaktadır (Erözkan, 2004).

Psikoanalitik yaklaşım ile bağlanma kuramında benzerlikler olsa da bazı farklılıkların da olduğu görülmektedir. Örneğin, bağlanma kuramı patolojiye değil daha çok bilişsel sağlığa önem vermektedir. Ayrıca psikoanalitik süreçte olduğu gibi içsel süreçlere değil bireyin bağ kurduğu kişi ile deneyimlerine odaklanır (Güngör, 2000).

Freud'un kişilik gelişimi kuramını genişleten nesne ilişkileri kuramcılarının ise bağlanma kuramı hakkında psikoanalitik yaklaşıma benzer bakış açıları vardır (Yarapsanlı, 2011). Bu yaklaşıma göre, çocukların anne ve babalarıyla kurdukları iletişim ve yaşadıkları deneyimler, yetişkinlikte başkalarıyla anlamlı ilişkiler kurma becerilerini etkiler. Eğer aileler çocuklarına karşı ilgili ve sevgi dolu olurlarsa, bireylerin yetişkinlikte çevresi ile kuracağı ilişkilerde sevgi ve desteği temel alacakları belirtilmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Öğrenme kuramcılarının görüşüne göre ise, biyolojik ihtiyaçların birincil pekiştireçlerle ödüllendirildiği belirtilmektedir. İkincil pekiştireçler ise, birincil pekiştireçlerle birlikte verilerek kazandırılır (Erözkan, 2004). Bir çocuk için, annenin varlığı fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması açısından bir ödül niteliği taşımaktadır. Kuramcılar, bebeğin anneden ihtiyacını karşılamasına yönelik gelen davranışları pekiştireç olarak gördüğünü ve bu nedenle anneye bağlandığını savunmaktadır (Sümer, 2006).

Bağlanma kuramı ilk olarak bebek ve bakım veren arasında gelişse de, çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde gerek duygusal gerek davranışsal özellikler ile aile, evlilik ilişkileri ve sosyal ilişkileri de açıklamaya yardımcı bir model

olarak kullanılmaktadır. Araştırmacılar, bağlanmanın hayat boyu devam ettiğini, ancak zamanla birlikte bağlanmanın yönünün de değişebileceğini vurgulamışlardır. İlk etapta anne ile bebek arasında kurulan bağın daha sonrasında yaşantı ve deneyimlerle içeriği değişebilmektedir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Waters ve diğ. (1994) bu görüşü destekleyecek nitelikte bağlanmanın çeşitli gelişim aşamalarından oluştuğunu belirtmişlerdir. Buna göre ilk gelişim basamağı bebek ile anne arasındaki erken etkileşimdir. Daha sonraki aşamada, ben ve ötekinin ayrımının ortaya çıkması gelmektedir. Üçüncü aşamada, kurulan bağlar ile beraber bebekte güven temelli davranışlar ortaya çıkmaya başlar. Dördüncü aşamada, güvenli bağlanma oluştuğu zaman ayrılığa başkaldırının azaldığı gözlenmektedir. Beşinci aşama, erken çocukluk döneminde güven ilişkisinin sağlamlaştırılmasıdır. Daha sonraki aşamada ise, çocuk bağımsız olmaya başlar ve ebeveyninin gözetiminde ilişkilerinin devam ettiği yeni bir döneme girer. Son aşamada ise ebeveynle kurulan güvenli bağlanma ilişkisi temel alınarak karşı cinsle ilişkiler kurulmaya başlanmaktadır (Akt. Alanter ve Maner, 2008). Aşağıda yaşa ve gelişime bağlı olarak değişen bağlanma süreçleri açıklanmıştır.

2.2.1. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma

Bağlanma davranışı her bir gelişim döneminde farklı şekillerde yaşanmakta ve farklı bağlanma figürleri ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle bağlanma davranışı, bireyin gelişim dönemlerine göre ayrı ayrı ele alınmıştır.

2.2.1.1. Bebeklikte Bağlanma

Bağlanma, bireyler için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri duygusal ve güçlü bir bağ olarak tanımlanmakta ve temelleri çocukluk ve bebeklik döneminde atılmaktadır (Bretherton, 1995; akt. Morsümbül ve Çok, 2011). Bebeklik döneminde bağlanma, birbirini takip eden süreçlerden oluşur. İlk aşamada bebek, beslenme ihtiyacını karşılamak için meme arama, emme gibi ilk bağlanma davranışlarını geliştirir. Bebeklerin emme refleksi, yalnızca karınlarını doyurmak için değil aynı zamanda kendini güvende hissetmek ve stresten uzaklaşmak içindir (Sosyal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). İkinci aşama ise bebeğin sekizinci haftaya girmesiyle başlar. Bu süreçte, bağlanmanın ilk belirtileri görülmeye başlar. Bebek, anneye ya da bakım veren kişiye yönelir, göz teması kurmaya ve gülümsemeye başlar. Bu dönemde bebek ağladığı zaman ihtiyaçlarına zamanında ve yeterli cevap alabilmesi açısından anne ile kurduğu bağ son derece önemlidir. Üçüncü aşamada ise bebek, çevresi ile kurduğu ilişkileri

anlamlandırır. Kaygılı ya da korkulu hissettiğinde anneyi “güvenli üs” olarak kullanma ihtiyacı hisseder. Annenin bebeği emniyette hissettirmesi, bebeğin dış dünyayı daha güvenilir bulmasına ve keşfetmeye çalışmasına yardımcı olur. Bu üç aşama bebeğin 2 yaşına kadar devam eder ve bu süreçte bağlanma davranışı şekillenmeye başlar (Uytun ve diğ., 2013).

Bebeklikte bağlanma, bebek ile anne ya da bakım veren arasındaki ilişkiye bağlı olarak yaşam boyu gelişmekte ve “içsel çalışan modeller” vasıtası ile ortaya çıkmaktadır. İçsel çalışan modeller, bebeklikte oluşan ve bebeğin kendi ve öteki algısının gelişmesine yardımcı olan modellerdir. Çocuk, bakım vereni ile arasındaki ilişkide, ihtiyaçlarına karşılık bakım veren kişinin tavır ve davranışlarına bağlı olarak zihninde kodlar oluşturur (Bowlby, 1973; akt. Morsümbül ve Çok, 2011). Eğer bağlanma figürü ve bebek arasında olumlu bir ilişki oluşursa, bebeğin kendisine yönelik algısı da olumlu olur ve bebek kendini sevmeye layık görerek güven ilişkisi oluşturur. Bu durumda çocukta “değerli ben” ve “güvenilir o” bilişsel temsilleri gelişir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011; Morsünbül ve Çok, 2011). Ancak bebek ve bağlanma figürü arasında olumsuz bir ilişki oluşursa, bebek süreci olumsuz olarak algılar ve bakım veren kişiye karşı güveni kalmaz (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Sümer ve Güngör, 1999). Bebek ihtiyaçlarına karşı duyarsız kalındığını düşünerek bağlanma figürünü reddedici, kendisini de sevmeye değer olmayan biri olarak görür ve “değersiz ben” ve “güvenilmez o” bilişsel temsillerini geliştirir (Kesebir ve diğ., 2011; Morsünbül ve Çok, 2011).

Anneleri ya da bakım veren kişiler tarafından duygusal ihtiyaçları karşılanan bebekler, zihinlerinde değerli olduklarına dair bir algı oluştururlar. Reddedici bir tutumla karşılaşanlar ise değersiz olduklarını ve sevilmediklerini düşünürler, olumsuz bilişsel temsiller geliştirir ve içselleştirirler (Troisi ve diğ., 2006). Ergenlik dönemine kadar devam eden ve pekişen bu bilişsel temsiller yetişkinlikte, değişime daha da dirençli hale gelir ve bireyler bu temsilleri yetişkinliklerinde kurdukları ilişkilerde de kullanırlar (Bowlby, 1973; akt. Morsümbül ve Çok, 2011). Olumlu temsillere sahip bireylerin, kendine güvenlerinin yüksek olması ve başarılı sosyal ilişkiler kurmaları beklenir. Çünkü bu kişiler, başkalarını da güvenilir bulur ve yakın ilişkiler kurabilirler. Bilişsel temsilleri olumsuz olan bireylerin, kendilerine olan güvenleri düşüktür ve terk edilmekten korkarlar. Başkalarını güvenilir bulmaz ve bu nedenle ilişki kurma konusunda zorluk yaşarlar (Hazan, Zhang, 2002 akt. Gökçener, 2010). Yani özet

olarak, içsel çalışan modeller, bireylerin kişilik gelişimleri üzerinde ve sosyal hayatlarında büyük öneme sahiptir. Ergenliğe kadar oluşumu devam eden bu şemalar, zamanla daha sürekli ve kalıcı hale gelmektedir (Morsümbül ve Çok, 2011).

Bowlby'nin bağlanma kuramından hareketle Ainsworth ve arkadaşları, çocuklukta bağlanma stillerini belirleyebilmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmaya göre, bebekler öncelikle annelerinden ayrılmış sonra tekrar bir araya getirilmiştir. Bir araya geldiklerinde bebeklerin gösterdikleri tepkilere dayalı olarak, güvenli, kaygılı ve kaçınmacı olmak üzere üç bağlanma stilinden bahsetmişlerdir (Ainsworth ve diğ., 1978; akt., Arı, 2015). Bu ayrıma göre güvenli bağlanan bebekler, anneleri ile birlikteyken çevreye ilgili ve iletişim halindedirler. Bebekler annelerinden ayrıldıklarında üzülür ancak ayrılığı uzun süre sorun etmez, anneleri ile tekrar bir araya geldiklerinde ise onu gördüğüne sevinir ve iletişim kurmaya devam ederler.

Kaygılı bağlanma stiline sahip bebekler, anneleri yanındayken onun yanından ayrılmaz, başkalarıyla iletişim kurmak istemezler. Annelerinden ayrıldıklarında aşırı kaygılanır, anne geri döndüğünde de ağlamayı sürdürürler. Anneye güven konusunda kararsızdırlar, döndüğünde ona sarılırken bir yandan da uzaklaştırmaya çalışırlar. Kaçınmacı bağlanan bebekler ise, anneleri yanındayken onunla ilgilenmezler, çevreleriyle iletişim kurarlar, anneleri yanlarından ayrıldığında üzülmez ve umursamazlar. Annenin geri dönmesi de onlar için önemli olmaz. Bu bireyler, annenin kendisini reddedici davranışına karşılık olarak anneyi reddederler (Ainsworth ve diğ., 1978; akt., Arı, 2015).

Cicchetti, Rogosch ve Toth (2006) duygusal olarak reddedilen çocukların, sürekli olarak güvensiz bağlanma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacılar tarafından, çocukluk döneminde istismara maruz kalan bireylerin, yetişkinliklerinde sağlıklı ilişkiler kuramadıkları, ilişki kurma ve devam ettirme konularında da olumsuz düşünceye sahip oldukları belirtilmiştir (Colman ve Widom, 2004). Finzi ve diğ. (2000), fiziksel istismara maruz kalan çocukların, diğer çocuklara göre kaygılı/kararsız bağlanma stiline daha çok sahip olduklarını belirtmişlerdir. Çocukluk döneminde istismar yaşantısı geçirmiş bireylerle görüşen Frederick ve Goddard (2008), çoğunun arkadaş edinmede sorunlar yaşadığını, genelde şiddet içeren ilişkilere sahip olduklarını ve romantik ilişkilerinde genelde kaygılı bağlanma stiline sahip olduklarını söylemişlerdir.

Bağlanma davranışının bebeklik döneminin sona ermesiyle bitmediği, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte de güvene dayalı olarak devam ettiği gözlenmektedir. Çocukluk döneminde, bağlanmanın öneminde herhangi bir azalma olmamakta, yalnızca bağlanma davranışının yoğunluğu azalmaktadır, bağlanma figürü yine anne ya da bakım veren kişidir. Çocukluk çağı bağlanma davranışı ile ilgili çalışmalar Ainsworth'un bağlanma ile ilgili çalışmaları esas alınarak yürütülmüştür (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1989). Orta çocukluk döneminde, bireyin akranları ile kurduğu ilişkiler gelişmekte ve yavaş yavaş birincil bağlanma figüründen uzaklaşma başlamaktadır (Kerns, Schlegelmilch, Morgan ve Abraham, 2005). Ergenlik ve yetişkinlik döneminde ise bağlanma davranışı ve bağlanma figürlerinde bazı farklılıklar görülmektedir.

2.2.1.2. Ergenlikte Bağlanma

Ergenlik dönemi, çocukluktan genç yetişkinliğe geçişte bireyin fiziksel, ruhsal ve hormonal olarak pek çok değişiklik yaşadığı bir dönemdir. Birey bu dönemde, kişilik yapısını tamamlamaya çalışmakta, ebeveynleri ile bağları azalmakta, daha çok akranları ile olan ilişkilerine önem vermektedir (Dağ ve Gülüm, 2013; Lee EJ., 2011). Bağlanma teorisine göre, birey bu dönemle nasıl baş edeceğini bağlanma stilleri ile belirlemektedir (Morsümbül ve Çok, 2011). Bebeklik döneminde edinilen bağlanma stilleri, ergenlik ve yetişkinlik döneminde de kurulan ilişkilerde etkisini göstermektedir (Kesebir, Kavzaoğlu ve Üstündağ, 2011).

Ergenlerin bakım veren kişi ya da anneleri ile ilgili oluşturduğu içsel çalışma modelleri, onların başkalarıyla kurdukları ilişkileri de etkilemektedir (Bretherton ve Munholland, 1999). Ergenlik döneminde bağlanma üç şekilde sonuçlanmaktadır. Bunlardan ilki, bireyin ebeveynleri ile bağlarını tamamen koparmasıdır. İkincisi, ebeveynleri ile bağlanmanın çok yoğun olması ve bu sebeple başkaları ile bağ kuramamalarıdır. Üçüncüsü ise hem ebeveynleri ile hem de çevresindeki kişiler ile güçlü bağlar oluşturabilmesidir. Bu dönemde ergenler, ebeveynlerinden ayrılmaya ve kendi ayakları üzerinde durmaya çalışsalar da, yine de anne ve babalarının yanlarında olduğunu bilmek isterler. Bu süreç, yetişkinlikte eş ve çocukları ile bağlanmalarını belirleyecek önemli bir süreçtir (Deniz, 2006; Lee EJ., 2011).

Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) araştırmalarında, ergenlik döneminde ebeveynleri ile güvenli bağlanma ilişkisi kuran gençlerin, daha kolay arkadaşlıklar

oluşturdukları, güven duygularının daha yüksek olduğu ve fiziksel sağlık açısından daha sağlıklı oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır. Deniz (2006) çalışması sonucunda, çocukluklarında güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin, ergenlik döneminde daha dışa dönük yapıya sahip olduklarını, daha az depresif davranışları ve kaygıları olduğunu, yüksek öz saygıya sahip olduklarını belirtmiştir. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin depresif yapıda, yalnız hisseden, ilişki kurmaktan kaçınan ya da kurduğu ilişkilerde daha doyumsuz davranan bireyler oldukları; korkulu bağlanan bireylerin ise sosyal ve romantik ilişki kurmaktan kaçındıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Durmuşoğlu ve Doğru (2009) çalışmalarında, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ergenlik döneminde yakın ilişkiler üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, duygusal, fiziksel ve cinsel istismar ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Ayrıca araştırmacılara göre, istismar yaşantısı yalnızca yaşanan dönemde değil, aynı zamanda bireyin tüm yaşantısında etkisini göstermekte ve sosyal ilişkilerde de bozulmalara neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar, çocukluğunda istismar öyküsü bulunan ebeveynlerin, kendi çocukları ile etkileşimlerinde de yetersiz ve istismarda bulunma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Azar, 2002; Pears ve Capaldi, 2001). Bu durum, istismar yaşantısının etkilerini bağlanma aracılığı ile nesilden nesile aktarıldığının bir göstergesidir.

2.2.1.3. Yetişkinlikte Bağlanma

Bağlanma kuramı, geçmişte erken çocukluk döneminde bebek ve bakım veren arasındaki ilişkiye odaklanırken, daha sonraki yıllarda yetişkinlerin gösterdikleri davranışlar ve bilişsel süreçleri de içine alarak yetişkin bağlanma davranışını da kapsamıştır (Meredith, Strong ve Feeney, 2007). Bağlanma davranışı bebeklik ve çocukluk döneminde daha yoğun görülmekle birlikte, özellikle güvende olma ihtiyacı ve tehlikeli hissettiği zaman bireyin tüm yaşamı boyunca gözlemlenmektedir (Deniz, 2006). Bebeklik döneminde bağlanma figürü, bakım veren ya da anne iken, yetişkinlik döneminde bu figür eşlerdir. Bu dönemde bağlanma davranışında karşılıklılık ilkesi vardır. Yani bağlanan kişi bazen bağlanma figürü de olabilmektedir (Crowell, Fraley ve Shaver, 2009). Ayrıca bebeklerde görülen, tehlike anında sakinleştirilme ihtiyacı yetişkinlerde de bulunmaktadır. Birey bu durumda partnerine yakın olmak ve ondan

destek almak istemektedir. Bebeğin annesi ile kurduğu bağı yetişkin, partneri ile kurmaktadır (Fraley ve Shaver, 2000).

Erikson, yaşamın ilk yıllarında bebeğin hayatta kalmak için gerekli ihtiyaçlarını karşılamasında, bağımlı olduğu kişiyle kurduğu iletişimin öneminden bahsetmiş ve bu ihtiyaçların düzenli bir şekilde karşılanıp karşılanmamasına bağlı olarak da yaşamının ileriki yıllarında insanlara karşı güven duymaya ilişkin inançların gelişmesinde önemli olduğunu belirtmiştir (Çetinkaya ve diğ. 2008). Bebeklik dönemi bağlanma stilleri, yetişkinlik döneminde romantik ilişkiler üzerinde belirleyicidir (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bunu, araştırmacılar iki şekilde desteklemişlerdir. İlki, bağlanma stillerinin bireyin algısını ve duygularını direkt etkilediği ve yakın ilişkilerini yönlendirdiği; ikincisi ise bireylerin bağlanma stillerine göre eş seçimi yaptıkları düşüncesidir (Collins ve diğ., 2002).

Ainsworth'un ortaya çıkardığı bağlanma stillerini, Hazan ve Shaver (1987) yetişkinlik dönemine uyarlamış ve bağlanma stillerini güvenli bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma ve kaygılı-kaçınan bağlanma olmak üzere üçe ayırmışlardır. Buna göre *güvenli bağlanan* bireyler sosyal olarak girişken, ilişki kurmaktan kaçınmayan bireylerdir. *Kaygılı-kararsız* bağlanma stiline sahip olanlar, kendine güveni daha düşük bireylerdir ve terk edilmekten korktukları için ilişki kurmak istemezler. *Kaygılı-kaçınan* bağlanma stiline sahip bireyler ise, kendilerini sosyal olarak baskı altına alan, toplu ortamlara girmekten hoşlanmayan ve ilişki kurmayı reddeden bireylerdir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise, Bowlby'nin modelinden yola çıkarak, kişinin kendini ve başkalarını değerlendirmesine göre negatif ve pozitif olarak dört bağlanma stilini önermişlerdir:

Güvenli Bağlanma: Bireyin kendisi ve başkaları hakkında algıları olumludur. Kendilerini ve başkalarını sevmeye layık görür ve olumlu ilişkiler kurarlar. Bir konuda yardım istemekten çekinmezler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı Bağlanma: Bireyin kendine karşı algısı olumsuz ancak başkalarına karşı algısı olumludur. Sürekli olarak onay alma çabası ve romantik ilişki arayışı içindedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler, ilişkilerinde takıntılı davranışlara sahiptirler. En belirgin özellikleri öz güven

eksikliğidir (Turanlı, 2010). Hazan ve Shaver'ın kaygılı-kararsız bağlanma stiline benzemektedir (Çalışır, 2009).

Kayıtsız Bağlanma: Birey kendine yönelik olumlu, başkalarına yönelik ise olumsuz algı içindedir. Kendisini sevmeye layık ve diğer kişilerden üstün görür. İkili ilişkilerde kaçınan davranır, kendisini açmaktan çekinirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Hazan ve Shaver'ın bağlanma modelindeki kaçınan stiline benzemektedir. (Çalışır, 2009).

Korkulu Bağlanma: Hem kendilerine hem de başkalarına yönelik algıları olumsuzdur. Sevmeye layık olduğundan emin değildir, ayrıca başkalarının kendisini reddedeceğini düşünürler. Güven problemi yaşar ve sürekli terkedilme korkusu içindedir. Bu nedenle yakın ilişki kurmayı istemezler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu tarz da Hazan ve Shaver'ın bağlanma modelindeki kaçınan stiline benzemektedir. (Çalışır, 2009).

Bireylerin mutluluğu ve yaşamdan aldıkları doyum, genellikle mutlu bir ilişki ile ilişkilendirilmektedir. Güvenli bir romantik ilişki için, partnerlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılaması beklenir (Shaver ve Mikulincer, 2002). Bebeklik döneminde kurulan bağlar, yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerde olumlu ya da olumsuz etkiler bırakmaktadır (Davila, Karney ve Bradbury, 1999; akt., Halat ve Hovardaoğlu, 2011). Yapılan bir araştırmada, romantik bağlanma stiline sahip bireylerin ortalama dağılımları, %55 güvenli bağlanma, %20 kaygılı-kararsız bağlanma, %25 kaçınan bağlanma olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bu bulgulardaki bağlanma stillerinin, bireylerin erken dönem bağlanma stilleri ile benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca fark, erken dönemde bağlanma figürü bakım veren kişi iken yetişkinlikte bu figür karşı cinsten biri ya da eş olmaktadır (Çelik, 2011). Aşağıda gelişim dönemlerine göre bağlanma süreçleri ve bağlanma davranışlarının özellikleri verilmiştir: (Akt., Onur, 2006).

BAĞLANMA DAVRANIŞI	BEBEKLİKTE VE ÇOCUKLUKTA BAĞLANMA	ERGENLİKTE BAĞLANMA	YETİŞKİNLİKTE BAĞLANMA
BAĞLANMA FİĞÜRÜ	Anne ya da birincil bakım veren	Akran, arkadaş	Eş, romantik partner
BAĞLANMA İLİŞKİSİNİN NİTELİĞİ	Tamamlayıcıdır	Karşılıklıdır	Karşılıklıdır
BAĞLANMANIN TANIMLAYICI ÖGELERİ	Yakınlığı koruma, güvenli sığınak, güvence üssü	Özerkliğini kabul ettirme, duygusal bağ kurma	Bağlanma, bakım, cinsel birleşme
BAĞLANMA STİLLERİ	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma, dağınık (yönü belirsiz) bağlanma	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma, dağınık (yönü belirsiz) bağlanma	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma. Dörtlü bağlanma modeli (güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, korkulu kaçınan bağlanma, kayıtsız bağlanma).
BAĞLANMADA ETKİLEŞİMLER	Dışsal, gözlemlenebilir	İçsel, temsil edilebilir	İçsel, temsil edilebilir

Şekil 2. 1: Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Davranışları

2.2.2. Evlilikte Bağlanma

Alanyazında belirtildiği üzere, güven ilişkisi bebek ve bakım veren arasında erken yaşlarda oluşmaktadır (Bowlby ve Anisworth, 1991; Shaver ve Fraley, 2000). Solmuş (2002), erken yaşta kurulan anne-bebek ilişkisinin, yetişkinlikte kurulacak olan romantik ilişkileri etkilediğini savunmuştur. Bu ilişki, yetişkin yaşama aktarıldığında güven, bakım veren kişiden yakın ilişki kurulan kişi ya da eşe aktarılır. Bebeklerin annesinin yanında olduğunda, onun güvenini ve desteğini hissettiği gibi yetişkinlikte eşlerin de birbirinin desteğine ve güven duygusuna ihtiyacı olmaktadır. Bu nedenle sağlıklı iletişim ve yakın ilişkilerin temelinde karşıdaki kişiye olan güven olduğu düşünülmektedir.

Eşlerin bağlanma stilleri, ilişki dinamiklerini etkilemektedir. Literatür incelendiğinde, eş seçimi konusunda üç temel teoriye rastlanmaktadır. Bunlardan ilki *Benzerlik Hipotezidir*. Bu yaklaşıma göre, bireyler kendi bağlanma stillerine benzer bağlanma stiline sahip kişileri eş olarak seçme eğilimindedirler. Benzer bağlanma özelliklerine sahip olan eş ile ilişkide yakınlık, bağımsızlık konularında benzer istekler olacağı için çiftler birbirine karşılıklı olumlu geri bildirim vermiş olacaklar. İkinci yaklaşım, *Tamamlayıcı Hipotezidir*. Bu yaklaşıma göre ise, bireyler kendi bağlanma stillerinin özelliklerini göz önünde bulundurarak beklentilerini gerçekleştirebileceği kişileri eş olarak seçerler. Örneğin kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin beklentisi, eşlerinin

kendilerinden uzak durması beklentisidir. Bu beklentiye de kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireyler karşılamaktadır. Son olarak da *Güvenli Bağlanma Hipotezidir*. Bu görüşe göre, kişi hangi bağlanma stiline sahip olursa olsun güvenli bağlanma stiline sahip eş seçmektedir. Çünkü bireyin öncelikli amacı kendini güvende hissedeceği bir ilişki yaşamaktır (Holmes ve Johnson, 2009).

Bartholomew ve Shaver (1998), çocukluk dönemi bağlanma ilişkilerinin, yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerinde ilişkiye dair düşünceleri ve beklentilerini etkilediğini belirtmişlerdir (Akt., Atak ve Taştan). Bağlanmanın eş ve ilişkilere etkisini inceleyen araştırma sonuçlarında, bireylerin güvenli ya da güvensiz bağlanmalarının ilişkilerine de olumlu ya da olumsuz olarak yansıdığı görülmektedir. Güvenli bağlanan bireylerin mutlu ve güvenilir bir ilişkiye sahip oldukları (Collins ve Read, 1990), güvensiz bağlanan bireylerin ise ilişkilerinde kıskanç ve negatif davranışlar gösterdikleri gözlenmiştir (Simpson, Collins, Tran ve Haydon, 2007). Örneğin reddedilen bireylerin potansiyel olarak incinebileceği durumlardan kaçma olasılığı yüksektir. Bir başkasıyla yakın ilişkiler kurmak, o kişinin kaçınma davranışını tetikleyebilir. Bu durumdaki kişilerin diğer insanlarla güven ilişkisi kurması beklenemez (Gardner, Pickett, Jefferis ve Knowles, 2005). Bu bireyler Ainsworth'ün kaygılı-kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin davranışlarına sahiptirler. Bu tarz bireyler kontrolü kaybetmemek ve stresten uzak durmak için ilişki kurmayı reddederler (Mikulincer, 1998).

Kendini yalnız hisseden bireyler ise, daha fazla sosyal çevre arayışı içine girer ve dışlanmaktan korkarlar (Gardner ve diğ., 2005). Bu bireyler Bartholomew ve Horowitz'in (1991) saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerine benzemektedir. Yalnız bireyler, kendilerini yalnız hissetmeyen bireylere göre ilişkilerinden daha az memnundurlar. Benlik algıları olumsuzdur, başkalarıyla aşırı meşguldürler ve sürekli onay almaya çalışırlar. Ayrıca, yakın ilişkilerde ya da sosyal ortamlarda dışlanma, bireylerin arkadaşlarına ya da partnerlerine karşı daha az güven duymalarına yol açabilir (Rotenberg, 1994).

Kobak ve Hazan (1991) araştırmalarında, içsel çalışan modeller ve güvenli bağlanmanın, evlilik ilişkisine etkisini incelemişler, sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin daha yüksek evlilik uyumuna sahip oldukları ve duygu ifadelerini daha iyi kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Güvenli bağlanmanın evlilik ilişkilerinde olumlu etkisi olduğu gibi, güvensiz bağlanma da eş ve ilişkilere olumsuz

etkide bulunmaktadır. Örneğin kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler, sürekli olarak eşlerinin kendisini sevdiğine dair onay alma ihtiyacı hissetmektedirler. Kaçınmacı bağlanan bireyler ise eşlerine ve ilişkilerine karşı soğuk ve mesafeli davranmaktadırlar.

Collins (2006), çalışmalarında, bağlanma kaygısı yüksek olan bireylerin, eşlerinin davranışlarını olumsuz algılama eğiliminde olduklarını, reddedilme, terkedilme ve sevilmemekten korktuklarını ve dolayısıyla eşlerine karşı olumsuz davranışlar sergilediklerini ve eşlerinin kendisine karşı duyarsız ve ilgisiz olduklarına dair algı geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise Ertan (2002) en çok her iki eşin de güvensiz bağlanmaya sahip olduğu evliliklerin yaygın olduğunu belirtmiştir. Solmuş (2003) yaptığı araştırma sonucunda, kaygılı-kararsız bağlanma stiline sahip olan kadınlarla birlikte olan erkeklerin, diğer erkekler ile kıyaslandığında, ilişkilerinde yeterince doyum sağlayamadıklarını ve eşleri ile yoğun çatışma içinde olduklarını belirtmiştir.

2.2.3. Bağlanma Kuramları

Bağlanma kuramları, kişinin kendisi ve karşısındaki arasında gelişen ilişkiye göre oluşmuştur. Bağlanma kuramları, yaş ve ölçme biçimleri göz önünde bulundurularak üç farklı modelde açıklanmıştır.

2.2.3.1. Ainsworth’ün Üçlü Bağlanma Modeli

Ainsworth’e göre bağlanma yaşam boyu gözlenebilen, sürdürülebilir bir davranıştır. Bireyin sergilediği davranışlar, bağlanma stili ile alakalıdır (Ainsworth, 1982; akt., Bartholomew ve Horowitz, 1991). Ainsworth ve arkadaşları, bir yaşındaki bebeklerle yaptıkları bir çalışmada, bebekleri ayrılık durumları ile karşı karşıya getirmişlerdir. Bebeklerin sergiledikleri davranışlara göre üç bebek tipi tespit etmişlerdir.

1. Grup bebekler, ayrılık durumuna aşırı ağlama tepkisi vermiş, anneleri tekrar yanlarına geldiğinde dahi ağlamaya devam etmişlerdir.
2. Grup bebekler, anneleri yanındayken çevreyi keşfetmeye çalıştıkları, annelerinden ayrılınca bu keşif davranışının azaldıkları ve üzüldükleri gözlenmiş ancak anneleri tekrar yanlarına gelince annelerine yakınlık göstermişlerdir.

3. Grup bebekler ise, ayrılığın hemen öncesinde aşırı kaygı durumu yaşadıkları, ayrılıkta üzüldükleri ancak anne ile tekrar kavuştuklarında ise anneyi reddettikleri gözlenmiştir.

Araştırmacılar, bu çalışma sonucunda üç tip bağlanma stilini tanımlamışlardır (Ainsworth, 1978; akt., Arı, 2015). Bunlar:

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan çocuklar, anneleri ile sıcak ilişkiler kurmaktadır. Anne ile kurduğu sağlıklı iletişim, çocuğun sosyal hayatına da yansımaktadır (Cassidy, 1988).

Kaygılı-Kararsız Bağlanma: Anneden ayrılan çocuk kaygılıdır ve genelde öz güven problemi yaşamaktadırlar.

Kaçınan Bağlanma: Kaçınan davranışa sahip olan bebekler, hem anneden ayrıldığında hem de anneye tekrar bir araya geldiğinde protesto davranışı sergilerler. Bu durum çocukta kopmalara ve olumsuz davranışlara neden olmaktadır (Cassidy, 1988).

2.2.3.2. Hazan ve Shaver'ın Üçlü Bağlanma Modeli

Hazan ve Shaver, Ainsworth'ün bebeklikte tanımladığı bağlanma stillerini, bireyin yetişkinlik dönemine uyarlamış ve bu stillerin romantik ilişkilerde geçerli olacağını savunmuşlardır.

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin çocuklukta aile ilişkilerinin olumlu olduğu, yetişkinlikte ise bu olumlu ilişkilerin evlilik yaşantısına aktarıldığı araştırmacılarca desteklenmişti (Hazan ve Shaver, 1987).

Kaygılı-Kararsız Bağlanma: Bu tarz bağlanma stiline sahip bireyler, sıklıkla aşık olduklarını ancak aynı zamanda gerçek aşka nadiren rastladıklarını düşünürler. Kaygılı bağlanan bireyler, ilişkilerinde kıskanç, şüpheli ve sürekli reddedildiklerini düşünene bireylerdir (Hazan ve Shaver, 1987).

Kaçınan Bağlanma: Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, kıskançtırlar ve romantik ilişki yaşayamayacaklarına dair olumsuz düşünceye sahiptirler. Bu nedenle hem insanlara hem de yaşama olan bakış açıları da kötümserdir. Bu tarz bireylerin aile ilişkilerinin de olumsuz olduğu gözlenmiştir. Annelerini, reddedici ve eleştiren; babalarını ise adaletsiz olarak görmektedirler (Hazan ve Shaver, 1987).

2.2.3.3. Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli

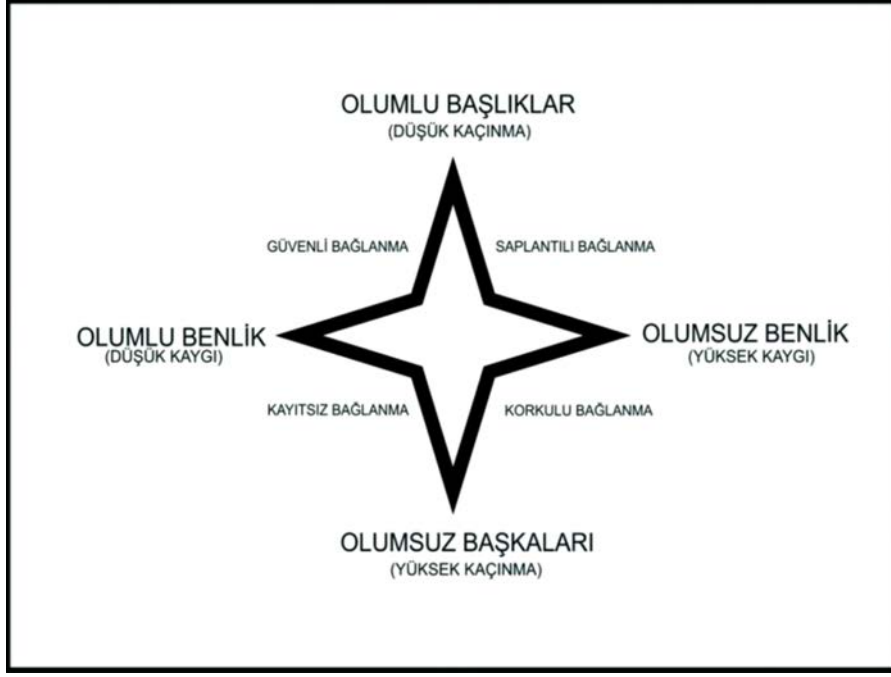
Bartholomew ve Horowitz (1991) Ainsworth'ün ortaya koyduğu bağlanma stillerinin genç yetişkinlik dönemine kadar süreceğini savunmuşlardır. Bu teorilerine bağlı olarak dörtlü bağlanma modelini geliştirmişlerdir. Model, Hazan ve Shaver'ın, Ainsworth'ün modelini uyarlamasından çok, literatüre yeni kavramlar kazandıracak şekilde düzenlenmiştir (Bartholomew, 1991).

Güvenli Bağlanma: Bu tarz kişiler, olumsuz özelliklerini bastırıp yakın arkadaşlıklar kurma, grup içinde uyum sağlama ve duygularını düzenleyebilme özelliklerine sahiptirler (Zimmerman, 2004). Davila ve diğ. (1999; akt., Halat ve Hovardaoğlu, 2011) yakın ilişkilerde güvenli bağlanmaya sahip bireylerin, diğer bağlanma stillerine göre ilişkilerinde daha fazla doyum yaşadıklarını ve ilişkilerine daha çok yatırım yaptıklarını belirtmişlerdir.

Saplantılı Bağlanma: Kişi, sürekli olarak başkaları ile ilişki kurma ihtiyacı içindedir. Kendileri hakkında olumsuz yargıları bulunmaktadır. Bu kişiler, özgüvenleri düşük, boyun eğen ve başkaları tarafından terk edilmekten korkan bir yapıya sahiptirler. Bu bağlanma stiline sahip kişiler, karşılındakinden kaçınmadıkları için diğer kişileri kendilerinden uzaklaştırırlar (Turanlı, 2010).

Korkulu Bağlanma: Kişi, hem kendi hem de başkaları hakkında olumsuz yargıya sahiptir. Bu tarza sahip kişiler, acı çekmekten, terk edilmekten korktukları için yakınlık kurmaktan kaçınırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1998). Bu bağlanma stiline olumsuzluk ve korku duygusu hakimdir. Bu kişiler kendilerinin sevgiyi hak etmediğini ve başkalarının ise güvensiz olduklarını düşünürler (Sümer ve Güngör, 1999).

Kayıtsız Bağlanma: Bu kişiler, kendilerini olumlu başkalarını ise olumsuz olarak değerlendirirler. Olumsuzluk duygusu yaşamamak için ilişki kurmayı reddederler (Fraley ve Shaver, 2000). Aşağıdaki şekilde Bartholomew ve Horowitz'in (1991) dörtlü bağlanma modeli ve benlik algıları şekil ile gösterilmiştir.

Şekil 2. 2:Dörtlü Bağlanma Modelleri ve Benlik Algıları

Yukarıda bahsedilen üç bağlanma modeli dışında Main ve Solomon, dördüncü bağlanma stili olan “dezorganize” bağlanmadan bahsetmiştir. Dezorganize ya da dağınık bağlanma stiline göre, bağlanma figüründen istismar gören, ihmal edilen ya da travma yaşayan çocukların bazı ruhsal problemler yaşadıkları, bakım veren ya da anne figürü ile çözülmemiş durumlar yaşadıklarını belirtmektedir. Bu tarz bağlanma stili, bakım veren kişiden korkma duygusu ile başlayan ve en olumsuz olan örüntüdür (Kesebir ve diğ., 2011).

2.2.4. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Bebekler, doğdukları andan itibaren bakım verenlerinden ilgi görmeyi beklerler (Troisi, Lorenzo, Alcini, Nanni, Pasquale ve Siracusano, 2006). Bu beklentinin karşılanıp karşılanmamasına bağlı olarak, çocuğun kendisi ve diğerler hakkında ilk düşünceleri oluşur. Çocuğun ilk düşüncelerinin oluşmasında, duygusal gelişiminde, ihtiyaçlarının uygun bir şekilde karşılanmasında ebeveynlerinin rolü büyüktür. Sümer ve Güngör (1999) çalışmalarında, erken yaşlardan itibaren çocuklarının ihtiyaçlarını istikrarlı bir şekilde yerine getiren ve destekleyen anne babaların çocuklarının diğer çocuklara göre güvenli bağlanmaya sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Yeni doğan bir bebeğin yaşamını devam ettirebilmek için temel bakıma ihtiyacı vardır. Bebeğin temel bakım ihtiyaçlarının tek başına karşılayabilmesi için, bakım veren kişi bebek ile arasında bir bağ oluşturur. Bebeğin bakım veren kişi ile arasında oluşturduğu

bu duygusal bağ, yetişkinlikte kuracağı ilişkiler için zemin oluşturur (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bebeklik döneminde temel ve fiziksel ihtiyaçların yanı sıra, eksik olan duygusal ihtiyaçlar da çocuk ile bakım veren arasında sağlıklı bağların kurulmasına engel olur. Bu durum, çocuğun ilk bağlanma sürecini etkiler ve yetişkinlikte kuracağı ilişkilere zarar verir. Bu nedenle anne ve babalar, bebeklik döneminde duygusal gelişim için anahtar görevi görmektedir (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). Yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocuğun gelişiminde genellikle annenin rolüne dikkat çekilmektedir. Bu durum, bebeğin algısı ile de alakalı olabilir. Babanın ses tonu, kokusu, verdiği tepkiler neticesinde bebek, anne ve babasının iki farklı kişi olduğunun ayırdına varmaktadır (Soysal ve diğ., 2005). Yani bakım veren kişi, anne olduğu gibi baba da olabilir. Yapılan çalışmalarda, baba ile bebek arasında kurulan güvenli bağlanmanın, bebeğin diğer insanlarla kuracağı ilişkiler için temel oluşturduğu savunulmaktadır (Uluç ve Öktem, 2009).

Babasından uzun süre ayrı kalmış çocukları için sağlıklı bağ kurulmasında, annenin ve çevrenin rolü oldukça büyüktür. Annenin babayı ifade ediş tarzı, ilişki örüntüleri ve baba hakkında verilen bilgiler ile çocuğun bu bilgileri ne şekilde değerlendirip yorumladığı, bebeğin babadan uzun süre ayrı kaldığı süreci (askerlik, iş, hastalık vb.) nasıl geçirdiği de kurulan bağ açısından öneme sahiptir (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

2.2.5. Yetişkinlikte Bağlanma İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.2.5.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bağlanma stilleri ile ilgili yapılan araştırmalar hem yurt dışında hem de ülkemizde oldukça fazladır. Yurt dışında bağlanma ile ilgili araştırmalar John Bowlby ile başlamış ve daha sonraları gelişerek devam etmiştir. Bağlanma stilleri ile ilgili yapılan çalışmalar önceleri çocuk ve bakım vereni ile arasında yapılan ilişkiye odaklanmıştır. Daha sonra ise, yetişkinlikte bağlanma stilleri ve ilişki/evlilik durumlarına etkileri konularında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Bağlanma stilleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, kaygılı-kaçınan bağlanma stili puanlarının hem kadın hem de erkeklerde depresif semptomlar ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Güvenli bağlanmanın ise, yalnızca kadınlarda evlilik uyumu ile depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi belirlediği görülmüştür (Scott ve Cordova, 2002).

Kobak ve Hazan (1991) alışmalarında, güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin, yapıcı olmayan problem çözme tarzı ve yetersiz iletişim koruma becerileri ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Mikulincer (1998), bağlanma stili ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma sonucunda, güvenli bağlanan bireylerin en yüksek doyuma sahip oldukları sonucuna ulaşmışken, kaygılı-kararsız bağlanan bireylerin ise en düşük ilişki doyumuna sahip olduklarını görmüşlerdir.

Benzer bir araştırma Erwin, Salter ve Purves (2001) tarafından yapılmıştır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin, diğerlerine göre ilişkilerinde daha fazla bağlılık gösterdiklerini ve daha fazla doyum aldıklarını bulmuşlardır.

Yapılan araştırmalarda genel olarak bebek ve anne arasındaki bağlanma ilişkilerinin, diğer ilişkilere etkileri incelenirse de son zamanlarda bebek ile baba arasındaki bağlanma da çalışılmaya başlanmıştır. Shuang, Haak, Lauren, Gilbert, El-Sheikh ve Keller (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, çocuğun baba ile bağlanması ve evlilik çatışmalarının rolü incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, güvensiz bağlanmanın bulunduğu durumlarda, olumsuz duyguların hakim olduğu ve evlilik çatışmaları ile baba-ocuk arasındaki olumsuz duyguların karşılıklı olarak birbirini etkilediği görülmüştür. Araştırmada, evlilik çatışmaları fazla olan çiftlerde, baba, eşine karşı güvensiz bağlanma göstermekte ve aynı zamanda çocuğu ile iletişimde daha fazla negatif duygular sergilemektedir.

Khalifian ve Barry (2016) güven, bağlanma stilleri ve farkındalığın yeni evli çiftlerde ilişki normlarının ihlalinden kaynaklı çatışma ve yakınlıklarına etkisine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, ilişki normlarının ihlalinin, çiftler arasında çatışmalara neden olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda araştırmacılara göre, bu çatışmalar, ilişkinin başarılı bir şekilde sürdürülmesine engel olur. Tartışma ve çatışmaları çözmek için öncelikle yakınlık kurulmalıdır.

Pollard, Shelley ve Joshua (2014), yetişkinlerde kaygılı ve kaçınan bağlanma, olumlu ve olumsuz dini başa çıkma yöntemleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre, kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, daha az pozitif dini başa çıkma yöntemlerini kullanmakta, kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler ise daha fazla negatif dini başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadırlar.

Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, pozitif dini başa çıkma yöntemleri, kaygılı bağlanmanın evlilik uyumu üzerindeki olumsuz etkisini azaltmamaktadır.

Jarnecke ve South (2013) tarafından evlilik uyumu ve bağlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada ise amaç, bağlanma yönelimlerinin, evlilik memnuniyetinin nesiller arasındaki aktarımında rolünü incelemektir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, erkek partnerler için, kaygılı bağlanma stilinin ebeveynlik memnuniyeti ile kendi memnuniyeti arasında doğrudan aracılık gösterdiği, kadın partnerler için böyle bir aracılık etkisi bulunmadığı görülmektedir. Araştırma sonucu gösteriyor ki, ebeveynlik memnuniyeti ile çocuk ve yetişkinlikte bağlanma arasındaki ilişkiler evlilikte memnuniyeti etkilemektedir.

Hare, Miga ve Allen (2009), araştırmalarında romantik ilişkilerde şiddetin nesilden nesile aktarımı ve bu aktarımda güvenli bağlanmanın aracılık rolünü incelemişlerdir. Yapılan araştırma sonucunda, babanın memnuniyet düzeyi, ergenin memnuniyet düzeyini; babanın saldırganlığı, ergenin saldırganlığını yordamaktadır. Ayrıca babanın gösterdiği şiddet ile daha sonra ergenin gösterdiği şiddet arasında güvenli bağlanma aracılık etkisi göstermektedir.

Bağlanma davranışı ve evlilik/romantik ilişkiler arasındaki araştırmaların yanı sıra, alanyazında bağlanma ile psikopatoloji arasındaki ilişkilerin de incelendiği görülmektedir. Örneğin, Mac ve diğ. (2011) bağlanma stilleri ve psikopatik davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda kaçınan ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin daha fazla psikopatolojik davranışlar sergilediği bulgularına ulaşılmıştır.

Mikulincer ve diğ. (2001) bağlanma ile empati arasındaki ilişkiyi incelemiş, sonucunda kaçınan ve kaygılı bağlanma stili ile empati arasında negatif, güvenli bağlanma stili ve empati arasında pozitif bir ilişkiye rastlamışlardır. Yapılan çalışmalar, güvenli bağlanan bireylerin yüksek öz saygıya ve daha az yalnızlık hissine sahip olduklarını göstermektedir (Feeney ve Noller, 1990; Hazan ve Shaver, 1994). Güvensiz bağlanan bireylerin ise, depresyon için risk faktörü oldukları (Sund ve Wichstorm, 2002), stresle planlı bir şekilde baş edemedikleri ve başa çıkma stratejilerini aktif bir şekilde kullanamayıp geri çekildikleri görülmektedir (Hall ve Geher, 2003; Seiffge ve Krenke, 2005).

2.2.5.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, alanyazında yetişkin bağlanmasına ilişkin araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmaların yanı sıra bağlanma stillerini ya da boyutlarını lmeye yönelik eklerin de Türkçeye uyarlandığı çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin Sümer ve Güngör (1999) bu kapsamda, yetişkin bağlanma stillerini dörtlü bağlanma modelini lmeyi amaçlayan İlişki Anketi ve İlişki ekleri Anketi'ni Türkçe'ye uyarlamışlardır.

Ülkemizde yapılan araştırmalarda da yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler/evlilik ilişkileri ile arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar mevcuttur. Demirci (2004) araştırmasında, yetişkin bağlanma stilleri ile aile içinde yaşanan evlilik çatışmalarına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stilleri ile olumlu çatışma çözme yöntemleri arasında beklenildiği gibi olumlu yönde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca bağlanma stilleri ile cinsiyet arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Benzer şekilde Gezer (2001), yaptığı araştırmada, bağlanma stilleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık göstermediğini belirtmiştir.

Işınsu (2003) araştırmasında diğerlerinden farklı olarak, kadınların erkeklere oranla daha fazla kaçınan ve korkulu bağlanma stiline sahip olduklarını, erkeklerin ise daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını belirtmiştir. Ayrıca araştırmacı, evlilik süresinin de bağlanma stillerini etkilediğini belirterek, 5 yıldan uzun süredir birlikte olan çiftlerin ilişkilerinde daha fazla güvenli bağlanma yaşadıklarını savunmuştur.

Bahadır (2006) tarafından yapılan ve romantik ilişkilerde bağlanma ve çatışma çözme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin duygu durum düzenleme beklentileri en yüksek grup oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tutarel ve avuşoğlu (2006), bağlanma stilleri ile evlilik uyumunu inceledikleri çalışmada, güvenli ve saplantılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin korkulu bağlanma stiline sahip kişilere göre daha fazla evlilik uyumuna sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmada, bağlanma stilleri ve cinsiyet arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Büyükşahin (2006) benzer şekilde bağlanma stilleri ile ilişki doyumunu arasındaki ilişkiyi incelemiş, araştırma sonucunda güvenli ve saplantılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin daha yüksek puan aldıklarını, korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline

sahip olanların ise seçenekleri değerlendirme boyutunda daha yüksek puan aldıklarını belirtmiştir.

Bağlanma stilleri ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasındaki ilişkilerin incelendiği, Zerenoglu (2011) tarafından yapılan bir araştırmada, bağlanma stilleri ve örselenme yaşantıları birtakım değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonuçları, depresyon ile örselenmişlik düzeyinin arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki olduğunu, bağlanma stilleri ve fiziksel istismar arasında anlamlı ilişkiye rastlandığını ve korkulu bağlanma stili ile örselenme yaşantısının ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum anne baba tutumlarının, çocuk üzerinde kalıcı etki bıraktığını göstermektedir.

Çocuk yetiştirmede anne baba tutumunun bağlanma stilleri ile ilişkisini inceleyen bir başka çalışma Keser (2006) tarafından yapılmıştır. Çocuk yetiştirmede, güvenli bağlanma stiline sahip anneler çocuklarına karşı ilgi ve kabulün yüksek olduğu, sıkı kontrolün düşük olduğu bir tutum sergilemektedirler. Güvensiz bağlanma stiline sahip olan anneler ise, sıkı kontrol davranışı sergilemektedirler.

Kapucı (2014) tarafından evli bireylerle yapılan araştırmada, evlilik kalitesi ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, çiftler arasında cinsel uyum ile korkulu bağlanma arasında negatif yönde bir ilişkiye rastlanmıştır. Evlilik kalitesi bağlamında incelendiğinde ise, Çift Uyum Ölçeği alt boyutlarından doyum ile korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma arasında negatif yönde; yine Çift Uyum Ölçeği alt boyutlarından bağlılık ile kayıtsız bağlanma arasında pozitif yönde bir ilişkiye rastlanmıştır. Ayrıca araştırmada bağlanma stilleri ve cinsiyet arasında da anlamlı ilişkilere rastlanmıştır. Erkeklerin daha çok güvenli bağlanma ve kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları; kadınların ise korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma stillerine sahip oldukları bulgular arasındadır.

Yetişkin bağlanma stilleri ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi incelemek için Sümer ve diğ. (2009) yaptıkları araştırmada, depresyon tanısı almış kişilerin kaçınmacı bağlanma düzeylerinin, obsesif kompulsif bozukluk ve panik bozukluk tanısı almış kişilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bindal (2018), ergenlerle yaptığı çalışmada, psikolojik sağlamlığın çocukluk çağı travma yaşantıları ve bağlanma stilleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, psikolojik sağlamlık ve çocukluk çağı travmaları arasında negatif yönlü anlamlı bir

ilişki olduğuna ve çocukluk çağı travmalarının psikolojik sağlamlığı yordamada bağlanma stillerinin aracı değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer bir şekilde Aluç (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, cinsel istismar mağduru ergenlerle çalışılmış ve bağlanma stilleri ile stresle başa çıkma davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda güvenli bağlanmaya sahip ergenlerin problem odaklı ve sosyal destek arama başa çıkma yöntemlerini kullandıklarını; güvensiz bağlanmaya sahip cinsel istismar mağduru ergenlerin ise depresyon puanlarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Açıkyol (2016) tarafından annelerle yapılan bir araştırma sonucunda ise çocuk yetiştirme tutumları ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, benlik saygısı ve ebeveyne bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ebeveynine aşırı koruyucu bağlanan annelerin, çocuklarına karşı da aşırı korumacı yaklaşıtları, kontrolcü ve demokratik olmayan bir tutum izledikleri görülmüştür. Ayrıca çocukluk döneminde ihmal ve istismara maruz kalmış annelerin çocuklarına karşı daha koruyucu davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

İstismar ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka araştırmada ise Erdem Özyurt (2016) ergenlerde algılanan duygusal istismar ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda, anne ve babadan duygusal istismar arttıkça güvenli bağlanmanın azaldığı, arkadaş ilişkilerinde kaygı ve kaçınma düzeyinin arttığı gözlenmiştir.

Çocukluk çağı istismar yaşantıları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi, yetişkin bağlanma kapsamında açıklayan bir başka araştırmada ise Karadeniz ve Kalkan (2016), üniversite öğrencileri ile araştırmasını yürütmüştür. Araştırma sonuçları, fiziksel ve duygusal istismara uğradıklarını bildiren katılımcıların daha çok korkulu bağlanma stiline sahip olduklarını; cinsel istismar ile bağlanma stilleri arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmadığını göstermiştir.

2.3. İlişkisel Yılmazlık

Yılmazlık ve ilişkisel yılmazlığa ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmaktadır.

2.3.1. Yılmazlık Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Yılmazlık kavramı ilk olarak 19.yy’da Amerika’da Horatio Alger’in kitaplarında, fakir ve evsiz kişilerin güçlü ve iradeli olmaları, sıkı çalışmaları ve zorlukların üstesinden gelmeleri ile işlenmiştir. 1950’lerden sonra istismara ya da yaşamı tehdit eden hastalıklara karşı, olumsuzluk göstermeme durumuna uygun olarak “ayakta kalanlar” (survivor) terimi kullanılmıştır. 1960’lardan itibaren ise, davranış bilimciler gelişim sürecini de göz önünde bulundurarak, boylamsal araştırmalar yapmış ve farklı kavram arayışı içine girmişlerdir (Rigsvy, 1994; Tarter ve Vanyukov, 1999; akt., Özcan, 2005). “Yılmazlık” kavramı, gelişim psikolojisi çerçevesinde ele alınarak öncelikle çocuklar üzerinde çalışılmaya başlanmış ve ilk çalışmalara bakıldığında “incinirlik”, “strese dayanıklı” ve “yılmaz” gibi kavramlarla açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür (Humphreys, 2003).

İnsanların stresli yaşam koşullarına karşın hayatını devam ettirebilmesi, gelişimsel görevlerini yerine getirebilmesi, bozulan denge durumunun yeniden sağlanması ve problemin çözülebilmesi, ruhsal ve bedensel sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır (Esen Aktay, 2010). İnsanlar yaşamları boyunca, hemen her gün dengelerini ve düzenlerini bozan olaylarla karşılaşmaktadırlar. İnsan vücudunda, bozulan dengeyi yeniden sağlamak amacıyla oluşmuş homeostatik mekanizma oluşmuştur. Fakat, yaşanan baskı ve stresli yaşam olayları, bireyin baş edemeyeceği duruma geldiğinde içinden çıkılmaz bir probleme dönüşebilir (Baymur, 2003).

Aile ve toplumsal şiddet, yoksulluk, boşanma ve baskı gibi, çocuklar için yüksek risk oluşturan durumlar, insanları bu yaşam koşullarıyla nasıl baş etmeleri konusunda bir arayışa sürüklemiştir (Greene, 2002). Bu noktada “yılmazlık”, bu arayışı tanımlayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılmazlık, insanların bozulan dengelerini tekrar düzenlemelerini sağlayan, bireyi yaşama bağlayan, sıkıntılarla baş etmede yardımcı olan tutum ve güçtür. Yılmazlık özelliği az rastlanan ve nadir kişilerde olan bir özellik değil aksine, normal zihin düzeyinde bir insanın sahip olduğu bir davranıştır (Özcan, 2005).

Alanyazında yılmazlığın birden fazla tanımına rastlanmaktadır. Masten (2001), yılmazlığı ağır yaşam koşullarına rağmen, bireyin tekrar eski haline dönebilme yeteneği, Newman (2005), zorluklar ve hayatta karşılaşılan stres kaynakları karşısında adapte olabilmeyi sağlayan insani bir yetenek olarak tanımlamışlardır. Rutter (1999) ise yılmazlığı, koruyucu ve risk faktörlerinin oluşturduğu dinamik yapı olarak tanımlamış ve bu yapının olumsuz yaşantıların etkisini değiştirdiğini belirtmiştir. Wyman, yılmazlığı çocukların pozitif gelişimlerinin çıktıları ve stresli koşullar altında uyum gösterebilmesi olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir (Akt., Brooks ve Goldstein, 2006). Klinik alandakilere göre ise yılmazlık; çocuklara, yetişkinliğe giden yolda olumsuzluklar karşısında gerekli becerileri sağlama fırsatı olarak tanımlanabilir (Brooks ve Goldstein, 2006). Aydoğan (2014) yılmazlığı, yaşanan olumsuzluklara rağmen umutlu olmak olarak tanımlamış; ancak bu durumun farklı koşul ve durumlarda değişkenlik gösterebileceğini, birdenbire ortaya çıkmadığını ifade etmiştir.

Alanyazında yılmazlığın çeşitli tanımları olmasına rağmen, bu tanımlar iki grupta sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki, yılmazlığın zorlu yaşam olayları karşısında baş etme becerilerine sahip ve normal gelişim gösteren kişilerin sahip olduğu bir özellik olduğu şeklinde tanımlanabilir. Ancak, bu tanımları destekleyen bazı tanımlarda mutlaka bir zorlanma, riskli yaşam olayının olması gerektiği koşul olarak vurgulanmaktadır. İkinci grup ise, yılmazlığı kişilik özelliklerine dayandırmakta ve yeni durumlara uyum sağlayabilme olarak açıklanmaktadır (Demirbaş, 2010).

Gürgen (2006) ise yılmazlık tanımlarının ortak özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Yılmazlık, doğuştan gelen bir özellik değil, tam tersine çevrenin etkileriyle geliştirilebilir bir özelliktir.
2. Dinamik bir gelişim içindedir.
3. Travlamalarla, stresli yaşam olaylarıyla baş etme ve uyum gösterebilme sürecini içerir.
4. Yılmazlığın gerçekleşebilmesi için, bireyin riskli durumlara rağmen yaşamının farklı alanlarında başarı ve uyum göstermesi beklenir.
5. Yılmazlığın meydana gelmesinde koruyucu faktörlerin rolü büyüktür.

6. Yılmaz bireylerin iç denetimi yüksek, problem çözebilen ve zorluklarla baş edebilen, öz saygısı yüksek, iletişimi kuvvetli bir yapısı olduğu belirtilmektedir.

Shikholeslami (2016) araştırmasında, olağandışı süreçlerdense, sıradan süreçlerden dolayı ortaya çıkan yılmazlığın insan gelişimine ve adaptasyonuna daha pozitif bir bakış açısı sunduğunu belirtmiştir. Reivich ve Shatte (2002) ise, herkesin yılmazlığa ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre yılmazlık, bir travma ile ya da sıkıntılı bir durum ile karşılaşıldığı zaman verilen sağlıklı tepki anlamına gelmektedir. Bu durum ayrıca günlük hayatın stresini yönetebilmek için de son derece önemlidir.

Yılmazlık kavramı Latince “Resilience” kavramından türemiş olup, Türkçede “yılmaz olma durumu” olarak açıklanmıştır. Redhouse (2002) yılmazlık kelimesini dirençlilik, zorlukları yenme gücü, esneklik olarak açıklamıştır. Aynı zamanda “Yılmaz” kelimesi bir işten korkup vazgeçmeyen olarak tanımlanmıştır (TDK, 2014). Alanyazında “resilience” kelimesi ilk kez Öğülmüş (2001) tarafından “yılmazlık” olarak tanımlanmıştır. “Resilience” kavramının, “yılmazlık” dışında kendini toparlama, çabuk iyileşme gücü, zorlukların üstesinden gelme, psikolojik dayanıklılık/sağlamlık kelimeleri ile de karşılık bularak alanyazında yer aldığı gözlenmektedir (Basım ve Çetin, 2010; Gizir, 2004; Kararımak, 2007; Terzi, 2006; Yalım, 2007). Fakat “yılmazlık” kavramı “resilience” kavramının anlam olarak karşılığında kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Örneğin “resilient” kelimesi Türkçede “psikolojik sağlamlık” kelimesi ile açıklanmaya çalışıldığında, “psikolojik olarak sağlam birey” şeklinde uzun bir kavrama dönüşmektedir. Aynı kelime “yılmazlık” ile açıklanmaya çalışıldığında ise “yılmaz birey” olarak daha kolay çevrilmekte ve daha uygun kullanılmaktadır (Sağlam Yıldırım, 2015). Bir başka açıklamaya göre ise, “resiliency” kelimesine karşılık alanyazında sağlamlık, dayanıklılık, yılmazlık kelimeleri kullanılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının Türkçe Sözlüğü (1996), dayanıklılığı; sağlam, güçlü, bozulmamış şeklinde tanımlamakta, sağlamlığı; dayanıklı, yıkılmaz, zarar görmemiş olarak tanımlamaktadır. Yılmazlık ise; bir işten gözü korkup vazgeçmeyen, yılmayan olarak tanımlanmıştır. “Resiliency” kelimesinin yurtdışı literatüründe kullanımı incelendiğinde, zorlukları karşısında yaşanan bozulmaların ardından önceki duruma dönme (bounce back) ya da geriye sıçrama (spring back) anlamında kullanılmaktadır. Bu durumda, “resilience” sağlamlık ya da dayanıklılık gibi zarar görmeme, bozulmama anlamı taşımamaktadır. Tam tersine bozulma yaşandıktan sonra eski haline tekrar dönebilme olarak tanımlanmıştır (Kaner ve

Bayraklı, 2010). Yılmazlık, stresli hayat tecrübelerine ve zor hayat şartlarına karşın, zorlukları yenebilen ve beklenenden daha iyi gelişim gösterebilen bireylerin ayakta kalmalarını sağlayan geliştirilebilir özelliklere sahip olmaktır (Gürkan, 2006).

Varoluşçu yaklaşım, insanların her zaman bir kurban olmadıklarını, sahip oldukları kaynakları kullandıkları ve eyleme geçtikleri zaman bir şeyleri değiştirebileceklerini savunmaktadır (Coleman ve Ganong, 2002). Yılmazlık kavramı varoluşçu yaklaşıma dayanan, yeterlilik odaklı yaklaşım üzerine tanımlanmıştır. Önemli olan, riskli yaşam olaylarından sonra bireylerin nasıl tekrar psikolojik sağlıklarına ulaştığı sorusudur (Masten ve Reed, 2002). Kaner ve Bayraklı (2010) bunu, insanın pasif olmadığını, aktif olarak kendi kaynaklarını kullanabilme yeteneği ile açıklamıştır. Yılmazlık konusu, riskleri ve normal olmayan davranışları değil, sağlıklı davranışları incelemeye yöneliktir (Zautra, Hall ve Murray, 2010) ve bu noktada pozitif psikolojiyle ilişkilendirilebilir. Pozitif psikolojinin temelinde olumluya odaklanma bakış açısı bulunmaktadır. Bu bakış açısıyla yapılan bazı araştırmalarda, dezavantajlı ortamlarda büyüyen çocuklar boylamsal araştırma ile yetişkinliklerine kadar incelenmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, kimi yoksul çocukların yetişkinliklerinde kendi yaşamları için pasif davrandıkları, kimilerinin ise kararlı bir şekilde kendi yaşamlarına dair aktif oldukları gözlenmektedir. Aktif davranan ve olumlu özelliklerle ayakta kalmayı başarabilen bireyler psikolojik açıdan “sağlam” olarak nitelendirilmiştir (Özer ve Deniz, 2014). Yılmazlık ile ilgili yapılan çalışmaların genellikle, stres durumlarına uyum sağlayan bireylere yönelik olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra son zamanlarda sadece yılmazlıkta bireysel süreçlerine değil, aynı zamanda kültürel sürecin de önemli olduğuna yönelik çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmektedir (Özbay ve Aydoğan, 2013).

Masten ve diğ. (1999) yılmaz bireyleri üç sınıfta incelenmişlerdir. İlki, yaşamlarında risk faktörlerine sahip olmalarına rağmen, kendilerinden beklenenden daha yüksek başarılar elde eden bireylerdir. Örneğin zorlu yaşam koşullarına ve dezavantajlı ortamlara sahip olan fakat işlerinde yüksek başarı gösteren kişiler buna örnek olarak gösterilebilir. İkincisi, uzun süreli risk yaşantısına sahip olmalarına rağmen yaşamları boyunca iyi uyum gösteren bireylerdir. Boşanma, ailede şiddet buna örnek olarak gösterilebilir. Bazı çalışmalarda yakın zamanda meydana gelmiş stresli yaşam olayları odak nokta alınmaktadır. Bu tür çalışmalarda, stresli yaşam olaylarının olumsuz etkisini azaltan ve artıran risk ve koruyucu faktörler ele alınarak incelenmektedir. Son

olarak, yaşamlarında tek bir travmatik olay sonrasında tekrar iyileşen bireylerdir. Travmatik olaylar bireylerin işlevselliğini düşürmektedir. Bu özellikteki araştırmalar bireysel farklılıkları esas almaktadır. Yaşanan bu travmadan kurtulabilecek güce ve yeteneklere sahip olmak esastır. Travmaya sebep olabilecek önleyici çalışmaların üzerinde durulmaktadır. Bu travmalara örnek istismar vakaları gösterilebilir.

Yılmazlık konusu yapılan araştırmalarda son 30 yıldır önemli ölçüde yayılmaya başlamıştır. Brooks ve Goldstein (2006) yılmazlık çalışmalarının popüler olmasının bazı sebepleri olduğunu belirtmektedirler. Bunlardan birincisi, sosyal yaşantımızda artan teknolojik gelişmeler, gençlerin zorluklarla karşı karşıya gelmesi ve bu sayının artışıdır. İkincisi, bu riskleri anlamaya ve koruyucu faktörlere olan ilgi ve koruyucu faktörlerin, risklerle karşılaşan genç bireylerde pozitif çıktıları attırıp arttıramayacağını belirlemektir. Bu çalışmalar yalnızca risk faktörü ile karşılaşan gençlere değil; aynı zamanda çocuklara da yöneliktir.

Bilindiği gibi her çocuk çevresinde strese ve baskıya maruz kalmaktadır. Önemli bir stres ya da travmayla karşılaşmayan, yoğun kaygıya maruz kalmayan çocuklar bile, çevrelerinin beklentilerini karşılamak amacıyla kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Bu nedenle, bu değişkenlerin belirlenmesi ve etkili uygulamalar için yılmazlık konusunda modeller geliştirmeye yoğunlaşılmıştır. (Serbest, 2010). Brooks ve Goldstein'e (2006) göre her çocuk yılmazlık akıl yapısını geliştirebilme, stresle daha etkili şekilde başa çıkabilme, her tartışmayla başa çıkabilme, hayal kırıklıkları, stres ve travmalar arkasından geri eski haline dönebilme, açık ve gerçekçi amaçlar geliştirebilme ve problem çözme yeteneğine sahiptir.

Yılmazlık ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, birçok faktörün yılmazlığı etkilediği görülmektedir. Bu faktörler şiddet, yoksulluk, istismar, boşanma gibi riskli yaşam olaylarını içeren faktörlerdir (Greene, 2002). Yılmazlık, çocukları ya da bireyleri çevreden gelecek olumsuz yaşam olaylarına karşı, sihirli şekilde koruyacak bir özellik değildir. Yılmazlık, çevreden gelen risk faktörlerinin, bireyin sahip olduğu koruyucu faktörler tarafından engellenmesine bağlıdır (Özcan, 2005). Yılmazlık ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, risk faktörleri, olumlu sonuçlar ve koruyucu faktörlerin yılmazlığı etkilediği görülmektedir (Tosun, 2014).

2.3.2. Yılmazlığı Etkileyen Faktörler

2.3.2.1. Risk Faktörleri

Risk faktörü, bireyin dayanma gücünü olumsuz etkileyen, yaşamdaki stresli olaylar ve koşullardır (Demirbaş, 2010). Bu risk faktörlerine, insan yaşamında ortaya çıkan savaşlar, yoksulluklar, doğal felaketler, boşanma, hastalıklar, iş kayıpları örnek gösterilebilir (Grotberg, 1995; akt., Bayraklı, 2010). Toplumda uzun süre yoksulluk çeken, şiddete uğrayan, ihmal ve istismara maruz kalan, ailesinden ayrı olan, ciddi bir kaza geçiren ya da okulda sürekli başarısızlıkla karşı karşıya gelen çocukları risk altında sayılabilir. Bu çocukların anti sosyal davranışlar sergilemesi ya da suç davranışlarında bulunmaları muhtemeldir. Ancak tüm bu risklere rağmen, normal yaşantı sürdürebilen çocukların sayısı da azımsanmayacak derecededir (Henderson ve Milstein, 1996; akt., Öğülmüş, 2001).

Risk faktörleri, birçok özelliğin göz önünde bulundurulmasıyla tanımlanabilir. Fakirlik, ailede madde kullanımı, zihinsel yetersizlikler, çocuklukta kötü muamele görme, yetiştirme yurtlarında büyüme, evsizlik içsel faktörlere örnek olarak gösterilebilir (Windle, 1999; akt., Özcan, 2005). Bunlar, bireyin kendisiyle ilgili olan durumlardır. Dışsal faktörler ise, ailesel, çevresel, toplumsal faktörleri içermektedir. Bunlar, anne baba tutumları, boşanmalar, ihmal ve istismar, düşük eğitim ve sosyo ekonomik düzey, doğal afetler gibi durumları içermektedir (Gürkan, 2006). Çocukluk ya da ergenlikte bahsedilen bu risk faktörlerine maruz kalmak, bireyin gelişim dönemlerinde aksaklıklara yol açabilir (Conger ve Conger, 2002).

Dışsal risk faktörlerinden sayılan aile risk faktörleri, aile içinde yaşanan gelişimsel ve durumsal krizlerle kendini göstermektedir. Gelişimsel krizler, gelişim süreci içerisinde normal olarak tanımlanan yaşam olaylarıdır. Buna örnek, bir çocuğun evlilik ya da okul için evden ayrılması gösterilebilir. Durumsal krizler ise, beklenmedik, bireylerin kontrolü dışında gerçekleşen olaylardır. Örneğin aile içinde bir yakının ölümü buna örnek gösterilebilir (Sixby, 2005). Başak (2010) ailesel risk faktörlerini şu şekilde sıralamıştır; aile içinde yaşanan olumsuzluklar, sert ya da tutarsız tutum, ölüm, boşanma, geçimsiz aileler, yıkıcı davranışa sahip kardeşe sahip olmadır.

2.3.2.2. Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktör, risk etkilerini olumlu yönde değiştiren ve zorluk durumlarına karşı tampon görevi gören durumlardır. Risk faktörlerinde olduğu gibi, koruyucu faktörler de içsel ve dışsal faktörler olarak ikiye ayrılmaktadırlar. İçsel faktörlere, problem çözme becerisi, bilişsel beceriler, öz yeterlilik algısı, mizah tarzı örnek gösterilebilir (Bayraklı, 2010). Gürkan (2006), yaptığı çalışmasında mizaç, öz saygı, öz farkındalık, öz yeterlilik, bağımsızlık, etkili problem çözme, iyimserlik, umut gibi etmenlerin bireysel koruyucu faktörlere örnek gösterilebileceğini belirtmiştir.

Kişiler arası olumlu ilişkiler de koruyucu faktörlerin bir parçasıdır. Çünkü iletişim, insan hayatının her anını kapsayan, diğer insanlarla ilişkilerini sürdürmelerine yardımcı olan temel bir ögedir (Nazik ve Bayazıt, 2004). Kıran (2008), canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri için iletişimde bulunmaları gerektiğini belirtmiştir. Psikolojik açıdan sağlam kişiler, sosyal becerileri olan ve iş birlikçi olarak tanımlanırlar, bu kişilerin çevre ile uyumları oldukça yüksektir (Mandelco ve Peery, 2000).

Dışsal koruyucu faktörler ise, aile ve toplumsal etmenlerdir (Demirbaş, 2010). Çünkü çocuğun bakımının kalitesi, yılmazlığın gelişiminde önemli bir faktördür. Aile çocuk için ilk koruyucu kaynaktır. Çocukta yılmazlığın gelişimi, ailenin bu koruyucu ortamı sağlamış olmasına bağlıdır. Çocukluk döneminde destekleyici aile ilişkilerine sahip bireylerin, daha sonraki yıllarda sıkıntılara karşı yılmaz tavır sergilemeleri, olumlu benlik algısı geliştirmeleri ve olumlu ilişkiler kurmaları beklenir (Wing, Haertel ve Walberg, 1994; akt., Özcan, 2005). Aile ile ilgili olan koruyucu faktörler, bireyin bebeklik, çocukluk, ergenlik dönemlerinde gördüğü tutarlı tutum ve ilgi ile ilgilidir (Tosun, 2014). Allen ve diğ. (2010) ailesel koruyucu faktörleri; ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkiler, ilgili anne baba olarak belirtmiştir. Ayrıca, eğitim düzeyi yüksek anne baba (Bahadır, 2009), ebeveyn desteği, sorumluluğunun farkında olan ebeveynler (Özcan, 2005) koruyucu aile faktörlerinden sayılabilir.

Dışsal koruyucu faktörlerden sayılabilecek bir başka etmen ise, güvenli bağlanmadır. Yapılan çalışmalar, etkili ebeveyn tutumlarının ve sağlıklı geçirilen gelişim dönemlerinin yanı sıra, anne ile çocuk arasında oluşan bağın da koruyucu faktör oluşturduğunu belirtmektedir (Masten, 2001). Yılmazlıkta aile özellikleri ve çocuk-aile ilişkileri son derecede önemli sayılmaktadır. Çocuğun en az bir yetişkin ile sevgi

ilişkisi içinde olmasının ve çocuğun kaliteli, güvenli ve disiplinli bakımının önemi vurgulanmıştır. (Moos ve Moos, 1986; akt., Mutimer ve diğ., 2007). Heller ve diğ., (1999) istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarla, dayanıklılık konusunda yaptıkları bir çalışma sonucunda, sıcak ve güvenli aile ilişkilerinin koruyucu faktör olarak önemine değinmişlerdir. Risk faktörlerinden olan ihmal ve istismar yaşantıları da göz önünde bulundurulduğunda, alanyazında yetişkinlerle yapılan çalışmalarda da çocuklukta ve sonrasında yetişkinlikte bağlanma ilişkilerinin koruyucu faktör olarak önemi belirtilmektedir (Weber ve Cummings, 2003). Yılmaz Irmak (2008), yetişkinlikte istismar sonrasında bireylerin, kişiliğini, anne baba ve eş ile kurulan olumlu ilişkileri, bilişsel becerileri ve sosyal desteği koruyucu faktör olarak tanımlamaktadır.

2.3.3. Yılmaz Bireylerin Özellikleri

Yılmaz bireyler belli ortak özelliklere sahip olan bireylerdir. Fakat araştırmacılar bunun öncesinde, yılmazlıkla ilgili bazı önemli noktalara değinmişlerdir. Bunlar; yılmazlığın bireyin sabit bir özelliği olmadığı, aksine çevre ve bireylerin etkisiyle şekillendiği ve değişen şartlarla bu özelliğin de değişebileceği şeklindeki açıklamalarıdır. Ayrıca, araştırmacılar sıkıntıların bireyi güçlendirebileceğini ve yılmaz bireylerin de aynı zamanda duygusal olarak davranışsal ve duygusal sıkıntılar yaşayabileceğini belirtmişlerdir (Norman, 2000; akt., Özcan, 2005).

Zautra ve diğ., (2010), yılmazlığın pozitif psikoloji kapsamında, risk faktörlerinin ardından, sağlıklı tepkiler yerine sağlıklı tepkilere odaklanmak olduğunu, ancak esas olanın, kişinin risk durumundan sonra yılmazlık özelliği gösterip göstermiyor olduğu şeklinde açıklamışlardır. Çünkü yılmazlık kavamı, değişmez bir özellik olmayıp, zamanla bireylerin yeni uyumlar geliştirebileceğini ya da bazen de bu uyumu gösteremeyeceklerini belirtmektedirler. Öğülmüş (2001), yılmazlığın doğuştan gelen bir kişilik özelliği olmadığını, aksine, yılmazlık özelliklerinin bir çoğunun normal bireyler tarafından öğrenme ve çevrenin etkisi ile kazanıldığını ifade etmektedir. Benard (2004; akt., Bayraklı, 2010) benzer şekilde, yılmazlık özelliğinin bazı insanlar tarafından sahip olunup; bazıları tarafından sahip olunmayan bir özellik olduğunu savunmaktadır.

Alanyazında, yılmaz bireylerin özellikleri araştırmacılar tarafından sıralanmıştır (Benard, 1991; Luthar, 1991; akt., Esen Aktay, 2010). Bu özellikler şunlardır;

- Sosyal yeterlilik,
- İletişim kurma ve etkili problem çözme,
- Özerklik,
- Zihinsel yeterlilik,
- Umut ve iyimser olma,
- Öz yetkinlik/Öz farkındalık,
- Benlik saygısı,
- Mizah,
- Destekleyici ve olumlu aile ilişkileri,
- Uyum.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Ünüvar (2012), literatüre benzer şekilde yılmaz bireylerin ortak özelliklerine yer vermiştir. Araştırmacı, yılmaz bireylerin olumsuz olaylar karşısında duygularıyla etkili baş edebildiklerini, incitildiklerinde kendilerine üzüntüyü hissetme fırsatı tanıdıklarını, fakat bunun kalıcı olarak yerleşmesine engel olduklarını ve bu durumlarla diğerlerine oranla daha kolay başa çıktıklarını belirtmiştir. Haynes'a (2005; akt., Serbest, 2010) göre, yılmaz bireylerin temel özellikleri sosyal, duygusal ve bilişsel anlamda başarılı olmalarıdır. Yılmaz bireyler, arkadaşlık kurmada, diğerleri ile pozitif ilişkiler geliştirmede ve yardıma ihtiyaçları olduğunda yardım arama ve isteme konusunda istekli bireyler olduklarını belirtmektedir. Ayrıca yılmaz bireylerin duygusal karakterleri, öz yeterlilik konusunda güçlü duyguları olan, duygularını anlama ve düzene sokmada yeteneklilik gösteren ve farklı durumlara kolaylıkla uyum sağlayabilen bireylerdir. Bu bireyler geleceklerini planlama ve motivasyon konusunda başarı gösterirler, stresli ve travmatik durumlarda kolaylıkla bakış açısı geliştirir ve içsel kontrolü sağlayarak olayları kendi faydasına uygun olacak şekilde şekillendirirler.

2.3.4. Aile Yılmazlığı

Evlilik, kültürden kültüre farklılıklar gösterse de evrensel bir kurumdur. Bu kurum, toplumun vazgeçilmez parçalarından birisidir. Toplumun vazgeçilmezi olan aile de evlilik ilişkisi ile başlayan bir süreçtir ve hem toplumsal hem de kültürel açıdan önemlidir (Çelik ve Yazgan İnanç, 2009). Bireylerde olduğu gibi aileler ve çiftler de

yaşamları boyunca birtakım sorunlarla, zorlu yaşam olaylarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunlar karşısında ailelerin her zaman yılmaz olması beklenemez. Yılmazlıkla ilgili yapılan çalışmalar başta çocuklar ve yetişkinlere yönelikken, son zamanlarda aile ve toplum da ele alınmaya başlanmıştır (McCubbin ve diğ., 1997; akt., Bayraklı, 2010).

Yılmazlık sadece bireysel değil, aynı zamanda aile ve toplum açısından da ortaya çıkan bir özelliktir. Riskli durumlar, stresli yaşam olayları sonrasında bazı aileler bu durumun üstesinden gelebilirken, bazıları ise dağılmaktadır. Aile yılmazlığı, zorlu yaşam olaylarına ve risklerine karşı ailenin bu durumla başa çıkma kapasitesini ve bozulan dengeyi tekrar kurabilme becerilerini ifade etmektedir (Buluş ve Bağcı, 2016).

Walsh (1996), aile yılmazlığını, bireysel yılmazlığın daha ötesinde, aileyi bir bütün olarak değerlendirip bu süreçte, travmatik yaşantı sonrasında aile içi başa çıkma ve uyum süreçlerine odaklanma olarak tanımlamıştır. Alanyazında 1970'lerden bu yana yılmazlık kavramı üzerinde durulmakta, son yıllarda ise bu kavram genişletilerek aile ve çift danışmanlığı alanı içerisinde de yerini almaya başlamaktadır (Aydoğan, 2014). Ailenin karşı karşıya kaldığı olumsuz durumların süreci, bu durumun kriz ya da güçlük durumu olarak nitelendirilmesini sağlar. Bu süreç kısa olduğu zaman "güçlük" olarak adlandırılmakta, fakat uzun süreli olduğu zaman "kriz" niteliği taşımaktadır. Güçlükler aile için daha kolay uyum sağlanabilecek durumları oluştururken, krizler aileyi temelden etkileyen ve aile içinde köklü değişikliklere sebep olabilecek durumlardır (Simon ve diğ., 2005)

Genellikle aile yılmazlığı, aile yaşam döngüsü içerisinde karşılaşılan güçlüklerle etkili şekilde başa çıkmada ailenin yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, aile yılmazlığı araştırmacılar tarafından kriz durumuyla karşı karşıya kalındığında bu durum ile baş edebilmede ailelere yardım eden özellikler olarak da tanımlanmaktadır (McCubbin ve McCubbin, 1988; akt., Aydoğan, 2014). Kaner ve Bayraklı (2010) aile yılmazlığını dört boyutta açıklamıştır. Bunlardan ilki, *mücadelecilik-meydan okumadır*. Bu durum, bireyin güç koşullarla mücadele edebilme, yaşadığı zorlukların üstesinden gelebilmesini ifade etmektedir. Diğer bir boyut olan *öz yetkinlik*, bireylerin kendini değerli algılama düzeyini ifade etmektedir. Üçüncü boyut olan *yaşama bağlılık*, yaşama olumlu bakışı ve katılımı, son olarak *kontrol* boyutu ise bireyin kendi yaşamındaki kontrolünü ifade etmektedir.

Geleneksel aile yılmazlığı yaklaşımına göre, aile üyelerinin bireysel yılmazlık düzeyleri ele alınırken, çağdaş yaklaşımda hem bireyin hem de ailenin özellikleri temel alınmaktadır. Böylece aile özellikleri ve aile içinde bireyin özellikleri etkileşimsel olarak değerlendirilmektedir (Masten ve Coastworth, 1998; akt., Aydoğan, 2014). Tıpkı bireysel yılmazlıkta olduğu gibi, aile yılmazlığı kavramı tartışılırken de risk ve koruyucu faktörlerden bahsetmek mümkündür. Bireyler, aileler ya da çiftler, kendi yaşamlarında ve aile ilişkilerinde kendilerini zorlayabilecek yaşantılar ve güçlüklerle karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu güçlükler ya da kriz durumları, çocukluk yaşantısında olduğu gibi daha ileri evrelerde, evlilik yaşantısında da ortaya çıkabilmektedir. Her türlü güçlük durumu aileler ya da toplum için bir risktir (Aydoğan, 2014). Aile yılmazlığında da tıpkı bireysel yılmazlıkta olduğu gibi çiftlerin birbirine karşı olan iletişimi, problem çözme becerileri ve uyumlarının koruyucu faktör oluşturduğu düşünülmektedir.

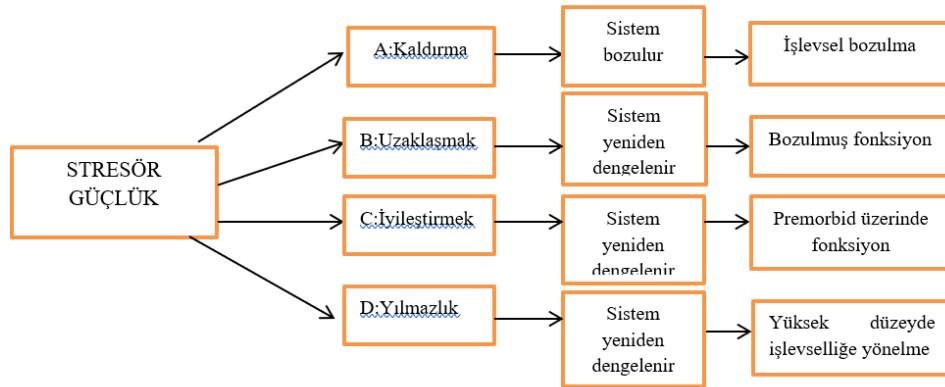
Evlilik ve aile yaşantısı, bireyin yaşam kalitesi ile ilgilidir. Eşlerin sözlü ve sözsüz mesajları, birbirlerinden duygusal ya da sosyal beklentileri ve iletişim becerileri mutlu ve uyumlu bir evliliği beraberinde getirmektedir. Evliliklerde sağlıklı iletişimin olmaması, sorunları anlayamamaktan ve iletişim kopukluğundan kaynaklanmaktadır (Özgüven, 2000). Etkili iletişimin kurulduğu ailelerde, aileler birbirleri ile paylaşımlarda bulunur, birbirlerine değer verir, kabul eder ve sevgi gösterirler (Buluş ve Bağcı, 2016). Böyle bir aile ortamında yaşanan güçlük durumlarının, etkili iletişim ve problem çözme becerisi sayesinde, daha kolay üstesinden geldiği düşünülmektedir.

2.3.5. İlişkisel Yılmazlık

İlişkiler, yaşamın içinde olan, sıradan veya basit değil aksine; oluşmasında ve korunmasında çaba gerektiren durumlardır. Bireylerin birbiri ile ilişkilerini sürdürebilmek için, ilişkiye dair farkındalıklarının yüksek olması ve yaşanan sorunları, kopuklukları sağlıklı bir şekilde ele almayı biliyor olmaları gerekir (Comstock ve diğ., 2008). Çiftler arasında hem yakın ilişkilerde hem de evliliklerde iletişim becerilerinin, rolünün büyük düşünülmektedir. Çünkü, iletişim insanın tüm yaşamını kapsayan ve çevresindekilerle ilişki kurmasına yardımcı olan temel ögedir (Nazik ve Bayazıt, 2004).

Evlilik iletişim ve etkileşim sistemi üzerine kurulmuştur. Çiftlerin birbirine karşı sözlü ya da sözsüz mesajları, birbirinden beklentileri için iletişim içinde olmaları gerekmektedir. Çünkü uyumlu bir ilişki için sağlıklı iletişim gerekmektedir. İlişki ve evliliklerde sağlıklı iletişim kurulmadığı zaman, çiftler birbirlerinin sorunlarını anlamakta problem yaşamaktadırlar (Özgüven, 2000). Etkili iletişimin kurulduğu ilişkilerde, bireyler birbirinin duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamakta, birbirine zaman ayırarak değer vermekte, sevgi ve saygı göstermektedir. Tüm bunların, ilişkisel yılmazlıkta koruyucu faktörler olduğu düşünülmektedir.

İlişkisel yılmazlık, Venter ve Snyders (2009) tarafından, yakın ilişkilerde çiftlerin olumsuz durumların üstesinden gelme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu durum çiftlerin ilişkisel yetenekleri ile yakından ilişkilidir. Bu yetenekler, çiftlerin birlikteliklerini kuvvetlendirerek daha güçlü bir ilişkiye sahip olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, ilişki içinde eşlerden yalnız bir tanesinin yılmaz özelliğe sahip olmasının çift yılmazlığı için yeterli olmadığı, ilişkisel yetenekler ve süreçlerin önemli olduğu bu nedenle her iki bireyin de yılmaz özellikleri göstermesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Venter ve Snyders (2009), bireysel, çift ya da aile yılmazlığında yaşanan olumsuz olaylar karşısında verilen muhtemel tepkileri şekil içerisinde aşağıda görüldüğü gibi açıklamıştır:

Şekil 2. 3: Travmatik Olay, Stresli Durum Ya Da Önemli Yaşam Olaylarına Verilen Muhtemel Tepkiler

Bazı sistemler (A) stresin etkisiyle baş edemez ve sonucunda, stresli yaşantıdan veya sistemden kendi kendilerini kaldırmasını ve uzaklaştırmasını kapsar. Sistem bu sebeple bozulur ve artık işlev göremez. Bazı sistemler (B) kendilerini stresörlerden uzak tutma ve sistemin dengesini tekrar kurabilmek için mesafe koyarlar. Bu durumda, stresin sonucu olarak, işlevselliğin bozulması ya da hasar görmesine sebep olabilir.

Diğer sistemlerde (C), stresörlerden kurtulabilir, sistemde yeni bir denge kurulabilir ve aynı premorbid düzeyde işlevsellik devam edebilir. Son olarak, bazı sistemler (D), sadece stresi yaşadktan sonra dengeyi yeniden kurmanın yanı sıra, aynı zamanda daha yüksek düzeyde işlevsellik gösterir. Stres faktöründen sonra daha zengin kaynaklara sahip olabildikleri için, bu sistemlerin yılmaz ya da yılmazlık gösterdiği şeklinde açıklanabilir (Venter ve Snyders, 2009). Collony (2005) ise, ilişkisel yılmaz olma durumunu, çevreden gelen stresörlerden çiftlerin ilişkilerini koruyan güç olarak tanımlamıştır. Çift yılmazlığını ise, çiftlerin ilişkilerinde yeniden toparlanması ve sorunların üstesinden etkili bir şekilde gelmelerini sağlayan süreç olarak tanımlamıştır.

İlişkisel Kültürel Kuramın temel kavramlarından olan yılmazlık, bireylerin iyileşmeleri ve sağlıklı gelişimlerini sürdürebilmeleri için kopukluk sonrası tekrar bağlanmaya yönelebilme ve gerektiği zaman yardım alabilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Jordan, 2005; akt., Terzi ve Ergüner Tekinalp, 2013). Masten ve Coastworth'e (1998) göre, kaliteli eş ilişkisi çocukluk ve yetişkinlikteki sosyal yeterlilikte ilişkilidir. Ayrıca pek çok araştırmacı eş ilişkisinin şimdiki ve gelecekteki ilişki uyumunun göstergesi olduğunu savunmaktadır. Kopukluklar, bireylerin ilişkide birbirini yanlış anlamasıyla, dışlamasıyla, aşağılamasıyla veya herhangi bir nedenden dolayı incitmesiyle ortaya çıkmaktadır. İlişkisel Kültürel Kuram, yaşanan bu kopuklukların ilişkinin bir gerçeği ve parçası olduğuna inanmaktadır. Önemli olanın ise, ilişkide kopukluk yaşamının değil, bu kopuklukların ele alış tarzı ve nasıl aşıldığı olduğunu vurgulamıştır (Jordan, 2010; akt., Aydoğan, 2014). Kopukluklar doğru bir şekilde tamir edildiğinde, kopukluğa neden olan faktörlerin anlaşılabilceği, ilişkide bireylerin yeniden birbirine bağlanabileceği ve öncekinden daha güçlü bir ilişki kurulabileceği belirtilmiştir. Bu durum, psikolojik danışmanın temelini oluşturmaktadır. Çünkü psikolojik danışmada, yaşanan kopukluklar ele alındığında, danışan yenilenmiş olarak kendine gelir ve ilişkisine karşı farkındalık geliştirir (Işık Terzi ve Ergüner Tekinalp, 2013). İlişkisel Kültürel Kurama, ilişkisel yılmazlık yaklaşımlarında ayrıntılı olarak yer verilecektir.

2.3.6. İlişkisel Yılmazlık Yaklaşımları

2.3.6.1. Walsh'ın Aile Yılmazlık Modeli

Walsh (1996) aile yılmazlık modelinde, bireysel yılmazlıktan ziyade ailenin sistemini bir birlik içinde incelemiş ve aile sürecindeki ilişkisel yılmazlığa odaklanmıştır. Aile

yılmazlığının temelinde, ailenin sorunlarla baş etme ve uyum süreçleri ele alınmaktadır. Esas olan kriz durumunun üstesinden gelerek tekrar büyümek ve gelişmektir. Bu modelde aile yılmazlığı, hem ekolojik hem de gelişimsel olarak ele alınmakta ve bireyi olduğu gibi aileyi de güçlendiren süreçlere vurgu yapılmaktadır. Bu model, kriz durumları ile başa çıkabilen ailelerin kendi kaynaklarını görmesine fırsat sunmaktadır. Ayrıca kriz zamanlarında çok yönlü bakış açısı sağlayarak aileyi sistemik bir şekilde değerlendirmektedir.

Walsh (2002) aile yılmazlığı modelinde, ailenin bütün üyelerinin süreç içindeki travmalarına odaklanıldığını ve ilişkisel yılmazlık modelinde ise ailenin bir alt sistemi olan çiftlerin ilişki süreçlerine ve yaşanan kriz durumlarına odaklanıldığını belirtmektedir.

2.3.6.2. Sistemik, Gelişimsel ve Ekolojik Yaklaşım Bağlamında İlişkisel Yılmazlık

Aile yılmazlığı, sosyal ilişkiler çerçevesinde aile fonksiyonlarını değerlendirmekte ve gelişimsel süreçte ailenin tepkilerini, uyumunu, aile döngülerindeki yılmazlık süreçlerini ele almaktadır (Aydoğan, 2014). Sistemik yaklaşımda aile yılmazlığı, ailenin problem durumundan nasıl etkilendiği, bu durumun üstesinden nasıl geldiği, problem çözme kaynaklarının neler olduğu konularını bir bütün halinde değerlendirmektedir. Sistemik bakış açısına göre, aileler sürekli bir gelişim içerisinde ve sağlıklı aileler kendilerini sürekli olarak yeniden şekillendirirler (Gladding, 2011).

Gökler (2008), kronik rahatsızlığı olan çocuklar ve ailelerinin psikolojik uyumu konusunda yaptığı çalışmada, ailelerin ve çocukların sosyal desteklerinin birbiri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Araştırmada, ailelerin ve çocuğun desteklerinin birbirinden bağımsız olmadığı, ailenin bir sistem olduğu ve bireylerin bu sistem dahilinde dış kaynaklarla ilişki içinde olduklarını vurgulamıştır. Ayrıca aile üyelerinden birinin durum hakkındaki olumlu ya da olumsuz algısının tüm aile üyelerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonucuna bakılarak, olumsuz olaylar karşısında ailenin ya da çiftlerin yılmazlık düzeylerinin bireysel olmadığı, aksine aile sistemi içerisinde aile üyelerinin birbirinin yılmazlık düzeylerini etkilediği söylenebilir. Bu noktada, “karşılıklı bağımlılık” kavramı önemli bir unsur oluşturmaktadır. Çünkü, aile kendi başına bir sistemdir fakat bu sistemin de, anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk gibi alt sistemleri bulunmaktadır. Aile sisteminde

olduğu gibi, alt sistemleri arasında da bireyler birbiri ile etkileşim halindedir. Bu durum aile bütünlüğünü ve işlevselliğini sağlar. Çiftler bağlamında ele alındığında da benzer şekilde, partnerlerden birinin yaşadığı durumun diğerinin üzerinde karşılıklı etkisi olabilir (Aydoğan, 2014).

Ekolojik bakış açısına göre yılmazlık, çocuğun sosyal ve fiziksel doğasına, bireysel gelişimsel özelliklerine ve çevre ile etkileşimine ve pozitif gelişimine vurgu yapmaktadır (Ungar, 2011). Bireylerin ya da çiftlerin problemlerini bu yaklaşıma göre değerlendirmek, durumu sistemik bir şekilde sosyal bağlamda etkileri ile birlikte ele almak demektir (Walsh, 2011). Ekolojik yaklaşım, çevresel, ekolojik ve kültürel yönlerden yılmazlığı ele alan bir yaklaşımdır (Ungar, 2012). Bu yaklaşımda yılmazlık yalnızca bir özellik olarak değil, aynı zamanda kompleks bağlantılar içeren sosyal bağlar içinde olduğu ifade edilmektedir (Harvey, 2007). Ekolojik yaklaşım içinde aynı zamanda birey ve çevrenin etkileşim içinde olduğunu, yılmazlığın da bu etkileşimi yansıtan uygun davranışların, kişisel gelişimin, bireyin kendi kaynaklarının farkında olmasının bir yansıması olduğu vurgulanmaktadır (Ungar, 2011).

Ekolojik yaklaşımın, birey ve çevre arasındaki ilişkiye önem verdiği görülmektedir. Aynı zamanda aile ya da çiftler arasındaki ilişkilerde çapraz etkilerde de etkilidir. Eşler arasındaki ilişkinin çocuğun gelişimini etkilemesi ya da partnerlerden birinin iş hayatında yaşadığı olumlu ya da olumsuz yaşantılarının geniş ailesini etkilemesi buna örnek gösterilebilir (Robbins ve diğ., 2003; akt., Aydoğan, 2014).

2.3.6.3. Masten'in Risk ve Yılmazlık Modeli

Bu modele göre, anne-babalar çocuklarının karşılaştığı riskli durumlar ve kaynakları arasında arabuluculuk yaparlar. Yani, çocuğun riskli durumlar karşısında olumlu sonuçlar etmesi aileye bağlıdır. Etkili anne baba tutumları, risklerle karşılaşıldığında ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçları hafifletmeye ve böylece çocukta olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlar. Anne-baba desteği, olumlu benlik algısını etkilemektedir. Risk ve yılmazlık modeli, yılmazlığı olağanüstü bir olay olmaktan çok insanların uyum sürecinde görülen ve yaygın olarak ortaya çıkan bir olgu olarak görmektedir (Masten, 2001).

2.3.6.4. İlişkisel Kültürel Kuram

Temelleri, Jean Baker Miller tarafından yayımlanan “Yeni Bir Kadın Psikolojisine Doğru” kitabıyla atılmıştır. Bu kitapta erkek egemenliği ve kadınlara yönelik eşitsizlik, güç dengesizliğine odaklanılmış ve toplumsal bir algı olan geleneksel kadın davranışları yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Miller, çalışmalarında insanların hayatında odak noktanın ilişkiler olduğunu belirtmiştir. Kuramın gelişimi 1960’larda başlayan feminist kuramla örtüşmektedir.

İlişkisel kültürel kuramın felsefesi; bireylerin yaşam boyunca ilişkilerin içinde olduğu, ilişkiler sayesinde geliştiği ve ilişkilerin bireyin yararına olması için çaba harcadığı şeklindedir (Jordan, 2000). Kurama göre, insanlar diğer insanlarla ilişki kurmaya eğilim gösterirler. Kuramın bileşenlerinden biri olan ilişkisel güven, araştırmacılar tarafından bireyler arasında yaşanan kopuklukların önemli sebeplerinden olduğu belirtilmiştir. Eşlerin ya da çiftlerin birbirlerine karşı güvensizlik yaşadıklarında, ilişkide kopukluk yaşama oranlarının daha fazla olduğu belirtilmiştir (Duffey ve Haberstrah, 2011). Güven, bireylerin birbirine olan bağlılığına işaret etmektedir (Jordan, 2004; akt., Terzi ve Ergüner Tekinalp, 2013).

İlişkisel kültürel kuram, ilişkilerde bireylerin her zaman mutlak uyum içinde olmadığını, zaman zaman “çatışmalar”ın yaşandığını, bu çatışmalar olumlu şekilde ele alındığı zaman ilişkilerde gelişime ve değişime yardımcı olmaktadır. İlişkisel kültürel kurama göre danışanın iyileşmesi, çiftlerin karşılıklı empatiyi teşvik eden ilişkiler geliştirmesine yardımcı olur. İlişkilerde yaşanan çatışmalar ve kopukluklar, bireylerin enerjilerinin düşüklüğünden, yapıcı olmamalarından, kendilerine ya da başkalarına yönelik kafa karışıklıklarından ve düşük benlik saygısından kaynaklanmaktadır. Bu durum ilişkide yakınlığın kesilmesine neden olmaktadır. İlişkide partnerler birbirini yanlış anladıklarında ya da aşağılandıklarında da incinmeler meydana gelir. Önemli olan kopukluğun yaşanmaması değil, çiftlerin yaşanan bu gerilimlerle baş etme yöntemleridir. Doğru baş etme yöntemleri uygulandığında, her iki taraf için de bu durum gelişim imkanı sağlar. İlişkisel Kültürel Kurama göre insanlar, yaşamları boyu bağlanma ihtiyacı hissederler. Bu doğrultuda ilişkiler geliştirirler. Bağlanma sayesinde gelişir ve hayata tutunurlar. Bir öncekinden daha güçlü bir ilişki yaşarlar (Jordan, 2010; akt., Aydoğan, 2014). Bu noktada ilişkisel yılmazlık kavramının, İlişkisel Kültürel Kuram ile açıklanması mümkündür.

Kuram, bireylerin sağlıklı gelişimleri için ilişki sürecinde dayanıklılık göstermeleri gerektiğini ifade etmektedir. Jordan (2005), ilişkisel dayanıklılığı, kopukluk sonrası tekrar bağlanabilme, yardıma ihtiyaç duyduğunda yardım isteyebilme kapasitesi olarak açıklamaktadır (akt., Terzi ve Ergüner Tekinalp, 2013). İlişkide yaşanan kopukluk durumlarında bireylerin utanç, kızgınlık, kırgınlık gibi duyguları açığa çıkar ve kendi düşünceleri hakkında düşünmemeye başlar. Bu nedenle önemli olan bu duyguların farkına varılmasını sağlayacak içe bakış yöntemini kullanmaktır. Bu sayede bireyler davranışlarının sorumluluğunu alır ve ilişkisel yeterlilik geliştirmeye çalışır (Terzi ve Ergüner Tekinalp, 2013).

2.3.7. Yılmazlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

2.3.7.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yılmazlıkla ilgili yapılan ilk araştırmalar genellikle zihinsel sağlık ve psikiyatri alanındadır. Yılmazlıkla ilgili çalışmalar, daha sonradan gelişim psikolojisi alanı ile yaygınlaşmaya başlamıştır (Gordon ve Song, 1994). Bireylerin zorlu yaşam olaylarına uyum süreçlerini inceleyen araştırmacılar, yılmazlık konusunda birçok çalışma yapmış ve öncülüğü istismara uğrayan çocuklar ile ilgili yapılan araştırmalar almıştır (Hermann ve diğ., 2011).

Yılmazlık çalışmalarında üç farklı dalga olduğu söylenebilir. Bunlardan ilkinde, yılmazlık özellikleri, koruyucu faktörler ve gelişimsel dönem ele alınmıştır ve risk faktörlerinin üstesinden gelen insanları diğerlerinden ayıran özellikler incelenmiştir. İkinci dalga araştırmalarında, yılmazlığın yıkıcı ve yeniden bütünleştirici özellikleri incelenmiştir. Bu araştırmalarda, yılmaz özelliklerin ne olduğu ve nasıl kazanıldığı incelenmiştir. Bu özelliklerin tespiti, koruyucu faktörlerin zenginleştirilmesi ile zorluklarla başa çıkma süreçlerini ele almıştır. Üçüncü dalga araştırmaları ise, yaşamda karşılaşılan zorluklar karşısında yeniden toparlanma sürecini ele alan yılmazlığın, güdüsel bir enerji sayesinde olduğunu ve bu özelliğin her insanda bulunduğunu belirtmiştir (Richardson, 2002). Aynı zamanda yılmazlığı arttırmaya ve geliştirmeye yönelik önleme ve müdahale çalışmaları üçüncü dalga araştırmalardandır (Masten ve Obradovic, 2006).

Öncelikle yılmazlığın tanımlanması ile ilgili alanyazında pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. Tanımlardaki ortak özellik, aile uyumu ve desteği, kişisel yapısal özellikler ve sosyal çevre şeklinde üç başlıkta kategorileştirilmiştir (Haase, 2004).

Kişisel yapısal özellikler; güçlülük, sosyallik, zeka, iletişim becerisi, öz yeterlilik gibi özellikleri kapsamaktadır (Olsson ve diğ., 2003; akt., Basım ve Çetin, 2010).

Yılmazlıkta yaşanan durumun güçlük olarak nitelendirilmesine yönelik araştırma sonuçları, bireyin gösterdiği yılmazlık davranışının, yılmazlık olarak tanımlanabilmesi için bir güçlük koşulunda sergilenmesi gerektiğini, yeterli güçlük koşulu yoksa bunun yılmazlık olarak tanımlanamayacağını belirtmektedir. Çalışmalarda güçlük koşulunun belirlenmesi amaçlı, bazen tek bir güçlük bazen de birden fazla güçlük ele alınmaktadır. Yoksulluk, yaşam boyu ya da gelişim dönemlerinden birinde görülen olumsuz olay, boşanma, savaş, aile içi şiddet, çocuk istismarı gibi durumlar güç koşulu belirtmekte seçilen koşullardır (Masten, 2001).

Literatürde bazı araştırmalar ise, güçlük durumu yaşayan ve yaşamayan bireyleri kıyaslamaktadır. Shonk ve Cicchetti (2001) araştırmasında, istismar yaşantısı geçiren ve geçirmeyen bireylerin dayanıklılıklarını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, bu iki grubun sosyal yeterlilik ve davranışsal yeterlilik açısından farklılaştıklarını belirtmişlerdir.

Kumpfer (1999), örseleyici yaşam olaylarına sahip olan aileler ve çocuklara verilebilecek yardımların yetersiz olduğunu, bu konuda, yılmazlığı arttıracak bilimsel araştırmaların yapılmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır (Akt., Aydın ve Gizir, 2006). İstismar yaşantıları ile yılmazlık arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların çoğu bireylerin geri bildirimleri yoluyla geriye dönük yapılan çalışmalardır (Himelin ve Mc Elrath, 1996; Lansford ve diğ., 2006; McGee, Wolfe ve Olson, 2001; Shonk ve Cicchetti, 2001). Germezy (1993) ve Werner (1993) araştırmalarında yılmazlığın koruyucu faktörlerini incelemiş ve sonucunda yılmazlığı, dış sistemlerin arttırdığını; bu sistemlerin de arkadaşlar, aileler, öğretmenler ve diğer kişiler olduğunu belirtmişlerdir.

Dış sistemlerin koruyucu faktör olarak sayılabileceği gibi Werner ve Smith (1992; akt., Tosun, 2014) çalışmalarına, yılmazlıkta koruyucu faktörleri dahil etmişlerdir. Araştırma sonucunda, koruyucu faktörlerin, kargaşaya karşı bireyin duyarlılığını arttırdığını, olumsuz olaylar karşısında, olumsuz gelişimsel sonuçlara sebep olabilecek risk faktörlerine karşı pozitif etki yarattığını ve stresli durumlarla karşı karşıya kalmış yılmaz bireylerin güvenilir, yetenekli ve şefkatli kişilik özelliklerine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Luthar (1999; akt., Serbest, 2010) tarafından yapılan araştırma

sonucunda ise, destekleyici aile ilişkilerinin yılmazlıkta koruyucu faktör oluşturduğunu ve yetişkin gelişiminde karşılaşılan zorluklar için de koruyucu faktör oluşturduğu belirtilmiştir.

Koruyucu faktörler konusunda Murray (2003) araştırmasında, pozitif mizacın, yüksek öz güvenin, güçlü sosyal problem çözme becerisinin, pozitif bakış açısının, güvenli anne çocuk ilişkisinin, sıcak ve özverili aile yapısının, akademik, sosyal ve duygusal becerilerin koruyucu özellik taşıdığını belirtmiştir. Bu konuda Richardson ve Koller (1992; akt., Bayraklı, 2010) yaptığı boylamsal bir çalışmada zihinsel engele sahip 175 çocuk 22 yaşına kadar incelenmiştir. Araştırma sonucunda, anne babası birlikte olan, aile içi olumlu ilişkilerin olduğu, istikrarlı ailelerde büyüyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde daha fazla yılmaz özellikler sergiledikleri gözlenmektedir. Benzer bir şekilde Werner'in (1993) çocuklar üzerinde yaptığı yılmazlık çalışmasında, risk ve koruyucu faktörlerin etkileri incelenmiştir. Sonucunda, yılmaz özellik gösteren çocuklar, bebeklik dönemlerinde anneleri tarafından aktif, sevecen, ilgilenmesi kolay çocuklar olarak görülmüşlerdir. İlkokul öğretmenleri ise bu çocukların, iletişim ve problem çözme becerilerinin yüksek olduğunu, duygusal olarak hassas bireyler olduklarını belirtmiştir. Ailelerinde anlaşmazlık ve olumsuz ilişkileri olan yılmaz çocukların ise, kendi gereksinimlerini karşılayan, duygusal açıdan dengeli en az bir yetişkinle yakın bağlara sahip oldukları görülmüştür. Bu noktada aile içi ilişkiler, iletişim gibi koruyucu faktörlerin yanı sıra bağlanmanın da koruyucu faktör olarak etkisini gösterdiği söylenebilir.

Rutter (2007) araştırmasında, yılmazlık ile ilgili yapılan çalışmalarda göz önünde bulundurulması gereken durumlardan bahsetmiştir. Bu durumlar, zorluğu aşma sürecinin bir anlık olmadığı, yılmazlığın sadece o ana bakılarak değil yaşamın tümüne bakılarak değerlendirilmesi gerektiği, yılmazlığın bir kişilik özelliği olmadığı ve son olarak yılmazlığı ortaya çıkaran durumların, insanların zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olan kişisel deneyimler ve başa çıkma stratejileri olduğudur.

2.3.7.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yılmazlık, bir zorluk ya da stresli bir durum karşısında ortaya çıkan bir durum olmakla birlikte, yapılan araştırmalarda bu stresli durumların ya da olumsuz yaşam olaylarının nasıl tanımlandığı konusunda net bir görüş birliği sağlanamamıştır (Aydoğan, 2014).

Öğülmüş (2001) araştırmasında, yılmazlığın, patoloji odaklı olmaktan çok risk faktörlerinin etkisini azaltmaya yönelik olan müdahaleleri ele alarak koruyucu faktörlerden etkilendiğini, bu şekilde güçlü olan tarafa vurgu yaparak sıkıntı oluşturacak durumlardan sıyrılmaya yardımcı olmaya yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Gizir (2004) tarafından yapılan çalışmada, yoksulluk risk faktörü olarak belirlenmiş ve ortaokul çocukları örneklem olarak alınmıştır. Araştırmada, öğrencilerin akademik sağlamlıklarının gelişmesine yardımcı olan koruyucu faktörler incelenmiş, araştırmanın sonucunda öğrencilerin kendileri ile ilgili olumlu algıları, empatik anlayış, içten denetimlilik yoksul ergenlerin akademik sağlamlığı açısından olumlu ilişkide olduğu gözlenmiştir. Gizir (2004) araştırmasında ayrıca, yılmazlıkta koruyucu faktörlerin başında algılanan sosyal destek geldiğini vurgulamıştır. Araştırma sonucunda ailede yakın ve pozitif ilişkilerin, çocukların uyumu ve riskli durumlarda daha olumlu davranışlar göstermesi ile ilişkili bulunmuştur.

Özcan (2005) boşanmış ve birlikte aile çocuklarının yılmazlık düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasında, ailelerin birlikte olmasının çocuklar için koruyucu faktör niteliği taşıdığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucu, Benard'ın yılmazlık ile ilgili modelini destekleyen sonuçlar vermektedir. Benard, yılmaz gençler yetiştirmenin anahtarının, şefkat ve destekleyici ilişkiler olduğunu söylemektedir. Ayrıca, yılmazlığın sağlanabilmesi için aynı zamanda ev, okul ve toplum üçlüsünün çocuğun hayatında önemli yeri olduğunu, ilgi ve desteğin, sağlanarak, anlamlı katılım fırsatları vererek ve yüksek beklentiler belirlenerek bu durumun sağlanabileceğini belirtmiştir.

Kaya (2007) tarafından, yatılı bölge okulu 6,7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin sağlamlık düzeyi ile benlik saygısı, umut ve dışsal faktörlerin ilişkisini incelenmiştir. Araştırma sonucunda, yukarıda bahsedilen araştırmalarla benzer şekilde, umut ve ev içi ilgi, çevresel ilgi, yüksek beklentiler, etkinliklere katılım, çevresel ilgi gibi dışsal faktörlerin yılmazlığı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anne-baba ilgisi ve yılmazlık düzeyi ile ilgili yapılan bir başka çalışma, Serbest (2010) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmadır. Bu çalışmada, anne kabulü, baba kabulü, baba ilgisi, depresif belirtiler ve yılmazlık düzeyi ile ilişkisi incelenmiş, sonucunda, üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne kabulü ve depresif belirtilerin yılmazlık düzeylerine etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Terzi (2006), üniversite öğrencilerinin içsel koruyucu faktörleri ve kendini toparlama düzeylerini incelediği araştırması sonucunda, öz yeterlilik, problem çözme odaklı başa çıkma ve iyimserlik gibi içsel koruyucu faktörler ile kendini toparlama gücü (yılmazlık) arasında pozitif yönde bir ilişkiye rastlamıştır.

Eminağaoğlu (2006), koruyucu faktörlerin yılmazlık durumu üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, örneklem grup olarak İzmir’de yaşayan sokak çocuklarını belirlemiştir. Araştırma sonucunda, sokak çocuklarının arkadaş grupları içinde kurdukları yakın ilişkilerin ve arkadaşlık bağlarının önemli bir yılmazlık özelliği olduğu bulunmuştur.

Yalım (2007) psikolojik sağlamlık, iyimserlik ve cinsiyet ile üniversite öğrencilerinin uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, psikolojik sağlamlığın üniversiteye uyumu anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmıştır.

Yılmaz-Irmak (2008) ergenler ile yaptığı araştırmada, çocuk istismarı ve ihmali ile dayanıklılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, fiziksel istismara uğrayan ve uğramayan ergenler örnekleme dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, fiziksel istismar ve ruh sağlığı arasındaki ilişkide bağlanma ve benlik saygısı tam aracılık yapmaktadır. Ayrıca istismarın süresi, şiddeti ve istismar eden kişi sayısı ile dayanıklılık (yılmazlık) arasında olumsuz yönde ilişkiye rastlanmıştır.

Arslan ve Kabasakal (2014a) ergenlerle yaptıkları araştırma sonucunda, anne-babadan algılanan duygusal istismar arttıkça, yılmazlık düzeyinin düştüğü bulgusuna ulaşmışlardır.

Çocukluk dönemi anne baba ile kurulan ilişkiler ile yılmazlık düzeyi arasındaki ilişkiler alanyazında yer almaktadır. Aynı zamanda kurulan ilişkilerin ve bağlanma figürünün duygusal desteğinin çocukların uyum sağlama becerileri üzerinde önemli etkisi olduğu araştırmacılarca vurgulanmaktadır (Lamiser Atik, 2013). Bu durumda, bireyin yetişkinlik döneminde karşılaşacağı zorlu yaşam olayları ile daha etkin şekilde baş etmesine yardımcı olacaktır.

Karairmak (2007) tarafından yapılan araştırmada, bağlanma stilleri ile yılmazlık arasındaki ilişki incelenmiş, literatürü destekler şekilde yılmazlık ve güvenli bağlanma arasında pozitif ilişkiye; yılmazlık ve korkulu bağlanma ile kaygılı bağlanma arasında negatif ilişkiye rastlanmıştır. Karairmak (2007) ayrıca, çocukların bağlanma stiline koruyucu ya da risk faktörü olarak yılmazlıklarına etki edebileceğini belirtmektedir.

Basım ve Çetin (2010) yılmazlığın koruyucu faktörlerinden olan güvenli bağlanmanın, yaşamda olumsuz duygulara sebep olan stresli olaylar karşısında uyum sağlayabilmede temel faktörlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan bazı araştırmalarda, riskli gruplardan çok koruyucu faktörlere sahip bireylerin yılmazlık düzeyleri incelenmiştir. Etnik kökenleri farklı ve akademik yetenekleri yüksek lise öğrencileriyle yapılan çalışmada akademik başarıları yüksek öğrencilerin yılmazlıklarının da yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca akademik yetenekleri yüksek olan öğrencilerin; yetişkin desteği, arkadaş ilişkileri, itibar ve avantajlı sınıfta bulunma gibi koruyucu faktörlerden etkilendiği belirlenmiştir (Demirbaş, 2010).

Yılmazlık araştırmalarında önemli olan konulardan biri yeterliliğin tanımlanmasıdır. Buluş ve Bağcı (2016), araştırma sonucunda aile yılmazlığı, öz-yetkinlik ve ben dili iletişim becerisi ile kadının evlilik doyumu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Yılmazlığın altında yatan temel düşünce, bireyin hayatın belli alanlarında kendini yeterli görmesi, kendilerine yönelik yeterlilik algılarıdır (Özcan, 2005). Grotberg (1995; akt., Bayraklı, 2010) de yılmazlığı, yaşamdaki zorluklarla yüz yüze gelmeyi ve sonrasında bu zorlukların içinden daha güçlü olarak çıkabilme yeterliği olarak tanımlamıştır. Bireyler, belli etkinlikleri başarılı şekilde yerine getirebildiklerini gördüklerinde çevrelerini daha rahat etkileyebilirler. Bu yılmaz olmanın bir ögesi olarak görülür (Pettersen, 2002a).

2.4. Evlilikte Öz Yetkinlik

Evlilik ve evlilikte özyetkinlik ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

2.4.1. Evlilik

Evlilik, insan yaşamını pek çok alanda etkileyen önemli bir kurumdur, bu nedenle bu konuda yapılan araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Aile, Türk sosyal yapısının en temeli; evlilik de Türk toplumunun kritik organıdır. Evliliği ortaya çıkaran aile yapısı, aile üyelerine büyük katkılar sağlamaktadır. Sevgi, saygı, güven ve iletişim aile üyeleri için önemli faktörlerdendir. Aile üyeleri, diğerlerinin sadakat, dürüstlük, samimiyet, yakın ilişki, saygı ve sevgi gibi ihtiyaçlarını karşılar (Erus ve Canel, 2015).

Evlilik, kurumlaşmış bir birliktelik olup, kadın ile erkeği “karı-koca” olarak birbirine bağlayan bir sistemdir (Özgüven, 2005). Kahraman (2011) evliliği, iki ya da daha fazla

insan arasında hukuken kabul gören, belirli hak ve yükümlülüklerle bağlı, ailenin temeli olan toplumsal bir kurum olarak açıklamıştır. Evlilik kavramı, aile kavramına göre daha belirgindir. Aile bir grup iken; evlilik ise, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, aynı hayatı paylaşmak için devlet kurumları karşısında verdikleri bir “sözleşme” niteliğindedir. Evlilik, kurumlaşmış bir yapı olup aynı zamanda kadın ve erkeği birbirine bağlayan, toplumsal yönden devletin kontrolünde olan yasal bir yapıdır (Özgüven, 2000; Üncü, 2007).

Evli çiftler arasında sağlıklı ilişkiler ve etkili davranışlar, aile üyelerinin karşılıklı iletişim gereksinimlerini karşılamada önemli etkiye sahiptir. Böylece çiftler arasındaki iletişim aile yapısının temelini oluşturmaktadır (Erus ve Canel, 2015). Kişilerarası iletişimin amacı, bireylerin karşılıklı duygularının farkına varabilmesi, problem çözmesi, rahatlaması, ikna etme ve karar vermektir. İletişim, sosyal yaşantıda olmazsa olmaz öğelerdendir. Çünkü, kişi anlaşılacak ve sosyal bir yaşantı sürdürmek istiyorsa iletişim kurmak zorundadır. Bunun yanı sıra, ruhsal ve bedensel ihtiyaçların giderilebilmesi için de iletişim kurmak son derece önemlidir (Cüceloğlu, 1992; Dökmen, 2013). İletişim becerileri, çevreye uyum sağlamada kritik konulardan biridir. İletişim, yaşam içerisinde pek çok kişiyle sağlanır. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler, karı-koca arasındaki ilişkiler, öğrenci-öğretmen ilişkileri, çalışan-patron ilişkilerinde olduğu gibi çevre ve toplum ile ilişkilerin korunması ve geliştirilmesinin yolu, bireyin iletişim becerisi ile ilgilidir (Özgüven, 2001).

Yağbasan ve İmİK (2006), insanların doğduğu andan itibaren yaşamı boyunca çevresi ile sürekli etkileşimde olduğunu, ancak bu süreçte en çok etkilendiği çevrenin, aile olduğunu belirtmişlerdir. Aileyi yasal ve biyolojik bağlarla bağlanan bireyler olarak tanımlanmaktansa, ortak bir geçmişe ve geleceğe sahip, yakın ilişkiler içerisinde olan bireyler olarak tanımlamak daha akılcıdır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002).

İnsanlar bir arada yaşadıkları sürece, iyi niyetli ve anlayışları olmalarına rağmen, zaman zaman çatışmaların çıkması kaçınılmazdır. Yakın ilişki kuran bireylerin çatışma yaşamaları son derece doğal karşılanır. Önemli olan, çatışmanın çıkması değil, uygun iletişim yöntemleri ile ikili arasında bu çatışmanın yapıcı hale getirilerek, karşılıklı güvenin ve eşit söz hakkının sağlandığı bir ortam oluşturmaktır. Bunun için iletişim ve problem çözme becerilerini bilmek ve uygulamak şarttır (Akkaya, 2010; Curun, 2006; Polat, 2006). Bu durum evli çiftler için de geçerlidir.

Evliliğin doğası gereği, kadın ve erkek arasındaki uyumsuzluklar eskiden beri sorun haline gelen konulardan olmuştur. Evlilikte, çiftler arasında uyum sağlamak için eşlerin birbirini tamamlaması gerekir. Aile içi uyumun sağlanabilmesi için, iletişim, değer ve amaçlar, karar verme, ilişkiler gibi konularda görüşlerin ortak belirlenmesi faydalı olacaktır (Şener, 2002).

Evliliği devam ettiremeyip boşanma oranlarının yüksek olduğu günümüzde, evlilik ve aile araştırmacılarının yapmış olduğu araştırmalar ile, çiftlerin evliliklerinde yaşadıkları problem çözme becerileri, sağlıklı iletişim kurma yolları ve ilişkilerini sürdürebilmelerinde kendilerini ne kadar yetkin gördüklerinin önemine dikkat çekilmektedir (Cihan Güngör ve Özbay, 2008).

2.4.2. Öz Yetkinlik

Öz yetkinlik kavramı, alanyazında öz yeterlik, öz yeterlik inancı gibi kavramlarla da açıklanmakta; yurt dışında ise bu kavram “self-efficacy” olarak ifade edilmektedir (Bağatarhan, 2012). Öz yetkinlik, bireyin bir amaca ulaşmak için gerekli olan davranışları gösterme yeteneğine olan inancı olarak tanımlanmaktadır (Onur Sezer ve Sadioğlu, 2015).

Miller (2001; akt., Çelik, 2012) benzer şekilde, bireyin bir görevi yerine getirebileceğine dair kendine ilişkin inancı olarak tanımlamıştır. Armeli ve diğ. (2001; akt., Çelik, 2012) tarafından öz yetkinlik, bireyin bir sonuca ulaşabileceğine olan inancı ve bunun için daha etkin hareket etmesi ve içinde bulunduğu durumu kontrol altına almaya çalışma duygusu olarak ifade edilmektedir. Öz yetkinlik, bireyin olası koşulları düşünme, gerekli faaliyetleri organize etme ve bu faaliyetleri başarma inancı olarak da tanımlanmaktadır (Erus ve Canel, 2015). Öz yetkinlik beklentilerinin, bireylerin davranışlarının düzenlenmesinde önemli bir faktör olduğundan söz edilmektedir. Bandura, insanların işlevsel olarak hayatlarını sürdürebilmeleri için öz yetkinlik inançlarının yüksek olması gerektiğini ve böylelikle bireylerin çaba sarf edip, başarabileceğine inandığını ve yerine getirdiği aktivitelerde başarılı olmalarının daha mümkün olduğunu vurgulamıştır (Cihan Güngör, 2007).

Senemoğlu (2005), öz yetkinlik kavramını, bireyin gelecekte karşılaşılabileceği zorlu durumlarda ne kadar başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkında inancı olarak tanımlamıştır. Öz yetkinlik, bireylerin becerilerini ne derecede kullanabildiklerine yönelik yargılarının bir sonucudur. Bu nedenle, öz yetkinliği, bireyin becerilerinin bir

fonksiyonu olarak düşünmek doğru değildir. Synder ve Lopez (2005; akt., Bağatarhan, 2012) benzer şekilde, öz yetkinlik inancının algılanan bir beceri, bir sonuç ya da davranış beklentisi olmadığı görüşünü savunmaktadır. Aksine, belli koşul ve durumlar altında kişinin var olan yetenekleri ile neler yapabileceğine ve basit bir şekilde sonuçlar üreten davranışlar göstereceğine dair inancıdır. Kişinin, bir durumla baş etmesi gerektiğinde, kendi beceri ve kaynaklarını planlı bir şekilde kullanabilmesi hakkındaki inançları öz yetkinlik kavramı ile ilgilidir.

2.4.2.1. Öz Yetkinliğin Kaynakları

Yukarıda açıklandığı gibi, öz yetkinlik genetik olarak aktarılan bir beceri değil, zaman içerisinde gelişen bir durumdur. Bu inançlar, ailenin de katkılarıyla bebeklikte başlar ve yaşam boyu devam eder. Sosyal Bilişsel Kuram, bu inançların nasıl geliştiğini, insanların bilişini, duygusunu dört maddede özetlemiştir (Synder ve Lopez, 2005; akt., Bağatarhan, 2012);

1. İnsanlar bilişsel ve sembolik kapasiteye sahiptirler. Böylece, kendi duygu, düşünce ve davranışlarını analiz edebilir, öz düzenleme sağlayabilirler.
2. Çevre, kişisel faktörler ve davranışlar karşılıklı etkileşim halindedir. Bireyler çevrelerinde gelişen olaylara, bilişsel ve davranışlarıyla etkili şekilde cevap verirler.
3. Kendi algılarımız ya da başkalarının sosyal, bilişsel ve davranışsal kalıpları, bizim kişiliğimizi oluşturur.
4. Öz denetime sahip kişiler, yaşamlarındaki hedefleri belirleyip onların peşinden koşarak davranışlarını düzenlerler. Hedeflerine ulaşp ulaşamayacaklarına dair tahminler yürütürken, yeteneklerini, geçmiş deneyimlerini ve bilgilerini göz önünde bulundurlar.

Bu açıklamalara bakarak, öz yetkinliğin erken dönemlerde oluştuğu söylenebilir. Çocukluk döneminde sembolik düşünce gelişmeye başladıkça, çocuğun düşünme kapasitesi de gelişir. Böylece, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurmaya başlar. Dil ve anlama kapasitesi arttıkça, kendilerine ilişkin farkındalıklar da artmaya başlar. Bu da neyi yapıp neyi yapamayacaklarını değerlendirmeye başlamalarına yardımcı olur. Bu konuda ailelerin, çocuklarına yönelik tutumlarının önemli ve belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Bandura, öz yetkinlik teorisinin temelinde insanın kendine olan inancının, eylemlerini etkilediğine dayandırmıştır (Bağatarhan, 2012). Bu dayanak, bireyin belli davranışlarını gerçekleştirmesi ya da engellemesine karşı en önemli belirleyicidir (Syneder ve Loper, 2005). Bandura, öz yetkinlik inancını, birbiri ile ilişkili olan dört kaynağa dayandırmaktadır. Bunlardan ilki, *performans başarılarıdır*. Bireylerin girdiği işlerdeki başarısını gösterir ve bir dahaki denemelerine olan inancını kuvvetlendirir ya da azaltır. Burada yapılan iş sonucu ulaşılan sonuç son derece önemlidir. Çünkü, ulaşılan sonuç eğer başarılıysa, kişi için ödül etkisi yaratır ve gelecekte de benzer davranışlara motivasyonunu arttırır. Diğer kaynak, *dolaylı yaşantılardır*. Dolaylı yaşantılar ile, birey başka kişilerin olumlu ya da olumsuz deneyimlerini gözlemleyerek kendisinin de başarılı ya da başarısız olacağına dair düşünce geliştirir. Üçüncü kaynak ise, *sözel iktidardır*. Kişi, bir işi yapip yapamayacağına dair diğer insanlardan teşvik ve öğütler alır. Bağatarhan (2012), erken yaşta çocuğa verilen sorumlulukların, sosyal çevrenin ve bu sosyal çevre tarafından çocuğun cesaretlendirilmesinin öz yetkinlik algısında büyük öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Son bilgi kaynağı ise, *duygusal durumdur*. Bireyin bir davranışı gerçekleştireceği sırada bedensel ve ruhsal olarak iyi durumda olması, o davranışı başaracağına dair inancını arttırmaktadır (Çelik, 2012).

Gelişimsel yetkinlik teorisi, yetkinlikle ilgili pek çok yapıyı bir arada incelemiş ve sonucunda, ailenin kişilik gelişiminde önemli bir faktör olduğunu, fonksiyonel olmayan inançların ve eğilimlerin aile içinde kazanıldığını belirtmekte ayrıca, sevebilme ve tartışabilme yeteneğinin, kişiler arası yetkinliğin köşe taşı oluşturdugunu ifade etmektedir (L'Abate, 1997; akt., Cihan Güngör, 2007). Öz yetkinliği yüksek olan insanların, belli görev ve sorumlulukları yerine getirebilme kapasitelerine duydukları inancın da yüksek olduğu düşünülmektedir. Öz yetkinlik düzeyi, bireyin motivasyonu ve bir işi yapmak için harekete geçme isteğini arttırabilir ya da azaltabilir. Öz yetkinlik düzeyi yüksek olan bireyler, daha riskli ve karmaşık işlerde görev alabilirler. Bu bireylerin hedefleri büyüktür ve azimli hareket ederler (Çelik, 2012). Öz yetkinliğin düşük olması ise, düşük benlik saygısı ve olumsuz düşüncelerle ilişkilendirilmektedir. Bandura'ya göre, yüksek öz yetkinliğe sahip bireyler, zorlukların üstesinden gelebileceklerine inanırken; düşük öz yetkinliğe sahip bireyler, yeteneklerini aştığını düşündükleri eylemlerden kaçınmaktadırlar (Cihan Güngör ve Özbay, 2008).

Öz yetkinlik, bireyin bir konu ya da olay hakkında nasıl düşüneceğini, ne hissedeceğini ve nasıl davranacağını belirler. Bandura, insanın işlevselliğini öz yetkinlik inançları ve algılarının etkilediğini belirtmiştir. Kendilerini yetkin olarak gören kişiler, hem uğraştıkları işlerde daha çok çaba sarfederler hem de yerine getirdikleri işlerde daha başarılı olurlar (Cihan Güngör ve Özbay, 2008).

Düşük öz yetkinlik duygusu, düşük öz güveni de beraberinde getirmektedir ve bu kişiler, kendi başarıları hakkında kötümser düşüncelere sahiptirler (Marcus ve diğ., akt., Çelik, 2012). Horney, öz güveni düşük bireylerin kurduğu kişiler arası ilişkilere de yansıyacağını belirtmiştir. Düşük öz yetkinliğin doğurduğu düşük öz güven ile birlikte kişi çaresizlik, yalnızlık ve kaygı hislerini ortaya çıkarmaktadır. Horney'e göre kaygının sebebi, kişinin baskı altında olması, takdir edildiğini hissetmiyor olmasındandır. Kişinin, hem çevresi tarafından onay görmek hem de kendisini değerli hissetmek temel ihtiyacıdır (Akt., Erzen, 1981).

Hayat, insanlar için iniş ve çıkışların olduğu, zorluklarla mücadelenin gerektiği, zaman zaman başarısızlıkların yaşandığı bir süreçtir. Bu süreçte yaşananlar, yaşamın doğal parçası olarak kabul edilmektedir. Ancak bireylerin bu süreçte yaşanan olumsuzluklara sürüklenip gitmesi değil aksine, olayları kendi yararlarına çevirmeleri beklenmektedir. Bireylerin yaşamları üzerinde etkili olabilmeleri ve olayları kendileri kontrol edebilmelerinin öz güven düzeylerine bağlı olduğu düşünülmektedir. Yüksek özgüvene sahip olan insanların özellikleri incelendiğinde, bu kişilerin yaşamdaki olumsuz olaylarla mücadele edebilen, başarısız olduklarında bu durumu değiştirebilen, bu durumu bir nedene bağlayıp bir sonraki seferde aynı yanlışı tekrarlamayan bireyler olmaları beklenir. Araştırmacılar, aynı zamanda bu kişilerin, hayatın terslikleri ile karşılaştıklarında çöküntüye uğramayarak, umutlarını yitirmeden sorunları olduğu gibi kabul etmeleri ve hayatın akışına göre yeni hedefler belirleme becerilerine sahip olduklarını belirtmektedir (Çelik, 2012). Bu nedenle öz güven kavramının, öz yetkinliğin yanı sıra yılmazlık kavramı ile bağlantılı olduğu dikkati çekmektedir.

Yılmazlık ve öz yetkinlik kavramlarının birbiri ile ilişkili olduğunu açıklayan araştırmacılar, bireylerin yaşadığı sorunlarla baş edebilme ve bunlara çözüm üretebilme becerisinin önemli bir kişilik özelliği olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu kişilik özelliği, yılmazlık kavramı ile açıklanmakta ve yılmazlığın risk ve koruyucu faktörlerin etkileşimi ile ortaya çıktığını savunmaktadırlar (Rutter, 1999). Alanyazında, “yılmazlık” (Öğülmüş, 2001) ya da “psikolojik sağlamlık” (Gizir, 2004)

olarak ifade edilen bu kavram, içsel ve dışsal koruyucu faktörlerden etkilenmekte, içsel faktörler arasında öz yetkinliğin önemli bir yeri olduğu görülmektedir (Terzi, 2008).

Öz yetkinlik kavramına geri dönülecek olursa, öz yetkinlik inançları genel performans düzeyinde olduğu gibi, belli bir alanda, özel konularda kişinin tutum ve davranışları, performansına ilişkin düşüncelerini de açıklamaktadır. Öz yetkinlik inancı, belirli konuda, belirli eylemleri yerine getirmede kişinin inançları, gösterdiği kararlılık ve çabasıdır (Bandura, 1986; akt., Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Bu çalışmada da, bireylerin partnerleriyle ilişkilerinde yetkinlik algılarını incelemek amacıyla evlilikte öz yetkinlik kavramından söz edilmiştir.

2.4.3. Evlilikte Öz Yetkinlik

Bandura, insanların öz yetkinlik inançlarının farklı yetenekler için değişiklik gösterebildiğini belirtmiştir. Örneğin, birey, kayak yapmak için yüksek öz yetkinliğe sahipken; aynı birey matematik konusunda düşük öz yetkinliğe sahip olabilir. Öz yetkinlik hedefe yönelik davranışta, uğraşma ve ısrar olarak bilinmektedir. Diğerlerinden daha fazla öz yetkinliğe sahip olan bireyler, daha fazla çaba harcar ve her türlü aksiliğe rağmen daha fazla sorumluluk sahibidirler (Johnson, 2015).

Bireylerin sahip olduğu öz yetkinlik alanlarından biri de, yakın ilişkilerde yaşanan öz yetkinlik algısıdır. Yakın ilişkilerde, bireyin ilişkiyi onaylayan davranışları (iletişime açıklık, desteği ve ilgiyi sağlamak, kızgınlık ve kırgınlık duygularını kontrol altında tutmak) yerine getirebileceğine dair inancıdır (Lopez ve diğ., 2007). Romantik ilişkilerde öz yetkinlik inancı, çiftler arasındaki etkileşimi, ilişki kalitesini ve uzun ömürlülüğü sağlamaktadır. Yüksek düzeyde ilişki öz yetkinlik inancı, yakın ilişkilerde başarı düşüncesini arttırırken; düşük düzeyde ilişki öz yetkinlik inancı ise ilişkide başarısızlık ve huzursuz hissetmeye neden olmaktadır (Riggio ve diğ., 2011).

Evlilik yetkinliği, gelişimsel yetkinlik teorisine göre ise iki temel alanda açıklanmaktadır. Bunların ilki; evlilikte etkili iletişim kurabilme yeteneğini de içeren *kişilerarası yetkinliktir*. Evlilikte ortaya çıkan problemleri etkili bir şekilde çözebilme, tartışabilme, ilişki kurabilme kişiler arası yetkinliği oluşturur. İkinci alan ise, *kişinin kendisi ile ilgili yetkinlik algısıdır*. Kişisel güvenlik ve kendini sevebilme/başkasını sevebilme yeteneği olarak iki başlıkta incelenmektedir. Kişisel güvenlik, kendilik algısı, olumsuz duyguların kontrol altına alınıp düzenlenebilmesi ve güvenli bağlanma duygularını içermektedir. Başkasını sevebilme; fedakarlık, doğruluk, affetme gibi

diğer insanların önemine yönelik bir yetkinlik olarak açıklanmaktadır (Cihan Güngör, 2007).

Evlilikte yetkinlik inancı, Bandura'nın sosyal bilişsel teorisine dayalı olarak, başarılı bir evlilik ilişkisi kurma ve bu ilişkiyi sürdürebilmek için gerekli olan davranışsal becerilere sahip olma inancı olarak tanımlanmaktadır (Cihan Güngör, 2007). Evli bireyler arasında, birçok nedenden kaynaklı problemler çıkabilir. Önemli olan, bu problemleri etkili bir şekilde çözebilmektir. Çiftler arasında evlilikleri boyunca meydana gelen problemler aile üyelerini yalnızca etkilemez, aynı zamanda tüm ailenin iletişimine zarar verir (Canel, 2007; Özgüven, 2000). Evlilikte öz yetkinlik inancı, bireylerin sağlıklı iletişim kurma ve problem çözmelerine de katkıda bulunmaktadır (Mitchell, 2012).

Evlilikte öz yetkinliği yüksek olan çiftlerde, etkili çatışma çözme becerileri hakimdir. Özyetkinlik, bireylerin, problemleri üstesinden başarılı bir şekilde gelmesi ve evliliğini sürdürebilme yeteneği olarak da tanımlanmaktadır (Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Evlilik boyunca meydana gelen psikolojik olaylar, evlilikte öz yetkinlik inancını etkilemektedir. Negatif duygular nedeni ile depresyon yaşayan bireylerin duygusal durumu, ilişki öz yetkinliklerini azaltmakta ve diğer alanlarda da ilişkilerini etkilemektedir (Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Benzer şekilde, pozitif duyguların da ilişkilere yönelik pozitif etkisi olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Shurts, 2004; akt., Erus ve Canel, 2015).

Lopez ve diğ. (2007) tarafından, evlilik ilişkilerine uygulanan öz yetkinlik, eşiyile açık iletişim kurma, ilişki kurma yeteneğine olan güven, eşinin kırgınlık ya da kırgınlıklarına destek sağlama yeteneği olarak kavramsallaştırılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, ilişkilerde öz yetkinlik inancı arttıkça problem çözme yetkinliği (Doherty, 1981a; 1981b); birbirine ve ilişkiye uyum düzeyi, ilişki memnuniyeti (Lopez ve Lent, 1991); evlilik memnuniyetinin (Mitchell, 2012) arttığı bulguları görülmüştür. Bu bulguların yanı sıra, evlilik ya da ilişki öz yetkinliği inançlarının etkili olmayan çatışma çözme (Doherty, 1981a; 1981b); umutsuzluk duygusu (Fincham ve Bradbury, 1987) ve ilişki kaygısı ile (Riggio ve diğ., 2011) ilişkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca, ilişkideki öz yetkinlik düzeyinin yüksek olmasının ilişki doyumu (Lopez ve Lent, 1991) ve evlilik doyumu ile (Dostal ve Langhinrichsen- Rohling, 1997) pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Fincham ve Bradbury (1989; akt., Cihan Güngör, 2007) ve Arias, Lyons ve Street (1997) evlilikte

zorlukların üstesinden gelme yetkinlik beklentileri ile evlilik doyumunun ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda, evlilikte yetkinlik inancının evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu vurgulanmaktadır (Cihan Güngör ve Özbay, 2008).

Evlilikte öz yetkinlik inancı, bazı araştırmacılar tarafından evlilik ilişkilerinde daha spesifik şekilde açıklanmaktadır. Örneğin Çelik (2013), evlilik yaşantısının önemli bir parçası olan cinsel yaşantıdan bahsederek cinsel öz yetkinlik kavramını, araştırmasında kullanmıştır. Araştırmacı, cinselliği, psikolojik düzeyde sevmek, sevilme ve haz alma ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli bir etken olarak tanımlamıştır. Cinsellik, aynı zamanda bireyin davranışlarını ve insan ilişkilerini de içine almaktadır (Geçici, 2011). Cinsel alanda yaşanan sorunlar, bireyin uyum güçlüklerini ve psikolojik değişimlerini de içine almaktadır (Bozkurt, 1996). Cinsel yaşamın, evlilik yaşantısının önemli bir kısmında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, cinsel yaşamdaki bozuklukların evlilik ilişkilerini de olumsuz yönde etkilediği vurgulanmaktadır. Araştırmacılar, cinsel yaşantılar ile kişilik özelliklerinin birbiri ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Örneğin Eysenck (1971; akt., Çelik, 2012) ve Sadock (1989; akt., Çelik, 2012) sosyal, aktif, konuşkan ve ümitli kişilerin istek ve bir işten aldıkları doyumu, kontrolcü, kuralcı kişilere oranla daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, evlilik yaşantısında cinsel yaşantı ile öz yetkinlik arasında bir ilişki olduğu belirtilmektedir. (Çelik, 2013).

Bandura (1977), bireylerin davranışları ile ilgili iyimser ya da kötümser düşüncelerinin, o davranışa yönelik çabasını etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle öz yetkinliğin, insanların farklı davranışlara olan inançları tarafından etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda, cinsel davranışlarına yönelik inançları da etkileyebileceği belirtilmektedir (Çelik, 2013).

2.4.3.1. Evlilik/İlişki Öz Yetkinliği İnancının Gelişimi

Aile kurumu, bireyin fiziksel, akılcı ve duygusal gibi farklı ihtiyaçlarını karşılayan bir kurumdur. Evlilikte memnuniyet de duygusal ihtiyaçların bir alt kategorisi olup aynı zamanda pek çok evli bireyin ihtiyacı olarak görülmektedir. İlişki öz yetkinliği ve evlilik öz yetkinliği aynı anlamı taşımaktadır. İlişki öz yetkinliği, tanışma, nişan gibi romantik ilişki süreçlerini değerlendirirken; evlilik öz yetkinliği ise evlilik sürecini değerlendirmektedir. Bu nedenle öz yetkinlik inancı yakın ilişkilerde büyük önem taşımaktadır (Erus ve Canel, 2015).

Sosyal Bilişsel Teoriye göre, kendini belli davranışları yerine getirmede etkin gören kişiler, bu davranışları gerektiren görevleri yapmaya daha istekli hale geldikleri belirtilmektedir (Lopez ve diğ., 2007). Sosyal Bilişsel Teori, ilişkiyi sürdürme alanında gelişirken, Lopez ve Lent (1991) literatür araştırmaları ile o dönemin yeterliklerine uygun olarak 25 maddeyi romantik ilişkilerde öz yetkinlik kavramı için belirlemişlerdir. İlişki öz yetkinliği için algılanan yeterliklerden bazıları; “kişisel ihtiyaçları ve incinmişlikleri açığa vurmak”, “eşe rahatlık sağlayabilmek”, “kızgınlık ve kıskançlık duygularını kontrol edebilmek” ve “ilişki çatışmalarında partneri ile açık iletişimde olabilmektir.” Bandura’ya göre, öz yetkinlik inançlarını, kişinin kendi yapabileceklerine ilişkin inançlarına refere olmaktadır. Öz yetkinlik faktörü, değişen durumlara/zorluklara uyum sağlamada önemli bireysel kabiliyet kaynağıdır.

Evlilik, insanlık tarihinde önemli ve temel konulardan biridir. İnsanlar arasındaki ilk ilişkiler, aile ile ortaya çıkmıştır. İnsan ilişkilerindeki çatışmalar özellikle çiftler arasında oldukça yaygındır. Bu ilişkiler kolaylıkla meydan okumaya dönüşebilir, en önemsiz rutin aktiviteler, çiftler arasında çok önemli etkiye sahip olabilir ve partnerin ihtiyaç veya arzularına uyum sağlamak zorlaşabilmektedir.

Çiftler arasındaki karşılıklı sağlıklı iletişim, aile yapısının temelini oluşturmaktadır. Evlilik öz yetkinliği inancı da bu yönde ilerlemeye katkı sağlamaktadır (Mitchell, 2012). Evlilik öz yetkinliği inancı, evlilik ilişkisini sürdürmede ve sorunlara çözüm bulmada başarılı olma inancı olarak da tanımlanmaktadır. Bu inanç, bir evliliğin niteliği ve kalitesi için son derece önemlidir (Cihan Güngör, 2007; Mitchell, 2012).

Öz yetkinlik inancı, eşler arasındaki ilişki kalitesini ve uzun ömürlü ilişkiyi etkilemektedir. Yüksek düzeyde ilişki öz yetkinlik inancı, ilişkileri başarıya götürürken; düşük düzeyde öz yetkinlik ise bireyin ilişki konusunda beceriksiz ve yalnız olduğunu hissetmesine neden olmaktadır (Riggio ve diğ., 2011). Aile üyelerinin ve eşlerin, öz yetkinlik inancının gelişmesinde önemli payı bulunmaktadır. Bandura’nın öz yetkinliği arttıran kaynaklar olarak tanımladığı genel tecrübeler, dolaylı tecrübeler, sosyal ikna ve psikolojik koşulların evlilikte öz yetkinliğin artmasına katkısı bulunmaktadır. Çiftlerin pozitif iletişime geçebilmesi, pozitif kararlar alabilmesi, çözümleri paylaşması, planlarını organize etmesi ve bu planları başarıyla sonuçlandırması genel tecrübeleridir. Genel tecrübeler ve kişiler arası ilişkiler, hem evlilik ilişkilerinde hem de evlilikte öz yetkinlik algısında büyük öneme sahiptirler. Çünkü, iletişim, karar verme ve problem kabiliyeti yüksek olan bireyler,

bu becerileri ile eşleriyle paylaşımlarını arttırabilir ve başarısızlıklarının üstesinden daha kolay gelebilirler (Mitchell, 2012).

Benzer bir şekilde dolaylı tecrübeler de evliliği ve bireylerin evlilik öz yetkinliği inançlarını etkilemektedir. Bireyler çevrelerinde yakın ilişkiye sahip kişileri gözlemleyebilirler. İlişki öz yetkinlik düzeyinde, ailelerini gözlemleyen bireyler, aile arasındaki ilişkiler, arkadaşları ve medya (TV, gösteri programları, gazete yazıları, web siteleri) dolaylı deneyimlere aracılık etmektedir (Shurts, 2004; akt., Erus ve Canel, 2015). Aile üyeleri, benzer özelliklere sahiptirler ve birbirlerinin başarılı davranışlarını gözlemleyerek birbirlerini örnek alabilirler. Kendilerinin de bu davranışları sergileyebileceklerine inanırlar. Aynı durum çiftler için de geçerlidir. Eşlerinde küçük başarılar gören kişiler, benzer davranışlar için kendi kendilerine yeterli inancına sahip olabilirler (Mitchell, 2012). Karşılıklı olumlu etkileşim ile birlikte, çiftlerin davranışları bir diğeri için model olmaktadır ve kişiler kendi öz yetkinlik inançlarını ve çocuklarının gelişimlerini başarılı bir şekilde etkileyebileceklerine inanırlar (Erus ve Canel, 2015).

Evli çiftler, diğerlerine karşı sosyal ikna konusunda da rol oynarlar. İlişki öz yetkinlik inancında sosyal ikna; aile üyeleri, çiftler ve yakın ilişkiler arasında yerini almaktadır. Örneğin, bir baba kızına asla nazik bir adamla evlenemeyeceksin derse bu negatif sosyal iknadır. Kızının gelecekte öz yetkinlik inancına negatif etki ettiği düşünülür. Aynı kıza, arkadaşları insanlarla iyi ilişkiler kurduğunu ve bir erkek arkadaş bulmakta zorlanmayacağını söylediklerinde bu sosyal ikna, kızın ilişkilere olan öz yetkinlik inancını önemli derecede etkileyecektir (Shurts, 2004; akt., Erus ve Canel, 2015).

Evlilik yaşamı boyunca yaşanan psikolojik olayların da, evlilik öz yetkinlik inancını etkilediği araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Depresyon yaşayan bireylerin duygusal durumları, eşlerden diğerine de negatif etki eder ve ilişkilerde öz yetkinlik algısının düşmesine sebep olur (Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Hamarta ve diğ. (2015) tarafından yapılan araştırma sonucu ise, evlilik öz yetkinliği ile güç, geleneksellik, yardımseverlik, güvenlik ve uyarılma değerler boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Evlilik ilişkileri, çiftler arasında kişiler arası iletişimi gerektiren ilişki şeklidir. Bu ilişkilerde öz yetkinliği yüksek olan bireylerin, özveri, esnek ve güvene dayalı bir ilişki yaşayacakları varsayılmaktadır. Ayrıca, bu kişiler aynı zamanda olumlu benlik

algısına sahip oldukları için, kendilerini evlilik ilişkisinde de yetkin olarak değerlendirebilirler (Cihan Güngör, 2007).

Öz yetkinlik genel olarak pozitif bir davranış olarak tanımlanmasına rağmen, bazı araştırmalar yüksek ilişki öz yetkinliğinin her zaman faydalı olmadığını belirtmektedir. Arias ve diğ. (1997), yaptıkları araştırma sonucunda, şiddete uğrayan kadınlar arasında; ilişki öz yetkinliği yüksek olanların, düşük olanlara göre daha fazla depresif semptomlar gösterdiklerine rastlamışlardır. Bunun sebebi ise, ilişkilerinin gidişatını kontrol edebildiklerini düşünen kadınların, eşlerinin fiziksel ya da sözel şiddetlerini kontrol etmede başarısız olduklarında depresif belirtiler gösterebilecekleri şeklinde açıklanmaktadır.

2.4.4. Evlilik/İlişki Öz yetkinliği ile İlgili Yapılan Araştırmalar

2.4.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde, evlilik ve ilişki öz yetkinliği ya da öz yetkinliğin evlilik yaşantısına olumlu/olumsuz etkileri konusunda yurt dışında yapılan araştırmalara rastlanmaktadır. Lopez ve Lent (1991) çalışmalarında, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Teorisi ve onun anahtar yapısı olan öz yetkinlik inancının, yakın ilişkilerin korunmasına yönelik araştırmaların geliştirilmesi ile ilişkilendirilebileceğini belirtmişlerdir. Böylelikle öz yetkinliğin, evlilik ve ilişki yapısı üzerinde etkili olduğu ön görülmüştür.

Ayrıca yine Lopez ve Lent (1991) tarafından yapılan aynı araştırmada, katılımcılar içinde bulundukları romantik ilişkiyi, “ciddi, duygusal bağlılık, şefkat” olarak tanımlamışlardır. Araştırma sonucunda, kişinin kendi öz yetkinliğinin ve diğerinin öz yetkinlik algısının ilişki memnuniyetini yordadığı; ilişkinin öz yetkinliğinin ise ilişkide sebat için önemli bir yordayıcı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca, öz yetkinlik, partner öz yetkinliği ve ilişki öz yetkinliğini, evlilik uyumunda önemli rol oynadığı gözlenmiştir.

Esfandiari ve diğ. (2013) tarafından yapılan çalışma bulguları Lopez ve Lent (1991)'in açıklamalarını destekler şekilde, yüksek düzeyde öz yetkinliğin, evlilik çatışmalarında azalmaya yardımcı olduğunu göstermektedir.

Öz yeterlik inancının evlilik ilişkilerine etkisine yönelik Johnson (2015) tarafından yapılan araştırmada ise, yüksek beklenti ve ilişki öz yetkinliğine sahip olmanın, evlilik beklentilerinin karşılanmasında önemli etkileri olduğu belirtilmiştir.

Ayotte ve diğ. (2013) tarafından yapılan araştırmada öz yetkinliğin, çiftlerde algılanan desteğe ve fiziksel aktivitelerine etkileri araştırılmış; araştırma sonucunda ise orta yaş ve yaşlı evli çiftlerde, her iki grubun partnerlerinde öz yetkinliğin fiziksel aktivitelerle doğrudan ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, erkek katılımcıların öz yetkinlikleri, eşlerinin fiziksel aktiviteleri ile doğrudan ve pozitif ilişkilidir. Kadın katılımcıların öz yetkinlikleri, erkek katılımcıların algılanan destek seviyesi yoluyla fiziksel aktiviteleri ile dolaylı yoldan ilişkili bulunmuştur. Bu sonuçlar, orta yaş ve daha sonraki evlilik yaşantısında fiziksel aktiviteyi araştırırken, evlilik yaşantısında bireysel özelliklere ek olarak eş özelliklerinin de dahil edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Riggio ve diğ. (2011), yaptıkları araştırmada kaygı ile evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkiyi incelemiş; düşük düzeyde evlilikte öz yetkinliğin ilişki kaygısı ile anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Amiri, Benjamali, Ahadi ve Ahadi (2013) tarafından yapılan araştırmada, öz yetkinlik ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin güvensiz bağlanma stiline sahip olan bireylerden daha fazla öz yetkinlik düzeyine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Mohammadi, Arjomandnia ve Razini (2016) yaptıkları araştırma sonucunda, farklı öz yetkinlik düzeyine sahip olan bireylerin, ilişkilerinde farklı düzeyde memnuniyet düzeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Fincham ve diğ. (2000) tarafından yapılan araştırmada, olumsuz partner davranışları ve evlilik memnuniyeti arasındaki muhtemel nedensel etkiler araştırılmış ve evlilik çatışması hakkında öz yetkinlik beklentilerinin herhangi bir aracı etken olup olmadığı test edilmiştir. Bulgular, öz yetkinlik inancının davranış ve memnuniyet arasında aracı rol durumunda olduğunu göstermektedir.

2.4.4.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Öz yetkinlik, evlilik ya da ilişki öz yetkinliği hakkında yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, öz yetkinliğin evlilik ve aile yaşantısına dair etkisi hakkında çalışmalara sıklıkla rastlanmıştır. Ancak evlilikte öz yetkinlik kapsamında yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görölmüştür.

Bağatarhan (2012) tarafından yapılan araştırmada ebeveyn eğitim programının annelik öz yetkinlik inançları üzerinde etkisine yönelik yapılan araştırmada 16 anne ile 7 oturumda eğitim programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveyn eğitim programının ebeveynlik öz yetkinlik inancını arttırdığı görölmektedir.

Ayrıca alanyazında, öz yetkinlik ile başa çıkma stratejileri (Ünal Keskin ve Orgun, 2006), akademik erteleme (Aydoğan, 2008) konularında çalışmalar mevcuttur.

Evlilik öz yetkinliği konusunda ise yapılan araştırmalar sınırlı sayıdadır. Cihan Güngör (2007), evlilik doyumuna yönelik model geliştirdiği çalışmasını 1024 evli birey ile yürötmüştür. Araştırma sonucunda, öz denetimin evlilik doyumunu doğrudan etkilediği, duygusal tutarsızlık ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinin evlilik doyumunu doğrudan etkilemediği, evlilik doyumunu ile yumuşak başlılık arasındaki ilişkide evlilikte öz yetkinliğin dolaylı etkisi olduğu ve evlilik öz yetkinliğinin evlilik doyumunu üzerinde doğrudan etkisi olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Cihan Güngör ve Özbay (2008), evlilikte yetkinlik ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışmasında ölçeğin evlilik ilişkisinin yapısı ve niteliğini anlama ve yordamada geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Erus ve Canel (2015) tarafından yapılan araştırma, evliliklerde öz yetkinlik inançları ile algılanan problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda, algılanan problem çözme becerilerinin evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik inançlarını anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde evlilik öz yetkinliği kavramının daha spesifik alanlarda çalışıldığı da gözlenmektedir. Örneğin elik (2012), bireylerin cinsel öz yeterlik düzeyleri ile evlilik yaşantılarına ilişkin yaptığı çalışmasında 336 evli bireye ulaşmış ve sonucunda, cinsel utangaçlığın cinsel öz yeterliği ve cinsel öz güveni negatif yönde etkilediği; cinsel utangaçlık, cinsel öz yeterlik ve evlilik yaşam doyumunun cinsel özgüveni doğrudan etkilediği sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırma sonuçları demografik

değişkenler açısından incelendiğinde, çocuğu olmayan evli bireylerin cinsel özgüvenlerinin daha yüksek olduğuna rastlanmıştır.

Çelik (2013), bir başka çalışmasında da evlilik yaşantısında cinsel yaşantı ile öz yeterlik arasında bir ilişki olduğunu vurgulamış ve “Cinsel Öz Yeterlik Ölçeği”ni Türk kültürüne uyarlamıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, evli bireylerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlikleri ile ilişkisinde, bağlanma stillerinin (kaygılı ve kaçınmacı) aracılık rolünü ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın bir amacı betimlemek, diğer amacı da değişkenler arasındaki ilişkileri bulmaktır. Betimsel araştırmalar, geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Önemli olan var olanı değiştirmeden gözlemlemektir (Karasar, 2015). Araştırma kapsamında yapısal eşitlik modeli ile değişkenler arasında nedensel ilişkiler tanımlanmıştır (Çokluk, Şekerci ve Büyüköztürk, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma evli çiftler ile yürütülmüştür. Katılımcı grubuna ulaşmada kartopu ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, olasılığa dayalı olmayan örnekleme tekniklerindendir. Başlangıçta çalışılmak istenen tipte birkaç olay, araştırmacıyı daha çok olaya götürebilir ve gittikçe daha fazla kişiye ulaşılır. Kartopu örnekleme, araştırma devam ederken eklenen deneklerden oluşur. Bu örnekleme bilinebilir ve ulaşılabilir bir veya birkaç denek olarak başlar (Özen ve Gül, 2007). Amaçlı örnekleme yöntemi ise, yine olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemidir. Araştırmanın amacına bağlı olarak, belli ölçütleri karşılayan gruplar katılımcı olarak seçilir (Koç Başaran, 2017). Bu araştırmada örselenme yaşantısı kriter olarak alınmış ve Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin en az bir maddesine yanıt verenler araştırmaya dahil edilmiştir.

Bu araştırmaya katılacak evli bireylere ulaşabilmek için, araştırmacının görev yaptığı Ankara İl Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Etimesgut ve Sincan ilçelerindeki ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan evli öğretmenlere ve bu kurumlarda çalışan evli bireylere ulaşılmıştır. Bu okullarda okuyan öğrencilerin velilerine, öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanları aracılığıyla ulaşılarak lme araçları uygulanmıştır. Ayrıca araştırma esnasında, araştırmaya katılan evli bireylerin aracılığıyla, araştırmaya katılmaya gönüllü olan diğer katılımcılar da araştırma grubuna dahil edilmiştir.

Kartopu ve amaçlı örneklem yöntemi ile araştırmaya katılmaya gönüllü olan 531 kişi araştırma grubunu oluştırmaktadır. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1: Katılımcılara Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	n	%	Toplam	
			n	%
<i>Cinsiyet</i>				
Kadın	314	59.1	531	100
Erkek	217	40.9		
<i>Yaş</i>				
19-25	15	2.8		
26-30	109	20.5		
31-35	101	19.0	531	100
36-40	87	16.4		
41ve üzeri	219	41.2		
<i>Evlilik Süresi</i>				
0-5 yıl	178	33.5		
6-10 yıl	91	17.1		
11-15 yıl	73	13.7	531	100
16-20 yıl	67	12.6		
21 yıl ve üzeri	122	23.0		
<i>Evlilik Sayısı</i>				
1	509	95.9		
2	22	4.1	531	100
<i>Evlilik şekli</i>				
Görücü Usulü	119	22.4		
Flört	412	77.6	531	100
<i>ocuk Sayısı</i>				
Çocuğum yok	112	21.1		
1	177	33.3		
2	203	38.2	531	100
3	30	5.6		
4	7	1.3		
5 ve daha fazla	2	.4		

<i>Meslek</i>				
Memur	351	66.1		
İşçi	27	5.1		
Serbest	41	7.7		
Esnaf	15	2.8	531	100
Emekli	34	6.4		
Çalışmıyor	34	6.4		
Akademisyen	29	5.5		
<i>Eğitim</i>				
Okuryazar değil	0	0		
Okuryazar	0	0		
İlkokul	5	.9		
Ortaokul	3	.6	531	100
Lise	39	7.3		
Üniversite	305	57.4		
Lisansüstü	179	33.7		
<i>Gelir</i>				
Düşük	7	1.3		
Orta	464	87.4	531	100
Yüksek	60	11.3		
<i>Eşiyle Yaş Farkı</i>				
0-5 yaş	432	81.4		
6-10 yaş	87	16.4	531	100
11-15 yaş	8	1.5		
16 yaş ve üzeri	4	.8		
<i>Bölge</i>				
Marmara	69	13.0		
Doğuanadolu	19	3.6		
Ege	83	15.6		
Akdeniz	221	41.6	531	100
Karadeniz	27	5.1		
İçanadolu	108	20.3		
Güneydoğuanadolu	4	.8		

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi araştırmanın örneklem grubunu farklı demografik özelliklere sahip 531 evli bireyin %59.1’ini kadın (n=314); %40.9’unu erkek (n=217) katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların %2.8’i 19-25 yaş (n=15); %20.5’i 26-30 yaş (n=109); %19.0’u 31-35 yaş (n=101); %16.4’ü 36-40 yaş (n=87) ve %41.2’si 40 yaş ve üzeri (n=219) aralığındadır. Evlilik süreleri %33.5’i 0-5 yıl (n=178); %17.1’i 6-10 yıl (n=91); %13.7’si 11-15 yıl (n=73); %12.6’sı 16-20 yıl (n=67) ve %23.0’ü 21 yıl ve üzeridir (n=122). Katılımcıların %95.9’unun ilk evlilikleriyken (n=509) %4.1’inin ikinci evlilikleri olup (n=22), %22.4’ü görücü usulü (n=119), %77.6’sı flört ettikten sonra (n=412) evlendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %21.1’i çocuk sahibi olmadığını (n=112) belirtmiş olup %33.3’ü 1(n=177); %38.2’si 2 (n=203); %5.6’sı 3 (n=30); %1.3’ü 4 (n=7) ve %0.4’ü 5 ve üzeri (n=2) çocuğa sahip olduklarını

belirtmişlerdir. Araştırma grubunun %66.1'i memur (n=351); %5.1' işçi(n=27); %7.7'si serbest meslek çalışanı (n=41); %2.8'i esnaf (n=15); %6.4'ü emekli (n=34); %6.4'ü çalışmıyor (n=34); %5.5'i akademisyen olup (n=29); %0.9'u ilkokul (n=5); %0.6'sı ortaokul (n=3); %7.3'ü lise (n=39); %57.4'ü üniversite (n=305); %33.7'si lisansüstü (n=179) mezunudur. Katılımcıların %1.3'ü gelir seviyelerinin düşük (n=7) olduğunu; %87.4'ü orta seviyede (n=464) olduğunu; %11.3'ü yüksek (n=60) olduğunu belirtmişlerdir. Eşleri ile aralarındaki yaş farkı incelendiğinde, %81.4'ü 0-5 yaş aralığında (n=432); %16.4'ü 6-10 yaş (n=87); %1.5'i 11-15 yaş (n=8) ve %0.8'i 16 yaş ve üzeri (n=4) olduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği bölgelere bakıldığında, %13'ü Marmara (n=69); %3.6'sı Doğu Anadolu (n=19); %15.6'sı Ege (n=83); %41.6'sı Akdeniz (n=221); %5.1'i Karadeniz (n=27); %20.3'ü İç Anadolu (n=108); %0.8'i Güneydoğu Anadolu (n=4) bölgesinde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcıların çocukluk dönemi örselenme yaşantılarını belirlemek amacıyla “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, bağlanma stillerini belirlemek amacıyla “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II”, ilişkisel yılmazlık düzeylerini belirlemek amacıyla “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği”, evlilik yeterliklerini belirlemek amacıyla “Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca bu araştırma kapsamında ölçeklerin geçerlik çalışmaları Doğrulayıcı Faktör Analizi ile; güvenirlik çalışmaları ise Cronbach Alfa katsayısı ile yeniden yapılmıştır.

3.3.1. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

Aşağıda ölçeği geliştiren ve uyarlamasını yapan kişiler tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile araştırmacı tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları verilmektedir.

3.3.1.1. Ölçeği Geliştiren ve Uyarlamasını Yapan Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bernstein ve diğ. (1994; akt., Aslan ve Alparslan, 1999) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramaya yönelik geliştirilmiş olup 40 maddelik, 5'li likert tipi

bir ölçektir. Ölçeğin, duygusal ve fiziksel istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin, Türkçeye uyarlaması Aslan ve Alparslan (1999) tarafından yapılmıştır. Ölçek, araştırmacılar tarafından Türkçeye çevrilmiş, bu çeviri bir psikolog, üç psikiyatrist ve bir epidemiyolog tarafından değerlendirilmiştir. Ölçekte "When I was growing up", olan başlangıç cümlesinin, anlaşılabilirliği için "Ben çocukken," şeklinde çevrilmiştir. Aynı şekilde, olumsuzluk içeren ve anlaşılması zor olan 18. madde "ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi nadiren gördüm" cümlesi, olumlu biçime dönüştürülerek, "Ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi gördüm" olarak ölçekte yer almıştır. Son olarak Türkçe çeviri her iki dili iyi bilen bir psikolog tarafından İngilizceye geri çevrilmiş, geri çevirinin özgün ölçekteki maddelerin anlamını verdiği belirlenmiştir.

Aslan ve Alparslan (1999) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmal, cinsel istismar olarak üç alt boyut belirlenmiştir. Yanıt seçenekleri (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sıklıkla ve (5) çok sık olarak verilmiştir. Ölçeğin 16 ters puanlanan maddesi bulunmaktadır. Bu maddeler, 4, 7, 8, 10, 12, 13, 15, 19, 22, 23, 26, 28, 32, 35, 38 ve 40'tır. Ölçekte alınabilecek en yüksek puan 200; en düşük puan ise 40'tır. Fiziksel kötüye kullanım alt boyutu için bu puanlar en düşük 16, en yüksek 80; cinsel kötüye kullanım için en düşük 5 en yüksek 25; duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal için en düşük puan 19 en yüksek 95'tir. Yüksek puanlar, çocukluk veya ergenlikte örselenme yaşantılarının daha sık yaşandığını göstermektedir (Aslan ve Alparslan 1999).

- Fiziksel İstismar: 1, 2, 3, 5, 6, 9, 14, 16, 18, 21, 23, 24, 25, 27, 30, 33 olmak üzere 16 madde,
- Duygusal Örselenme ve İhmal: 4, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 20, 22, 26, 28, 32, 35, 36, 37, 38, 40 olmak üzere 19 madde,
- Cinsel Örselenme: 17, 29, 31, 34, 39 olmak üzere 5 maddedir.

Ölçeğin, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması için, Yapı Geçerliği ve Faktör Analizi yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği ile ilgili analiz sonucunda, kendi alt ölçekleri arasında ve Beck Depresyon Ölçeği ile ilişkilerine bakıldığında .01 anlamlılık düzeyinde korelasyonlar belirlenmiştir. Faktör analizi

sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir. Bu faktörler duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanımdır.

Ölçeğin, güvenirlik çalışması için, Cronbach Alfa yapılmıştır. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.96'dır. İki yarım test güvenilirliği ise 0.96 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin Cronbach Alfa kat sayısı, 0.94 ile 0.96 arasında bulunmuştur (Aslan ve Alparslan 1999). Bu bulgular Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.1.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırma kapsamında ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine AMOS 24 programı kullanılarak Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile bakılmıştır. Meydan ve Şeşen (2015) tarafından yapısal eşitlik modelinin uyumuna ilişkin kabul edilebilir istatistiksel değerleri tabloda belirtilmiştir. Tüm ölçeklerin geçerli olup olmadığı bu Tablo 3.2 referans alınarak yorumlanmıştır.

Tablo 3. 2: Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

Ölçüm	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
<i>Genel Model Uymu</i>		
X ² uyum testi	Anlamlı olmaması	-
X ² /sd	≤3	≤4-5
<i>Karşılaştırmalı Uyum İndeksleri</i>		
CFI	≥0.97	≥0.95
RMSEA	≤0.05	0.06-0.08
<i>Mutlak Uyum İndeksleri</i>		
GFI	≥0.90	0.89-0.85

Ölçeğin yapı geçerliğini analiz etmek için uygulanan Birinci Düzey Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) uygulanmış, sonucunda uyum indeksleri hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda modelin uyum indeksleri şu şekildedir:

Tablo 3. 3 : Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri

X ²	Sd	X ² /sd	CFI	GFI	RMSEA
2168.97	656	3.31	.85	.82	.07

Ölçeğe ilişkin olarak elde edilen X^2/sd ve RMSEA değerleri kabul edilebilir değerler seviyesinde; CFI ve GFI değerleri kabul edilebilen değerlerden az da olsa farklılık göstermektedir. Bu durumun ölçek madde sayısının fazla olması ve uygulayıcıların örselenme yaşantıları ile ilgili ölçeği doldururken objektif cevaplar vermekten kaçınmış olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında 23. madde ölçekten çıkarılarak “Fiziksel İstismar” alt boyutu 15 madde için Cronbach Alpha katsayısının .87; “Duygusal İstismar ve İhmal” alt boyutu 19 madde için .91 ve “Cinsel İstismar” alt boyutu 5 madde için .81 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II

Aşağıda, ölçeği geliştiren ve uyarlamasını yapan kişiler tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile araştırmacı tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları verilmektedir.

3.3.2.1. Ölçeği Geliştiren ve Uyarlamasını Yapan Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Yetişkin bağlanmasında temel boyutları belirlemek amacıyla Brennan, Clark ve Shaver (1998), en sık kullanılan bağlanma ölçeklerini bir araya getirmiştir. Ortaya çıkan 323 maddelik ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda araştırmacılar, yetişkin bağlanma davranışlarının “bağlanmaya ilişkin kaygı” ve “bağlanmaya ilişkin kaçınma” olarak iki boyutta tanımlanabileceğini göstermişlerdir. Yine, bu araştırmanın sonucunda Brennan ve arkadaşları bu iki boyutun da on sekizer maddeyle ölçüldüğü Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri’ni (YIYE; Experiences in Close Relationships Inventory) geliştirmişlerdir (Selçuk ve diğ., 2005).

Fraley ve Shaver (2000) tarafından geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II, YIYE’nin madde tepki kuramı temelinde değiştirilmiş halidir. Madde tepki kuramı, ölçüm duyarlılığının ölçülen özelliğin farklı değerleri için farklı düzeyde olabileceğini hesaba katar. Brennan, Clark ve Shaver (1998) tarafından oluşturulan madde havuzunu kullanan Fraley ve Shaver (2000), madde tepki kuramına göre yaptıkları analiz sonucunda en yüksek ayırt etme değerine sahip 18 kaygılı ve 18 kaçınmacı maddesini seçerek YIYE-II’yi oluşturmuşlardır. Bu maddelerden çift sayı olan maddeler kaçınmacı alt boyutu, tek sayı olan maddeler ise kaygılı bağlanma alt boyutunu oluşturmaktadır. Ölçekte 14 madde ters kodlanmaktadır. Bu maddeler; 4, 8, 16, 17, 18,

20, 21, 22, 24, 26, 30, 32, 34 ve 36'dır. Ölçek toplamda 36 maddeden oluşan, 7'li likert tipi bir ölçektir. Her bir alt boyuttan alınan puan arttıkça kaçınmacı bağlanma ya da bağlanma kaygısının arttığını göstermektedir.

Yetişkin bağlanma boyutlarını ölçmek için Fraley ve Shaver (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Selçuk ve diğ. (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin, geçerlik çalışması için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde 7 faktör bulunmasına rağmen, faktör sayısının belirlenmesine ait kriterler iki faktörlü çözümü desteklemiştir. İki faktörlü çözüm sonunda toplam varyansın %38'i açıklanmıştır. Belirtilen çalışmada kaçınmacı boyutuna karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın %21.36'sını, kaygılı bağlanma boyutuna karşılık gelen ikinci faktör ise toplam varyansın %16.33'ünü açıklamıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmalarında, kaygılı bağlanma boyutu ilişki doyumu ve özsaygı ile olumsuz yönde anlamlı ilişki göstermekte iken (sırasıyla $r = -.23, p < .05$; $r = -.32, p < .01$) onaylanmama kaygısı ($r = .55, p < .01$), ayrılık kaygısı ($r = .34, p < .01$) ve başkalarını memnun etme ($r = .44, p < .01$) ile bu ilişki olumlu yönde ve anlamlıdır. Kaçınmacı bağlanma boyutunun ise özsaygı ($r = -.19, p < .01$) ve ilişki doyumu ($r = -.49, p < .01$) ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Aynı boyut, onaylanmama kaygısı ($r = .17, p < .01$) ve yalnızlıktan hoşlanma ($r = .15, p < .05$) ile olumlu yönde ilişki göstermektedir (Selçuk ve diğ., 2005).

Ölçeğin güvenirlik çalışması için yapılmış olan Cronbach Alfa katsayısı, kaçınmacı bağlanma alt boyutu için .90; kaygı alt boyunun ise .86'dır. Ölçeğin kaçınmacı ve kaygılı boyutlarına ilişkin test-tekrar test güvenirliği katsayıları ise sırasıyla .81 ve .82 bulunmuştur. Bu bulgular Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II'nin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.2.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırma kapsamında, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Toplamda 36 maddeden ve iki boyuttan oluşan ölçeğin yapı geçerliğine İlişkisiz Model İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda modelin uyum indeksleri şu şekildedir:

Tablo 3. 4: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri

X ²	Sd	X ² /sd	CFI	GFI	RMSEA
1613.83	527	3.06	.83	.87	.06

Ölçeğe ilişkin olarak elde edilen X²/sd, RMSEA ve GFI değerleri kabul edilebilir değerler seviyesinde; CFI değerleri kabul edilebilen değerlerden az da olsa farklılık göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin, güvenirlik çalışması kapsamında “Kaygılı” alt boyutu 18 madde için Cronbach Alpha katsayısının .83; “Kaçınmacı” alt boyutu 18 madde için .88 olarak tespit edilmiştir.

3.3.3. İlişkisel Yılmazlık Ölçeği

Aşağıda ölçeği geliştiren kişiler tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile araştırmacı tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları verilmektedir.

3.3.3.1. Ölçeği Geliştiren Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

İlişki içerisinde yaşanan, sıkıntı, güçlük, zor zamanlar (travmatik yaşantı/olumsuz yaşantı) sonrasında çiftlerin ilişki süreçlerini koparmayıp, nasıl bir pozitif gelişimi arttırıcı sürece girdiklerini ölçmeyi amaçlayan İlişkisel Yılmazlık Ölçeği Aydoğan (2014) tarafından geliştirilmiş 27 maddelik 7’li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin, ilişkisel aktör, ortak, partner ve maneviyat olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin alt boyutları bulunmakla birlikte toplam puan üzerinden değerlendirilmektedir. Maneviyat: 1,3,4,24,25. maddeler; Partner: 9,13,5,8,10,16. maddeler; Aktör: 22,23,19,27,15,14. maddeler; Ortak: 21,20,18,17,12,7,6,2,9,11. Maddelerdir. İlişkisel Yılmazlık Ölçeği 27 ile 189 arası puan elde edilebilen bir ölçektir. Puanların yüksekliği bireylerin İlişkisel Yılmazlıklarının yüksek olduğunu göstermektedir.

İlişkisel Yılmazlık Ölçeğine ilişkin uygulama 167 (%57) kadın ve 126 (%43) erkek olmak üzere toplam 293 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin öncelikli olarak geliştirilen 45 madde üzerinden analizi yapılmıştır. Pilot uygulama ve asıl uygulamada açılımlayıcı faktör analizi tekniği kullanılarak incelenen yapı geçerliliği çalışması

sonrasında 18 madde ölçekten çıkartılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışmaları kapsamında, Lisrel programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi tekniği kullanılmıştır. Ölçeğin hazırlık aşamasında sosyal destek, iyimserlik, otantiklik, maneviyat, empati ve uyumu içeren maddelerden oluşan bir ölçme aracı hazırlanmıştır. Bu ölçme aracı içerisinde maddelerin yapılandırma şekli karşılıklı-etki yaklaşımına dayalı olarak oluşturulmuştur ve ilişkisel yılmazlıkta aktör, partner ve ortak (birliktelik) boyutunu içermektedir. Ölçek içerisinde 18 maddenin çıkartılmış olması aynı zamanda her bir alt boyuta ilişkin maddelerden en fazla boyut çıkartılmayan maddenin maneviyat boyutu göz önüne alınarak aktör, partner ve ortak (birliktelik) ve maneviyata ilişkin dörtlü bir yapının test edilmesi öngörülmüştür. İlişkisel Yılmazlık Ölçeğine ilişkin olarak ön görülen dört boyutlu yapısını test etmek üzere LISREL 8.7 programından yararlanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında faktörler arasındaki ilişkilerin yüksek olduğu görülmüş ve sonuçlar ikinci düzey DFA ile incelenmiştir. Ölçeğin dört faktörlü ölçme modeli için uyum istatistikleri $\chi^2/sd= 2.22$, RMSEA= .06, CFI=.99, NNFI=.98 ve GFI=.80 olarak bulunmuştur. İkinci sıra DFA sonuçları için ise $\chi^2/sd= 2.27$, RMSEA= .06, CFI=.99, NNFI=.98 ve GFI=.80 değerleri elde edilmiştir (Aydoğan ve Özbay, 2015).

Ölçeğin güvenirliği için, iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa hesaplanmıştır. Ölçeğin tüm boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa değeri .96, partner boyutu için .90, ilişkisel yılmazlığın aktör boyutu için .93, ortak (birliktelik) boyutu için .95 ve ilişkisel maneviyat boyutu için .86 olarak bulunmuştur. Bu bulgular İlişkisel Yılmazlık Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.3.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırma kapsamında, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine Birincil Seviye Tek Faktörlü Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile bakılmıştır. 27 maddeden oluşan ölçek tek boyut altında analiz edilerek uyum indeksleri hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda modelin uyum indeksleri şu şekildedir:

Tablo 3. 5: İlişkisel Yılmazlık Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri

X ²	Sd	X ² /sd	CFI	GFI	RMSEA
801.56	287	2.79	.96	.90	.06

Ölçeğe ilişkin olarak elde edilen değerlerin kabul edilebilir değerler seviyesinde olması söz konusu değişkenin geçerli olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında Cronbach Alpha katsayısı .96 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği

Aşağıda ölçeği geliştiren kişiler tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile araştırmacı tarafından yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları verilmiştir.

3.3.4.1. Ölçeği Geliştiren Kişiler Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Ölçek, evli bireylerin başarılı bir evlilik ilişkisi geliştirmek ve devam ettirmek için, gerekli davranışları gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olma inançlarını belirlemeye yönelik olarak Özbay ve Cihan Güngör (2006) tarafından geliştirilmiştir. Evlilikte Yetkinlik Ölçeği 33 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir. Alınabilecek en yüksek puan 165, en düşük puan ise 33’tür. Yüksek puan olması, bireyin evlilik ilişkisindeki öz yetkinlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek, “Eşle ilişki” ve “Yakın çevreyle ilişki” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlarının yanı sıra toplam puan üzerinden de değerlendirilebilmektedir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında, yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Birinci faktör yükü .49 ile .89 arasında değişen on dokuz maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör yükü .54 ile .98 arasında değişen on dört maddeden oluşmaktadır. Tüm faktörler toplam varyansın % 54.45’ini açıklamaktadır. Birinci faktör toplam varyansın % 44.95’ini açıklamakta olup, eşle ilişkileri yansıtan ifadelerden oluşmaktadır. İkinci faktör toplam varyansın % 9.50’sini açıklamakta olup, aile dışındaki kişilerle ilişkileri yansıtan ifadelerden oluşmaktadır.

Ölçeğin güvenirlik çalışması için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin madde-toplam korelasyonları .52 ile .77 arasında değişmektedir. “Eşle İlişki” alt boyutu için iç tutarlık katsayısı .96’dır. “Yakın Çevreyle İlişki” alt boyutu için iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneli için Cronbach alfa iç tutarlık kat sayısı ise .96’dır (Özbay ve Cihan Güngör, 2006). Bu bulgular Evlilikte Yetkinlik Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.4.2. Ölçeği Uygulayan Araştırmacı Tarafından Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmanın kapsamında, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği kapsamında Birincil Seviye Tek Faktörlü Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmış, 25. maddenin ölçekte en düşük faktör yüküne sahip olması nedeni ile bu madde ölçekten çıkarılarak 32 madde üzerinden analiz yapılmıştır. Ölçeğin uyum indeksleri şu şekildedir.

Tablo 3. 6: Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeğine Ait Uyum İndeksleri

X^2	Sd	X^2/sd	CFI	GFI	RMSEA
2136.49	440	4.46	.82	.77	.08

Ölçeğe ilişkin olarak elde edilen X^2/sd ve RMSEA değerleri kabul edilebilir değerler seviyesinde; GFI ve CFI değerleri kabul edilebilen değerlerden az da olsa farklılık göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında Cronbach Alpha katsayısı .93 olarak tespit edilmiştir.

3.3.5. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgileri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu formda, bireylerin yaşı, evlilik süresi, kaçınıcı evlilikleri olduğu, evlenme şekilleri, çocuk sayısı, meslekleri, eğitim düzeyleri, gelir seviyelerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma içerisinde, hedeflenen araştırma grubu üzerinde uygulama yapmak üzere kullanılacak olan ölçme araçları bir kitapçık haline getirilmiştir. Bu kitapçık içerisinde; araştırmanın konusu, Bilgilendirilmiş Onay Formu ve araştırmacı hakkında kısa bir bilgi bulunmaktadır. Ayrıca ölçekler Google Formlar aracılığıyla elektronik ortamda doldurulabilecek şekilde bir link haline de getirilmiştir. Her bir ölçme aracı yönergesiyle beraber verilecek ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan evli bireylere uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 25 Paket Programı ve AMOS 23 Paket Programı'ndan yararlanılmıştır. Araştırmanın analizi, iki temel problem çerçevesinde iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Birinci Aşaması: Birinci Temel Problem:

Bağımlı değişkenler olan İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeklerine ait puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için, alınan puanların çarpıklık katsayılarına (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayılarına bakılmıştır. Varyanslarının homojenliği koşulu, Levene Testi ile test edilmiştir. Levene Testinden alınan değerin $p < .05$ olması varyansların eşit olmadığı; $p > .05$ olması varyansların eşit olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2016; Can, 2016). Ancak, Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu'na (1998) göre, normallik varsayımları yapılmış olan testlerle karşılanmış olsa bile, her bir gruptaki n sayısının $n < 10$ ya da $n = 10$ olması ile normallik varsayımı bozulur. Bu nedenle, parametrik olmayan testler kullanılmalıdır.

Evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğin demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, eğitim düzeyi, gelir ve çocuk sayısı) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için parametrik testlerin koşulları sağlandığı durumlarda Varyans Analizi (ANOVA) Testinden yararlanılmıştır. ANOVA Testi, bir ya da daha çok faktörden oluşan gruplarda anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmede kullanılır (Büyüköztürk, 2016). Gruplar arasındaki farklılığa bakmak için Scheffe Testi uygulanmıştır. Scheffe Testi, parametrik testlerin koşulları sağlandığı durumlarda, gruplar arasındaki farklılığa bakmak için kullanılan testlerden birisidir. Gruplar arasında mümkün olan bütün

doğrusal kombinasyonların karşılaştırılması için geliştirilen Scheffe Testi, genelde en esnek ve karşılaştırılacak grup sayılarının çok olması durumunda α hata payını kontrol altında tutan ve gruplardaki gözlem sayılarının eşit olma varsayımını dikkate almayan bir Post Hoc türü olarak kullanılmaktadır (Scheffe, 1953; akt., Kayri, 2009).

Evli bireylerin eğitim düzeyleri ve gelir düzeylerine göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenirken, eğitim düzeyi değişkeninde ilkökul için 5, ortaokul için 3 gözleme rastlanmıştır. Gelir düzeyi için, düşük gelir düzeyine ilişkin 7 gözleme rastlanmıştır. Ayrıca çocuk sayısı değişkeninde, dört çocuğa sahip 7, beş ve daha fazla çocuğa sahip 2 gözleme rastlanmıştır. Bu nedenle eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çocuk sayısı değişkenleri için parametrik olmayan istatistik yöntemlerinden Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis, sadece farkların yönünü değil aynı zamanda sıra ortalamalarını da kullanarak miktarlarını da dikkate aldığı için en güçlü parametrik olmayan istatistik yöntemi olarak kabul edilmektedir. Bu analiz, normal dağılım ve varyans eşitliği varsayımı gerektirmediği için Tek Yönlü Varyans Analizine alternatif olarak kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2016).

Kruskal Wallis Testi, parametrik testlerin koşulları sağlanmadığı durumlarda, bağımsız değişkenlerde grup sayısı 3 ve üzeri olduğunda kullanılır. İki bağımsız grup arasındaki farklılıkların testi için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Bu test, bağımsız örnekler için uygulanan t-testlerinin parametrik olmayan alternatifidir. T testinde olduğu gibi, iki grubun ortalamalarının karşılaştırması yerine, Mann Whitney U Testi grupların medyanlarını karşılaştırır (Büyüköztürk, 2016; Can, 2016).

Araştırmada ayrıca, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne kadar etkili olduğunu gösteren etki büyüklüğü (η^2 /eta kare) değerleri de incelenmiştir. Etki büyüklüğü aldığı değere göre $\eta^2 = 0,01-0,05$ düşük düzeyde etki; $\eta^2 = 0,06-0,13$ orta düzeyde etki ve $\eta^2 = 0,14$ ve üstü değerler yüksek düzeyde etki şeklinde yorumlanır (Cohen, 1988'den aktaran, Kutsal ve Bilge, 2012). Farklılığın nereden kaynaklandığını bulabilmek için ise t-testi kullanılır (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 1998). Araştırmada, anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Araştırmanın İkinci Aşaması: İkinci Temel Problem:

Araştırmanın ikinci aşamasında kullanılan istatistiksel yöntem, Yapısal Eşitlik Modelidir (YEM). İstatistikte aracılık modelleri, aracı değişken olarak bilinen üçüncü

bir hipotetik değişken aracılığıyla bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen ve kısmi ya da tam aracılık ile tanımlayan modellerdir. Aracılık modelleri bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki doğrudan ilişkiyi değil; bağımsız değişkenin aracı değişkenle; aracı değişkenin de bağımlı değişkenle ilişkisini inceler. Bu ilişki klasik regresyon ilişkisiyle ölçülebildiği gibi Yapısal Eşitlik Modellemesiyle (YEM) de ölçülebilir (Yılmaz ve Dalbudak, 2018). Bu araştırmada, değişkenler arasındaki ilişkiler YEM ile ölçülmüştür.

Bu araştırmada, YEM analizine geçmeden önce, değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla ilk olarak korelasyon analizi ve betimsel istatistikler ele alınmıştır. Daha sonra ise, evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolüne ilişkin ölçme modeli test edilmiştir. Son olarak, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin (kaygılı ve kaçınmacı) aracılık edip etmediğini anlamak amacıyla oluşturulmuş hipotetik model yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile test edilmiştir.

YEM, bir kuram ya da alandaki önceden yapılmış olan araştırmaların temelinde (Çokluk, şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016), bir yaklaşımı esas alarak ya da en azından bir denence kapsamında öne sürülen modelin ya da modellerin sınanmasına dayanır (Sümer, 2000). Ayrıca, YEM ile değişkenlere ait ilişki örüntülerinin veriler tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı ortaya konulur (Kline, 2015). YEM, bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin ve tüm değişkenlerin birbirini üzerine etkisinin belirlenmesinde kullanılan, gözlenen (ölçülebilen) ve gizli (ölçülemeyen) değişkenler arasındaki ilişkileri test eden kapsamlı bir istatistiksel yöntemdir (MacCallum ve Austin, 2000; akt., Kızıldağ, 2015).

Araştırmanın amacına göre, YEM Uygulamada bir model oluşturma/model üretme, model karşılaştırma/betimleme ve mutlak doğrulayıcı model stratejisi olarak da kullanılabilir (Jöreskog ve Sörbom 1993; Sümer, 2000).

1) Model Oluşturma / Model Üretme Stratejisi: Belirli bir modelle sınaama süreci başlatılır. Hesaplanan uyum istatistiklerinin anlamlılığı, modelin yorumlanabilirliği ve basitliği gibi ölçütler dikkate alınarak, veriye ve hipoteze en uygun olan model elde edilinceye kadar eldeki model sistematik bir şekilde yeniden biçimlendirilir.

2) Mutlak Doğrulayıcı Strateji: Araştırmacı bir tek model oluşturur. Modelin veriye uygunluğunu analiz eder. Model veriye uygunsa ve yorumlanabilir sonuçlar üretmişse dayandığı hipotez ya da yapı desteklenmiş olur. Öte yandan, istatistiksel uyum değerleri modelin desteklenmediğini göstermişse, bu model red edilir ve yeni bir model sınanmaz.

3) Model Karşılaştırma/Betimleme Stratejisi: Çeşitli modeller arasında karşılaştırmalar yapılır. Araştırmacı, belirli kavramsallaştırmalar ya da kuram çerçevesinde birden çok model önerir. Bu modelleri aynı veri üzerinden karşılaştırır. Bu modeller, farklı kuramları avantajları bakımından karşılaştırır. Ayrıca, alanyazındaki tutarsız bulguları aydınlatır.

Bu araştırmada incelenmiş olan örselenme yaşantıları, bağlanma stilleri, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile ilgili alan yazındaki açıklamalar, yaklaşımlar (örneğin; ilişkisel yılmazlık yaklaşımları, bağlanma modelleri) ve araştırmalar temel alınarak model oluşturulmuş ve modelin sınaması gerçekleştirilmiştir. Yani; model oluşturma/model üretme stratejisi kullanılmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, ilişkisel yılmazlık, evlilik yetkinliği ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler Yapısal Eşitlik Modeli ile (YEM) analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan gözlenen değişkenler: ilişkisel yılmazlık, evlilikte öz yetkinlik, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının alt boyutları olan fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar/ihmal ve bağlanma stillerinin alt boyutları olan kaygılı ve kaçınmacı bağlanma boyutlarıdır. Gizil değişkenler: çocukluk dönemi örselenme yaşantıları toplam puanıdır.

Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM), belirli bir teoriye dayalı olarak gözlenebilen ve gözlenemeyen değişkenlerin nedensel ve ilişkisel bir model içinde tanımlanmasına dayanan çok değişkenli bir istatistiksel yöntemdir (Byrne, 2010; akt., Carvalho ve Chima, 2014). Özellikle değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde, kuramsal modellerin geliştirilmesi ve sınanmasında yaygın kullanılmaktadır. YEM, gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki nedensel ve karşılıklı ilişkilerin bir arada bulunduğu modellerin test edilmesi için kullanılan kapsamlı istatistiksel bir yaklaşımdır. YEM araştırmacılara, değişkenler arasında doğrudan ve dolaylı etkileri inceleme ve görme olanağı sağlamaktadır (Çelik ve Yılmaz, 2016). Günümüzde hem gözlenen hem de gözlenemeyen değişkenlerin aynı anda analiz edilebildiği, doğrudan ve dolaylı çoklu

ilişkilerin ya da ardışık dolaylı ilişkilerin ölçülebildiği daha iyi veya çok kabul gören bir metod bulunmamaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015).

YEM analizlerinin amacı, model ile ilgili hipotezleri test etmek veya sonuçlar dahilinde düzenleme yaparak tekrar test etmektir (Ullman, 2015). Modelde hesaplanamayan orijinal varyans ve kovaryanslarla ilgili ipuçlarını elde etmek için, artık hata matrisi incelenebilir. Standardize edilmiş artık hatalar, modelde bazı değişkenler arasındaki hesaplanamayan ilişkileri göstermektedir (Schumacker ve Lomax, 2004). Araştırmacılar, hata terimleri arasında çizilen kovaryansların, değişkenler arasında, teorik açıdan güçlü bir gerekçeye dayandırıldığı takdirde yapılmasını uygun görmektedirler (Bollen ve Long, 1993; Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Schumacker ve Lomax, 2004). Faktör hataları içindeki kovaryansları bağlamak, gizil değişken içindeki kovaryansları bağlamadan daha kolaydır; ancak istatistiksel etkisi tartışmaya açıktır. Eğer araştırmacı, değişkenler arasındaki ilişkilerin kuramsal açıdan uygun olduğunu düşünüyorsa, hata terimleri ilişkilendirilebilir (Hooper ve diğ., 2008).

YEM’de nedensel-yönü belirlenmiş ve nedensel olmayan olmak üzere iki tür doğrusal ilişki bulunur. Nedensel ve yönü belirlenmiş ilişki, tek yönlü oklarla gösterilir ve değişkenin diğer değişken üzerindeki etkisini ifade eder (regresyonel ilişki). İkincisi nedensel olmayan ilişkidir. Bu ilişki, iki yönlü oklarla gösterilir. Bu oklar, değişkenler arası korelasyonu ifade eder nedensellikten bahsedilmez (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016).

Yapısal Eşitlik Modeli analizindeki ilk aşama modelin belirlenmesidir. Bu açımlayıcıdan çok doğrulayıcı bir analizdir. Model, kestirilir, değerlendirilir ve eğer ihtiyaç duyulursa iyileştirilir. Analizin amacı, modeli, modeller ile ilgili hipotezleri test etmek, var olan modeli iyileştirmek ya da birbiri ile ilişkili birden çok modeli test etmek olabilir (Tabachnick ve Fidell, 2015).

Yapısal Eşitlik Modelinin analizinde, veri seti ampirik bir kovaryans matrisidir ve model, kestirilmiş bir evren kovaryans matrisi üretir. Yapısal Eşitlik Modelinde, model örneklem kovaryans matrisi ile tutarlı kestirilen bir evren kovaryans matrisi üretmekte midir sorusunu sormaktadır. Kestirilen bir evren kovaryans matrisi oluşturmak için parametreler kestirilir. Verilerde model parametreleri hesaplanır, kestirme yöntemi ile parametreler birleştirilerek kestirilmiş evren kovaryans matrisi oluşturulur (Ullman,

2015). Kestirim yöntemi (temel çıkarım tekniği) olarak genelde en yüksek olabilirlik kestirim yöntemi (Maximum Likelihood) ve genelenmiş en küçük kareler yöntemi (Generalized Least Squares-GLS) kullanılır (Tabachnick ve Fidell, 2015). Bu yöntemlerin kullanılabilmesi için datanın sürekli değişkenlerden oluşması ve normal dağılım gösterdiği varsayılmaktadır. Kestirme yönteminde amaç, önerilen modelle verinin ne kadar uyduğu tespit etmektir (Ullman, 2015). Bu araştırmada, en yüksek olabilirlik (Maximum Likelihood) kestirim yöntemi kullanılmıştır. En yüksek olabilirlik kestirim yöntemi orta ve geniş örnekleme, normallik ve bağımsızlık varsayımlarının kanıtlanmasında iyi bir seçim olarak değerlendirilmektedir (Ullman, 2015).

Bu araştırmada, Yapısal Eşitlik Modeli Anderson ve Gerbing'in (1988) önerileri doğrultusunda iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, araştırmada kullanılan değişkenlerin ölçme modelleri doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmış, daha sonra hipotetik model test edilmiştir. Ölçme modelinde, araştırmada yer alan tüm değişkenler birlikte ele alınarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmaktadır. Gizil değişkenler (latent variable) kendilerini oluşturan gözlenen değişkenlerle ilişkilendirilmekte ve ölçme modelin tüm değişkenlerin birbiriyle ilişkileri aynı anda ele alınmaktadır. Bu şekilde test edilen ölçme modelinde hata varyanslarının aynı anda devreye girmesi ve değişkenler arasındaki tüm ilişkiler görüldüğü için önerilmektedir (Akt., Kline, 2015).

Test edilen yapısal modellerin doğrulanıp doğrulanmadığını Ki Kare, CFI, GFI, RMSEA değerleri uyum indeksleri gözetilerek açıklanmıştır. Yapısal Eşitlik Model Testleri, test edilmeye çalışılan modelin, o model için toplanmış olan veriler için ne derece uygun olduğuna dair değerlendirme ölçütleri, başka bir ifadeyle uyum indeksleri sunar (Raykov ve Marcoulides, 2000; akt., Meydan ve Şeşen, 2015). Kline (2015) en az dört uyum indeksinin rapor edilmesini önermektedir. Bu araştırma kapsamında şu uyum indeksleri rapor edilmiştir:

Ki-Kare Uyum Testi: YEM programında bir anlamda başlangıç uyum indeksi olarak sayılabilecek istatistiktir. Ki-kare testi sonucu veriyle model arasındaki uyumun testidir. Hesaplanan Ki-kare istatistik değeri küçük olduğu sürece uyuşmanın iyi olduğuna karar verilir. Ki kare değerinin anlamlı olamaması, modelin veriye uyduğu sonucunu oluşturur (Ullman, 2015). Ancak ki kare değeri örneklem büyüklüklerine duyarlıdır. Büyük örneklemlilerde ki kare değeri anlamlı çıkar (Ullman, 2015).

Alternatif olarak ki kare oranının serbestlik derecesine bölümünden elde edilen bir hesaplama önerilmektedir (Kline, 2015). Ki-kare/SD referans alınan değerden küçük olması modelin iyi uyum gösterdiği anlamına gelmektedir (Meydan ve Şeşen, 2015). Ki-kare Uyum Testi (χ^2) önerilen model ile gözlenen model arasındaki uyumu ele almak için kullanılmaktadır. Ancak χ^2 tek başına bir anlam ifade etmemektedir. χ^2 değerinin serbestlik değerine oranı YEM’de kullanılan bir değerdir. Kabul edilebilir oran olarak $\chi^2/sd = 3$ (Briggs ve Cheek, 1986; Watkins, 1989) ve $\chi^2/sd = 5$ (Bollen, 1989; Meydan ve Şeşen, 2015) değerleri karşımıza çıkmaktadır. χ^2 değeri örneklem sayısından oldukça etkilenmektedir (Marsh, Balla ve McDonald, 1988; Tabacknick ve Fidell, 2012). Katı bir uyum indeksi olan χ^2 değeri, örneklem sayısına paralel olarak artmaktadır. Bu da büyük örneklemelerde χ^2 uyum iyiliğinde problem çıkarması anlamına gelmektedir. Bu yüzden araştırmacılar daha esnek kriterlere dayanan diğer uyum indekslerini geliştirmişlerdir (Brown, 2006).

Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI): Test edilen modelin ki kare değerinin, bağımsız modelin ki kare değerine bölünmesiyle bulunur. İndeksin alacağı 0.90 üzeri değerler kabul edilebilir, 0.95 ve üzeri değerler ise mükemmel uyumu göstermektedir (Meydan ve Şeşen, 2015).

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI): Bentler (1990; akt., Meydan ve Şeşen, 2015) tarafından Bentler Fit Index (BFI)’in düzenlenmesi sonucu elde edilen bir indekstir. İndeksin 1’e yakın olması uyumun iyiliğine işaret etmektedir. CFI’nın 0.97 ve üzeri mükemmel uyumu, 0.95 ve üzeri ise iyi uyumu göstermektedir.

İyilik Uyum İndeksi (GFI): Model ile açıklanabilen varyans ve kovaryansın nispi miktarı ile ilgili bir ölçümdür. 0 ile 1 arasında değişmektedir. 0.90 ve üzeri iyi uyum (Schumacker ve Lomax, 1996; akt., Meydan ve Şeşen, 2015), 0.85 ve üzeri ise kabul edilebilir uyum indeksi (Anderson ve Gerbing, 1988; akt., Kline, 2015) olarak görülmektedir.

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA): 0-1 arasında değişir. Sıfıra yakın değerler vermesi beklenmektedir. 0.05’e eşit ya da küçük olması mükemmel uyum; 0.08’e kadar olan değerlerin ise kabul edilebilir uyum olduğunu göstermektedir (Anderson ve Gerbing, 1988; akt., Kline, 2015).

Bu çalışmada ele alınan değişkenlerin aracılık rollerinin olup olmadığını saptamak amacıyla da Baron ve Kenny'nin (1986) yaklaşımı izlenmiştir. Bu yaklaşım şu şekildedir;

- (1) Bağımsız değişkenin (Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları) bağımlı değişken (İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik) üzerinde etkisi anlamlı olmalıdır,
- (2) Bağımsız değişkenin (Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları) aracı değişken (Kaygılı Bağlanma ve Kaçınmacı Bağlanma) üzerinde etkisi anlamlı olmalıdır,
- (3) Aracı değişkenin (Kaygılı Bağlanma ve Kaçınmacı Bağlanma) bağımlı değişken (İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik) üzerinde etkisi anlamlı olmalıdır,
- (4) Aracı değişken (Kaygılı Bağlanma ve Kaçınmacı Bağlanma) modele dahil olduğunda bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi azalmaktadır/anlamsızlaşmaktadır. Bu dört öneri yerine geldiğinde aracılık modelinde kısmi (partial) ya da tam (fully) olduğuna karar verilecektir.

Yapısal Eşitlik Analizi İçin Sayıtlar ve Gereklilikler

Yapısal Eşitlik Analizinin de, regresyon analizi gibi varsayımları bulunmaktadır. Bu varsayımları değerlendirmek için, yeterli örneklem büyüklüğü, kayıp değerler, uç değerler, normal dağılım, çoklu doğrusal bağlantı olmaması yani bağımsız değişkenlerin birbiri ile ilişkili olmaması olarak incelenmiştir (Wooldridge, 2003; akt., Civelek, 2018).

Yapısal eşitlik modellemesinde, örneklem büyüklüğü araştırmacılar için önem taşımaktadır. Bazı kaynaklarda yapısal eşitlik için en az örneklem büyüklüğü 150 olarak önerilmektedir (Bentler ve Chou, 1987; akt., Civelek, 2018). Çelik ve Yılmaz (2013) olması gereken örneklem büyüklüğünü en az 200; Tabachnick ve Fidell (2015) 300 olarak önermiştir. Örneklem büyüklüğünü belirlemek için, kişi sayısı parametre sayısına bölünür. Çıkan sonuç, 10'dan büyükse, modelin testi için yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşılmış olduğu sonucuna varılmaktadır (Kline, 2015). Önerilen modelde 21 parametre yer almaktadır. Katılımcı grubun parametre sayısına oranı (531/21) 25,28'dir. Bu durumda, analiz için örneklem büyüklüğünün karşılandığı söylenebilir. Ayrıca araştırma kapsamında kayıp veri durumundaki boş bırakılan veriler, veri setine girilmemiş ve analiz dışı bırakılmıştır.

Çok değişkenli normallik analizinde, çoğunlukla tüm ortak frekansların incelenbilmesinin ve çok değişkenli normalliğin tüm açıların değerlendirilmesi zor görülmektedir (Kline, 2015; Tabachnik ve Fidel, 2015). Veri setinde çok değişkenli normallik olup olmadığı, tek tek değişkenlerin normalliğinin incelenmesi ile mümkün olduğu için (Tabachnik ve Fidell, 2015) değişkenlerin tek tek normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Veri setinde yer alan değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılır (Civelek, 2018). Bu değerlerin -2 ile +2 arasında yer alması beklenmektedir (Bachman, 2004).

Bu araştırmada evlilikte öz yetkinlik için çarpıklık (skewness) -.83; basıklık (kurtosis) .66, ilişkisel yılmazlık için çarpıklık (skewness) -1.31; basıklık (kurtosis) 1.53, kaygılı bağlanma için çarpıklık (skewness) .54; basıklık (kurtosis) .14, kaçınmacı bağlanma için çarpıklık (skewness) .36; basıklık (kurtosis) -.35, fiziksel istismar için çarpıklık (skewness) 2.08; basıklık (kurtosis) 5.80, cinsel istismar için çarpıklık (skewness) 3.97; basıklık (kurtosis) 18.83 ve duygusal istismar ve ihmal için çarpıklık (skewness) 1.24; basıklık (kurtosis) 1.24 olarak, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları toplam puanı için çarpıklık (skewness) 1.75; basıklık (kurtosis) 3.57 olarak ölçülmüştür. Analiz edilen değişkenler incelendiğinde, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının alt boyutlarını oluşturan fiziksel istismarın basıklık; cinsel istismarın basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 değer aralığı dışında olduğu gözlenmiştir. Alanyazında araştırmacılar, YEM çalışmalarında, basıklık indeksinin 3'ün üzerinde, çarpıklık indeksinin ise 10'un üzerinde olması durumunda verilerin normal dağılmadığını ifade etmişlerdir (Kline, 2015). Ayrıca literatür incelendiğinde, araştırmacılar sosyal bilimler çalışmalarının birçoğunda verilerin normallik varsayımlarının karşılanmadığını belirtmiştir (Micceri, 1989). Bu nedenle araştırma değişkenlerinde ve analizde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

AMOS programında, analiz özellikleri (analysis properties) penceresinde output sekmesinden normallik ve uç değerler test edilmektedir. Uç değerler ayrıca SPSS programından Mahalonbis uzaklık değerine bakılarak da belirlenebilir. Ancak Kalaycı (2010), veri setinde uç değerlerin hatalı veri girişi veya yanlış kodlamadan kaynaklanabileceği gibi, nadir gözlenen bir durum olmasından da kaynaklı olabileceğini belirtmiştir. Uç değerlere müdahale etmede, uç değer verileri veri setinden temizlenebilir ya da uç değerler aynı zamanda birer bilgi kaynağı olduğu için

araştırmacı yapacağı araştırmanın önemine göre uç değerlerin çıkarılmamasına karar verebilir (Kalaycı, 2010). Bu çalışmada evli bireylerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları değişkenlerinden birisidir. Araştırma kapsamında da örselenme yaşantıları değişkeninin evrende normal bir şekilde dağılım göstermesi beklenmemektedir. Ya da bu konuda katılımcıların ölçek maddelerine objektif yanıt vermemiş oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada uç değerler ile ilgili bir analiz yapılmamıştır.

Çoklu doğrusal bağlantı, çalışmadaki gözlenen değişkenlerin birbirleriyle oldukça yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon göstermesi sonucunda oluşan, gereğinden fazla değişkenin çalışılmasına neden olan ve yapısal eşitlik modellemesini olumsuz yönde etkileyen bir problemdir. Değişkenler arasında .90 ve üzeri ilişki çıkması çoklu bağlantı problemini oluşturmaktadır (Tabacknick ve Fidell, 2015). Araştırmanın değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları .11 ile .62 ($p < .05$) arasındadır. Böylece veriler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığı görülmektedir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, ilk olarak araştırmanın bağımlı değişkenleri olan ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğin demografik değişkenler ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu doğrultuda parametrik testler için ANOVA ve Bağımsız Gruplarda t Testi; parametrik olmayan testler için ise Kruskal-Wallis ve Man Whitney U testi kullanılmıştır.

İkinci olarak, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile ilişkisinde bağlanma stillerinin aracı rolünü test etmeye yönelik yapısal model analizine yer verilmiştir. Yapısal modelin analiz edilmesinden önce değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

4.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problemi: Demografik Değişkenlere Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğe Yönelik Bulgular

Aşağıda, araştırmanın birinci basamağındaki birinci temel probleme yönelik bulgular, alt problemlerin/amaçların sırası ile verilmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği” ve “Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği”nden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için alınan puanların çarpıklık katsayılarına (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayılarına bakılmış, sonuçları Tablo 4.1’de gösterilmiştir. Ayrıca, Levene Testi ile de varyansların homojenliği incelenmiş ve sonuçları Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1: İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik İçin Skewness ve Kurtosis Değerleri

Değişkenler	n	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
İlişkisel Yılmazlık	531	$\zeta=-1.31$	$B=1.53$
Evlilikte Öz Yetkinlik	531	$\zeta=-.83$	$B=.66$

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan evli bireylerin İlişkisel Yılmazlık çarpıklık ($\zeta=-1.31$) ve basıklık ($B=1.53$) katsayılarının Bachman’ın (2004) normal dağılım için ön koşul olan -2 ile +2 arasında olduğu görülmüştür. İlişkisel Yılmazlığın normal dağılım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan evli bireylerin Evlilikte Öz Yetkinlik çarpıklık ($\zeta=-.83$) ve basıklık ($B=.66$) olduğu görülmüştür. Evlilikte Öz Yetkinliğin normal dağılım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca, “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği” ve “Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği”nden elde edilen ölçümlerde grupların varyanslarının eşit dağılıp dağılmadığını belirlemek için Levene Testi yapılmış sonuçları Tablo 4.2 ve Tablo 4.3’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 2: Demografik Değişkenlere Göre İlişkisel Yılmazlık Levene Testi

	Levene Testi	
	F	P
Cinsiyet	.02	.89
Yaş	1.53	.19
Evlilik Süresi	1.20	.31
Evlilik Şekli	.53	.47
Meslek	1.99	.06
Eğitim Düzeyi	2.95	.02
Gelir	2.02	.13
Çocuk Sayısı	2.10	.06

Tablo 4.2’de de görüldüğü gibi, Levene Testi sonucunda, Cinsiyet için Levene Test $F= .02$ ($p> .05$), Yaş için Levene Test $F=1.53$ ($p> .05$), Evlilik Süresi için Levene Test $F= 1.20$ ($p> .05$), Evlilik Şekli için Levene Test $F= .53$ ($p> .05$), Meslek için Levene Test $F=1.99$ ($p>.05$), Eğitim Düzeyi için $F=2.95$ ($p<.05$), Gelir için $F=2.02$ ($p>.05$) ve Çocuk Sayısı için $F=2.10$ ($p>.05$), olarak bulunmuştur. Levene testi sonuçları, cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, gelir ve çocuk sayısı değişkenlerinde varyanslarının homojenliğinin sağlandığını; eğitim düzeyi değişkeninde varyans homojenliğinin sağlanamadığını göstermiştir.

Tablo 4. 3: Demografik Değişkenlere Göre Evlilikte Öz Yetkinlik Levene Testi

	Levene Testi	
	F	P
Cinsiyet	4.65	.03
Yaş	.60	.66
Evlilik Süresi	.24	.92
Evlilik Şekli	2.66	.10
Meslek	2.59	.02
Eğitim Düzeyi	3.77	.00
Gelir	.60	.55
Çocuk Sayısı	2.01	.07

Tablo 4.3’ te görüldüğü gibi, Levene Testi sonucunda, Cinsiyet için Levene Test F= 4.65 ($p < .05$), Yaş için Levene Test F=.60 ($p > .05$), Evlilik Süresi için Levene Test F= .24 ($p > .05$), Evlilik Şekli için Levene Test F= 2.66 ($p > .05$), Meslek için Levene Test F=2.59 ($p < .05$), Eğitim Düzeyi için F=3.77 ($p < .05$), Gelir için F=.60 ($p > .05$) ve Çocuk Sayısı için F=2.01 ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Levene testi sonuçları yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, gelir ve çocuk sayısı değişkenlerinde varyanslarının homojenliğinin sağlandığını; cinsiyet, meslek ve eğitim düzeyi değişkenlerinde varyans homojenliğinin sağlanamadığını göstermiştir.

4.1.1. İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Düzeyi ve Yüzdesine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik düzeyi ve yüzdesi nedir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalaması, standart sapması ve yüzdelik değerleri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4. 4: İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Düzey ve Yüzdelik Değerleri

Değişken	n	$\bar{x}$	Ss
İlişkisel Yılmazlık	531	157.84	16.33
Evlilikte Öz Yetkinlik	531	133.06	17.74
Yüzdelik %	Düşük	Orta	Yüksek
İlişkisel Yılmazlık	13.9	70.2	15.8
Evlilikte Öz Yetkinlik	16.6	65.2	18.3

Tablo 4.4 incelendiğinde evli bireylerin % 16.6’sının evlilikte öz yetkinliği düzeyi düşük; %65.2’sinin evlilikte öz yetkinlik düzeyi orta; ve % 18.3’ünün evlilikte öz yetkinlik düzeyi yüksektir. Evli bireylerin % 15.8’inin ilişkisel yılmazlık düzeyi

yüksek; %70.2'sinin ilişkisel yılmazlık düzeyi orta; ve % 13.9'unun ilişkisel yılmazlık düzeyi düşüktür.

Araştırmada incelenmiş olan demografik değişkenlere göre, evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğin farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

4.1.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “cinsiyete göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için cinsiyete göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan/sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Bağımsız Gruplarda t Testi ve Man Whitney U Testi yapılmıştır.

4.1.2.1. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “cinsiyete göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için cinsiyete göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Bağımsız Gruplarda t-Testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4. 5: Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p	n ²
İlişkisel	Kadın	314	157.38	26.21	529	.49	.63	.00
Yılmazlık	Erkek	217	158.51	26.56				

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi, evli bireylerin cinsiyete göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($t_{(529)} = .49; p > .05$).

4.1.2.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “cinsiyete göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için cinsiyete göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip

göstermediğine yönelik Man Whitney U Testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4. 6: Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Man Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra toplam	U	Z	p
EvlilikteÖz Yetkinlik	Kadın	314	275.05	86365.5	31227.5	1.63	.10
	Erkek	217	252.91	54880.5			

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, evli bireylerin cinsiyete göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($Z = 1.63; p > .05$).

4.1.3. Yaş Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “yaşa göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için yaşa göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır.

4.1.3.1. Yaş Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “yaşa göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için yaşa göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış betimsel ve istatistiksel bulgular Tablo 4.7 ve Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4. 7: Yaş Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss
İlişkisel Yılmazlık	19-25 arası	15	160.67	20.20
	26-30 arası	109	159.34	27.32
	31-35 arası	101	154.85	29.46
	36-40 yıl arası	87	157.59	24.25
	41 ve üstü	219	158.38	25.57

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi evli bireylerde ilişkisel yılmazlığın 19-25 yaş arası toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =160.67, ss=20.20; 26-30 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =159.34, ss=27.32; 31-35 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =154.85, ss=29.46; 36-40 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =157.59, ss=24.25 ve 41 ve üstü yaş bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =158.38, ss=25.57’dir.

Tablo 4. 8: Yaşa Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA testi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	n ²
İlişkisel Yılmazlık	Gruplararası	1337.28	4	334.32	.48	.75	.00
	Gruplariçi	366195.43	526	696.19			
	Toplam	367532.71	530				

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi yaşa göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{(4,526)}=.48, p>.05$).

4.1.3.2. Yaşa Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “yaşa göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için yaşa göre evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış betimsel ve istatistiksel bulgular Tablo 4.9 ve Tablo 4.10’da sunulmuştur.

Tablo 4. 9: Yaşa Göre Evli Bireylerin Evlilikte Öz Yetkinliğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss
Evlilikte Öz Yetkinlik	19-25 arası	15	134.20	17.60
	26-30 arası	109	136.03	15.63
	31-35 arası	101	133.15	18.81
	36-40 yıl arası	87	130.91	18.18
	41 ve üstü	219	132.33	18.03

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi 19-25 yaş arası evli bireylerde evlilikte öz yetkinliği toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =134.20, ss=17.60; 26-30 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =136.03, ss=15.63; 31-35 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması

$\bar{X}$ =133.15, ss=18.81; 36-40 yaş arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =130.91, ss=18.18 ve 41 ve üstü yaş bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =132.33, ss=18.03'tür.

Tablo 4. 10: Yaşa Göre Evli Bireylerin Evlilikte Öz Yetkinlik ANOVA testi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	n ²
Evlilikte ÖzYetkinlik							
	Gruplararası	1498.67	4	374.67	1.19	.31	.00
	Gruplariçi	165360.02	526	314.37			
	Toplam	166858.69	530				

Tablo 4.10'da da görüldüğü gibi yaşa göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{(4,526)}=1.19, p>.05$).

4.1.4. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik süresine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik süresine göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır.

4.1.4.1. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik süresine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik süresine göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış betimsel ve istatistiksel bulgular Tablo 4.11 ve Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4. 11: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss
İlişkisel Yılmazlık	0-5 yıl	178	160.17	24.53
	6-10 yıl	91	152.90	29.22
	11-15 yıl	73	157.40	29.27
	16-20 yıl	67	157.91	25.50
	21 ve üstü	122	158.36	25.11

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi evli bireylerde ilişkisel yılmazlığın 0-5 yıl arası toplam puan ortalaması $\bar{X}=160.17$, $ss=24.53$; 6-10 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=152.90$, $ss=29.22$; 11-15 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=157.40$, $ss=29.27$; 16-20 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=157.91$, $ss=25.50$ ve 21 ve üstü yıl bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=158.36$, $ss=25.11$ ’dir.

Tablo 4. 12: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA Testi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	n^2
İlişkisel Yılmazlık							
	Gruplararası	3232.58	4	808.15	1.17	.32	.00
	Gruplariçi	364300.13	526	692.59			
	Toplam	367532.71	530				

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi evlilik süresine göre evli bireylerin ilişkisel yılmazlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{(4,526)}=1.17$, $p>.05$).

4.1.4.2. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik süresine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik süresine göre evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış betimsel ve istatistiksel bulgular Tablo 4.13 ve Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4. 13: Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss
Evlilikte Öz Yetkinlik	0-5 yıl	178	135.44	17.06
	6-10 yıl	91	131.69	18.08
	11-15 yıl	73	132.31	19.52
	16-20 yıl	67	134.63	16.87
	21 ve üstü	122	130.21	17.56

Tablo 4.13’de görüldüğü gibi evli bireylerde evlilikte öz yetkinliğin 0-5 yıl arası toplam puan ortalaması $\bar{X}=135.44$, ss=17.06; 6-10 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=131.69$, ss=18.08; 11-15 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=132.31$, ss=19.52; 16-20 yıl arası bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=134.63$, ss=16.87 ve 21 ve üstü yıl bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}=130.21$, ss=17.56’dır.

Tablo 4. 14: Evlilik Süresine Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin ANOVA Testi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	n ²
Evlilikte Öz Yetkinlik	Gruplararası	2375.49	4	593.87	1.90	.11	.01
	Gruplariçi	164483.21	526	312.71			
	Toplam	166858.69	530				

Tablo 4.14’te görüldüğü gibi evlilik süresine göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{(4,526)}=1.90$, $p>.05$).

4.1.5. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik şekline göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik şekline göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Bağımsız Gruplarda t Testi uygulanmıştır.

4.1.5.1. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik şekline göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik şekline göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Bağımsız Gruplarda t Testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.15’te verilmiştir.

Tablo 4. 15: Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları

Değişken	Evl.Şekli	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p	n ²
İlişkisel	Görücü	119	159.89	24.40	529	.96	.34	.00
Yılmazlık	Flört	412	157.25	26.87				

Tablo 4.15’te görüldüğü gibi, evli bireylerin evlilik şekline göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t_{(529)} = .96; p > .05$).

4.1.5.2. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “evlilik şekline göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için evlilik şekline göre evlilikte öz yetkinlik puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Bağımsız Gruplarda t Testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4. 16: Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğe İlişkin Bağımsız t Testi Sonuçları

Değişken	Evl.Şekli	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p	n ²
Evlilikte	Görücü	119	131.22	15.68	529	1.29	.20	.00
ÖzYetkinlik	Flört	412	133.60	18.28				

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi, evli bireylerin evlilik şekline göre evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t_{(529)} = 1.29; p > .05$).

4.1.6. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “mesleğe göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için mesleğe göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ve sıra

ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi ve Kruskal-Wallis Testleri uygulanmıştır.

4.1.6.1. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “mesleğe göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için mesleğe göre ilişkisel yılmazlık puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış betimsel ve istatistiksel bulgular Tablo 4.17 ve Tablo 4.18’de sunulmuştur.

Tablo 4. 17: Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığa İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Meslek	n	$\bar{x}$	Ss
İlişkisel Yılmazlık	Memur	351	156.93	25.80
	İşçi	27	159.26	29.51
	Serbest	41	152.34	32.81
	Esnaf	15	156.53	31.04
	Emekli	34	164.15	19.65
	Çalışmıyor	34	166.53	23.03
	Akademisyen	29	158.41	26.44

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi evli bireylerde ilişkisel yılmazlığın memur bireyler toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =156.93, ss=25.80; işçi bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =159.26, ss=29.51; serbest mesleğe sahip bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =152.34, ss=32.81; esnaf bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =156.53, ss=31.04; emekli bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =164.15, ss=19.65; çalışmayan bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =166.53, ss=23.03 ve akademisyen bireylerde toplam puan ortalaması $\bar{X}$ =158.41, ss=26.44’tür.

Tablo 4. 18: Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın ANOVA Testi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	n ²
İlişkisel Yılmazlık							
	Gruplararası	5538.44	6	923.07	1.34	.24	.00
	Gruplariçi	361994.27	524	690.83			
	Toplam	367532.71	530				

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi mesleğe göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{(6,524)}=1.34, p>.05$).

4.1.6.2. Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “mesleğe göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için mesleğe göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi bulgular Tablo 4.19’da sunulmuştur.

Tablo 4. 19: Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Meslek	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
Evlilikte ÖzYetkinlik	Memur	351	265.24	4	4.91	.30
	İşçi	27	247.59			
	Serbest	41	262.40			
	Esnaf	15	305.07			
	Emekli	34	259.19			
	Çalışmıyor	34	266.41			
	Akademisyen	29	284.74			

Tablo 4.19’da görüldüğü gibi, mesleğe göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 4.91; p>.05$).

4.1.7. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “eğitim düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için eğitim düzeyine göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır.

4.1.7.1. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “eğitim düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için eğitim düzeyine göre ilişkisel yılmazlık sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip

göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.20’de sunulmuştur.

Tablo 4. 20: Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Eğitim Düz.	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
İlişkisel Yılmazlık	İlkokul	5	328.30	4	1.07	.90
	Ortaokul	3	275.00			
	Lise	39	275.10			
	Üniversite	305	265.80			
	Lisansüstü	179	262.47			

Tablo 4.20’de görüldüğü gibi, eğitim düzeyine göre evli bireylerin ilişkisel yılmazlık sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 1.07$; $p > .05$)

4.1.7.2. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “eğitim düzeyine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için eğitim düzeyine göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4. 21: Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Eğitim Düz.	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
Evlilikte ÖzYetkinlik	İlkokul	5	263.50	4	4.91	.30
	Ortaokul	3	428.83			
	Lise	39	239.24			
	Üniversite	305	264.19			
	Lisansüstü	179	272.25			

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi, eğitim düzeyine göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 4.91$; $p > .05$).

4.1.8. Gelir Güzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “gelir düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba

ulaşmak için gelir düzeyine göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğin sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

4.1.8.1. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “gelir düzeyine göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için gelir düzeyine göre ilişkisel yılmazlığın sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.22’de sunulmuştur.

Tablo 4. 22: Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Gelir Düz.	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
İlişkisel Yılmazlık	Düşük	7	195.14	2	1.62	.44
	Orta	464	266.15			
	Yüksek	60	273.13			

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi, gelir düzeyine göre evli bireylerin ilişkisel yılmazlık sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 1.62$; $p > .05$).

4.1.8.2. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “gelir düzeyine göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için gelir düzeyine göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.23’te sunulmuştur.

Tablo 4. 23: Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Gelir Düz.	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
Evlilikte ÖzYetkinlik	Düşük	7	150.00	2	4.27	.12
	Orta	464	266.45			
	Yüksek	60	276.07			

Tablo 4.23’te görüldüğü gibi, gelir düzeyine göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 4.27$; $p > .05$).

4.1.9. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmada, “çocuk sayısına göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için çocuk sayısına göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğin sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

4.1.9.1. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “çocuk sayısına göre evli bireylerde ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için çocuk sayısına göre ilişkisel yılmazlığın sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.24’te sunulmuştur.

Tablo 4. 24: Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
İlişkisel Yılmazlık	Çocuk yok	112	268.69	5	3.49	.62
	Bir çocuk	177	251.65			
	İki çocuk	203	278.41			
	Üç çocuk	30	264.10			
	Dört çocuk	7	257.14			
	Beş ve daha çok	2	185.25			

Tablo 4.24’te görüldüğü gibi, çocuk sayısına göre evli bireylerin ilişkisel yılmazlık sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 = 3.49$; $p > .05$).

4.1.9.2. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, “çocuk sayısına göre evli bireylerde evlilikte öz yetkinlik anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için çocuk sayısına göre evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamalarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal Wallis Testi yapılmış, bulgular Tablo 4.25’te sunulmuştur.

Tablo 4. 25: Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ort	sd	X ²	p
Evlilikte ÖzYetkinlik	Çocuk yok	112	293.32	5	10.89	.05
	Bir çocuk	177	248.61			
	İki çocuk	203	273.97			
	Üç çocuk	30	231.30			
	Dört çocuk	7	237.43			
	Beş ve daha çok	2	85.50			

Tablo 4.25'te görüldüğü gibi, çocuk sayısına göre evli bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($\chi^2 = 10.89$; $p = .05$). Çocuğu olmayan bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 293.32$) en yüksek çıkmıştır. İki çocuğu olan bireylerin evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 273.97$) ikinci sırada çıkmıştır. Bir çocuğu olan bireylerde evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 248.61$) üçüncü sırada çıkmıştır. Dört çocuğu olan bireylerde evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 237.43$) dördüncü sırada çıkmıştır. Üç çocuğu olan bireylerde evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması (Sıra $\bar{X} = 231.30$) beşinci sırada çıkmıştır. Beş ve daha çok çocuğu olan bireylerde evlilikte öz yetkinlik sıra ortalaması ise (Sıra $\bar{X} = 85.50$) altıncı sırada çıkmıştır.

4.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problem: Hipotetik Modele Yönelik Bulgular

Aşağıda, araştırmanın ikinci basamağındaki ikinci temel probleme yönelik bulgular, alt problemlerin/amaçların sırası ile verilmektedir.

4.2.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları, Bağlanma Stilleri, İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı ve kaçınmacı), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır.

Öncelikle cevaba ulaşmak için, denencelerde belirtilen gizil değişkenlerin ve göstergelerinin nasıl elde edildikleri Tablo 4.26'da tanımlanmıştır.

Tablo 4. 26: Modelin Gizil ve Gözlenen Gösterge Değişkenleri İle Ölçme Araçları

Gizil Değişkenler	Gözlenen Gösterge Değişkenler	Ölçme Araçları
	İlişkisel Yılmazlık (Bağımlı Değişken) -Tek Boyut	İlişkisel Yılmazlık Ölçeği
	Evlilik Yetkinliği (Bağımlı Değişken) -Tek Boyut	Evlilikte Yetkinlik Ölçeği
Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları (Bağımsız Değişken)	-Fiziksel İstismar -Cinsel İstismar -Duygusal İstismar/İhmal	Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği
	-Kaygılı Bağlanma Stili (Aracı Değişken) -Kaçınmacı Bağlanma Stili (Aracı Değişken)	Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II

Bu modelde 1 gizil değişken ve 7 gözlenen değişken tanımlanmıştır. Bu araştırmanın bağımlı değişkenleri olan ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik gözlenen değişkenler olarak tanımlanmıştır. İlişkisel yılmazlık, “İlişkisel Yılmazlık Ölçeği” ile evlilik yetkinliği, “Evlilikte Yetkinlik Ölçeği” ile ölçülmüştür.

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, gizil değişken olarak tanımlanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının göstergeleri olarak fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar/ihmal olarak ele alınmıştır. Gözlenen değişkenler, “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” ile ölçülmüştür.

Araştırmanın aracı değişkeni olan bağlanma stillerinin göstergeleri olarak kaygılı bağlanma ve kaçınmacı bağlanma olarak tanımlanmıştır. Gözlenen değişkenler, “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II” ile ölçülmüştür.

Araştırmada, öncelikle çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı bağlanma, kaçınmacı bağlanma), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri ve bu değişkenlerin alt

boyutlarına ait ilişkilerin belirlenmesi amacı ile Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 4.27’de sunulmuştur.

Tablo 4. 27: Değişkenlere Ait Korelasyon ve Tanımlayıcı İstatistikler Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. Evlilikte Öz Yetkinlik	-						
2. İlişkisel Yılmazlık	.61**	-					
3. Kaçınmacı Bağlanma	-.54**	-.41**	-				
4. Kaygılı Bağlanma	-.36**	-.26**	.50**	-			
5. Fiziksel İstismar	-.18**	-.24**	.19**	.13**	-		
6. Cinsel İstismar	-.11*	-.19**	.04	.11*	.36**	-	
7. Duygusal İhmal/İstismar	-.35**	-.36**	.29**	.16**	.62**	.29**	-
Ortalama	4.17	5.85	2.66	3.07	1.46	1.16	1.71
Standart Sapma	.55	.97	.94	.82	.47	.44	.63

Not: ** $p < .001$ * $p < .05$

Tablo 4.27’de görüldüğü gibi evlilikte öz yetkinlik açısından bakıldığında, ilişkisel yılmazlık arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=.61, p<.001$), bağlanma stilleri alt boyutlarından kaçınmacı bağlanma ile negatif yönde orta düzeyde ($r=-.54, p<.001$), kaygılı bağlanma ile negatif yönde orta düzeyde ($r=-.36, p<.001$), örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ile negatif yönde düşük düzeyde ($r=-.18, p<.001$), cinsel istismar ile negatif yönde düşük düzeyde ($r=-.11, p < .05$), duygusal istismar ve ihmal ile negatif yönde orta düzeyde ($r=-.35, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

İlişkisel yılmazlık açısından bakıldığında, bağlanma stillerinden kaçınmacı bağlanma ile negatif yönde orta düzey ($r=-.41, p<.001$), kaygılı bağlanma ile negatif yönde orta düzey ($r=-.26, p<.001$), örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ile negatif yönde orta düzeyde ($r=-.24, p<.001$), cinsel istismar ile negatif yönde düşük düzeyde ($r=-.19, p < .001$), duygusal istismar ve ihmal ile negatif yönde orta düzeyde ($r=-.36, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

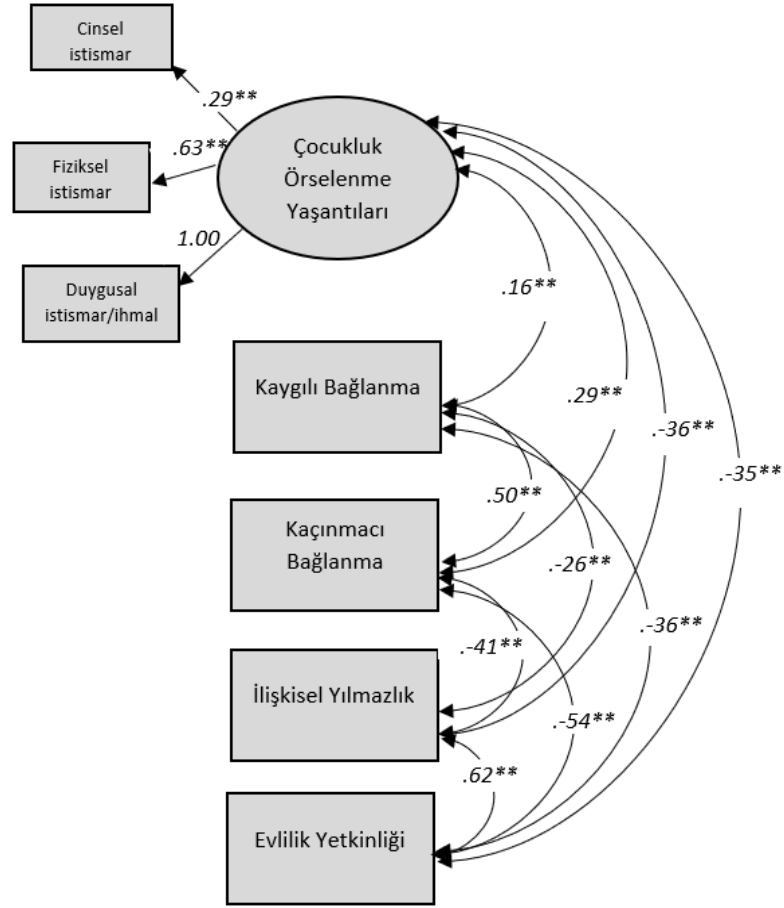
Bağlanma stilleri açısından bakıldığında kaçınmacı bağlanmanın kaygılı bağlanma ile pozitif yönde orta düzey ($r=.50, p<.001$), örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.19, p<.001$), duygusal istismar ve ihmal ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.29, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktayken, cinsel istismar ile aralarında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Kaygılı bağlanmanın ise, örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.13, p<.001$), cinsel istismar ile pozitif yönde düşük düzeyde ($r=.11, p < .05$), duygusal istismar ve ihmal ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.16, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları açısından bakıldığında ise, fiziksel istismarın cinsel istismar ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.36, p < .001$), duygusal istismar ve ihmal ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.62, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Cinsel istismarın duygusal istismar ve ihmal ile pozitif yönde orta düzeyde ($r=.29, p<.001$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

4.2.2. Ölçme Modelinin Veriye İyi Seviyede Ya Da Kabul Edilebilir Seviyede Uyum Sağlayıp Sağlamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada, “ölçme modeli veriye yeterli uyum sağlamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Cevaba ulaşmak için çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel

yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolüne ilişkin ölçme modeli test edilmiştir. Bu modelde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları gizil değişken olarak ele alınmıştır. Şekil 4.1’de ölçme modelinin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçları sunulmuştur.

Şekil 4. 1:Ölçme Modeli

Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon kat sayılarının anlamlılığına bakılmıştır. Şekil 4.1’de görüldüğü üzere bu kat sayılar .16 ile 1.00 arasında değişmektedir. Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını görmek için uyum iyiliği indekslerine bakıldığında değerlerin iyi uyum değerleri aralığında olduğu görülmektedir;

Tablo 4. 28: Ölçme Modeli Uyum İndeksleri

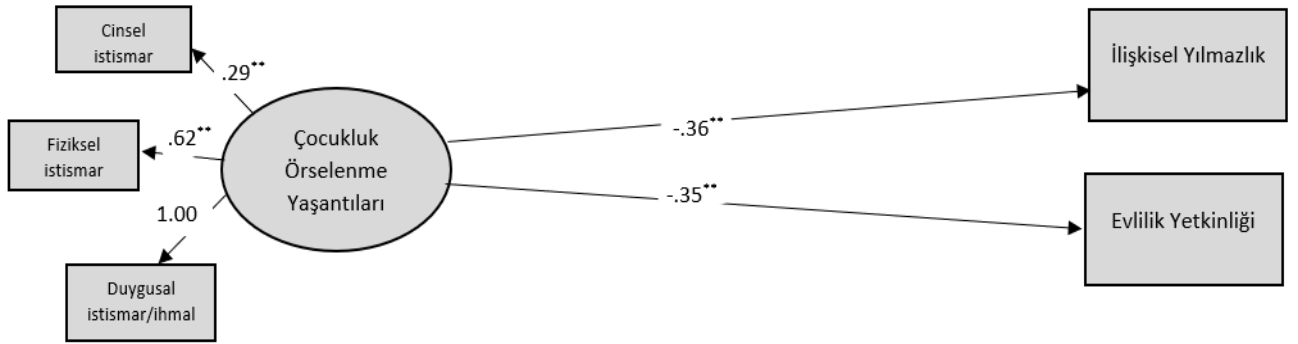
Uyum Ölçüleri	İyi Uyum Değeri (Goodness Fit)	Kabul Edilebilir Uyum Değeri (Acceptable Fit)	Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
X^2/sd	≤ 3	$\leq 4-5$	2.52 (İyi)
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	.05 (İyi)
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	.99 (İyi)
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	.99 (İyi)
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	.98 (İyi)
AGFI	≥ 0.95	0.89-0.85	.96 (İyi)

Tablo 4.28 incelendiğinde, Ki-Kare (x^2) =17.62, Standart Sapma (sd) =7, Ki-Kare/Serbestlik Değeri (x^2/sd) =2.52, İyi Uyum İndeksi (GFI) =.99, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) =.99, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) =.98, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) =.05.

Sonuç olarak ölçme modelinin standardize edilmiş yol kat sayılarının anlamlı olması, uyum iyiliği indekslerinin iyi değerler arasında olması sonucunda ölçme modelinin yapılacak olan yapısal modelde yeterli koşulları sağladığı anlaşılmaktadır.

4.2.3. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlığı Ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.2’de doğrudan etkilerde görüldüğü gibi çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde ($\beta = -.36, p < .001$); evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde ($\beta = -.35, p < .001$) yordamaktadır.

Not: * $p < .01$, ** $p < .001$

Şekil 4. 2: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına Yönelik Regresyon Sonucu

Baron ve Kenny (1986)'e göre aracılığın test edilmesi için öncelikle bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olması gerekir. Bunun için çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliğe anlamlı etkisinin olup olmadığı analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.29'da verilmiştir.

Tablo 4. 29: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına Yönelik Regresyon Katsayıları

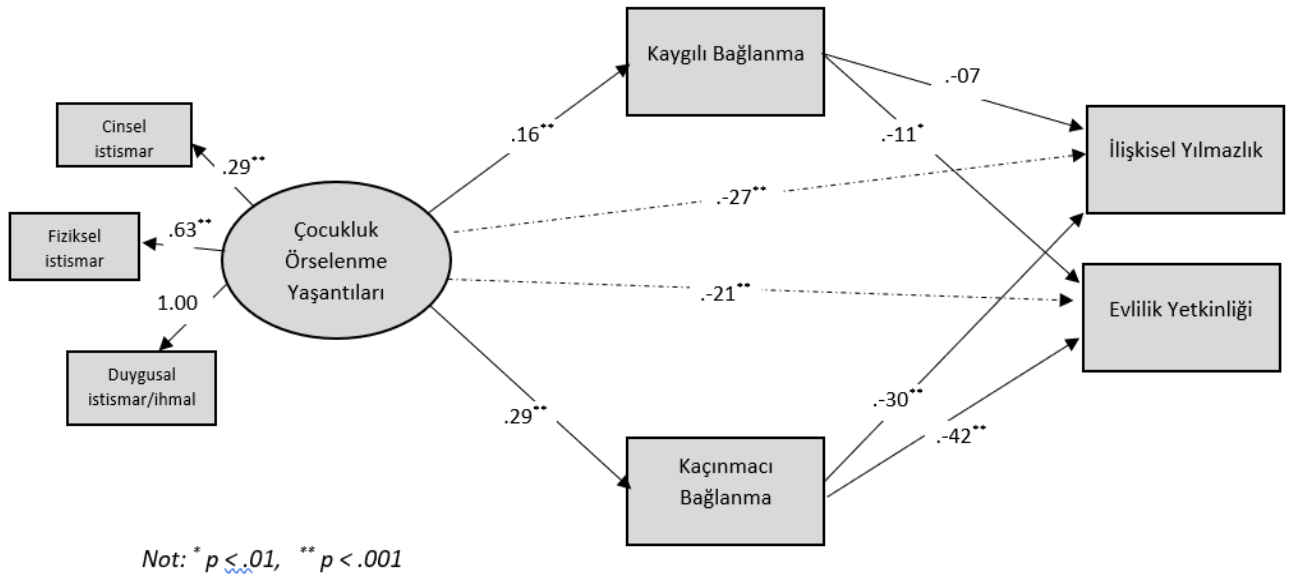
Değişkenler		β	B	Std.hata	K.D	p
Örselenme	→ Evl.Yet.	-.35	-.30	.05	-5.80	.000**
Örselenme	→ İl.Yıl.	-.36	-.55	.09	-5.94	.000**

Tablo 4.29'da görüldüğü üzere çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlığa ve evlilikte öz yetkinliğe direkt etkisi anlamlı bulunmaktadır ($p < .001$). Baron ve Kenny (1986)'nin belirttiği, aracılık test etmeden önce ilk koşulun (1) sağlandığı gözlenmiştir.

4.2.4/ 4.2.5/ 4.2.6/ 4.2.7/4.2.8/4.2.9/4.2.10/4.2.11 Hipotetik Modele İlişkin Alt Problemler

Araştırmanın bu bölümünde yer alan soruların cevabına ulaşmak için çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolünü gösteren ve Şekil 4.3'te yer alan hipotetik model Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılarak test edilmiştir.

Modelde bağlanma stillerinin aracılık etkisini görmek amacıyla, öncelikle Baron ve Kenny (1986)'nin diğer iki önerisinin sağlanıp sağlanmadığını belirlemek için model test edilmiştir. Bu koşullar (2) bağımsız değişkenin (çocukluk dönemi örselenme yaşantıları) aracı değişkenler (kaygılı bağlanma ve kaçınmacı bağlanma) üzerinde anlamlı etkisi bulunmaktadır. (3) Aracı değişkenler (kaygılı bağlanma ve kaçınmacı bağlanma) bağımsız değişkenle (çocukluk dönemi örselenme yaşantıları) birlikte regresyon analizine dahil edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken (ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik) üzerindeki etkisi düşerken ya da anlamsızlaşırken, aracı değişkenlerin de bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Bu öneriler doğrultusunda aracılık etkisi sınanmış, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolünü gösteren ve Şekil 4.3'te yer alan hipotetik model Yapısal Eşitlik Analizi kullanılarak test edilmiştir.

Şekil 4. 3: Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının İlişkisel Yılmazlık Ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model.

Şekil 4.3'te yer alan hipotetik model çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

4.2.4. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı Bağlanma Stilini Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamakta

mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, kaygılı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta=.16, p<.001$).

4.2.5. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaçınmacı Bağlanma Stilini Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaçınmacı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, kaçınmacı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta=.29, p<.001$).

4.2.6. Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamamaktadır ($\beta=-.07, p>.001$).

4.2.7. Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta=-.30, p<.001$).

4.2.8. Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamlı Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde kaygılı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi kaygılı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta=-.11, p<.01$).

4.2.9. Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamli düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.3’te doğrudan etkilerde görüldüğü gibi kaçınmacı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde anlamli düzeyde yordamaktadır ($\beta=-.42, p<.001$).

4.2.10. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı ve Kaçınmacı Bağlanma Stilleri Aracılığıyla İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri aracılığıyla ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliği anlamli düzeyde yordamakta mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Şekil 4.2’de çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık üzerinde doğrudan etkisi $-.36$, evlilikte öz yetkinlik üzerinde etkisi ise $-.35$ ’dir. Şekil 4.3’te görüldüğü üzere kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri modele dahil edildiğinde çocukluk örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık üzerindeki etkisi ($\beta=-.27, p<.001$); evlilikte öz yetkinlik üzerindeki etkisi ise ($\beta=-.21, p<.001$) olmuştur. Aracı değişkenler modele dahil edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin ortadan kalkmadığı, etkinin azaldığı gözlenmektedir.

Bu durumda, Şekil 4.3’te görüldüğü gibi, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları kaygılı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde yordamaktadır ($\beta=.16, p<.001$). Kaygılı bağlanma stilinin ilişkisel yılmazlığı anlamli düzeyde yordamamaktadır ($\beta=-.07, p>.001$). Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ise ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.27, p<.001$). Bu durumda çocukluk örselenme yaşantısının ilişkisel yılmazlık üzerinde etkisinde kaygılı bağlanma stilinin aracılık etkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.3’te görüldüğü gibi, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları kaçınmacı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde yordamaktadır ($\beta=.29, p<.001$). Kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.30, p<.001$). Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ise ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.27, p<.001$). Bu durumda çocukluk örselenme

yaşantısının ilişkisel yılmazlık üzerinde etkisinde kaçınmacı bağlanma stilinin kısmi aracılık etkisi bulunmaktadır.

Şekil 4.3'te görüldüğü gibi, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları kaygılı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde yordamaktadır ($\beta=.16, p<.001$). Kaygılı bağlanma stilinin evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.11, p<.01$). Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ise evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.21, p<.001$). Bu durumda çocukluk örselenme yaşantısının evlilikte öz yetkinlik üzerinde etkisinde kaygılı bağlanma stilinin kısmi aracılık etkisi bulunmaktadır.

Şekil 4.3'te görüldüğü gibi, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları kaçınmacı bağlanma stilini doğrudan pozitif yönde yordamaktadır ($\beta=.29, p<.001$). Kaçınmacı bağlanma stilinin evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.42, p<.01$). Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ise evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde yordamaktadır ($\beta=-.21, p<.001$). Bu durumda çocukluk örselenme yaşantısının evlilikte öz yetkinlik üzerinde etkisinde kaçınmacı bağlanma stilinin kısmi aracılık etkisi bulunmaktadır.

4.2.11. Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stilllerinin Aracı Rolünü Ortaya Koymak İçin Önerilen Hipotetik Modelin İyi ya da Kabul Edilebilir Düzeyde Uyum Değerlerine Sahip Olup Olmadığına Yönelik Bulgular

Araştırmada “evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolünü ortaya koymak için önerilen hipotetik model iyi ya da kabul edilebilir düzeyde uyum değerlerine sahip midir?” sorusuna cevap aranmıştır. İyi uyum ve kabul edilebilir uyum değerleri (Meydan ve Şeşen, 2015) ile Şekil 4.3'te yer alan hipotetik modelin test edilmesi sonucunda elde edilen uyum değerleri Tablo 4.30'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 30: Uyum Katsayılarına İlişkin İstatistiksel Değerler

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum Değeri (Goodness Fit)	Kabul Edilebilir Uyum Değeri (Acceptable Fit)	Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
X ² /sd	≤3	≤4-5	2.52 (İyi)
RMSEA	≤0.05	0.06-0.08	.05 (İyi)
GFI	≥0.90	0.89-0.85	.99 (İyi)
CFI	≥0.97	≥0.95	.99 (İyi)
NFI	≥0.95	0.94-0.90	.98 (İyi)
AGFI	≥0.95	0.89-0.85	.96 (İyi)

Tablo 4.30’da görüldüğü gibi, modelin iyi uyumun ölçütlerini karşıladığı görülmektedir. Ki Kare değeri serbestlik değerine bölündüğünde 2.52 bulunmuştur. Ayrıca modelin uyum iyiliği indekslerinden GFI=.99, CFI=.99, NFI=.98, AGFI=.96 ve RMSEA=.05 olarak hesaplanmış ve CFI, GFI, NFI, AGFI değerlerinin iyilik uyum değerlerinin sınırları içinde olduğu belirlenmiştir.

Kurulan model sonucunda elde edilen standardize edilmemiş regresyon katsayıları (b), standardize edilmiş regresyon katsayıları (β), standart hatalar (Std.hata), kritik değerler (K.D) ve p değerleri Tablo 4.31’de verilmiştir.

Tablo 4. 31: Model İçin Hesaplanan Regresyon Katsayıları

Değişkenler	β	b	Std.hata	K.D	p
Örselenme → Kaygılı Bağ	.16	.21	.06	3.39	.000**
Örselenme → Kaçınm Bağ	.29	.44	.08	5.40	.000**
Örselenme → Evl.Yet.	-.21	-.18	.04	-4.52	.000**
Örselenme → İl.Yıl.	-.27	-.41	.08	-5.05	.000**
Kaygılı Bağ → Evl.Yet.	-.11	-.08	.03	-2.79	.005*
Kaçınm.Bağ → Evl.Yet.	-.42	-.24	.02	-9.74	.000**
Kaygılı Bağ → İl.Yıl.	-.07	-.08	.05	-1.50	.134
Kaçınm.Bağ → İl.Yıl.	-.30	-.31	.05	-6.45	.000**

p* < .01, p** < .001

Tablo 4.31’de görüldüğü gibi örselenme yaşantıları ile kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri ile, evlilikte öz yetkinlik ve ilişkisel yılmazlık; kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri ile evlilikte öz yetkinlik; kaçınmacı bağlanma stili ile ilişkisel yılmazlık anlamlı ilişkiler göstermiş, kaygılı bağlanma stili ile ilişkisel yılmazlık anlamlı düzeyde ilişki göstermemiştir.

Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri Tablo 4.32’de verilmiştir.

Tablo 4. 32: Değişkenler Arasındaki Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Etkiler
(Standardize Edilmiş Etkiler)

Yordanan Değişkenler	Yordayıcı Değişkenler								
	Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları			Kaygılı Bağlanma			Kaçınmacı Bağlanma		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
İlişkisel Yılmazlık	-.27	-.10	-.36	-.07	.000	-.07	-.30	.000	-.30
Evlilikte Öz Yetkinlik	-.21	-.14	-.35	-.11	.000	-.11	-.42	.000	-.42
Kaygılı Bağlanma	.16	.000	.16	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Kaçınmacı Bağlanma	.29	.000	.29	.000	.000	.000	.000	.000	.000

1: Doğrudan Etkiler; 2: Dolaylı Etkiler; 3: Toplam Etkiler

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılığına ait model testinden elde edilen veriler incelendiğinde (Tablo 4.31 ve Tablo 4.32) çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, kaygılı bağlanma stili ($\beta=.16$, $p<.001$) ve kaçınmacı bağlanma stili ($\beta=.29$, $p<.001$) doğrudan, anlamlı ve pozitif yönde yordamaktadır. Kaygılı bağlanma stili, evlilikte öz yetkinliği ($\beta = -.11$, $p<.01$) ve kaçınmacı bağlanma stili, evlilikte öz yetkinliği ($\beta = -.42$, $p<.001$) doğrudan anlamlı ve negatif bir şekilde yordamaktadır. Kaygılı bağlanma stili, ilişkisel yılmazlığı anlamlı bir şekilde yordamamaktadır ($\beta = -.07$, $p>.001$). Kaçınmacı bağlanma stili, ilişkisel yılmazlığı doğrudan anlamlı ve negatif bir şekilde yordamaktadır ($\beta = -.30$, $p<.001$). Diğer taraftan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, evlilikte öz yetkinliği doğrudan ve negatif ($\beta = -.21$, $p<.001$); ilişkisel yılmazlığı da doğrudan ve negatif ($\beta= -.27$, $p<.001$) bir şekilde yordamaktadır. Bu nedenle çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında kaçınmacı bağlanmanın kısmi aracılığı söz konusuyken, kaygılı bağlanmanın aracılık etkisi bulunmamaktadır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin kısmi aracılığı söz konusudur.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın ilk basamağını oluşturan ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çocuk sayısı demografik değişkenlerinin ilişkisine yönelik bulgular tartışılmıştır. Daha sonra, araştırmanın ikinci basamağı olan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile, evli bireylerde ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolüne ilişkin hipotetik modele yönelik bulgular tartışılmıştır.

5.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problemi: Demografik Değişkenlere İle Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilik Yetkinliği Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırmada, evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik düzeyi ve yüzdesine ilişkin bulgulara yönelik tartışmaya ve ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik ile cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çocuk sayısı demografik değişkenlerinin ilişkisine yönelik bulguların tartışmasına yer verilmiştir.

5.1.1. Evli Bireylerin İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Düzeyi ve Yüzdesine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, evli bireylerin %70.2'si orta düzeyde, %15.8'i yüksek düzeyde ve %13.9'u ise düşük düzeyde ilişkisel yılmazlık göstermektedirler. Evli bireylerin büyük çoğunluğunun evlilik ilişkilerinde orta düzey ilişkisel yılmazlık göstermeleri, stres durumlarına, yaşamın zorluklarına ve risklerine karşı orta düzeyde uyum sağladıklarını göstermektedir.

Aynı zamanda, bu sonuç, katılımcıların evlilik ilişkilerinde içsel ve dışsal kaynakları doğru şekilde kullandıklarını, mücadelecilik ve problem çözme becerilerinin orta düzeyde olduğunu ve yaşanan sorunları ve kopuklukları genel olarak sağlıklı bir şekilde ele aldıklarını göstermektedir.

Araştırmanın sonucunda, evli bireylerin %65.2'si orta düzeyde, %18.3'ü yüksek düzeyde ve %16.6'sı ise düşük düzeyde evlilikte öz yetkinlik göstermektedirler. Evli bireylerin büyük çoğunluğunun evlilik ilişkilerinde orta düzey evlilik yetkinliği göstermeleri, etkili problem çözme, etkili ve sağlıklı iletişim kurma, eşine destek verme, ihtiyaçlarını ve incinmişliklerini açığa vurma v.b. konularda orta düzeyde başarılı olduklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahiptirler. Eğitim düzeyi arttıkça, bireylerin evliliklerine bakış açısının genişlediği ve kendilerini pek çok alanda olduğu gibi evlilikte de daha yetkin gördükleri düşünülmektedir.

5.1.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.2.1. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, cinsiyete göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aydoğan (2014) çalışmasında, kadın ve erkeğin ilişkisel yılmazlıklarının, hem kendi hem de partnerinin ilişkisel yılmazlığını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Oktan (2008) ve Gündaş (2013), ergenlerle yaptıkları çalışmalarda, kızların yılmazlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Benard (1991) ve Garmezzy (1993) ise, genel olarak erkeklerin psikolojik sıkıntılardan ve risk faktörlerinden, kadınlardan daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda erkeklerin yılmazlık düzeylerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Yılmazlığın cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine dair alanyazında farklı bulgular yer almaktadır. Bu durumda, yılmazlık koruyucu faktörler ve risk faktörleri açısından değerlendirildiğinde, koruyucu faktörlerinden olan başa çıkma becerilerinin erkeklerde daha yapıcı kullanıldığına dair araştırma bulguları mevcuttur (Büyükşahin, 2006). Bu durumda erkeklerin daha fazla yılmazlık göstermesi beklenebilir. Ancak, bir diğer koruyucu faktör olan sosyal yeterlilik ve özerklik açısından değerlendirildiğinde, kadınların daha güvenli ilişkiler kurduğu ve daha özerk oldukları (Werner, 1989) bulgularına rastlanmaktadır. Bu bulguya göre düşünüldüğünde ise, kızların yılmazlıklarının daha yüksek olması beklenir. Koruyucu faktörler açısından

kadın ve erkeklerin farklı özellikler sergiledikleri göz önünde bulundurulduğunda, ilişkisel yılmazlık ve cinsiyet arasında kesin olarak anlamlı farklılık olduğu düşünülmemektedir.

Literatür incelendiğinde, Lamiser Atik (2013), Akça (2012), Terzi (2008), Kaynar (2016) ve Özcan (2005) yılmazlık ile cinsiyet arasında farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

5.1.2.2. Cinsiyete Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda cinsiyete göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Onur Sezer ve Sadioğlu (2015) cinsiyetin kişilerarası öz yetkinliğe göre farklılaşmadığını, Rostosky ve diğ. (2008) cinsel öz yeterlik açısından erkeklerin daha yüksek puan aldıklarını, Parlar ve Gençal Yazıcı (2017) öz yeterlik algılarının, erkeklerin lehine anlamlı sonuca ulaşıldığını belirtmişlerdir.

Evlilikte öz yetkinlik, bireylerin yaşantıları ve dolaylı ya da doğrudan tecrübeleri ile ilişkilidir. Bu nedenle bireyin evlilikte kendini ne kadar yetkin gördüğüne cinsiyet farklılığından çok genel tecrübeler, dolaylı tecrübeler, sosyal ikna ve psikolojik koşulların yön verdiği düşünülmektedir.

Alanyazında evlilikte öz yetkinlik ve cinsiyet arasında farklılığı araştırmaya yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Cihan Güngör (2007) ün Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeğini geliştirdiği çalışmada, evlilik doyumu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğunu, erkeklerin kadınlardan daha fazla evlilik doyumunu sahip olduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Şener (2002) yaptığı çalışmada, kadın ve erkeğin evlilik uyumlarını araştırmış ve sonucunda erkeklerin evlilik uyumlarının kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.1.3. Yaş'a Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.3.1. Yaş'a Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada, yaş'a göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Evliliğin başlarında her şeyin iyi olacağına dair umut ve beklentilerin yüksek olması durumunun, bireyin yılmazlık becerilerini arttırabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanla yaşın ilerlemesi ile bireyin olgunlaşması, sorunlara ve çözüm yollarına daha mantıksal yaklaşması açısından düşünüldüğünde ise ileri yaşların ilişkisel yılmazlık açısından avantajlı olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle yaş değişkeninin, ilişkisel yılmazlık açısından kesin bir farklılık oluşturmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Alanyazında bu bulguyu destekleyen sonuçlar mevcuttur (Kaynar, 2016; Kaner ve Bayraklı, 2010). Ayrıca, yaş ile birlikte yılmazlığın arttığına yönelik araştırma sonuçlarının olduğu gibi (Buluş ve Bağcı, 2016; Lamiser Atik, 2013; Onat, 2010), genç yaştaki bireylerin daha fazla yılmazlık özelliği gösterdiğine yönelik araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır (Kurt, 2013).

5.1.3.2. Yaş'a Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, yaş'a göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Genç yaşlarda, çocuk sahip olmanın getirdiği sorumlulukların ve evliliğin başlarında yaşanan çatışmaların daha az olması nedeni ile evlilikte öz yetkinliğinin daha yüksek olması beklenebilir. Ancak, yaş ilerledikçe bireyin tecrübesinin arttığı düşünüldüğünde, öz yetkinliğinin ve buna bağlı olarak evlilikte öz yetkinliğinin de daha fazla olması beklenebilir.

Bununla birlikte alanyazında genç yaştaki annelerin (Kaner, 2007) ve genç yaştaki evli bireylerin (Erus ve Canel, 2015) daha yüksek evlilik yetkinliğine sahip olduğuna dair araştırma sonuçları mevcuttur. Evlilik doyumu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, Cihan Güngör (2007) yaş'a göre evlilik doyumunun farklılık göstermediğini, Şener (2002) yaş arttıkça evlilik uyumunun arttığını belirtmişlerdir.

5.1.4. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.4.1. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda evlilik süresine göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Evlilikte geçirilen sürenin, yılmazlık için risk ya da koruyucu faktör olmadığı, bu nedenle evlilikte geçirilen sürenin değil, bu sürenin niteliğinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yılmazlıkta risk faktörünün, bireyin dayanma gücünü olumsuz etkileyen, yaşamdaki stresli olaylar ve koşullar (Demirbaş, 2010) olduğu belirtilmektedir. Evlilik yaşamı boyunca bireyler arasında yaşanan olumsuzluklar, kriz durumları risk faktörlerinden sayılabilir. Bu durumda bireylerin evlilikte geçirdikleri süreden çok, olumlu ya da olumsuz yaşantılarının ilişkisel yılmazlık düzeylerini etkilediği düşünülmektedir.

5.1.4.2. Evlilik Süresine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, evlilik süresine göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öz yetkinlik, araştırmacılara göre genetik olarak aktarılan bir durum değil, zaman içinde gelişen bir durumdur. Bu inançlar ailenin desteği ile bebeklikte başlar, yaşam boyu devam eder (Synder ve Lopez, 2005; akt. Bağatarhan, 2012). Ancak yalnız geçen sürenin değil aslında, geçirilen sürede bireyin dolaylı öğrenmelerinin, tecrübelerinin öz yetkinlik inancının gelişmesinde son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Evlilik yetkinliğinin de, bireyin geçirdiği sürenin olumlu ya da olumsuz olmasına göre değiştiği düşünülmektedir. Evlilik boyunca meydana gelen psikolojik olaylar, evlilikte yetkinlik inancını etkilemektedir. Negatif duygular nedeni ile depresyon yaşayan bireylerin duygusal durumu, ilişki öz yetkinliklerini azaltmakta ve diğer alanlarda da ilişkilerini etkilemektedir (Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Benzer şekilde, pozitif duyguların da ilişkilere yönelik pozitif etkisi olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Shurts, 2004; akt., Erus ve Canel, 2015). Bu nedenle evlilik süresinin, evlilik yetkinliği üzerinde olumlu ya da olumsuz açıdan kesin bir etkisi olduğu

düşünülmemekte, evlilikte öz yetkinliğin ilişki kalitesi ve uzun ömürlülüğü konusunda etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Alanyazında evlilikte öz yetkinlik ve evlilik süresi arasındaki farklılığa yönelik bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

5.1.5. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.5.1. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, evlilik şekline göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında flört ederek evlenen bireylerin görücü usulü ancak isteyerek evlendirilen bireylerden, onların da görücü usulü zorla evlendirilen bireylerden daha yüksek yılmazlık gösterdiği sonuçları mevcuttur (Gül, 2016). Flört ederek evlenen bireylerin birbirine olan yakınlık düzeyinin daha yüksek olması, eşler arasında iletişimin kuvvetli olması ve böylelikle karşılaşılan problem durumlarında birbirlerinin ihtiyaçlarını daha kolay karşılamaları beklenmektedir.

Ancak aynı zamanda Meredith ve diğ. (2011) araştırmalarında da belirttikleri gibi, yılmazlık, aidiyet ve sosyal bağlılık duygusu olan koruyucu faktörlerden güç almaktadır. Görücü usulü evlenen bireylerin toplumsal normlara uyarak geleneksel bir evlilik yaptıkları ve çevrelerinin onayını aldıkları düşünüldüğünde, yılmazlık becerilerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Alanyazında konu ile ilgili yapılan araştırmaların farklı sonuçlarında da görüldüğü üzere, evlilik şeklinin ilişkisel yılmazlık üzerinde kesin olarak belirleyici bir etkisi olduğu düşünülmemektedir.

5.1.5.2. Evlilik Şekline Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, evlilik şekline göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Evlilikte yetkinlikten bahsedebilmek için çiftler arasında iletişim becerilerinin sağlam, yakınlık derecesinin yüksek olması beklenmektedir. Ancak çiftler arasında şiddet konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, görücü usulü ve zorla yapılan evliliklerin risk faktörü oluşturduğu

araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır (Güleç Öyeçkin, Yetim ve Melik Şahin, 2012). Bu durumda görücü usulü evliliklerde evlilik yetkinliğini arttıran faktörlere rastlamanın güç olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada, katılımcıların yarıdan fazlası (%77.6) flört ederek evlendiklerini belirlemişlerdir. Görücü usulü ya da zorla evlendirilen katılımcı sayısı ile flört ederek evlenen katılımcı sayısının yakın olduğu araştırmalarda, flört edenlerin lehine anlamlı sonuçlar çıkacağı düşünülmektedir.

5.1.6. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.6.1. Mesleğe Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, evli bireylerin mesleklerine göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde, yılmazlık düzeylerinin mesleğe göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak Sağlam (2015) tarafından yapılan çalışmada, eşinden şiddet gören kadınların yılmazlık düzeylerinin çalışıyor olup olmama durumuna göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmıştır.

Yılmazlığın risk faktörlerinden olan düşük sosyo ekonomik düzey (Gürkan, 2006) göz önünde bulundurulduğunda, gelir düzeyi düşük olan mesleklerde çalışan bireylerin ilişkisel yılmazlıklarının da düşük olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bireyin kontrolü dışında gelişen olaylar, örneğin bireyin kendi isteği dışında işten çıkarılması aile içinde durumsal krizlere yol açabilir. Bu durum daha çok özel sektörde çalışan bireyler için risk faktörü oluşturabilir. Özel sektör çalışanı olan ve kendi isteği dışında işsiz kalan bireyin ekonomik kaygılar nedeni ile aile içi kriz durumu yaşama olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir.

5.1.6.2. Mesleğe Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda mesleğe göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak literatür incelendiğinde, Çelik (2012) cinsel öz güven ile meslek türü arasında anlamlı ilişkiye rastladığını, öğretmenleri diğer meslek alanlarına göre daha yüksek öz güvenlerinin olduğunu belirtmiştir. Bu durum,

öğretmenlik mesleğini yapan bireylerin kendini ifade becerisinin yüksek olduğu ve farklılıklara saygı konusunda daha hassas davranacakları şeklinde açıklanmıştır.

Bireylerin sahip oldukları mesleklerinin onlara kazandırdığı kişisel özellikler ve toplumun o mesleğe sahip olan kişilere yüklediği olumlu ya da olumsuz bakış açısı açısından düşünüldüğünde, seçilen mesleğin bireyin öz yetkinliğini etkileyebileceği düşünülmektedir. Kişinin diğer insanlarla kurduğu iletişim, kendini ifade etme tarzı, empati kurma becerisinin evlilikte eşi ile kurduğu ilişkiyi de etkileyeceği düşünülmektedir.

5.1.7. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.7.1. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, eğitim düzeyine göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde bu araştırma bulgusunu destekleyen sonuçlar olduğu gibi (Bonanno ve diğ., 2007; Gökmen, 2009; Ha, Hong, Seltzer ve Greenberg, 2008), eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin yılmazlık düzeyinin yüksek olduğunu gösteren bulgular da mevcuttur (Kaynar, 2016; Tosun, 2014).

Literatür incelendiğinde, yılmazlığın koruyucu faktörlerinden biri olarak eğitim durumunun da vurgulandığı görülmektedir (Masten ve Reed, 2002). Bu durumda eğitim düzeyi arttıkça bireylerin yılmazlık oranlarının da artması beklenmektedir. Ancak bu çalışmada katılımcıların %91.1'i lisans ve lisans üstü eğitim düzeyine sahiptirler. Bu nedenle eğitim düzeyi daha düşük bireylerin yılmazlık düzeyleri ile karşılaştırma imkanının sınırlı olduğu düşünülmektedir.

5.1.7.2. Eğitim Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, eğitim düzeyine göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında eğitim düzeyi ile evlilik yetkinliğinin farkına ilişkin bir araştırma sonucuna rastlanmamıştır.

Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin öz yetkinliklerinin de yüksek olduğu alanyazında belirtilmiştir (Çetin, 2008). Eğitim seviyesinin, evlilikte daha bilinçli davranmaya

sebepe olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle eğitim durumu yüksek olan bireylerin, evlilikte kendilerini daha yetkin görmeleri beklenmektedir. Ancak bir yandan da kişinin, eğitimi ne kadar yüksek olsa da, evlilik yaşantısına bu bilgilerini aktaramaması durumunda evlilikte kendini yetkin görmemesi muhtemeldir. Eğitimin yanı sıra önemli faktörlerden birisi de başarılı bir evlilik ilişkisi için gerekli olan davranışsal becerilerdir (Özgüven, 2000).

Literatür incelendiğinde evlilikte öz yetkinlik inancının evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu vurgulanmaktadır (Cihan Güngör ve Özbay, 2008). Üncü (2007) evlilik doyumu en yüksek olan grubun lise mezunu katılımcılar olduğunu, daha sonra üniversite mezunları ve en son ilköğretim mezunlarının geldiğini belirtmiştir. Bu durumda yapılan araştırmalar, eğitim durumu arttıkça veya azaldıkça, evliliğe yüklenen anlamın ve beklentilerin farklılaştığını göstermektedir.

5.1.8. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.8.1. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Gelir düzeyine göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında araştırmacılar düşük gelir düzeyinin yılmazlık için risk faktörü oluşturduğunu (Aydoğan ve Özbay, 2015), geliri olan kadınların yılmazlık düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Dale ve diğ., 2014). Düşük düzeyde gelire sahip olmanın aile içinde çiftler arasında çatışmalara ya da kriz durumlarına neden olabileceği, problem çözmeyi olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Ancak bu araştırmada, katılımcıların çoğunluğu (%87.4) orta düzeyde gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Araştırma grubu, %1.3 oranında da düşük düzeyde gelire sahip olduğunu belirten katılımcı grubundan oluşmaktadır. Bu nedenle araştırmada yüksek düzey gelir ile düşük düzeyde gelire sahip katılımcıların puan ortalamalarının kıyaslanamadığı düşünülmektedir.

5.1.8.2. Gelir Düzeyine Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, gelir düzeyine göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında çiftler arasında yaşanan ekonomik

problemlerin cinsel öz yeterliklerini etkilediği belirtilmiştir (Chen, Yeh ve Lee, 2009). Coleman ve Karraker (2012) yüksek gelire sahip annelerin ebeveynlik öz yeterliklerinin de yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Düşük düzeyde gelire sahip olma durumu evlilikte öz yetkinlik için riskli bir durum olarak görünse de, öz yetkinlik, değişen durumlara/zorluklara uyum sağlamada önemli bireysel kabiliyet kaynağıdır. Bu nedenle bu faktör, hayat kalitesini, iyi oluşu, kendine güveni ve farklı durumlara uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır (Singh, 2009). Yüksek düzeyde öz yetkinliğe sahip olan bireylerin zorluklara uyum sağlama yeterliği olduğu düşünüldüğünde, tek başına gelir düzeyi evlilikte öz yetkinliği etkileyecek bir faktör olarak değerlendirilmesinin de doğru olmadığı düşünülmektedir.

5.1.9. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.9.1. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlığın Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, çocuk sayısına göre ilişkisel yılmazlık ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında ilişkisel yılmazlık ve çocuk sayısı arasındaki ilişkiyi gösteren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, çocuk sayısı ile evlilik çatışmalarının ilişkili olduğuna dair araştırma sonuçları mevcuttur (Öner, 2013). Engelli bir çocuğa sahip olmanın zorlukları, bakım ve gereksinimleri, anne ve baba arasında strese bağlı çıkan gerginliklerin yılmazlığı etkilediği belirtilmektedir (Bayraklı, 2010). Ayrıca, genel olarak çocuk sahibi olmanın getirdiği sorumluluklar, göz önünde bulundurulduğunda, yılmazlık düzeyi düşük olan bireyler için artan çocuk sayısının ilişkilerde risk faktörü oluşturabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak, çocuk sayısının direkt yılmazlıkla ilişkili olmadığı düşünülmektedir.

5.1.9.2. Çocuk Sayısına Göre Evli Bireylerde Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda, çocuk sayısına göre evlilikte öz yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma sonucu, çocuk sayısı fazla olan bireylerin evlilik yetkinliğinin düşük olduğunu göstermektedir.

Bu durum eşler arasında çıkan aile içi tartışmaların tartışmaların çocuğun bakımı konusunda olması, anne ve baba olarak artan sorumluluklar, her iki tarafın da

özgürlüklerinin kısıtlandığı düşüncesi, çocuk üzerine yoğunlaşarak eşlerin birbirlerine ayıracakları zamanın kısıtlanması ile açıklanabilir.

Bu bulgular ebeveyn öz yetkinliği, cinsel öz yetkinlik kavramları açısından alanyazında benzer sonuçlarla desteklenmektedir (Beral, 2010; Çelik, 2012).

5.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problemi: Hipotetik Modele İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolü incelenmiştir. Bu amaçla analiz edilen hipotetik modele ilişkin bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

5.2.1. ve 5.2.2 Denencelerinin Tartışma ve Yorumu

Araştırma sonucunda, Denence **1.2.2.1.** : “Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı, kaçınmacı), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır”, denencesi doğrulanmıştır.

Araştırmada, ele alınan evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), bağlanma stilleri (kaygılı, kaçınmacı), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik değişkenleri arasındaki ilişkiler aşağıda, 5.2.10’da ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Tekrara düşmemek için, burada açıklama yapılmamıştır.

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.2.:** “Ölçme modeli veriye iyi seviyede ya da kabul edilebilir seviyede uyum sağlamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır. Ölçme modelinin standardize edilmiş yol kat sayılarının anlamlı olması, uyum iyiliği indekslerinin iyi değerler arasında olması sonucunda ölçme modelinin yapılacak olan yapısal modelde yeterli koşulları sağladığı anlaşılmaktadır (Bkz: Bulgular Bölümü, ss.137).

5.2.3. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), İlişkisel Yılmazlığı ve Evlilikte Öz Yetkinliği Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.3.** : Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği anlamlı düzeyde yordamaktadır” denencesi doğrulanmıştır.

Araştırmada, ele alınan evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliği yordamasına dair ilişkiler aşağıda, 5.2.10’da ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Tekrara düşmemek için, burada açıklama yapılmamıştır.

5.2.4. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal) Kaygılı Bağlanma Stilini Anlamlı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.4.** : “Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, kaygılı bağlanmayı doğrudan, pozitif yönde yordamaktadır.

Kaygılı bağlanma alanyazında, bireyin terk edilmekten korkması, ayrılık kaygısı (Cooper, Shaver ve Collins, 1998), düşük özgüven, ilişkilerde takıntılı davranışlar (Hazan ve Shaver, 1987) ile açıklanmıştır. Saplantılı bağlanma stiline benzemektedir. Çocukluk dönemi fiziksel, cinsel, duygusal istismar ya da ihmal yaşantısının, bireyin hem çocukluk dönemi hem de yetişkinlik döneminde güvenli bağlanmasını engelleyeceği düşünülmektedir. Çünkü, güvenli bağlanmanın temeli, önce anne-bebek arasında kurulan olumlu ilişkilerle atılır. Ancak geçirilen örselenme yaşantılarının, bebek ile bakım vereni arasında kurulan bağa zarar verdiği düşünülmektedir. Bu nedenle, birey, çocukluk döneminde kuramadığı bağı yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerinde ya da evlilik ilişkisinde kurmaya çalışır, ancak bir yandan da geçirilen olumsuz yaşantılar nedeni ile yakınlık kurmaktan korkabilir. Bireyin, bir yandan çocukluk döneminde sahip olamadığı yakınlık, kabul edilme ve bağlanma ihtiyacını gidermek amacıyla ilişki kurmayı istemesi ancak bir yandan da yine fiziksel ya da duygusal zarar göreceği endişesi ile ayrılık kaygısı yaşaması beklenebilir.

Bağımsız değişken ve aracı değişken arasındaki ilişki, literatürde de desteklenmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, kaygılı bağlanma stiline etkisine yönelik bulgulara rastlanmıştır. Örneğin, Tackett (2002) ve Efe (2016), cinsel istismara maruz kalan çocukların duygusal olarak zarar gördüklerini ve yetişkinlikte duygusal ilişki kurmaktan kaçındıkları gibi, aynı zamanda duygusal olarak bağlanma ihtiyacı da hissettiklerini belirtmişlerdir. Zara-Page (2004b), çocukluk dönemi istismar yaşantısı geçiren bireylerin ilişkilerinde kaygılı ve bağımlı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Deniz (2006) tarafından yapılan ve ergenlerde yaşanan istismar vakalarının incelediği araştırma sonucunda, çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile saplantılı bağlanma arasında anlamlı ilişki olduğu; Şenkal (2013) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma sonucunda, çocukluk örselenme yaşantısı geçiren bireylerin kaygılı bağlanma stiline sahip olduğunu belirtilmiştir. Erdem Özyurt (2016) ve Frederick ve Goodrard (2008) istismar yaşantısı ile hem kaygılı hem de kaçınmacı bağlanmanın ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Aktepe (2009), cinsel istismara maruz kalan bireylerin, ilişki başlatma veya devam ettirme konusunda yeterli becerilere sahip olmadıklarını belirtmiştir. Ayrıca bu kişilerin, ilişkilerinde aşırı yakınlık hissedip fazla beklentiye girdikleri ya da ilişki kurmaktan kaçındıkları ve partnerleri ile sorun yaşadıklarını vurgulamıştır.

5.2.5. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), Kaçınmacı Bağlanma Stilini Anlamlı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.5.** : “Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaçınmacı bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, kaçınmacı bağlanmayı doğrudan, pozitif yönde yordamaktadır.

Kaçınmacı bağlanma alanyazında, bireyin ilişki kurmaktan kaçınması (Cooper, Shaver ve Collins, 1998); sosyal ilişki kuramaması ve kendi kendisine yeterli olmaya çalışması (Hazan ve Shaver, 1987) olarak açıklanmıştır. Korkulu bağlanma stiline benzemektedir. Merril ve diğ. (2003) cinsel istismara uğrayan kadınlarla yaptıkları araştırma sonucunda, kadınların ayrılma ve kaçınma baş etme mekanizmalarını

kullandıklarını belirtmiştir. Murphy, Elklit, Hyland ve Shevlin (2016) çocukluk döneminde cinsel istismara uğrayan kadınlarla yaptıkları araştırma sonucunda, cinsel istismar, travma sonrası stres bozukluğu ve güvensiz bağlanmanın birbiri ile ilişkili kavramlar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Cinsel istismarın genellikle savunmasız olan çocukluk döneminde ortaya çıktığını ve bu durumun uzun süreli, olumsuz etkiler yarattığını, bu nedenle de karmaşık bir travma şekli olarak tanımlandığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde, Stovall-McClough ve Cloitre (2006) araştırmalarının sonucunda çocuklukta yaşanan cinsel ya da fiziksel istismarın TSSB olasılığını yükselttiğini belirtmişlerdir. Alanyazında araştırmacılar çocukluk istismar yaşantıları ve TSSB arasında güvensiz bağlanmanın aracılık etkisine sıklıkla değinmişlerdir (Muller, Sicoli ve Lemieux, 2000; Muller, Thornback ve Bedi, 2012; Twaite ve Rodriguez-Srednicki, 2004). Busuito, Huth-Bocks ve Puro (2014) yaptıkları araştırma sonucunda, çocukluk istismar yaşantıları ile TSSB arasında kaçınmacı bağlanmanın aracılık etkisi gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, özellikle cinsel istismarda, çocukluk döneminde kötü muamele gören çocukların, yetişkinliklerinde bu yaşantının olumsuz etkisinden kurtulamayıp, tekrar aynı olayı yaşayacağı korkusu ile ilişki kurmaktan kaçınması muhtemeldir. Aynı olumsuz olayı tekrar yaşama korkusu, bireyin yaşadığı travmayı atlatamamasına ve bu durumun yerini kronik stres ve kaygıya bırakmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Kaygılı bağlanma stiline olduğu gibi kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin de çocuklukta yaşadıkları travmatik yaşantıları, yetişkinlikte ilişkilerinde de yaşayacaklarından korkmaları ve tekrar zarar görmemek adına ilişki kurmaktan kaçınmaları beklenmektedir.

Alanyazında bu bulguyu destekleyen araştırma sonuçlarına rastlanmıştır. Bozdemir ve Gündüz (2016) tarafından yapılan araştırmada, yalnız cinsel istismarın değil, aynı zamanda fiziksel ve duygusal istismarın da hem kaçınmacı hem de kaygılı bağlanma stili ile anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir şekilde, Oshri, Sutton, Warner ve Miller (2015), örselenme yaşantılarının bağlanma stilleri ve duygu düzenleme ile ilişkili olduğunu belirtişlerdir. Literatür incelendiğinde, örselenme yaşantıları kapsamında yapılan araştırmaların çoğunda, yaşanan travmanın ileriki yaşlarda kişilik bozukluğu ve anti sosyal davranış ile ilişkisini ortaya koymuştur (Bilim, 2012; Clemmons, Walsh, DiLillo ve Messman-Moore, 2007; Doğan, 2009; Özcan, 2010; Springer, Sheridan, Kuo ve Carnes, 2007; Şimşek, 2010). Araştırmalarda

da belirtildiği gibi, antisosyal davranış gösteren bireyler, kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerde olduğu gibi, çevresindekilerle yakın ilişki kurmaktan kaçınılmaktadırlar. Bu kişilerin yakın ilişki kurmayı tercih etmemeleri sebebiyle, kaçınmacı davranış sergileyecekleri ve gerek sosyal gerekse romantik ilişkilerinde güvenli bağlanma davranışı gösteremeyecekleri düşünülmektedir.

5.2.6. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamli Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.6.** “Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamli düzeyde yordamaktadır.”, denencesi doğrulanmamıştır. Kaygılı bağlanma stili ile ilişkisel yılmazlık arasında anlamli bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Bağlanma sistemi, olası bir tehlike durumunda harekete geçmektedir (Shaver ve Mikulincer, 2002). Araştırmacılar, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin, tehlike anında olumsuz olayları daha az tehdit olarak algıladıklarını belirtmişlerdir (Mikulincer ve Florian, 1995). Block ve Kremen (1996), bireylerin karşılaştıkları bu olumsuz yaşantılar ya da tehditler karşısında uyum sağlama ve baş etme becerisini yılmazlık olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılara göre, bu stres durumu ya da olumsuz yaşantı ile en aktif şekilde baş edebilen kişiler güvenli bağlanma stiline sahip bireylerdir (Altundağ, 2011; Terzi ve Çankaya, 2009).

Güvenli bağlanma stilinin yılmazlık için, koruyucu faktör, güvensiz bağlanma stillerinin ise risk faktörü olarak değerlendirildiği (Gizir, 2007) göz önünde bulundurulduğunda, kaygılı bağlanma stilinin yılmazlığı ile negatif yönde anlamli bir şekilde yordaması beklenmektedir. Ancak, araştırmanın sonucunda, “evli bireylerde kaygılı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamli düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmamıştır. Kaygılı-bağlanan bireyler, kaygılıdırlar, genelde öz güvenleri düşüktür (Cassidy, 1988); kendilerini sosyal olarak baskı altına alırlar (Cooper, Shaver ve Collins, 1998); kıskanç, şüpheli ve sürekli red edileceklerini düşünme (Hazan ve Shaver, 1987) özellikleri gösterirler. İlişkisel yılmaz olan bireyler ise, olumsuz yaşam olayından sonra psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynakların neler olduğunu bilerek, sorunları çözmeye çalışırlar (Aydoğan, 2014). Bu durumda, kaygılı bağlanan bireylerin bazıları yaşadıkları kaygı, öz güven düşüklüğü, sosyal olarak baskı altında

hissetmeleri, kıskanç ve şüpheli olup, red edileceklerini düşündükleri için evlilikte sorun yaşadıklarında eşini kaybetmemek için varolan kaynakları harekete geçirerek sorunları çözmeye çalışabilirler. Diğer kaygılı bağlanan bireyler ise yaşadıkları kaygı, öz güven düşüklüğü, sosyal olarak baskı altında hissetmeleri, kıskanç ve şüpheli olup red edileceklerini düşündükleri için sorun yaşadıklarında teslimiyetçi bir yaklaşımla, sorunlarını çözmezler ve ilişkisel yılmazlık davranışını sergileyebilirler.

Alanyazına bakıldığında, birbirinden farklı yönde bulgular, bu iki değişken arasında daha karmaşık bir ilişkinin olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, farklı örneklem gruplarından toplanan veriler ile bu iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Alanyazında güvensiz bağlanma ile yılmazlığın negatif yönde ilişki gösterdiğini belirten araştırmalar olduğu gibi, değişkenler arasında ilişki olmadığına ya da pozitif yönde ilişki olduğuna dair bulgular da mevcuttur. Örneğin Aydoğdu (2013) araştırma sonucunda, yılmazlık ile korkulu bağlanmanın pozitif yönde ilişki gösterdiğini belirtmiştir. Benzer bir şekilde, Aydoğdu (2013) yılmazlık ile kaygılı bağlanma arasında; Karreman ve Vingerhoets (2012) yılmazlık ile kaygılı bağlanma arasında pozitif yönde ilişki gösterdiğini; Gündaş (2013) ise yılmazlık ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığını belirtmişlerdir.

Literatür incelendiğinde, ilişkisel yılmazlık ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır, ancak bağlanma stilleri ve yılmazlık/psikolojik dayanıklılık/psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar mevcuttur. Yılmazlık ve bağlanma stilleri arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle güvenli ve güvensiz bağlanma olarak değerlendirilmiş; güvenli bağlanma ile yılmazlığın pozitif yönde, güvensiz bağlanma ile yılmazlığın ise negatif yönde ilişki gösterdiği sonuçlarına rastlanmıştır (Kararımak ve Güloğlu, 2014; Simeon, Yehuda, Cunill, Knutelska, Putnam ve Smith, 2007). Ayrıca Meyers (2007) ebeveyn boşanması, bağlanma ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, psikolojik dayanıklılığın arttıkça kaygılı bağlanmanın azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Kaygılı bağlanan bireyler, reddedilmeye ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmeye karşı oldukça hassastırlar (Mikulincer ve Shaver, 2007). Bu durum, bireyin yılmazlık düzeyinin zayıflamasına neden olabilir.

5.2.7. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stilinin İlişkisel Yılmazlığı Anlamalı Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.7.**”Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili ilişkisel yılmazlığı anlamalı düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır. Kaçınmacı bağlanma stili, ilişkisel yılmazlığı negatif yönde anlamalı bir şekilde yordamaktadır. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireyler, daha çok mesafeli davranışları gösteriler, yalnızlık ve yakınlıktan korktuklarını inkar ederler (Vetere ve Myers 2002). İlişki kurmakta zorlanırlar ve başkalarının kendileriyle ilişki kurma isteği onları rahatsız eder (Ünal, 2013). Bu bireyler, kıskançtırlar ve romantik ilişki yaşayamayacaklarına dair olumsuz düşünceye sahiptirler. Bu nedenle hem insanlara hem de yaşama olan bakış açıları da kötümserdir (Hazan ve Shaver, 1987). İlişkisel yılmaz olan bireyler ise, olumsuz yaşam olayından sonra psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynakların neler olduğunu bilerek, sorunları çözmeye çalışırlar (Aydoğan, 2014). Bu durumda, kaçınmacı bağlanan bireyler kötümser bir düşünce yapısına sahip oldukları için, sorun yaşadıklarında sorunların çözülmeyeceğini düşünerek uğraşı göstermeyerek, ilişkisel yılmazlık davranışını sergileyebilirler.

Alanyazına bakıldığında da, araştırmacılar kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin, yılmazlık düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedir (Akbari ve diğ., 2009). Yılmazlığın risk ve koruyucu faktörleri açısından değerlendirilecek olursa, çocukluk döneminde ebeveyn tarafından verilen bakımın kalitesinin, yılmazlık için son derece önemli bir faktör oluşturduğu düşünülmektedir. Yılmazlığın, ailenin çocuğa sağladığı bakım ve güvenli ortam ile geliştiği, ailenin yılmazlık için koruyucu faktörlerin başında geldiği, araştırmacılar tarafından da vurgulanmıştır (Masten, 2001; Tosun, 2014). Tersî şekilde düşünülecek olursa, güvensiz bağlanma stillerinin de yılmazlıkta risk faktörü oluşturduğu söylenebilir. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin, çocukluk döneminde ebeveynlerinden yeterli bakımı ve sevgiyi göremedikleri düşünüldüğünde, yetişkinlikte karşılaştıkları problem ya da stres durumu ile etkin bir şekilde baş etmesi beklenemez. Bu durumun ilişkisel yılmazlık için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Bireylerin ilişkilerinde karşılaştıkları sorunlara etkili çözüm bulabilmeleri ve zorlukla başetmeyi başarabilmeleri için öncelikle iletişim kurmaları gerekmektedir. Araştırmacılar, evlilik ve ilişkilerin iletişim ve etkileşim sistemi üzerine kurulduğunu ifade etmektedirler (Özgüven,

2000). Psikolojik açıdan sağlam kişilerin sosyal becerileri, iş birlikçi tutumları ve çevre ile uyumları oldukça yüksektir (Mandelco ve Peery, 2000). Böylelikle, evliliklerinde ya da ilişkilerinde karşılaştıkları olumsuz durumlarla aktif şekilde başa çıkmaları ve yeniden eskisi gibi olumlu yaşantılarına dönmeleri beklenmektedir. Ancak kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireyler, problem çözmek için, ilişki kurmak için ya da yardım istemek için her ne nedenle olursa olsun ilişki kurmayı reddederler. Bu durumda karşılaştıkları olumsuz durumlarda, iletişim kurarak çözüm araması yerine, o sorundan kaçması beklenmektedir. Ayrıca kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin hem kendilik algıları hem de başkalarına ilişkin algıları olumsuzdur (Bartholome ve Horowitz, 1991). Ancak benlik saygısı, ilişkisel yılmazlığın içsel koruyucu faktörleri içinde yer almaktadır (Gürkan, 2006). Bu nedenle benlik saygısı düşük olan bireylerin ilişkisel yılmazlık göstermeleri de beklenmemektedir.

Yılmazlığın diğer koruyucu faktörleri olan problem çözme becerileri (Bayraklı, 2010), olumlu iletişim (Haynes, 2005; Nazik ve Bayazıt, 2004), iyimserlik, mizah, uyum (Esen Aktay, 2010), hem kendini hem de başkalarını olumsuz olarak algılayan kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerde bulunmayan özelliklerdir. Bu durumda yılmazlık ile kaçınmacı bağlanma arasında ortaya çıkan negatif yönlü ilişki beklenen bir sonuçtur.

Literatür incelendiğinde, bu bulguya benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Çakmak (2018), yılmazlık düzeyinin arttıkça kaygılı ve kaçınmacı bağlanmanın azaldığını; Neria ve diğ. (2001), yılmazlık ile kaçınmacı ve kararsız bağlanmanın negatif; güvenli bağlanmanın ise pozitif yönde ilişki gösterdiğini belirtmişlerdir. Sam (2009), araştırma sonucunda güvenli bağlanma gösteren bireylerin en yüksek yılmazlık düzeyine sahip olduğunu daha sonra sırayla, kaçınmacı, korkulu ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin geldiğini belirtmiştir. Jenkins (2016), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline yılmazlığın negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.2.8. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaygılı Bağlanma Stili Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, Denence 1.2.2.8. “Evli bireylerde kaygılı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamli düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır.

Kaygılı bağlanma stili, evlilikte öz yetkinliği negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

Yakın ilişkilerde ya da evlilikte öz yetkinlik, bireyin ilişkiyi onaylayan davranışları yerine getirebileceğine dair inancıdır. Bu davranışların başında iletişime açıklık gelmektedir (Lopez ve diğ., 2007). Ancak kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireyler, karşısındaki ile sağlıklı iletişim kurmak yerine sıklıkla onlardan onay almayı beklerler. Ayrıca sürekli olarak eşlerinin davranışlarını olumsuz algılamak eğilimindedirler ve terk edilmekten korktukları için eşlerini ilgisiz, duyarsız olarak suçlamaktadırlar (Collins, 2006).

Evlilikte öz yetkinliğin oluşabilmesi için, kişinin kendisi ile ilgili algısının da olumlu olması beklenmektedir. Bu durum, araştırmacılar tarafından kendini ve başkalarını sevebilme yeteneği olarak açıklanmıştır (Cihan Güngör, 2007). Ancak kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, öz yetkinliklerinin düşük olması beklenmektedir. Çünkü, kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin, başkalarına yönelik algıları olumluyken kendilerini değersiz, sevmeye layık olmayan ve olumsuz bir benlik algısı çerçevesinde değerlendirirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Alanyazında, evlilikte öz yetkinlik ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısı sınırlıdır. Ancak bağlanma stillerinin yalnız evlilikte öz yetkinlik inancını değil aynı zamanda, öz yetkinlik inancı ile yakından ilişkili olduğu düşünülen evlilikte ilişki memnuniyeti, ilişki doyumu ve uyumu gibi değişkenler üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Cihan Güngör ve Özbay (2008), evlilikte öz yetkinlik inancının, evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğunu vurgulamışlardır. Mohammadi, Arjomandnia ve Razini, (2016) araştırmalarında, farklı bağlanma stillerine sahip olan bireylerin, ilişkilerinde farklı davranışlar sergiledikleri gibi; farklı öz yetkinlik düzeyine sahip bireylerin de karşılıklı olarak ilişkilerinde farklı memnuniyet düzeyine sahip olduklarını belirtmektedirler. Araştırmanın sonucunda da, güvenli bağlanan bireylerin kendilerine ve başkalarına karşı olumlu davranışlar gösterdiklerini; kaygılı bağlanan bireylerin ise negatif davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bandura (2000) da benzer şekilde, öz yetkinlik düzeylerinin, bireylerin evlilikte memnuniyet düzeylerini etkilediğini vurgulamıştır. Pollard, Riggs ve Hook (2014), kaygılı ve kaçınmacı bağlanmanın evlilik uyumunu olumsuz yönde etkilediğini; Mikulincer ve Shaver (2007) ise, güvenli bağlanma stiline sahip olan

bireylerin, güvensiz bağlanma stiline sahip olan bireylere göre daha fazla ilişki memnuniyetine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmacılar, düşük öz yetkinliğin, düşük öz güvene neden olduğunu belirtmektedir (Çelik, 2012). Düşük düzeyde özgüvene sahip olan bireylerin kurdukları kişiler arası ilişkilerde, kaygı ve yalnızlık duygusu yaşadığı, bu kaygının temelini de terk edilme korkusu ve değer görme isteği olduğu belirtilmektedir (Erzen, 1981). Bu durumun tersi düşünülecek olursa, ilişkilerinde kaygı duygusunu yoğun yaşayan bireylerin, kendilik algısının olumsuz olduğu ve terk edilme korkusuna sahip oldukları beklenmektedir. Bu durumda hem sosyal ilişkilerinde hem de evlilik ilişkilerinde yüksek düzeyde öz güven ya da öz yetkinlik göstermelerinin mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, kaygılı bağlanma stiline hem evlilikte öz yetkinliği, hem de araştırmacılar tarafından evlilikte öz yetkinlik ile ilişkili olduğu belirtilen evlilik uyumu, evlilik doyumu, ilişki memnuniyeti ve öz güveni negatif düzeyde yordadığı sonuçlarına ulaşılabilir.

Literatür incelendiğinde, evlilikte özyetkinlik ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmaya rastlanılmamış ancak, öz yetkinlik ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Alanyazında incelenen bulgular, bu araştırmanın bulgularını da destekler niteliktedir. Örneğin, Riggio ve diğ. (2011), düşük düzeyde öz yetkinliğin ilişki kaygısı ile ilişkili olduğu; Tavakoli, Jomehri ve Farrekhi (2014), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin sosyal öz yetkinlik ile negatif yönde korelasyon ilişkisi gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

5.2.9. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Kaçınmacı Bağlanma Stiline Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, Denence 1.2.2.9. “Evli bireylerde kaçınmacı bağlanma stili evlilikte öz yetkinliği anlamli düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır. Kaçınmacı bağlanma stili, kaygılı bağlanma stiline benzer olarak, evlilikte öz yetkinliği negatif yönde anlamli bir şekilde yordamaktadır.

Kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireyler, hem kendilerine hem de başkalarına yönelik olarak olumsuz benlik algısı geliştirirler. Bu tarz bağlanma stiline sahip bireyler, acı çekmekten, terk edilmekten korktukları için yakınlık kurmaktan kaçınırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1998). Ayrıca, kendilerinin sevgiyi hak etmediğini ve

başkalarının ise güvensiz olduğunu düşünürler (Sümer ve Güngör, 1999). Ancak özyetkinlik düzeyi yüksek olan bireylerin, kişilik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, kişinin kendisi ile ilgili algısının olumlu olması beklenmektedir (Cihan Güngör, 2007). Bu nedenle kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerin, ilişki kurmaktan, var olan ilişkilerinin pozitif yönde gelişmesinde etkin olmaktan kaçındıkları için kendilerine olan güvenlerinin ve evlilik ilişkilerinde öz yetkinlik algılarının da düşük olduğu düşünülmektedir.

Cihan Güngör ve Özbay (2008) evlilikte öz yetkinliğin, evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, evlilikte öz yetkinliğin; evlilikte memnuniyet, evlilik uyumu ve evlilik kalitesi gibi değişkenler üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü, evlilikte öz yetkinlik, bireyin ilişkide olumlu davranışları yerine getirebileceğine dair inancıdır (Cihan Güngör, 2007). Eşler arasında olumlu davranışlar sergilendiğinde, güvenin sağlanması, pozitif bir ilişkinin olması ve böylelikle ilişki memnuniyetinin ve doyumunun da yüksek olması beklenmektedir. Alanyazındaki araştırmalar, bu varsayımı destekler niteliktedir: Özyetkinlik inancının ilişkiye uyum düzeyi ve ilişki memnuniyeti (Doherty, 1981a; 1981b); evlilik memnuniyeti (Mitchell, 2012), ilişki doyumu (Lopez ve Lent, 1991) ve evlilik doyumu ile (Dostal ve Langhinrichsen- Rohling, 1997) pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmalar incelendiğinde bu değişkenlerin bağlanma stilleri ile ilişkisine yönelik çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Alanyazında pek çok araştırmacı, güvenli bağlanma ve pozitif ilişki uyumunun üzerinde durmaktadır (Banse, 2004; Jarnecke ve South, 2013). Selçuk, Zayas ve Hazan (2010), evliliğin temel işlevinin, eşlerin güvenli hissetmesini sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, bağlanma stillerinin evlilik uyumunu etkilediğini vurgulamışlardır. Benzer bir şekilde, Scott ve Cordova (2002), kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin, ilişkilerinde düşük düzeyde uyum gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çünkü, kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireyler, başkalarının sevgisine ihtiyaç duyduklarını reddederler ve ilişkilerinde etkin değildirler. Bu nedenle, eşleri ile uyum sağlamak için çaba göstermezler.

Araştırmacılar, kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerin evlilik memnuniyetlerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir (Berant, Mikulincer ve Florian, 2003; Rholes, Simpson ve Friedman, 2006). Azizi ve Beyranvand (2017), bu bulguyu destekler nitelikte, evlilik memnuniyeti ile güvenli bağlanmanın pozitif; kaçınmacı

bağlanma ile negatif düzeyde ilişki gösterdiğini belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde, araştırmacılar ayrıca, kaçınmacı bağlanma stilinin evlilik kalitesi ile de negatif yönde ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar (Hollist ve Miller, 2005; Knoke, Buau ve Roehile, 2010; Lee, 2016).

Özetle, evlilikte öz yetkinliğin yanısıra araştırmalar incelendiğinde, kaçınmacı bağlanma stilinin, evlilikte memnuniyet, evlilik uyumu, evlilik doyumu gibi evlilikte pek çok sonuca sebep olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde, evlilikte öz yetkinlik ile kaçınmacı bağlanma stili arasında araştırmaya rastlanmamasına rağmen; öz yetkinlik ile kaçınmacı bağlanma stili arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Alanyazında incelenen bulgular, bu araştırmanın bulgularını da destekler niteliktedir. Örneğin, Amiri, Banijamali, Ahadi ve Ahadi (2013), güvenli bağlanma ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerin öz yetkinlik inançlarını karşılaştırmış, sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin, kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerden daha fazla öz yetkinlik düzeyine sahip olduklarına ulaşmışlardır.

5.2.10. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Kaygılı ve Kaçınmacı Bağlanma Stilleri Aracılığıyla İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliği Anlamli Düzeyde Yordamasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, **Denence 1.2.2.10.** “Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri aracılığıyla ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinliği anlamli düzeyde yordamaktadır”, denencesi doğrulanmıştır (Not: Burada, Denence 5.2.1. ve Denence 5.2.3’ün tartışma ve yorumu da bulunmaktadır)

Kuramsal olarak çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide, bağlanma stillerinin aracı rolünün açıklanmasına yönelik varsayılan model geliştirilmiş ve istatistiksel olarak doğrulanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik üzerindeki direkt etkisi, aracı değişkenler olan kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri, modele dahil edildiğinde anlamsızlaşmamış ancak düşmüştür. Bu durumda, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık

ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri kısmi aracılık göstermektedir.

Bu kapsamda öncelikle Baron ve Kenny'nin (1986) önerileri doğrultusunda bağımsız değişken (çocukluk dönemi örselenme yaşantıları) ile, bağımlı değişkenler (ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik) arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonuçları tartışılıp yorumlanmıştır. Daha sonra aracı değişkenler (kaygılı ve kaçınmacı bağlanma) modele dahil edildiğinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında aracılık etkisine yönelik bulguların tartışmasına yer verilmiştir.

Araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, ilişkisel yılmazlığı negatif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada modele ilişkin bu sonuç, korelasyon sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir.

Bazı özellikler bireyi, istismar yaşantısı gibi olumsuz yaşantılara rağmen daha güçlü kılmaktadır. Araştırmacılar bu özellikleri, yılmazlık kavramı başlığında açıklamışlardır (Benetti ve Kambouropoulos, 2001; Çataloğlu, 2011). Luthar (2006), bireylerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına maruz kalmalarının, yılmazlıkta risk faktörlerini ortaya çıkaran önemli yaşantılar olduğunu belirtmiş ve örselenme yaşantılarının çocuğun yalnız gelişim dönemlerinde aksamalara sebep olmayacağını, aynı zamanda o kişinin mücadele gücünü arttıracak olan koruyucu faktörleri de engelleyen bir etmen olduğunu belirtmiştir. Aydın (2018) benzer şekilde, duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve ihmal, cinsel istismarın yılmazlık düzeyi ile negatif yönde bir ilişki gösterdiği bulgularına ulaşmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının yalnız yılmazlığı değil, ilişkisel yılmazlığı da olumsuz yönde yordadığı sonucu açıklanabilir. Çünkü, ilişkisel yılmazlık, yakın ilişkilerde çiftlerin olumsuz durumların üstesinden gelme yeteneğidir (Venter ve Sneyder, 2009). Bunun gerçekleşebilmesi için eşlerin birbiri ile iletişim kurmaları gerekmektedir. Ancak çocukluk döneminde örselenme yaşantısı geçiren bireylerin yakın ilişki kurmaktan ve iletişime geçmekten kaçındıkları düşünülmektedir. Bu nedenle yılmazlıkta olduğu gibi, ilişkisel yılmazlıkta da çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, negatif yönde yordayıcı niteliği olduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde, çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında bir bulguya rastlanılamamıştır; ancak yılmazlık ve örselenme yaşantıları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar (Sağlam, 2015; Turan, 2014; Yılmaz Irmak,

2008) mevcuttur. Arslan ve Balkıs (2016) üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırma sonucunda, anne babadan algılanan duygusal istismarın yılmazlık düzeyinin önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Hussain ve Munaf (2012) ve Cicchetti (2013) araştırmaları sonucunda, istismar ile yılmazlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Collishaw, Pickles, Messer, Rutter, Shearer ve Maughan (2007), istismar yaşantısı geçiren bireyler ile yaptıkları çalışmada, psikolojik iyi oluş açısından değerlendirildiğinde yetişkin dönemde kaliteli ilişkilerin, yılmazlık için koruyucu faktör özelliği gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, ilişkisel yılmazlığın risk faktörlerinden birinin de çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismar yaşantıları ile tutarsız anne baba tutumları olduğunu gösteren araştırma sonuçları mevcuttur (Başak, 2010; Gürkan, 2006; Öğülmüş, 2001; Özcan, 2005;). Bu yaşantılar aynı zamanda çocuğun gelişim dönemlerinde aksamalara sebep olmaktadır (Conger ve Conger, 2002). Bu nedenle, risk faktörleri açısından düşünülecek olursa, örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlığı negatif yönde yordaması beklenen bir sonuçtur.

Çocukluk örselenme yaşantıları ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, depresyon, psikiyatrik hastalıklar ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasında pozitif ilişkiye rastlanmıştır (Aydın, 2018; Güz ve diğ, 2003; Örsel ve diğ., 2011). Araştırma bulgularına dayalı olarak depresyon düzeyi azaldıkça, yılmazlığın arttığı da göz önünde bulundurulduğunda (Aydın, 2018), çocukluk döneminde yaşanan olumsuz yaşantıların bireyin ruh sağlığını, aynı zamanda da yılmazlık düzeyini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında kaygılı bağlanma stiline aracılık etkisi gösterip göstermediği analiz edildiğinde, kaygılı bağlanmanın aracılık etkisi göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü, Baron ve Kenny (1986), aracılık ilişkisinin ispat edilebilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan birinin, aracı değişkenin (kaygılı bağlanma) bağımlı değişken (ilişkisel yılmazlık) üzerinde etkisinin olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak araştırmada oluşturulan modelde, kaygılı bağlanma stiline ilişkisel yılmazlık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu, modelde aracılık etkisinin açıklanması için yerine getirilmesi gereken koşulların sağlanmadığını göstermektedir. Kaygılı bağlanmanın ilişkisel yılmazlık üzerindeki etkisinin tartışıldığı bölümde de belirtildiği üzere, literatürde, bu iki değişken arasında birbirinden farklı yönde bulgular olduğu

görülmektedir. Bu durum, bu iki değişken arasında daha karmaşık bir ilişkinin olabileceğini göstermektedir.

Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında kaçınmacı bağlanma stiline aracılık etkisi gösterip göstermediği analiz edildiğinde, kaçınmacı bağlanmanın kısmi aracılık etkisi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklukta geçirilen fiziksel, cinsel ya da duygusal istismarın o dönemde çocuk ve anne; yetişkinlik döneminde ise eşler arasında kurulan güvenli bağları zedelediği söylenebilir. Ayrıca çocuklukta istismar yaşantısına sahip olan bireylerin, yetişkinlikte kaçınmacı bağlanmaya sahip olacağı ve aynı olumsuz duyguları tekrar yaşayacağı korkusu ile ilişki kurmaktan kaçınacağı, bu nedenle de var olan ilişkilerinde yaşadıkları olumsuz olayların etkin bir şekilde üstesinden gelerek yılmazlık davranışı sergileyemeyecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle çocukluk örselenme yaşantısı ile ilişkisel yılmazlık arasındaki ilişkinin direkt açıklanabileceği gibi, kaçınmacı bağlanma stili aracılığıyla da açıklandığı görülmektedir.

Literatürdeki bulgular araştırma sonucunu destekler nitelikte, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, kaçınmacı bağlanma ile pozitif yönde ilişkisini göstermektedir (Bozdemir ve Gündüz, 2016; Oshri ve diğ., 2015). Kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerin ise yılmazlık düzeylerinin düşük olduğu bu araştırmada ulaşılan bulgudur ve alanyazında da desteklenmektedir (Çakmak, 2018; Jenkins, 2016; Neria ve diğ., 2001).

Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının evlilikte öz yetkinliği negatif yönde yordadığı diğer bir bulgudur. Bu bulgu, korelasyon sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir.

Cihan Güngör ve Özbay (2008), negatif yaşantılardan dolayı depresyon düzeyi yüksek olan bireylerin, evlilikte öz yetkinliklerinin de düşük olduğunu belirtmişlerdir. Negatif yaşantıların, bireyin evlilik hayatı boyunca yaşadığı olumsuz olaylar olabileceği gibi, geçmişte yaşadığı ve yetişkin yaşama aktardığı yaşantıları da kapsadığı düşünülmektedir. Bireyde depresyona sebep olan bu yaşantılardan biri de çocukluk dönemi travmaları, ihmal ve istismar yaşantılarıdır (Özcan, 2010). Araştırmacıların da belirttiği üzere, ihmal ve istismar yaşantılarının etkileri, yaşanan zaman diliminde kendini gösterebildiği gibi, üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen yetişkinlik döneminde de kendisini göstermektedir (Felitti, 2002; Vahip, 2002). Ayrıca çocukluk

döneminde ihmal ya da istismar yaşantısı geçiren bireylerin, yetişkinlikte yakın ilişki kurmada zorluk yaşadıkları, anti sosyal davranışlar gösterdikleri (Efe, 2016); evliliklerde boşanma ve terk etme gibi davranışların arttığı (Colman ve Widom, 2004); kendi partnerlerine de şiddet eğilimi olduğu (Heyman ve Slep, 2000) araştırmacılar tarafından ulaşılan bulgulardır. Bu durumda, yakın ilişki kurmaktan kaçınan, anti sosyal davranışlar sergileyen bireylerin evlilik yaşantılarında, eşi ile uyumlu ilişki göstermesi beklenemez. Çünkü evlilikte öz yetkinlik, iletişime açıklık, olumsuz duyguları kontrol altına alma (Lopez ve diğ., 2007) gibi davranışsal beceriler ile açıklanmaktadır. Ancak, ihmal ya da istismar yaşantısı geçiren ve olumlu iletişim kuramayan bireylerin, evlilik ilişkilerinde bu becerilere sahip olduğu düşünülmemektedir. Bu durumda, evlilikte öz yetkinlik düzeylerinin de düşük olacağı beklenmektedir. Ayrıca, çocukluk örselenme yaşantısına sahip olan bireylerin, olumsuz benlik algısı geliştirdikleri (Çubuk, 2015) bulgusu göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin öz yetkinlik düzeyinin de düşük olması beklenmektedir. Düşük öz yetkinliğe sahip kişiler, aynı zamanda olumsuz benlik algısına sahip olduğu için, evlilikte ilişkiyi devam ettirebilmek için beklenen davranışı yerine getirebileceğine dair inancının da düşük olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, evlilikte uyumun ve evlilik doyumunun önemli etkenlerinden biri olarak görünen cinsel yaşamdaki bozuklukların, evlilik ilişkisini olumsuz yönde etkilediği araştırmacılarca vurgulanmaktadır (Çelik, 2013). Çelik (2013), eşlerden herhangi birisinin yaşadığı cinsel öz yeterliğin, evlilikte cinsel yaşamı etkilediğini belirtmiştir. Cinsel öz yeterlik, evlilikte öz yetkinlik gibi bireylerin uyum ve doyum sağlamak için gerekli davranışları yerine getirebileceklerine dair inançlarıdır. Bazı araştırmacılar, cinsel öz yeterliğin düşük olmasını, riskli veya güvensiz cinsel yaşantılara bağlamaktadırlar (Cohen ve Fromme, 2002). Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları açısından değerlendirildiğinde, yaşanan cinsel istismar, araştırmacılar tarafından değinilen güvensiz cinsel yaşantı kapsamında değerlendirilebilir. Bu durumun etkilerinin yalnızca çocukluk döneminde değil, aynı zamanda yetişkinlikte de devam ettiği bilinmektedir (Keskin ve Çam, 2005). Araştırmacılar, cinsel istismarın güvensiz ilişkileri de beraberinde getirdiğini vurgulamaktadırlar (Nguyen ve diğ., 2016). Bu açıdan değerlendirilecek olursa, çocukluk döneminde yaşanan cinsel istismar yaşantılarının, yetişkinlikte bireyin evlilik ilişkisini olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Çünkü cinsel istismar yaşantısı geçiren bireylerin, yakın ilişkide ya da temas kurmada

da zorluk yaşayacağı düşünülmektedir. Yakınlık kurmaktan kaçınan bireylerin, evliliklerinde eşleri ile olumlu duygusal yaşantıya sahip olmadıkları düşünülmekte, hem evlilikte öz yetkinlik hem de cinsel öz yetkinlik düzeylerinin düşük olması beklenmektedir.

Literatür incelendiğinde evlilikte öz yetkinlik ile çocukluk örselenme yaşantıları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Ancak sosyal öz yeterlik, davranış bozuklukları ve çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasındaki ilişki, Kim ve Cicchetti (2003) tarafından incelenmiş, istismar yaşantısına sahip çocuklarda davranış problemi açısından değerlendirildiğinde, sosyal öz yeterliğe sahip olmanın koruyucu faktör olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Iwaniec (2006), Yates (2007), alanyazındaki araştırma sonuçlarını destekler nitelikte, istismar yaşantısına maruz kalan bireylerin, öz yetkinlik düzeylerinin düşük olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasında kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline aracılık etkisi gösterip göstermediği analiz edildiğinde, hem kaygılı hem de kaçınmacı bağlanmanın kısmi aracılık etkisi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline ise evlilikte öz yetkinliği negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişki açıklanırken, kaygılı ve kaçınmacı bağlanmanın da bu iki değişken arasındaki ilişkinin açıklanmasında etkili olduğu görülmektedir. Güvensiz bağlanmanın temelinde, çocuklukta geçirilen olumsuz yaşantılar olduğu düşünülmektedir. Örselenme yaşantıları da bu olumsuz yaşantılara örnek olarak gösterilebilir. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları nedeni ile güvensiz bağlanma stillerinden olan kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin, hem çocukluk hem de yetişkinlikte, karşısındakine güven duyma ile ilgili sorun yaşayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, kaygılı ya da kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin, evlilik ilişkilerinde eşleri ile olumlu paylaşımlarının daha az olması ve iletişime kapalı olmaları beklenmektedir. Bu durumun da evlilikte düşük öz yetkinliğe sebep olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, çocukluk istismar yaşantısı geçiren bireylerin bireylerin, yetişkinlikte kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip oldukları düşünüldüğünde evlilik ilişkilerinde öz yetkinlik algılarının düşük olması beklenmektedir. Çünkü, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerine yönelik benlik algıları olumsuzdur (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Ancak evlilikte öz yetkinlik düzeyine sahip olan bireylerin benlik algılarının olumlu olması beklenmektedir (Cihan Güngör, 2007).

Özet olarak, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, evlilikte öz yetkinliği ve ilişkisel yılmazlığı direkt etkileyebileceği gibi kaygılı ve kararsız bağlanma stilleri aracılığı ile de bu değişkenler arasındaki ilişki açıklanabilir.

5.2.11. Denenceye İlişkin Tartışma ve Yorum: Evli Bireylerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları (Fiziksel, Cinsel, Duygusal İstismar/İhmal), İle İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinlik Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin (Kaygılı, Kaçınmacı) Aracı Rolünü Ortaya Koymak İçin Önerilen Hipotetik Modelin İyi ya da Kabul Edilebilir Düzeyde Uyum Değerlerine Sahip Olmasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, Denence 1.2.2.11. “Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel, cinsel, duygusal istismar/ihmal), ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin (kaygılı, kaçınmacı) aracı rolünü ortaya koymak için önerilen hipotetik model iyi ya da kabul edilebilir düzeyde uyum değerlerine sahiptir.”, denencesi doğrulanmıştır. Modelin iyi uyumun ölçütlerini karşıladığı görülmüştür. Bu denenceye ilişkin ayrıntılı açıklamalar Bulgular Bölümünde (bkz:sayfa.144) verilmiştir.

6. SONUÇ

Araştırmanın ilk basamağında evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puanlarının cinsiyet, yaş, evlilik süresi, evlilik şekli, meslek, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulguları t-testi, Anova, Scheffe Testi ve Kruskal-Wallis Testi ile elde edilmiştir. Araştırmanın ikinci basamağında ise, çalışmanın ana konusu olan çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasında bağlanma stillerinin aracılık rolüne ilişkin ölçme modeli test edilmiştir.

6.1. İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Demografik Değişkenlere Göre Sonuçları

Araştırmanın ilk basamağını oluşturan evli bireylerin ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Cinsiyete göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ve sıra ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Yaşa göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Evlilik süresine göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Evlilik şekline göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Mesleğe göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik puan ve sıra ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Eğitim düzeyine göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.
- Gelir düzeyine göre, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik sıra ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiştir.

- Çocuk sayısına göre, ilişkisel yılmazlık sıra ortalamaları anlamlı farklılık göstermemiş; evlilik yetkinliği değişkeni açısından, çocuğu olmayan bireylerin evlilik yetkinliği sıra ortalaması en yüksek çıkmıştır. İki çocuğu olan bireylerin ikinci sırada; bir çocuğu olan bireylerin üçüncü sırada; dört çocuğu olan bireylerin dördüncü sırada; üç çocuğu olan bireylerin beşinci sırada; beş ve daha çok çocuğu olan bireylerin ise altıncı sırada çıkmıştır.

6.2. Hipotetik Modele Ait Sonuçlar

Çalışmada ele alınan tüm değişkenlerin birbiri ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ve ölçme modelinin veriye yeterli uyum sağladığı görülmüştür.

6.2.1. Ölçme Modelinin Test Edilmesi ile İlgili Sonuçlar

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasında bağlanma stillerinin aracılık rolünün test edilmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Çocukluk dönemi örselenme yaşantısının kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerini doğrudan pozitif yönde etkilediği,
- Kaygılı bağlanma stiline ilişkisel yılmazlığı anlamlı bir şekilde etkilemediği; kaçınmacı bağlanma stiline ilişkisel yılmazlığı doğrudan negatif yönde etkilediği,
- Kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline evlilikte öz yetkinliği doğrudan negatif yönde etkilediği,
- Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik üzerinde doğrudan negatif yönde bir etkisi olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu durumda, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasında kısmi aracılık etkisi gösterdiğine, kaçınmacı bağlanma stiline çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında kısmi aracılık etkisi gösterdiğine, kaygılı bağlanma stiline çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık arasında aracı etki göstermediğine ulaşılmıştır. Ayrıca modelin uyum indekslerinin de kabul edilebilir seviyede olduğuna ulaşılmıştır.

7. ÖNERİLER

7.1. Araştırmanın Birinci Basamağı: Birinci Temel Problemi: Demografik Değişkenlere Göre Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık ve Evlilikte Öz Yetkinliğin Farklılığına İlişkin Bulgulara Yönelik Öneriler

Araştırmanın birinci basamağındaki bulgulara ilişkin ulaşılan genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Araştırmada katılımcıların çoğunluğu yüksek eğitim düzeyi ve orta düzey gelir düzeyine sahiptir. Bu değişkenler açısından, anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi için düşük eğitim düzeyi ve gelir dağılımlarının olduğu grupların da araştırmalara dahil edilebilir.
- İlişkisel Yılmazlık konusunda evli çiftlerle yapılan araştırmaların sayısının yetersiz olduğu göz önünde bulundurulduğunda, daha spesifik ve farklı risk gruplarında (şiddet gören kadınlar, travma yaşantısı geçirmiş bireyler, cezaevinde ya da sosyal hizmetler kurumu bünyesinde yetişen bireyler) evli çiftlerle yapılacak olan araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Bu araştırmada katılımcıların bölgelere göre dağılımı belirlenmiş ancak analize dahil edilmemiştir. Kültürel farklılıkları da görmek amacı ile farklı bölgelere göre ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik düzeyleri incelenebilir.
- İlişkisel yılmazlık kapsamında yapılan araştırmalar sonrasında aile veya çiftlere verilecek olan geri bildirimler ile risk durumlarıyla başa çıkmaları ve bu süreçte anne, baba ve çocukların da aktif olarak katılmaları planlanabilir.
- Aile ve çift danışmanlığı kapsamında çiftlere, evlilik öncesinde evliliğe hazır oluş ile ilgili yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin evlilik ilişkisini etkilemesi açısından farkındalık sağlayan ya da evlilik öz yetkinliğini arttıracak uygulamalar planlanabilir. Evli bireyler için ilişkisel yılmazlığı ve evlilikte öz yetkinliği arttıracak çeşitli kurum ve kuruluşların iş birliğinde gerçekleştirildiğinde, bu tarz eğitimlerin daha yaygın etkisinin olacağı düşünülmektedir. Örneğin okullarda aile eğitimlerinin bu ailelerin çocuklarına ve ailelerine aynı anda ulaşılmasına

böylelikle ailenin bütünü ile çalışılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca okullarda uygulanacak olan pozitif psikoloji uygulamalarının riskli yaşantılara sahip çocukların yılmazlık düzeylerini güçlendirmesi ve önleyici çalışmalar olması açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

- Özellikle risk grupları ile çalışılırken, geçirilen olumsuz yaşantıların evlilik ilişkilerini etkilememesi açısından çift veya aileleri güçlendiren çalışmaları içeren oturumlar planlanabilir. Bunlar, stresle aktif başa çıkma yöntemleri, aile içi iletişim becerileri, çocuklu ailelerde çocuğa da yönelik olarak anne babanın da dahil olduğu filial oyun terapisi gibi çalışmalar olabilir.

7.2. Araştırmanın İkinci Basamağı: İkinci Temel Problemi: Hipotetik Modele İlişkin Bulgulara Yönelik Öneriler

Araştırmanın ikinci basamağındaki bulgulara ilişkin ulaşılan genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Araştırma, evli bireylerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte özyeterlilik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracılık rolü incelenmiştir. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları risk faktörü olarak kabul edilmiş ve Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'ne verilen yanıtlar doğrultusunda katılımcıların örselenme yaşantılarına ilişkin beyanları doğrultusunda analiz yapılmıştır. Daha sonra yapılacak olan araştırmalar nitel çalışmalar kapsamında yürütülerek çocukluk örselenme yaşantısına ilişkin bilgiler bireysel görüşme formları ile toplanabilir.
- Bu araştırmada, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin en az bir maddesine olumlu yanıt veren katılımcıların riskli yaşantıya sahip olduğu varsayılarak analize dahil edilmiştir. Bundan sonraki yapılacak olan araştırmalarda, örselenme yaşantıları düzey ve yüzdelerinin belirlemesi ve birbirinden ayrı olarak analize dahil edilmeleri, farklı örselenme yaşantılarının yetişkinlik yıllarında kurulacak olan ilişkilerde farklı tepkilere sebep olabileceğinden katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının yetişkinlikte evlilik ilişkisine etkisi hakkında daha sonra yapılacak olan boylamsal çalışmaların, bireyin gelişim sürecinde davranış örüntülerinin ya da kurduğu ilişkilerin niteliğini gözlemlene açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Bu araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları, fiziksel cinsel ve duygusal istismar ve ihmal olarak ayrı ayrı modele dahil edilmemiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda her bir istismar yaşantısının ayrı ayrı değerdendirilip, yetişkinlik döneminde etkilerinin incelenmesinin de faydalı olacağı düşünölmektedir. Ayrıca ensest yaşantılara yönelik olarak bir analiz yapılmamıştır. Ensest, aile içinde yaşanan örselenme yaşantılarıdır ve çocuklar güven ilişkisini ilk olarak aile içinde kurmaktadırlar. Bu travmatik yaşantının, yetişkin yıllarında bireyin kuracak olduğu ilişkilere daha çok zarar vereceği düşünölmektedir. Bu açıdan enseste maruz kalan katılımcıların da araştırmalara dahil edilmesinin faydalı olacağı düşünölmektedir.
- Ayrıca, bu araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile, ilişkisel yılmazlık ve evlilikte özyetkinlik arasındaki ilişki incelenirken aracı değışken olarak Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin iki alt boyutu olan kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilleri kullanılmıştır. Değışkenler arasındaki ilişki yönünün daha geniş kapsamda incelenebilmesi için güvensiz bağlanma stillerinin yanı sıra güvenli bağlanma stillerinin de yer aldığı aracı değışkenlerin modele dahil edilmesinin faydalı olacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkyol, Nida. 2016. Çocuk Sahibi Olan Kadınların Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Çocukluk Dönemi Örselenmiş Yaşantıları, Benlik Saygıları Ve Ebeveyniyle Bağlanma Biçimleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ainsworth, Mary D. Salter. 1989. Attachment Beyond Infancy. **American Psychologist**. c.44, s.4: 709-716.
- Ainsworth, Mary. D. Salter and Bowlby, John. 1991. An Ethological Approach To Personality Development. **American Psychologist**. c.46, s.4: 331-341
- Akbari, Zahra, Vafaei, Hossein., and Khosravi, Shamsali. 2009. The Relationship Between Attachment Styles And Resiliency Of War Victims. **Veteran medicine**. c.10: 129-145.
- Akbaş, Turan. 2001. Kız ve Erkek Çocuklarda Cinsel İstismar. Çukurova Üniversitesi **Sosyal Bilimler Dergisi** c.7. s.7: 58-75.
- Akça, Zeynep Kübra. 2012. Genç Yetişkinlikte Algılanan Anne-Baba Tutumlarının, Kendini Toparlama Gücü Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akduman, G. Gülümser., Ruban, C., Akduman, B. Ve Korkusuz, İ. 2006. Çocuk ve Cinsel İstismar. **Adli Psikiyatri Dergisi**. c.3, s.1: 9-14.
- Akkaya, Meryem. 2010. Bağlanma Stilleri, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Problem Çözme Becerileri Ve İletişim Tarzlarının Boşanma Süreci Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksel, Şeyda., ve Yılmaz Irmak, Türkan. 2005. Review Of Child Abuse And Neglect Literature In Turkey. Xth ISPCAN European Regional Conference on Child Abuse and Neglect, 11-14 September, Berlin, Germany
- Aktepe, Evrim. 2009. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı. **Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar**. c.1 s.2: 95-119.
- Alantar, Zeynep ve Maner, Fulya. 2008. Bağlanma Kuramı Açısından Yeme Bozuklukları. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**. c.9, s.2: 97-104.
- Altınay, Gül Ayşe ve Arat, Yeşim. 2007. Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul. <http://kadinayoneliksiddet.org/TurkiyedeKadinaYoneliksiddet.pdf>. den alıntı
- Altundağ, Gizem 2011. Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri, Stresle Başa Çıkma Tutumları Ve Stresi Algılama Düzeyinin İncelenmesi. Master's Thesis. Haliç Üniversitesi. İstanbul.
- Aluç, Abdurrahman. 2014. Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarda Ebeveyn Bağlanma Stilleri Ve Stresle Başa Çıkma Yolları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Amiri, Farzad., Banijamali, Shukusadat., Ahadi, Hossein and Ahadi, Yusef. 2013. The Relationship Between Attachment Style And Self-Efficacy Beliefs With Regard To Sex. **European Journal of Experimental Biology** c.3 s.1:699-704.
- Anderson, James C. and Gerbing, Dawid W. 1988. Structural Equation Modeling İn Practice: A Review And Recommended Two-Step Approach. **Psychological Bulletin**. c. 103. s 3 : 411- 423.
- Aral, Neriman ve Gürsoy, Figen. 2001. Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. **Milli Eğitim Dergisi**. 151: 36–39.
- Arı, Fikriye Alkım. 2015. Evliliklerinde Sorun Yaşayan Bireyleri Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arias, Ileana., Lyons, Carolyn. M. and Street, Amy. E. 1997. Individual And Marital Consequences Of Victimization: Moderating Effects Of Relationship Efficacy And Spouse Support. **Journal of Family Violence**. c.12, s.2: 193-210.
- Arslan, Gökmen. ve Kabasakal, Zekavet. 2014a. Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki, VI International Congress of Educational Research, Hacettepe University: Ankara.
- Aslan, Halime ve Alparslan, Nazan. 1999. The Validity, Reliability And Factor Structure Of The Childhood Trauma Questionnaire Among A Group Of University Students. **Turkish Journal of Psychiatry**. c.10. s.4: 275–285.
- Atak, Hasan ve Taştan, Nuray. 2012. Romantik İlişkiler ve Aşk. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**. c.4, s.4:520-546.
- Ayan, Sezer. 2011. Okulda Disiplin Cezası Alma, Ailede Şiddete Uğrama. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**. c.12: 137-142.
- Aydın, Esra. 2018. Çocukluk Çağı Psikolojik Yaşantılarının Psikolojik Sağlamlık ve Depresyon Belirtileri Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Fatüh Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Oktay ve İşmen, Esra. 2003. 18-25 Yaş Grubu Erkeklerde Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısının İncelenmesi. **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. s.18: 7-20.
- Aydoğan, Didem. 2014. Çiftlerde İlişkisel Yılmazlığın Ebeveynlik Stresi, İlişkisel Başa Çıkma, İlişkisel Profesyonel Yardım Arama İle İlişkisi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, Didem ve Özbay, Yaşar. 2015. Evli Bireyler İçin İlişkisel Yılmazlık Ölçeği Geliştirilmesi. 13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 7-9 Ekim, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Aydoğdu, Tuğba. 2013. Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Stratejileri İle Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayotte, Brian., Margrett, Jennifer and Patrick, Julie H. 2013. Dyadic Analysis of Self-Efficacy and Perceived Support: The Relationship of Individual and Spousal Characteristics With Physical Activity Among MiddleAged and Young-Older Adults. **Psychology and Aging**. c.28, s.2: 555-563.

- Axford, M. Karianne. 2007. Attachment, Affect Regulation, And Resilience In Under Graduate Students., Ph. D., Walden University.
- Azar, Sandra T. 2002. **Parenting And Child Maltreatment**. Bornstein, MH. (Ed.), Handbook Of Parenting. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. (361-388)
- Azizi, Amir and Beyranvand, Hadis. 2010. The Relationship Between Attachment Styles with Marital Satisfaction among Nurses. **Iranian Journal of Rehabilitation Research in Nursing (IJRN)**. c.4 s.2
- Bachman, Lyle. F. 2004. **Statistical analyses for language assessment**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bağarthan, Tuba. 2012. Ebeveyn Eğitim Programının Annelerin Ebeveynlik Öz-Yeterliklerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bahadır, Şengül. 2006. Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Çatışma Çözme Stratejileri Ve Olumsuz Duygudurumunu Düzenleme Arasındaki İlişki. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahadır, Emel. 2009. Sağlıkla İlgili Fakültelerde Eğitime Başlayan Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bal, Sedef. 2010. Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ana-Baba-Ergen İlişki Biçimleri Ve Sosyal Destek Algısının, Kural Dışı Davranışlarla İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı, Ali. 2005. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik Ve İlkeler**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Banducci, Anne N., Hoffman, Elena., Lejuez, C. W. and Koenen, Karestan C. 2014. The Relationship Between Child Abuse And Negative Outcomes Among Substance Users: Psychopathology, Health, And Comorbidities. **Addictive Behaviors**. c.39, s.10: 1522-1527.
- Bandura, Albert. 1977. Self-efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. **Psychological Review**. c.84, s.2: 191-215.
- Bandura, Albert. 1997. Self-efficacy: **The Exercise Of Control**. New York, NY: W. H. Freeman/Times Books/ Henry Holt&Co.
- Bandura, Albert. 2000. Cultivate Self-Efficacy For Personal And Organizational Effectiveness. **Handbook of principles of organization behavior.oxford,uk :Blachwell**. 120-139.
- Banase, Rainer. 2004. Adult Attachment And Marital Satisfaction: Evidence For Dyadic Configuration Effects. **Journal of Social and Personal Relationships**. c.21, s.2: 273-282.
- Baron, Reuben. M., and Kenny, David. A. 1986. The Moderator Mediator Variable Distinction In Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, And Statistical Considerations. **Journal of Personality and Social Psychology**, c.51. s.6: 1173-1182.
- Bartholomew, Kim and Horowitz, Leonard. 1991. Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of Four-Category Model. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.61. s.2: 226.

- Basım, Nejat ve Çetin, Fatih. 2010. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması. **Türk Psikiyatri Dergisi**. c.22: 1-13.
- Baş, Elif ve Cengiz, Emine 2018. Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Ve Aileyi Anlamlandırma Biçimleri: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. **İmgelem**. s.2: 1-23.
- Başak, Suna. 2010. Genelleşmiş Güven ve Toplumsal Cinsiyet. **Edebiyat Fakültesi Dergisi**. c.27. s.1: 53-71.
- Baymur, Feriha Balkış. 2003. **Genel Psikoloji**. Ankara: İnkılap Yayınevi.
- Bayraklı, Hatice. 2010. Zihinsel Engelli Ve Engelli Olmayan Çocuğa Sahip Annelerde Yılmazlığa Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bekçi, Banu. 2006. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ve Öfke Tetikleyicileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Benard, Bonnie. 1991. **Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in The Family, School And Community**. Porland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Benetti, Celeste and Kambouropoulos, Nicolas. 2006. Affect-Regulated Indirect Effects of Trait Anxiety and Trait Resilience on Self-Esteem. **Personality and Individual Differences**. c.41, s.2: 341–352.
- Beral, Yücel. 2010. Otistik Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Öz Yeterlik Algılarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Berant, Ety., Mikulincer, Mario, and Florian, Victor. 2003. Marital Satisfaction Among Mothers Of Infants With Congenital Heart Disease: The Contribution Of Illness Severity, Attachment Style, And The Coping Process. **Anxiety, Stress, and Coping**. c.16 s.4: 397 – 415.
- Berber Çelik, Çiğdem. 2010. Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Kendilik Algısı Ve Boyun Eğici Davranışlar Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilim, Gülçim. 2012. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları: Duygu Düzenleme, Kişiler Arası Tarz ve Genel Psikolojik Sağlık Açısından Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilir, Şule., Arı, Meziyet., Dönmez, Necati B., Atik, Belma ve San, Pınar. 1991. “4-12 Yaşları Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. **Aile ve Toplum**. c.1, s.1
- Bindal, Gökçen. 2018. Ergenlerin Psikolojik Sağlamlığın (Resilience), Çocukluk Çağındaki Travma Ve Bağlanma Stilleri İle İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Block, Jack and Kremen, Adam. 1996. IQ And Ego Resiliency: Conceptual And Empirical Connections And Separateness. **Journal of Personality & Social Psychology**. c.70, s.2: 349-361.
- Bollen, Kenneth A. 1989. A New Incremental Fit Index For General Structural Equation Models. **Sociological Methods & Research**. c.17. s.3: 303-316.

- Bollen, Kenneth A. and Long, J.Scott. 1993. "**Introduction**" in Testing Structural Equation Models, Kenneth A. Bollen and J. Scott Long, Eds. Newbury Park, CA: Sage.
- Bonanno, George A., Galea, Sandra, Bucciarelli, Angela., and Vlahov, David. 2006. Psychological Resilience After Disaster New York City in the Aftermath of the September 11th Terrorist Attack. **Psychological Science**, c.17, s.3: 181-186.
- Bostancı, Nihal., Albayrak, Banu., Bakoğlu, İlkay ve Çoban, Şenay. 2006. Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. **New/Yeni Symposium Journal**. c.44, s.2:100-106.
- Bowlby, John. 2012. **Bağlanma**. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bozdemir, Feyza ve Gündüz, Bülent. 2016. Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka ile İlişkileri. **International Journal of Human Sciences**. c.13 s.1: 1797-1814.
- Bozkurt, Ali. 1996. Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Psikopatolojinin Araştırılması. Uzmanlık Tezi. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığı.
- Brennan, Kelly A., Clark, Catherine L. Shaver, Philip R. 1998. Self Report Of Measurement Of Adult Attachment: An Integrative Overview. In J. A. Simpson and W. S. Rholes (Eds.), **Attachment Theory And Close Relationships** (pp. 46-76). New York: Guilford.
- Bretherton, Inge and Munholland, Kristine A. 1999. **Internal Working Models in Attachment Relationships: A Construct Revisited**. In J. Cassidy and P. Shaver (Eds.), **Handbook of Attachment Theory and Research**. New York: Guilford Press.
- Briggs, Stephen R., and Cheek, Jonathan M. 1986. The Role Of Factor Analysis In The Development And Evaluation Of Personality Scales. **Journal of Personality**. c.54 s.1:106-148.
- Brooks, Robert. B. 2005. **The Power Of Parenting**. In Sam. Goldstein and Robert. B. Brooks (Eds.), **Handbook Of Resilience In Children** (pp. 297-314). New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Brown, George Richard and Anderson, Bradley. 1991. Psychiatric Morbidity In Adult Psychiatric In Patients With Childhood Histories Of Sexual And Physical Abuse. **American Journal of Psychiatry**.c.148. s.1: 55-61.
- Brown, Timothy. A. 2006. **Confirmatory Factor Analysis for Applied Research**. New York: Guilford Press.
- Budak, Selçuk. 2005. **Psikoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Buluş, Mustafa ve Bağcı, Burcu. 2016. Evlilik Doyumu: Aile Yılmazlığı Ve Etkili İletişim Becerilerinin Rolü. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.40: 136-152.
- Bulut, Fatma Işıl. 1996. **Genç Anne ve Çocuk İstismarı**. Ankara: Bizim Büro Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan Erkan., Karadeniz, Şirin ve Demirel, Funda. 2008. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 1. bs. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Şener. 2016. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. 23. bs. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyükşahin, Ayda. 2006. Yakın İlişkilerde Bağlanma: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri Ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, Abdullah. 2016. **SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi**. 4. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, Muhammet, Tırtıl, Lale ve Dokgöz, Halis. 2009. Çocuk İstismarı Olgularında Hekim. **Klinik Gelişim**. c.22: 89-94.
- Carvalho, Jackson, Chima, Felix.O. 2014. Applications Of Structural Equation Modeling İn Social Science Research. **American International Journal of Contemporary Research**. c.4. s.1: 6-11.
- Cassidy, Jude. 1988. Child–Mother Attachment And The Self. **Child Development**. c.59, s.1:121–134.
- Chapman, Daniel P., Whitfield, Charles L., Felitti, Vincent J., Dubea, Shanta R., Edwards, Valerie J. and Anda, Robert F. 2004. Adverse Childhood Experiences And The Risk Of Depressive Disorders İn Adulthood. **Journal of Affective Disorders**. c.82, s.2:217–225.
- Chen, Kao Ching. Yeh, Tzung Lieh. Lee, I. Hui. Chen, Po See. Huang, Hui Chun. Yang, Yen Kuang. Lu, Ru Band. 2009. Age, Gender, Depression, And Sexual Dysfunction İn Taiwan. **The Journal of Sexual Medicine**. c.6. s.11: 3056-3062.
- Cherlin, Andrew.J., Burton, Linda. M., Hurt, Tera.R. and Purvin, Diane.M. 2004. The Influence Of Physical And Sexual Abuse On Marriage And Cohabitation. **American Sociological Review**.c.69. s.6: 768-789.
- Cicchetti, Dante 2013. Annual Research Review: Resilient Functioning in Maltreated Children–Past, Present, and Future Perspectives. **Journal of Child Psychology and Psychiatry**. c.54, s.4: 402-422.
- Cicchetti, Dante., Rogosch, Fred A. and Toth, Sheree L. 2006. Fostering Secure Attachment in Infants in Maltreating Families Through Preventive Interventions. **Development and Psychopathology**. c.18:623–649.
- Cihan Güngör, Hüdayar. 2007. Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cihan Güngör, Hüdayar ve Özbay, Yaşar. 2009. Evlilikte Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c.3. s.29: 79-93.
- Civelek, Mustafa Emre. 2018. **Yapısal Eşitlik Modellemesi Metodolojisi**. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Clemmons, John C., Walsh, Kate, DiLillo, David, ve Messman-Moore, Terri L. 2007. Unique And Combined Contributions Of Multiple Child Abuse Types And Abuse Severity To Adult Trauma Symptomatology. **Child Maltreatment**, c.12 s.2: 172–181.
- Cohen, Estee. Shaphiro. and Fromme, Kim. 2002. Diferential Determinants Of Young Adult Substance Use And High-Risk Sexual Behavior. **Journal of Applied Social Psychology**. c.32. s.6: 1124-1150.

- Coleman, Priscilla K. and Karraker, Katherine Hildebrandt. 2000. Parenting Self-Efficacy Among Mothers Of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, And Correlates. **Family Relations**. c.49. s.1: 13-24.
- Collins, Nancy.L. and Read, Stephen.J. 1990. Adult Attachment, Working Models And Relationship Quality In Dating Couples. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.58. s.4: 644-663.
- Collins, Nancy.L. 1996. Working Models Of Attachment: Implications For Explanation, Emotion And Behavior. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.71. s.4: 810-832.
- Collins, Nancy. L., Cooper, M. Lynne., Albino, Austin and Allard, Lisa. 2002. Psychosocial Vulnerability From Adolescence to Adulthood: A Prospective Study of Attachment Style Differences in Relationship Functioning and Partner Choice. **Journal of Personality**. c.70, s.6: 965-1008.
- Collins, Allan. 2006. **Cognitive Apprenticeship**. In R. K. Sawyer (Ed.), The Cambridge handbook of the learning sciences (pp. 47-60). Cambridge: CambridgeUniversityPress.
[https://faculty.weber.edu/eamsel/Classes/Projects%20and%20Research%20\(4800\)/Teaching%20and%20Learning/Collins%20\(2006\).pdf](https://faculty.weber.edu/eamsel/Classes/Projects%20and%20Research%20(4800)/Teaching%20and%20Learning/Collins%20(2006).pdf) sayfasından alınmıştır.
- Collishaw, Stephan., Pickles, Andrew., Messer, Julie., Rutter, Michael., Shearer, Christina. and Maughan, Barbara. 2007. Resilience to Adult Psychopathology Following Childhood Maltreatment: Evidence From a Community Sample. **Child Abuse & Neglect**. c.31. s.3: 211-229.
- Colman, A. Rebecca and Widom, Cathy Spatz. 2004. Childhood Abuse And Neglect And Adult Intimate Relationships: Aprospective Study. **Child Abuse & Neglect**. c.28: 1133-1151.
- Colleman, Marilyn. and Ganong, Lawrence. 2002. Resilience and Families. **Family Relations**. c.51, s.2: 101-102.
- Comstock Dana L., Hammer Tonya R., Strentzsch, Julie., Cannon, Kristi., Parsons Jacqueline and Salazar, Gustavo. 2008. Relational-Cultural Theory: A Framework for Bridging Relational, Multicultural, and Social Justice Competencies. **Journal of Counseling & Development**. c.86, s.3: 279-287.
- Conger, Rand. D., Cui, Ming., Bryant, Chalandra. M. and Elder, Glen. H. 2000. Competence In Early Adult Romantic Relationships: A Development All Perspective Of Family Influences. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.79: 224-237.
- Conger, Rand D. ve Conger, Katherine J. 2002. Resilience in Midwestern Familios: Selected Findings, from the First decade of a Prospective, Longitudinal Study. **Journal Of Marriage Family**. c.64, s.2: 361-373.
- Connolly, Collen. M. 2005. A Qualitative Exploration Of Resilience In Long-Term Lesbian Couples. **The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families**. c.13, s.3: 266–280.
- Cooper, M. Lynne., Shaver, Phillip. R. and Collins, Nancy L. 1998. Attachment Styles, Emotion Regulation And Adjustment in Adoloescence. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.74, s.5: 1380-1397.

- Crowell, Judith., Fraley, Chris and Shaver, Phillip. 2009. Measurement Of Individual Differences in Adolescent And Adult Attachment. file:///C:/Users/pdr_e/Downloads/CrowellFraleyShaver-MeasuresofAdultAttachment-HandbookChapter2008%20(1).pdf.
- Curun, Ferzan. 2006. Yüklemler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet Ve Cinsiyet Rolü Yönelimi İle Evlilik Doyumu Arasındaki İlişki. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, Doğan. 1992. **İnsan Ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlarırnak, Ayla. 2006. Yerleşik Olan Ve Olmayan Ailelerde Çocuk İstismarı Yaygınlığının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, Özge Nur. 2018. Bağlanma Stilleri Ve Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracılık Rolünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, Seda. 2008. Evli Bireylerin Evlilik Uyumlarının Ana-Babalarına Bağlanma Düzeyleri Ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışır, Manolya. 2009. Yetişkin Bağlanma Kuramı Ve Uygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**. c.1: 240-255.
- Çataloğlu, Burcu. 2011. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık, Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çavlin- Bozbeyoğlu, Alanur. 2009. Türkiye’de Enstest Sorununu Anlamak. Özet Rapor. **Nüfusbilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu**.
- Çelik, Eyüp. 2009. Evli Öğretmenlerin Bağlanma Stili, Denetim Odağı Ve Bazı Nitelikleri Açısından Evlilik Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Eyüp. 2012. Evli Bireylerin Cinsel Özgüven Düzeyleri ile Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Eyüp. 2013. Cinsel Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Journal of European Education**. c.3. s.2: 1-10.
- Çelik, Eray H., Yılmaz, Veysel. 2016. **Yapısal Eşitlik Modellemesi**. 3. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, Metehan ve Yazgan İnanç. Banu. 2009. Evlilik Doyum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.18, s.2: 247-269.
- Çetin, Barış. 2008. Marmara Üniversitesi Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algılarının İncelenmesi. **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi** c.11: 101-114.

- Çetinkaya, Evrim., Kemer, Gülşah., Bulgan, Gökçe ve Tezer, Esin. 2008. İkili İlişkiler Güven Ölçeği'nin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. c.3, s.29: 65-77.
- Çokluk, Ömay, Şekercioğlu, Güçlü, ve Büyüköztürk, Şener. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çubuk, Onur Can. 2015. The Roles Of Childhood Trauma, Personality Characteristics, And Interpersonal Problems On Psychological Well-Being. Master Thesis. Middle East Technical University.
- Dağ, İhsan ve Gülüm, İ. Volkan. 2013. Yetişkin Bağlanma Örüntüleri İle Psikopatoloji Belirtileri Arasındaki İlişkide Bilişsel Özelliklerin Aracı Rolü: Bilişsel Esneklik. **Türk Psikiyatri Dergisi**. c.24, s.4: 240-247.
- Dale, Sannisha K., Cohen, Mardge H., Kelso, Gwendolyn A., Cruise, Ruth C., Weber, Kathleen M., Watson, Cherly., Burke Miller, Jane. K. and Brody, Leslie R. 2014. Resilience Among Women With HIV: Impact Of Silencing The Self And Socioeconomic Factors. **Sex Roles**. c.70: 221-231.
- Damarlı, Özge. 2006. Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Roller, Bağlanma Stilleri Ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirbaş, Nur. 2010. Yaşamda Anlam ve Yılmazlık. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, Emel. 2004. Evlilikte Bağlanma Ve Çatışmayı Yönetmede Bağlanma Stilllerinin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Deniz, Mehmet Engin. 2006. Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Çocukluk İstismarları Ve Suçluluk- Utanç Arasındaki İlişki. **Eurasian Journal of Educational Research**. s.22: 89-99.
- Derman, Orhan. 2010. Adolesanlarda Fiziksel Ve Duygusal İstismar. **Katkı Pediatri Dergisi**. c.32, s.5: 633-636.
- Doğan, Önen Özlem. 2009. Cinsel İstismara Uğrayan Ergenlerde Bireysel, Ailesel ve İstismara Ait Özelliklerin Tanımlanarak, İstismara Uğrama ve Psikiyatrik Bozukluk Oluşumu Üzerine Etkilerinin Araştırılması: Kontrollü Bir Çalışma. Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Doherty, William. J. 1981a. Cognitive Processes in Intimate Conflict: I. Extending Attribution Theory. **The American Journal of Family Therapy**. c.9, s.1: 3-13.
- Doherty, William. J. 1981b. Cognitive Processes In Intimate Conflict: II. Efficacy And Learned Helplessness. **The American Journal of Family Therapy**. c.9, s.2: 35-44.
- Dostal, Collen and Langhinrichsen-Rohling, Jennifer. 1997. Relations-Hip-Specific Cognitions And Family Of Origin Divorce And Abuse. **Journal of Divorce and Remarriage**. c.27, s.3-4: 101-120.
- Dökmen, Üstün. 2013. **İletişim Çatışmaları ve Empati**, 49. Baskı. İstanbul: Remzi Yayıncılık.

- Dönmez, Ali. 2000. Psikolojinin Alt Alanları, Bağlanma: Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve. **Türk Psikoloji Bülteni**. c.16-17: 29-50.
- Duffey, Thelma and Haberstroh, Shane. 2011. Helping Couples Reconnect: Developing Relational Competencies And Expanding World Views Using The Enneagram Personality Typology. Retrieved from http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas11/Article_25.p
- Durmuşoğlu, Neslihan. Yıldırım Doğru, Sunay. 2006. Çocukluk Örseleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s.15: 237-246.
- Dursunkaya Defne. 2008. **Duygusal Örselenme ve İhmal**. Çetin F. Ç. , Pehlivan Türk B. , Ünal F. , Uslu R. , İşeri E. , Türkbay T. , Coşkun A. , Miral S. , Motavallı N. (Ed.). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. 1.Baskı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği; 478-486.
- Dünya Sağlık Örgütü (2014). Child maltreatment("childabuse"): Erişim Tarihi:20.02.2017,http://search.who.int/search?q=child+abuse&ie=utf8&site=who&client=_en_r&proxystylesheet=_en_r&output=xml_no_dtd&oe=utf8&getfields=doctype
- Edwards, J.Valerie., Holden, George W., Felitti, Vincent J. and Anda, Robert F. 2003. Relationship Between Multiple Forms Of Childhood Maltreatment And Adult Mental Health In Community Respondents: Results From The Adverse Childhood Experiences Study. **American Journal of Psychiatry**. c.160, s.8:1453-1460.
- Efe, Fatma. 2016. Çocukluk Çağında Cinsel İstismara Uğramış Bireylerin Karşı Cinsle İlişkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eken, Asiye. 2010. Ergenlerin Anne-Babaya Bağlanma Biçimleri İle Öznel İyi Oluş Durumlarının Sosyal Yetkinlik Beklentileriyle İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eminağaoğlu, Neslihan. 2006. Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık (sağlamlık). Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emrahoğlu, Nuri. Öztürk, Ayşe. 2010. Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Akademik Başarılarına Bilişsel Farkındalığın Etkisi: Bir Nedensel Karşılaştırma Araştırması. **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.19 s.2: 18-30.
- Eraslan Çapan, Bahtiyar. 2009. Öğretmen Adaylarının Kişilerarası İlişkileri Ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.9. s.2: 127-142.
- Erbek, Evrim., Beştepe, Evrem., Akar, Hülya., Eradamlar, Nezih., ve Alpkan, R. Latif. 2005. Evlilik Uyumu. **Düşünen Adam**. c.18, s.1: 39-47.
- Erdem Özyurt, Şirin. 2016. Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar Ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Erikson, Erik. H. 1950. **Childhood And Society**. New York: Norton.

- Erözkan, Atılgan. 2004. Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri Ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. c.4, s.2: 155-175.
- Ertan, Özenç. 2002. Bağlanma Stillerinin Eş Seçimi İle Kritik Ve Kritik Olmayan Evlilik Dönemlerindeki Doyum Üzerindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erus, Seher Merve Ve Canel, Azize Nilgün. 2015. Perceived Problem Solving Skills Of Married Couples Predicting Self-Efficacy Beliefs Towards Their Marriages. **Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**. c.6. s.1: 129-159 129.
- Erzen, Onur. 1981. Self-esteem in Children and It's Antecedents. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erwin, Phillip., Salter, Karen and Purves, David. 2001. Attachment Style, Family And Romantic Relationships. **Psychological Reports**. C.88: 1251–1252.
- Esen Aktay, Tuğba. 2010. Risk Altındaki Ortaöğretim 9. Ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Kendini Toparlama Güçlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eyüpoğlu, Hilal. 2014. The Effect Of Childhood Violence History, İntimate Partner Violence, Negative Attribution Style, Social Support And Coping Strategies On Psychological Symptomatology Of Turkish Professional Women. Doctorate Thesis. Middle East Technical University Graduate School of Social Sciences.
- Feeney, Judith. A., and Noller, Patricia. 1990. Attachment Style As A Predictor Of Adult Romantic Relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.58, s.2: 281-291.
- Felitti, Vincent J. (2002). The Relationship Of Adverse Childhood Experiences To Adult Health: Turning Gold Into Lead. <https://www.capc-coco.org/wp-content/uploads/2016/08/the-relationship-of-adverse-childhood-experiences-to-adult-health-turning-gold-into-lead.pdf>
- Fincham, Frank. D. and Bradbury, Thomas. N. 1987. Cognitive processes and conflict in close relationships: An attribution-efficacy model. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.53, s.6:1106-1118.
- Fincham, Frank D., Harold, Gordon T. and Gano-Phillips, Susan. **Journal of Family Psychology**. c.14, s.2: 267-285.
- Finkelhor, David., Hotaling, Gerald. T., Lewis, I. A., and Smith, Chirstine. 1989. Sexual Abuse And Its Relationship To Later Sexual Satisfaction, Marital Status, Religion, And Attitudes. **Journal of Interpersonal Violence**, c.4, s.4: 379–399.
- Finzi, Ricky., Cohen, Orna., Sapir, Yafa. and Weizman, Abraham. 2000. Attachment Styles in Maltreated Children: A Comparative Study. **Child Psychiatry and Human Development**. c.31 s.2: 113-128.
- Finzi, Ricky, Har-Even, Shnit and Weizman. 2001. Attachment Styles And Aggression İn Physically Abused And Neglected Children. **Journal of Youth and Adolescence**. c.30. s.6: 769-787.
- Fraley, R. Chris. Shaver, Philip. R. 2000. Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, And Unanswered Questions. **Review of General Psychology**. c.4. s.2: 132-154.

- Frederick, John. and Goddard, Chris. 2008. Living On Island: Consequences Of Childhood Abuse, Attachment Distruption And Adversity In Later Life. **Child and Family Social Work**. c.13 s.3: 300-310.
- Friedrich, William., Fisher, Jennifer., Dittner, Carrie Ann and Acton, Robert. 2001. Child Sexual Behavior Inventory: Normative, Psychiatric and Sexual Abuse Comparisons. **Child Maltreatment**. c.6, s.1: 37-49.
- Gardner, Wendi. L., Pickett, Cynthia. L., Jefferis, Valeria., and Knowles, Megan. 2005. On the Outside Looking In: Loneliness and Social Monitoring. **Personality and Social Psychology Bulletin**. c.31: 1549-1560.
- Garmezy, Norman. 1993. Children in Poverty: Resilience Despite Risk. **Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes**. c.56, s.1: 127-136.
- Geçici, Fatma. 2011. Gaziantep Üniversitesi Öğrencilerinin Cinsellik ve Üreme Sağlığı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gezer, Zeynep Ülkü. 2001. The Relationship Between Attachment Styles Of Adolescents And Their Family Environments. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gizir, Cem Ali. 2004. Akademik Sağlamlılık: Yoksulluk İçindeki Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Katkıda Bulunan Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gizir, Cem Ali 2007. Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri Ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c.28: 113-128.
- Gladding, Samuel. T. 2011. **Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları**. (Ed.Keklik, İ. ve Yıldırım, İ.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Gladding, Samuel. T. 2013. **Psikolojik Danışma, Kapsamlı Bir Meslek** (Çev. Ed: N. Voltan-Acar). Ankara: Nobel Yayın.
- Godbout, Natacha, Lussier, Yvan and Sabourin, Stephane. 2006. Early Abuse Experiences And Subsequent Gender Differences In Couple Adjustment. **Violence and Victims**. c.21. s.6: 744 – 760.
- Gordon, Edmund. W. and Song, Lauren Dohee. 1994. **Variations in the Experience of Resilience**. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 27-43). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.
- Göçener, Deniz. 2010. Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri İle Kişiler Arası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göker, Zeynep. Aktepe, Evrim. Hesapçıoğlu, Tural Selma. Kandil, Tanrıöver Selma. 2009. Cinsel İstismar Suçlusu Olarak Çocuk Ve Ergenler: Olgu Serisi. **Klinik Psikiyatri**. s.12: 141-146.
- Gökler İlgin. 2002. Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**. c.9, s.1: 47–57.

- Gökler, Ilgın. 2008. Sistem Yaklaşımı ve Sosyal-Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökmen, Duygu. 2009. Kadın Sığınma Evi'nde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar İle Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık Ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Greene, Roberta. 2002. **Basic Assumptions And Terms: Resiliency: An Integrated Approach To Practice, Policy, And Research**. DC: NASW Press, Washington.
- Gül, Gülşah. 2016. Evlilik Biçimleri Açısından Evlilik Uyum, İlişkilerde Yükleme Tarzları Ve Psikolojik Dayanıklılık Değişkenlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleç Öyeçkin, Demet., Yetim, Dilek., ve Melih Şahin, Erkan. 2012. Kadına Yönelik Farklı Eş Şiddeti Tiplerini Etkileyen Faktörler. **Türk Psikiyatri Dergisi**. c.23: 1-7.
- Gündaş, Ayhan. 2013. Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu Ve Bağlanma Stilleri. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güngör, Derya. 2000. Bağlanma Stillerinin Kuşaklararası Aktarımında Annebabalık Stillerinin Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürkan, Uğur. 2006. Yılmazlık Ölçeği: Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. c.39. s.2: 45-74.
- Gürkan, Uğur. 2006. Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güz, Hatice., Doğanay, Zahide., Çolak, Esra., Tomaç, Ayşin., Sarısoy, Gökhan. ve Özkan, Ayşen. 2003. Konversiyon Bozukluğunda Çocukluk Çağı Travma Öyküsünün Psikiyatrik Belirtilere Etkisi Var mı?. **Klinik Psikiyatri**. c.6: 80-85.
- Ha, Jung Hwa., Hong, Jinkuk., Seltzer, Mailick M. ve Greenberg, Jan. S. 2008. Age And Gender Differences In The Well-Being Of Midlife And Aging Parents With Children With Mental Health or Developmental Problems: Report Of A National Study. **Journal of Health and Social Behaviors**. c.49. s.3: 301-316.
- Haase Joan E. 2004 The Adolescent Resilience Model as a Guide to Interventions. **Journal of Pediatric Oncology Nursing**. c.21, s.5:289-299.
- Halat, Melehat Işın ve Hovardaoğlu, Selim. 2011. The Relationship Between Forms And Durations Of Relationships And Attachment Styles Of Couples. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**. c.30:2567-2574
- Hall, Sek and Geher, Glenn. 2003. Behavioral And Personality Characteristics Of Children With Reactive Attachment Disorder. **The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied**. c.137, s.2:145-162.
- Hamarta, Erdal. 2004. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon Ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma

Stilleri Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hamarta, Erdal., Deniz, Metin., Dilmaç, Bülent ve Arslan, Coşkun. 2015. Evlilik İçi İlişki İle Evlilikteki Yaşam Doyumunun Evli Çiftlerin Değerleri Açısından İncelenmesi. **International Journal of Human Sciences**. c.12, s.1: 55-69.
- Hare, Amanda. L., Miga, Erin. M., and Allen, Joseph. P. 2009. Intergenerational Transmission Of Aggression in Romantic Relationships: The Moderating Role Of Attachment Security. **Journal of Family Psychology**. c.23, s.6: 808-818.
- Harvey, Mary R. 2007. Towards An Ecological Understanding Of Resilience in Trauma Survivors: Implications For Theory, Research And Practice. **Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma**. c.14, s.1-2: 9-32.
- Hazan, Cindy and Shaver, Phillip. 1987. Romantic Love Conceptualized As An Attachment Process. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.52. s.3: 511-524.
- Hazan, Cindy and Shaver, Phillip. 1994. Attachment As An Organizational Framework For Research On Close Relationships. **Psychological Inquiry**. c.5. s.1: 1-22.
- Heller, Sherryl. Scott., Larrieu, Julie. A., D’Imperio, Rhonda and Boris, Neil. W. 1999. Research On Resilience To Child Maltreatment: Empirical Considerations. **Child Abuse and Neglect**. c.23, s.4: 321-338.
- Herrman, Helen., Stewart, Donna. E., Diaz-Granados, Natalia., Berger, Elena. L., Jackson, Beth., and Yuen, Tracy. 2011. What is Resilience? **La Revue Canadienne De Psychiatrie**. c.56, s.5: 258-265.
- Heyman, Richard G. and Slep, Amy M. Smith. 2002. Do Child Abuse And Interparental Violence Lead To Adult Family Violence? **Journal of Marriage and the Family**. c.64, s.4: 864-870.
- Hildyard, Kathryn. L and Wolfe, David. A. 2002. Child Neglect: Developmental Issues And Outcomes. **Child Abuse & Neglect** c.26, s.6-7: 679-695.
- Himelein, Melissa J. and McElrath, Joo Ann. 1996. Resilient Child Sexual Abuse Survivors: Cognitive Coping And Illusion. **Child Abuse and Neglect**. c.20, s.8: 747-758.
- Hollist, Cody and Miller, Richard. 2005. Perceptions of Attachment Style and Marital Quality in Midlife Marriage. **Family Relations**. c.54, s.1: 46-57.
- Holmes, Bjarne. M. and Johnson, Kimberly R. 2009. Adult Attachment And Romantic Partner Preference: A Review. **Journal of Social and Personal Relationship**. c.26, s.6-7: 833-852.
- Hooper, Daire., Coughlan, Joseph and Mullen, Michael. 2008. Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. **The Electronic Journal of Business Research Methods**. c.6. s.1: 53 - 60,
- Horton, Connie Burrows ve Cruise, Tracy K. 2001. **Child Abuse and Neglect: The School’ s Response**, New York: The Guildford Publications.
- Huh, Hyu Jung, Kim, Sun-Young, Yu, Jeong Jin and Chae, Jeong Ho. 2014. Childhood Trauma And Adult Interpersonal Relationship Problems İn Patients With

- Depression And Anxiety Disorders. **Annals of General Psychiatry**. c.13. s.1: 1-13.
- Humphreys, Janice. 2003. Resilience In Sheltered Battered Women. **Issues in Mental Health Nursing**. c.24, s.2:137-152.
- Hussain, Sadiq. and Munaf, Seema. 2012. Perceived Father Acceptance-Rejection in Childhood and Psychological Adjustment in Adulthood. **International Journal of Business and Social Science**. c.3, s.1: 149-156.
- Işınsu, Melehat. 2003. İkili İlişki Biçimi Ve Süresi İle Bağlanma Stilleri Arasındaki Bağlantılar. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Iwaniec, Dorota. 2006. **The Emotionally Abused and Neglected Child: Identification, Assessment and Internation A Practice Handbook**, JohnWileySon, Ltd, England.
- İşeri, Elvan. 2008. **Cinsel İstismar**. F. Ç. Çetin, B. Pehlivan Türk, F. Ünal, R. Uslu, E. İşeri, T. Türkbay, A. Coşkun, S. Miral, N. Motavallı (Eds.), Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı: İçinde 470-477. Ankara, HYB.
- İşmen, A. Esra. 2004. Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçek Geliştirme Çalışması. **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. s.1: 207-221.
- Jarnecke, Amber. M. and South, Susan. C. 2013. Attachment Orientations As Mediators İn The İntergenerational Transmission Of Marital Satisfaction. **Journal of Family Psychology**. c.27, s.4: 550 –559.
- Jenkins, Jennika. 2016. The Relationship Between Resilience, Attachment, and Emotional Coping Styles. Master Thesis. Old Dominion University.
- Johnson, Jeffrey G., Cohen, Patricia., Brown, Jocelyn., Smailes, Elizabeth M., Bernstein, David B. 1999. Childhood Maltreatment Increases Risk For Personality Disorders During Early Adulthood. **Arch Gen Psychiatry**. c.56, s.7: 600-606.
- Johnson, Kristina D. 2015. Marital Expectation Fulfillment and its Relationship to Height of Marital Expectations, Optimism, and Relationship Self-Efficacy among Married Individuals. **Dissertations**. Paper, 1573.
- Jordan, Judith. 2000. The Role of Mutual Empathy in Relational/Cultural Therapy. **JCLP/In Session: Psychotherapy in Practice**. c.58, s.6: 1005-1016.
- Jöreskog, Karl and Sörbom, Dag. 1993. **Lisrel 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language**. USA. Scientific Software International.
- Kahraman Zehra. 2011. Bir Evlilik ve Aile Hayatı Eğitim Programının Evli Kadınlarda Evlilik Uyumuna ve Aile Sistemine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kalaycı, Şeref. 2010. **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**. Ankara: Asil Yayınevi.
- Kalkan, Melek ve Ersanlı, Ercümen. 2008. The Effects Of The Marriage Enrichment Program Based On Cognitive-Behavioral Approach On The Marital Adjustment Of Couples. **Educational Sciences: Theory and Practice**. c.8. s.3: 965-986.

- Kalkan, Melek. ve Yalçın, İlhan. 2012. **Evlilik Öncesi Dönem ve Romantik İlişkiler**. M.Kalkan ve Z.Hamamcı. (Ed.) Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma. (ss.1-7). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kalkay, Aslı Funda. 2009. Bipolar Bozukluğu Olan Hastalarda Karma Dönemlerin ve Hızlı Döngülü Seyrin Ortaya Çıkışında Çocukluk Çağı Travmasının Rolü ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İstanbul, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.
- Kaner, Sema ve Bayraklı, Hatice. 2010. Aile Yılmazlık Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerliği Ve Güvenirliği. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**. c.11. s.2: 47-62.
- Kantarcı, Didar. 2009. Evli Bireylerin Bağlanma Stillerine Göre Aldatma Eğilimleri Ve Çatışma Yönetim Biçimlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kapucı, Orhan. 2014. Evli Çiftlerin Evlilik Kalitesi Ve Bağlanma Stillerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, Bülent., Biçer, Ümit ve Gökalp, Ayşe Sevim. 2004. Çocuk İstismarı. **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**. c.47, s.2: 140-151.
- Karadeniz, Selda. 2008. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Doğum Sırası Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadeniz, Selda ve Kalkan, Melek. 2016. Childhood Abuse And Psychological Birth Order: An Adlerian Overview. **Journal of Educational Sciences and Psychology**. c.6, s.1: 56-65.
- Karahan, Dilara. 2006. Erken Disfonksiyonel Şemaların Obsesif-Kompulsif Bozukluğu Olan Hastalar Ve Sağlıklı Kişilerdeki Aktivasyonlarının Karşılaştırılması. Uzmanlık Tezi. Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği.
- Kararımak, Özlem. 2007. Deprem Yaşamış Bireylerde Psikolojik Sağlamlığa Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi: Bir Model Test Etme Çalışması. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kararımak, Özlem ve Güloğlu, Berna. 2014. Deprem Deneyimi Yaşamış Yetişkinlerde Bağlanma Modeline Göre Psikolojik Sağlamlığın Açıklanması. **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.43 s.2: 01-18.
- Karasar, Niyazi. 2015. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 26.bs. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, Burcu. 2014. Öğretmen Adaylarının Bağlanma Stilleri Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.3, s.1: 27-49.
- Karreman, Annemiek and Vingerhoets, J. J. M. 2012. Attachment And Well-Being: The Mediating Role Of Emotion Regulation And Resilience. **Personality and Individual Differences**. c.53: 821-826.

- Kars, Özcan. 1996. **Çocuk İstismarı: Nedenleri Ve Sonuçları**. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kasatura, İlkay. 1998. **Kişilik Ve Özguven**. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaya, Fulya. 2010. Çocukluk Döneminde Yaşanan İstismarın Kişilerarası İlişki Tarzları Üzerindeki Etkisi: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynar, Gonca. 2016. Boşanma Sürecindeki Kişilerin Baş Etme Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar, Yılmazlık Ve Sosyal Destek Algıları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kayri, Murat. 2009. Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. **Journal of Social Science**. c.19 s.1: 51-64.
- Kerns, Kathryn. A., Tomich, Patricia. L., Aspelmeier, Jeffery. E. and Contreras, Jua Manuel. 2000. Attachment-Based Assessments Of Parentchild Relationships in Middle Childhood. **Developmental Psychology**. c.36, s.5: 614-626.
- Kesebir, Sermin., Kavzoğlu, Semine Özdoğan ve Üstündağ, Mehmet Fatih. 2011. Bağlanma Ve Psikopatoloji. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**. c.3, s.2: 321-342.
- Keser, Cansu Çamurlu. 2006. Annenin Bağlanma Düzeyi Ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Keskin, Gülseren ve Çam, Olcay 2005. Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Hemşirelik Yaklaşımı. **Yeni Symposium Dergisi**. c.43, s.3: 118-125.
- Khalifian, Chandra and Barry, Robin. 2016. Trust, Attachment, And Mindfulness Influence Intimacy And Disengagement During Newlyweds' Discussions Of Relationship Transgressions. **Journal of Family Psychology**. c.30, s.5: 592-601.
- Kıran, Seden. 2008. Okulöncesi Dönemi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engelleri. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırımsoy, Emrah. 2003. Suç İşlemiş Ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismarın Ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıldağ, Seval. 2015. Eş Tükenmişliği: Bir Model Testi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kim, Jungmeen and Cicchetti, Dante. 2003. Social Self-Efficacy and Behavior Problems in Maltreated and Nonmaltreated Children. **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**. c.32, s.1: 106-117.
- Kline, Rex. B. 2015. **Principles and Practice of Structural Equation Modeling**. New York: Guilford publications.

- Kobak, Rogers. R., and Hazan, Cindy. 1991. Attachment in Marriage: Effects Of Security And Accuracy Of Working Models. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.60, s.6: 861-869.
- Koç, Feyza. Aksit, Sadık. Tomba, Arda. Aydın, Cahide. Koturoğlu, Güldane. Turhan, Tuncer. Çelik, Ahmet. Şenol, Ender. Kara, Sinan. Solak, Ufuk. 2012. Çocuk İstismarı ve İhmali Olgularının Demografik Ve Klinik Özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'nin Bir Yıllık Deneyimi. **Türk Pediatri Arşivi**. s.47: 119-24.
- Koç Başaran, Yağmur. 2017. Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c.5. s.47:480-495.
- Koerner, Ascan F. and Fitzpatrick, Mary A. 2002. Toward a Theory of Family Communication. **Communication Theory**. c.12, s.1: 70-91.
- Konanç, Esin. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmali. KRİMİNOLOJİ, <http://www.kriminoloji.com/ensest.htm>
- Kozcu, Şeyda. 1989. Çocuk İstismarı Ve İhmali. Ege Üniversitesi. **Psikoloji Seminer Dergisi**. c.6, s.7: 63-76.
- Knoke, Julia., Burau, Julia and Roehrle, Bernd. 2010. Attachment Styles, Loneliness, Quality and Stability of arital Relationships. **Journal of Divorce & Remarriage**. c.51: 310-325.
- Kulaksızoğlu, Adnan. 2009. **Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Kurdoğlu, Mertihan., Kurdoğlu, Zehra., Güler, Ayşe ve Özgökçe, Çağdaş. 2010. Türkiye' nin Doğusunda Çocukluk Çağındaki Cinsel İstismar Olgularının Değerlendirilmesi. **Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi**. c.7, s.4: 2858-288.
- Kurt, Tuğba Ulucan. 2013. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Yılmazlık, Benlik Saygısı, Başa Çıkma Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Yılmazlığın Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kutsal, Dilşad ve Filiz Bilge. 2012. Lise Öğrencilerinin Tükenmişlik ve Sosyal Destek Düzeyleri. **Eğitim ve Bilim**. c. 37. s. 164: 283-297.
- Lansford, Jennifer. E., Malone, Patrick. S., Stevens, Kristopher. I., Dodge, Kenneth. A., Bates, John. E. and Pettit, Gregory. S. 2006. Developmental Trajectories Of Externalizing Behaviors: Factors Underlying Resilience in Physically Abused Children. **Development and Psychopathology**. c.18, s.1: 35-55.
- Lamiser Atik, Emine. 2013. Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri Ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma Ve İç Görünün Rolü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lee Erin. J. 2011. The Attachment System Throughout The Life Course: Review and criticisms of attachment theory. <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html>.
- Lee, Alexis. 2016. Does Self-Esteem Mediate the Effect of Attachment on Relationship Quality. Master Thesis. Brigham Young University.

- Lopez, Frederick. G. and Lent, Robert W. 1991. Efficacy-Based Predictors Of Relationship Adjustment And Persistence Among College Students. **Journal of College Student Development**. c.32, s.3: 223-229.
- Lopez, Frederick. G., Morua Wendy and Rice Kenneth. G. 2007. Factor Structure, Stability, And Predictive Validity Of College Students' Relationship Self-Efficacy Beliefs. **Measurement and Evaluation in Counseling and Development**. c.40, s.2:80-96.
- Luthar, Suniya. 1991. Vulnerability And Resilience: A Study Of High-Risk Adolescents. **Child Development**. c.62. s.3: 600-616.
- Luthar, Suniya. 2006. Resilience in development: A synthesis of research across five decades. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), **Developmental psychopathology: Risk, disorder, and adaptation** (pp. 739-795). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Mack, Tawny. D., Hackney Amy. A., and Pyle Michael. 2011. The Relationship Between Psychopathic Traits and Attachment Behavior in A Non-Clinical Population. Georgia Southern University, United States. **Personality and Individual Differences**. c.51: 584-588.
- Mammen, Oommen K., Kolko, David and Pilkonis, Paul. 2002. Negative Affect and Parental Aggression in Child Physical Abuse. **Child Abuse and Neglect**. c.26, s.4: 407-424.
- Mandleco, Barbara. L. ve Peery, J. Craig. 2000. An Organizational Framework for Conceptualizing Resilience in Children. **Journal of Child and Adolescent Psychiatry Nursing**. c.13, s.3: 99-111.
<http://www.andrews.edu/~rbailey/Chapter%20four/3554339.pdf>
- Margolin, Gayla. Gordis, Elena. B. 2004. Children's Exposure To Violence In The Family And Community. **Current Directions in Psychological Science**. c.13. s.4: 152-155.
- Marsh, Hebert W., Balla, John R., & McDonald, Roderick P. 1988. Goodness-Of-Fit Indexes In Confirmatory Factor Analysis: The Effect Of Sample Size. **Psychological Bulletin**. c.103. s.3: 391.
- Mason, Oliver., Platts, Helen., and Tyson, Mary. 2005. Early Maladaptive Schemas And Adult Attachment In A UK Clinical Population. **Psychology And Psychotherapy: Theory, Research And Practice**. c.78, s.4: 549-564.
- Masten, Ann. S., and Coatsworth, J. Douglas. 1998. The Development Of Competence In Favorable And Unfavorable Environments. **American Psychologist**. c.53, s.2: 205-220.
- Masten, Ann.S., Hubbard, Jon.J., Gest, Scott.D., Tellegen, Auke, Garmezy, Norman and Ramirez, Marylouise. 1999. Competence In The Context Of Adversity: Pathways To Resilience And Maladaptation From Childhood To Adolescence. **Development and Psychopathology**. c.11. s.1: 143-169.
- Masten, Ann. S. 2001. Ordinary Magic: Resilience Processes In Development. **American Psychologist**. c.56. s.3: 227-238.
- Masten, Ann. S. and Reed, Marie-Gabrielle J. 2002. Resilience in Development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), **Handbook of positive psychology** (pp. 74-88). New York, NY, US: Oxford University Press.

- Masten, Ann. S. and Obradovic, Jelena. 2006. Competence and Resilience in Development. **Annals New York Academy Sciences**. 1094: 13-27.
- McCarthy, Gerard and Taylor, Alan. 1999. Avoidant/Ambivalent Attachment Style As A Mediator Between Abusive Childhood Experiences And Adult Relationship Difficulties. **Journal of Child Psychology & Psychiatry**. c.40. s.3: 465 – 477.
- McGee, Robin., Wolfe, David. and Olson, James. 2001. Multiple Maltreatment, Attribution Of Blame, And Adjustment Among Adolescents. **Development and Psychopathology**. c.13, s.4: 827-846.
- Meredith, Lisa S., Sherbourne, Cathy D., Gaillot, Sarah, Hansell, Lydia, Ritschard Hans, V., Parker, Andrew M. and Wrenn, Glenda. 2011. **Promoting Psychological Resilience In The US Military**: Rand Corporation.
- Merrill, Lex. L., Guimond, Jennifer. M., Thomsen, Cynthia. J. and Milner, Joel. S. 2003. Child Sexual Abuse And Number Of Sexual Partners In Young Women: The Role Of Abuse Severity, Coping Style, And Sexual Functioning. **Journal of Consulting Clinical Psychology**. c.71, s.6: 987-996.
- Meyers, Stephen R. 2007. The Relationship Between Parental Divorce And Adult Romantic Attachment: Considering Factors Of Parenting Style And Psychological Hardiness. Doctora's Thesis. Pace University, New York.
- Meydan, Cem Harun. Şeşen, Harun. 2015. **Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları**. 2.bs. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Micceri, Theodore. 1989. The Unicorn, The Normal Curve And Other Improbable Creature. **Psychological Bulletin**. c.105 s.1: 156-166.
- Mikulincer, Mario. 1998. Attachment Working Models And The Sense Of Trust: An Exploration Of Interaction Goals And Affect Regulation. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.74, s.5: 1209-1224.
- Mikulincer, Mario and Florian, Victor. 1995. Appraisal And Coping With A Real-Life Stressful Situation: The Contribution Of Attachment Styles. **Personality and Social Psychology Bulletin**. c.21 s.4: 408-416.
- Mikulincer, Mario., Gillath, Omri., Halevy, Vered., Avihou, Neta., Avidan Shelly., and Eshkoli Nitza. 2001. Attachment Theory and Reactions to Others' Needs: Evidence That Activation of The Sense of Attachment Security Promotes Empathic Responses. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.81, s.6: 1205-1224.
- Mikulincer, Mario., and Shaver, Phillip R. 2007. **Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, And Change**. New York: Guilford Press.
- Mitchell, Jason. K. 2012. Marital Dining Practices: Affecting Change in Marital Satisfaction Through Marital Self-Efficacy. PhD Thesis, University of George Fox.
- Mohammadi, Marjan., Arjomandnia, Ali Akbar and Razini, Hadi Hashemi. 2016. The Relationship between Couples' Attachment Style and Self-Efficacy with Happiness and Marital Satisfaction. **International Academic Journal of Humanities**. c.3, s.7: 8-17.
- Morsümbül, Ümit ve Çok, Figen. 2011. Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**. c.3, s.3: 553-570.

- Mullen, Paul E., Martin, Judith., Anderson, Jessie., Romans, Sarah and Herbison, Graham Peter. 1996. The Long Term Impact of The Psycial, Emotional and Sexual Abuse of Children A Community Study. **Child Abuse and Neglect**. c.20, s.1: 7-21.
- Muller, Robert. T., Sicoli, Lisa. A., and Lemieux, Kathryn. E. 2000. Relationship Between Attachment Style And Posttraumatic Stress Symptomatology Among Adults Who Report The Experience Of Childhood Abuse. **Journal of Traumatic Stress**. c.13, s.2: 321–332.
- Muller, Robert. T., Thornback, Kristin., and Bedi, Ritu. 2012. Attachment As A Mediator Between Childhood Maltreatment And Adult Symptomatology. **Journal of Family Violence**. c.27, s.3: 243–255.
- Murphy, Siobhan., Elklit, Ask., Hyland, Philip. And Shevlin, Mark. 2016. Insecure Attachment Orientations and Posttraumatic Stress in a Female Treatment-Seeking Sample of Survivors of Childhood Sexual Abuse: A Cross-Lagged Panel Study. **Traumatology**. c. 22, s.1: 48 –55.
- Murray Cristopher. 2003. Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, And Resilience: A Framework Of Understanding And Supporting The Adult Transitions Of Youth With High-Insidencedisabilities. **Remedial and Special Education**. c.24, s.1:16-26.
- Mutimer, Annette., Reece, John and Matthews, Janet. 2007 Child Resilience: Relationships Between Stress, Adaptation And Family. **Electronic Journal of Applied Psychology**. c.3, s.1: 16-25.
- Nazik, M. Hamil ve Bayazıt, Ateş. 2004. **İnsan İlişkileri Ve İletişim**. İstanbul:YA-PA Yayınevi.
- Neria, Yuval., Guttman, Sarit., Koenen, Karestan., Levinovsky, Liat., Zakin, Giora and Dekel, Rachel. 2001. Do Attachement and Hardiness Relate to Each Other and to Mental Health in Real Life Stress? **Journal of Social and Personal Relationship**, c.18 s.6:844-859.
- Newman, Russ. 2005. APA’s Resilience Initiative. **Professional Psychology: Research and Practice**. c.36 s.3: 227–229.
- Ngyuen, Teresa P., Karney, Benjamin R. and Bradbury, Thomas N. 2016. Childhood Abuse And Later Marital Outcomes: Do Partner Characteristics Moderate The Association? **Journal of Family Psychology**. c.31.s.1: 82-92.
- Oktan, Vesile. 2008. Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onat, Gönül. 2010. Demokratik Ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkilerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onur, Nükhet. 2006. Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Atılğanlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Onur Sezer, Gönül ve Sadioğlu, Ömer. 2015. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kişiler Arası Öz-Yeterlik İnançları İle Kendini Toparlama Gücünün Farklı Değişkenler

- Açısından İncelenmesi. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c.3. s.15: 203-219.
- Oshri, Assaf, Sutton, Tara E., Warner, Jody Clay, Miller, Joshua D. 2015. Child Maltreatment Types And Risk Behaviors: Associations With Attachment Style And Emotion Regulation Dimensions. **Personality and Individual Differences**, c.73: 127-133.
- Öğülmüş, Selahattin. 2001. Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları'na sunulan bildiri, 29-30 Mart, Ankara.
- Öner, Derya Şengül. 2013. Evli Bireylerin Evlilik Çatışması, Çatışma Çözüm Stilleri Ve Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Örsel, Sibel., Karadağ, Hasan., Karaoğlu Kahiloğulları, Akfer. ve Akgün Aktaş, Emel. 2011. Psikiyatri Hastalarında Çocukluk Çağı Travmalarının Sıklığı Ve Psikopatoloji İle İlişkisi. **Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi**. c.12. s.2:130-136.
- Özbay, Yaşar. Güngör Cihan, Hüdayar. 2006. Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. **XIV. Ulusal Psikoloji Kongresi 6-8 Eylül**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.
- Özcan, Bahadır. 2005. Anne Babaları Boşanmış Ve Anne Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri Ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özcan, Meltam Can. 2010. İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özen, Yener. Ve Gül, Abdülkadir. 2007. Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.15: 394-422.
- Özer, Esin ve Deniz, M. Engin. 2014. Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Duygusal Zeka Açısından İncelenmesi. **İlköğretim Online**. c.13, s.4: 1240-1248.
- Özgüven, İbrahim Ethem. 2000. **Evlilik Ve Aile Terapisi**. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztürk, Sema. 2007. Çocuklarda Duygusal İstismar. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parks, Sharyn. E., Kim, Kevin. H., Day, Nancy L., Garza Mary A., Larkby, Cynthia A. 2010. Lifetime Self-Reported Victimization Among Low-Income, Urban Women: The Relationship Between Childhood Maltreatment And Adult Violent Victimization. **Journal of Interpersonal Violence**. c.26: 1111-1128.
- Parlar, Hanifi Ve Gençal Yazıcı, Salime. 2017. Evli Ve Bekar Yetişkinlerin Genel Öz-Yeterlik Ve Benlik Saygılarının İncelenmesi. **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.16. s.31: 207-247.
- Peterson, Christopher. 2000. The Future Of Optimism. **American Psychologist**. c.55. s.1: 44-55.

- Patterson, Joan M. 2002a. Integrating Family Resilience And Family Stress Theory. **Journal of Marriage and Family**. c.64, s.2: 349-360.
- Pears, Katherine.C. and Capaldi, Deborah.M. 2001. Intergenerational Transmission of Abuse: A Two-Generational Prospective Study of an At-Risk Sample. **Child Abuse & Neglect**. c.25:1439-1461.
- Perry, Bruce. D., Runyan, D. and Sturges, C. 1998. Bonding And Attachment Maltreated Children: How Abuse And Neglect In Childhood Impact Social And Emotional Development. **Child Trauma Academy Materials**. c.1. s.5.
- Polat, Oğuz. 2001. **Çocuk Ve Şiddet**. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, Demet. 2006. Evli Bireylerin Evlilik Uyumları, Aldatma Eğilimleri Ve Çatışma Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, Oğuz. 2007. **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pollard, Sara. E., Riggs, Shelley, A. and Hook, Joshua N. 2014. Mutual Influences in Adult Romantic Attachment, Religious Coping, and Marital Adjustment. **Journal of Family**. c.28, s.5: 615– 624.
- Reis, Sally. M., Collbert, Robert D. ve Hebert, Thomas P. 2005. Understanding Resilience In Diverse, Talented Students In An Urban High School. **Roeper Review**. c.27 s.2:110-120.
- Reivich, Karen. J. ve Shatte, Andrew. J. 2002. **The Resilience Factor**. New York: Random HouseDoubleday.
- Rholes, W. Steven., Simpson, Jeffry. A. and Friedman, Mike. 2006. Avoidant Attachment And The Experience Of Parenting. **Personality and Social Psychology Bulletin**. c.32 s.1: 275 – 285.
- Richardson, Glenn E. 2002. The Metatheory of Resilience and Resiliency. **Journal of Clinical Psychology**. c.58, s.3: 307-321.
- Riggio, Heidi R., Weiser, Dana., Valenzuela, Ann., Lui, Priscilla., Montes, Robert and Heuer, Julie. 2011. Initial validation of a measure of self-efficacy in romantic relationships. **Personality and Individual Differences**. 51: 601-606.
- Rostosky, S. Sharon., Galliher, Renee. V., Welsh, Deborah. P., and Kawaguchi, Myra. C. 2000. Sexual Behaviors And Relationship Qualities in Late Adolescent Couples. **Journal of Adolescence**. c.23. s.5: 583-597.
- Rotenberg, Ken. 1994. Loneliness and Interpersonal Trust. **Journal of Social and Clinical Psychology**. c.13, s.2: 152-173.
- Rutter, Michael. 1999. Resilience Concept And Finding: Implications For Family Therapy. **Journal of Family Therapy**. c.21:119-144.
- Rutter, Michael. 2007. Resilience, Competence, And Coping. **Child Abuse & Neglect**. c.31, s.3: 205-209.
- Sağlam Yıldırım, Pelin. 2015. Eşinden Fiziksel Şiddet Görüp İlişisini Devam Ettiren ve İlişisini Sonlandıran Kadınlarda Yılmazlık. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sam, Johanna. 2009. Examining The Relationship Between Attachment Style And Resilience During Adolescence. Master Thesis. The University Of British Columbia.
- Schumacker, Randall E. and Richard G. Lomax. 2004. **A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling**. Routledge: Taylor&Francis Group. New York.
- Scott, Rogina and Cordova, James. 2002. The Influence of Adult Attachment Styles on the Association Between Marital Adjustment And Depressive Symptoms. **Journal of Family Psychology**. c.16 s.2: 199-208.
- Seiffge-Krenke, Inge and Beyers, Wim. 2005. Coping Trajectories from Adolescence to Young Adulthood: Links to Attachment State of Mind. **Journal of Research on Adolescence**. c.15, s.4:561-582.
- Selçuk, Emre. Günaydın, Gül. Sümer, Nebi. Uysal, Ahmet. 2005. Yetişkin Bağlanma Boyutları İçin Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk Örnekleminde Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. **Türk Psikoloji Yazıları**. c.8. s.16: 1-11.
- Selçuk, Emre., Zayas, Vivian and Hazan, Cindy. 2010. Beyond Satisfaction: The Role of Attachment in Marital Functioning. **Journal of Family Theory & Review**. c.2: 258–279.
- Senemoğlu, Nuray. 2005. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. (12. Baskı). Ankara:Gazi Kitabevi.
- Serbest, Sevla. 2010. The Influence Of The University Students' Perceived Paternal and Maternal Acceptance, Father Involvement and Depressive Symptoms on Their Resiliency. Master Thesis. Bogazici University.
- Shaver, Phillip R., and Mikulincer, Mario. 2002. Attachment-Related Psychodynamics. **Attachment and Human Development**, c.4 s.2: 133-161.
- Shikholeslami, Parivash. 2016. Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlık ve Alçakgönüllülük Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Shorey, Hal. S. and Snyder, C. R. 2006. The Role Of Adult Attachment Styles in Psychopathology And Psychotherapy Outcomes. **Review of General Psychology**. c.10, s.1: 1-20.
- Shonk, Susan. M. and Cicchetti, Dante. 2001. Maltreatment, competency deficits, and risk for academic and behavioral maladjustment. **Developmental Psychology**. c.37, s.1: 3-17.
- Shuang, Bi., Hakk, Eric., Gilbert, Lauren., El-Sheikh, Mona and Keller, Peggy. 2017. Father Attachment, Father Emotion Expression And Children's Attachment To Fathers: The Role Of Marital Conflict. **Journal of Family Psychology**. c.32, s.4: 1-9.
- Simeon, Daphne., Yehuda, Rachel., Cunill, Ruth., Knutelska, Margaret., Putnam, Frank W., and Smith, Lisa M. 2007. Factors Associated With Resilience İn Healthy Adults. **Psychoneuroendocrinology**. c.32: 1149-1152.
- Simon, Joan.B., Murphy, John.J. and Smith, Shelia M. 2005. Understanding And Fostering Family Resilience. **The Family Journal: Counselling and Therapy For Couples And Families**. c.13, s.4: 427-436.

- Simpson Jeffry A., Collins W. Andrew., Tran, Sisi and Haydon, Katherine C. 2007. Attachment and the Experience and Expression of Emotions in Romantic Relationships: A Developmental Perspective. **Journal of Personality and Social Psychology**. c.92, s.2: 355–367.
- Sixbey, Meggen Tucker. 2005. Development Of The Family Resilience Assessment Scale To İdentify Family Resilience Constructs. Doctorate Dissertation. University of Florida.
- Siyez, Didem Müge. 2003. Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları ile Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Soğucak, H. 2009. Çocuk istismarı ve ihmâli. <http://www.cocukistismarinionleme.org> adresinden alınmıştır.
- Solmuş, Tarık. 2002. Romantik Bağlanma: Bebeklik Dönemi Bağlanma Süreci, Yetişkin Bağlanma Stilleri ve Romantik İlişkiler. **Türk Psikoloji Bülteni**. c.8, s.24-25: 105-113.
- Soysalı, Şebnem., Bodur, Şahin., İşeri, Elvan ve Şenol, Selahattin. 2005. Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. **Journal of Clinic Psychology**. c.8, s.2: 88-99.
- Sönmez, Selin. 2015. Çocukluk Çağında Ruhsal Travma Yaşamış Yetişkin Bireylerin Depresyon Düzeylerinin Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Springer, Kristen, W., Sheridan, Jennifer, Kuo, Daphne and Carnes, Molly. 2007. Long-Term Physical And Mental Health Consequences Of Childhood Physical Abuse: Results From A Large Population-Based Sample Of Men And Women. **Child Abuse and Neglect**, c.31 s.5: 517–530.
- Stovall-McClough, K. Chase., and Cloitre, Marylene. 2006. Unresolved Attachment, PTSD, And Dissociation In Women With Childhood Abuse Histories. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. c.74, s.2: 219 –228.
- Sund, Anne. M., and Wichstorm, Lars. 2002. Insecure Attachment As A Risk Factor For Future Depressive Symptoms in Early Adolescence. **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry**. c.41, s.12:1478-1485.
- Sümbüloğlu, Kadir. Sümbüloğlu Vildan. 1998. **Biyoistatistik**. Ankara: Şahin Matbaası.
- Sümer, Nebi ve Güngör, Derya. 1999. Çocuk Yetiştirme Stillerinin, Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri Ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**. c.14. s.44: 35-58.
- Sümer Nebi. 2006. Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler Ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. **Türk Psikoloji Dergisi**. c.21:1-22.
- Sümer, Nebi., Ünal, Süheyla., Selçuk, Emre., Kaya, Burhanettin., Polat, Ruhcan. Ve eken, Bülent. 2009. Bağlanma Ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk Ve Obsesif-Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**. c.24, s.63:38-45.

- Sümer, Nebi., Aktürk, Elçin Gündoğdu ve Helvacı, Elif. 2010. Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. **Türk Psikoloji Yazıları**. c.13, s.25: 42-59.
- Şahin. Figen. 2008. **Fiziksel İstismar. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**. ed(s) Çetin F.Ç., Coşkun A., İşeri E. ve ark. Ankara:Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği.
- Şar, Vedat. 2009. Disosiyatif Kimlik Bozukluğu: Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları İle İlişkili Bir Psikopatoloji. **Klinik Gelişim-Psikiyatri**. c.22, s.4: 26-33.
- Şener, Arzu. 2002. Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şenkal, İpek. 2013. Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları Ve Bağlanma Biçiminin Depresyon Ve Kaygı Belirtileri İle İlişkisinde Aleksitiminin Aracı Rolünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, Aslı. 2006. Duygusal Zekânın, Ana Baba Tutumunun ve Doğum Sırasının Tercih Edilen Liderlik Tarzına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabachnick, Barbara. G., and Fidell, Linda. S. 2015. **Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı**. (Çev. Ed. Mustafa Baloğlu). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tackett Kendall K. 2002. The Health Effects Of Child Abuse: Four Pathways By Which Abuse Can Influence Health. **Child Abuse Negl.** c.26 :715-29.
- Taner, Yasemen Işık ve Gökler, Bahar. 2004. Çocuk İstismarı Ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. **Hacettepe Tıp Dergisi**. c.35: 82–86.
- Tavakoli, Nazli., Jomehri, Farhad and Farrokhi, NoorAli. 2014. The Relationship Between Attachment Styles And Social Selfefficacy With Internet Addiction in Iranian Students. **Bulletin of Environment, Pharmacology and Life Sciences**. c.3 s.2: 302-307.
- Tencer, Heather L. 2002. Verbal And Emotional Abuse As Predictors Of Change İn Close Friendship İn Early Adolescence. **Society For Research İn Adolescence**. c.4: 771-779.
- Terzi, Şerife. 2006. Kendini Toparlama Gücü Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c.3. s.26: 77-86.
- Terzi, Şerife. 2008. Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.35: 297-306.
- Terzi, Şerife ve Çankaya, Zeynep 2009. Bağlanma Stillerinin Öznel İyi Olmayı Ve Stresle Başa Çıkma Tutumlarını Yordama Gücü. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c.31 s.4: 1-11.
- Terzi, Şerife ve Ergüner Tekinalp, Bengü. 2013. **Psikolojik Danışmada Güncel Kuramlar**. Ankara: Pegem Akademi.
- Tıraşçı, Yaşar ve Gören, Süleyman. 2007. Çocuk İstismarı Ve İhmali. **Dicle Tıp Dergisi**. c.34, s.1: 70-74.

- Tirali, Resmiye Ebru., Oğuz, Yener., ve Soydan, Sıdıka. S. 2014. Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Oral Bulguları. **Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi**. c.9,:154-157.
- Topbaş, Murat. 2004. İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı. **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**. c.3, s.4: 76-80.
- Topçu, Sedat. 2009. **Silinmeyen İzler**. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Tosun, Fatma. 2014. Evli Çiftlerin Sahip Oldukları Değerler, Yılmazlık Ve Çatışma Çözme Stilleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Troisi, Alfonso., D'Argenio, Alberto., Peracchio, Francesco and Petti, Piero. 2001. Insecure Attachment And Alexithymia in Young Men With Mood Symptoms. **Journal of Nervous and Mental Disorders**. c.189, s.5:311-316.
- Turanlı, Pınar. 2010. Orta Yetişkinlikte Evlilik Uyumu İle Benlik Saygısı Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Saptanması. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turhan, Ebru., Sangün, Özlem., ve İnandı, Tacettin. 2006. Birinci Basamakta Çocuk İstismarı Ve Önlenmesi. **Sürekli Tıp Eğitim Dergisi**. c.15, s.9: 153- 157.
- Tutarel Kışlak, Şennur ve Çavuşoğlu, Şeyma. 2006. Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler. **Aile ve Toplum**. c.3, s.9: 61-68.
- Türk Dil Kurumu (TDK), Genel Türkçe Sözlük. Erişim Tarihi: 10.04.2017 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT_S.54.
- Tüzün, Olcay ve Sayar, Kemal. 2006. Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. **Düşünen Adam**. c.19, s.1: 24-39.
- Twaite, James. A., and Rodriguez-Srednicki, Ofelia. 2004. Childhood Sexual And Physical Abuse And Adult Vulnerability To Ptsd: The Mediating Effects Of Attachment And Dissociation. **Journal of Child Sexual Abuse**. c.13, s.1: 17–38.
- Ullman, Jodie B. (2015). **Yapısal Eşitlik Modellemesi**. Barbara G. Tabachnick ve Linda S. Fidell (Ed.), Mustafa Baloğlu (Çev. Ed). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı* içinde (s. 681-785). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. ISBN:978-605-320-250-9.
- Uluç, Sait. ve Öktem. Ferhunde. 2009. Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi. **Türk Psikoloji Dergisi**. c.24, s.63: 69-83.
- Ungar, Michael. 2011. The Social Ecology Of Resilience. Addressing Contextual And Cultural Ambiguity Of A Nascent Construct. **American Journal of Orthopsychiatry**. c.81, s.1:1–17.
- Ungar, Michael. 2012. **The Social Ecology Of Resilience: A Handbook Of Theory And Practice**. New York, NY, US: Springer Science + Business Media.
- Uytun, Merve Çıkılı., Öztop, Didem Behice ve Eşel, Ertuğrul. 2013. Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. **Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences**. c.26:177-189.

- Ünal Keskin, Gülseren ve Orgun, Fatma. 2006. Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlilik Düzeyleri İle Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**. c.7, s.2: 92-99.
- Üncü, Serap. 2007. Duygusal Zeka Ve Evlilik Doyumu İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünüvar, Ayşe. 2012. Gerçeklik Kuramına Dayalı Psiko-Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Yılmazlık Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Walsh, Froma. 1996. The Concept Of Family Resilience: Crisis And Challenge. **Family Process**. c.35, s.3: 261-281.
- Walsh, Froma. 2002. A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. **Family Relations**. c.51, s.2:130-137.
- Wark, Mary Jo, Kruczek, Theresa and Boley, Amanda. 2003. Emotional Neglect And Family Structure Impact On Student Functioning. **Child Abuse & Neglect**. c.27. s.9: 1033-1043.
- Watkins, David. 1989. The Role Of Confirmatory Factor Analysis İn Cross-Cultural Research. **International Journal of Psychology**. c.24. s.6: 685-701.
- Weber, Linda J. and Cummings, Anne L. 2003. Relationships Among Spirituality, Social Support, And Childhood Maltreatment in University Students. **Counseling and Values**. c.47, s.2: 82- 92.
- Werner, Emmy E. 1989. High Risk Children İn Young Adulthood: A Longitudinal Study From Birth To 32 Years. **American Journal of Orthopsychiatry**. c.59. s.1: 72-81.
- Werner, Emmy. E. 1993. Risk, Resilience, and Recovery: Perspectives From the Kauai Longitudinal Study. **Development and Psychopathology**. c.5, s.4: 503-515.
- Whisman, Mark A. 2006. Childhood Trauma And Marital Outcomes İn Adulthood. **Personal Relationship**. c.13. s.4: 375-386.
- Whisman, Mark A. 2014. Dyadic Perspectives On Trauma And Marital Quality. **Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy**. c.6. s.3: 207-215.
- Vahip, Işıl. 2002. Evdeki Şiddet Ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış. **Türk Psikiyatri Dergisi**. c.13, s.4:312-319.
- Venter, Nerine and Snyders, Rcky. 2009. Resilience İn Intimaterelationships. **New Voices in Psychology**. c.5. s.1: 63-85.
- Vetere, Arlene and Myers, Lynn B. 2002. Repressive Coping Style And Adult Romantic Attachment Style: Is There A Relationship? **Personality and Individual Differences**, c.32, s.5: 799-807.
- Yağbasan, Mustafa ve İmİK, Nural. 2006. Öğretmenlerin Aile İçi İletişimi (Malatya İli Örneği). **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.16, s.2: 227-245.
- Yalım, Desen. 2007. Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Uyum: Psikolojik Sağlık, Başa Çıkma, İyimserlik Ve Cinsiyetin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Yarapsanlı, Burcu. 2001. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik Ve Umutsuzluğun Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yargıç, İlhan., Ersoy, Elif ve Batmaz-Oflaz, Serap. 2012. Çocukluk Çağı Travmalarının İntihar Girişimi Ve Kendine Zarar Verme Davranışı İle İlişkisi. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**. s.13: 277-284.
- Yates, Tuppett M. 2007. The Developmental Consequences of Child Emotional Maltreatment: A Neurodevelopmental Perspective. **Journal of Emotional Maltreatment**. c.7, s.2: 9-34.
- Yazıcıoğlu, Yahşi ve Erdoğan, Samiye. 2004. **Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yenibaş, Rukiye ve Şirin, Ahmet. 2007. **Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk**, Ankara: Nobel Kitabevi.
- Yolcuoğlu, İsmet Galip, 2010. Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile Ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri Ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. **Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**. c.21, s.1: 73-83.
- Yıldız, A. Safiye. 2007. İlköğretim İkinci Kademesindeki Çocuklara Yönelik İstismarın Ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Veysel ve İlhan Dalbudak, Zeynep 2018. Aracı Değişken Etkisinin İncelenmesi: Yüksek Hızlı Tren İşletmeciliği Üzerine Bir Uygulama. **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**. c. 14. s. 2: 517-534.
- Yılmaz, Gonca, İşiten, Nükhet, Ertan, Ülker ve Öner, Ayşe. 2003. Bir Çocuk İstismarı Vakası. **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**. c.46: 295-298.
- Yılmaz Irmak, Türkan. 2008. Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanırlılıkla İlişkili Faktörler. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yörük, Turhan. 2011. **Bağlanma ve Sonraki Yaşlarda Görünen Etkileri**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yurdakök, Kadriye. 2010. Çocuk İstismar Ve İhmali, Tanım Ve Risk Faktörleri. **Katkı Pediatri Dergisi**. c.32, s.5: 537-546.
- Zara-Page, Ayten. 2004a. Cinsel İstismara Bağlı Travma: Psikolojik Tedavi Süreci ve İlkeleri. **Türk Psikoloji Yazıları**. c.7, s.14: 15-21.
- Zara-Page, Ayten. 2004b. Terapide Çocukluk Cinsel İstismar Konusu: Terapi Süreci ve İlkeleri. **Türk Psikoloji Derneği Yazıları**. c.7, s.13: 103-113.
- Zautra, Alex. J., Hall John Stuart. and Murray, Kate E. 2010. **Resilience: A New Definition Of Health For People And Communities**. J. W. Reich, A. J. Zautra, & J. S. Hall, (Ed). Handbook Of Adult Resilience içinde (3-29). New York: The Guilford Press.
- Zerenoglu Leyla. 2011. Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Çocuklukta Yaşanmış Yaşantıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Zeytinoğlu, Sezen. 1999. **Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk Ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı Ve İhmali İle İlgili Görüşleri.** Çocuk İstismarı Ve İhmali (2. Baskı) İçinde (111-126). Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği.
- Zimmerman, Peter. 2004. Attachment Representations And Characteristics Of Friendship Relations During Adolescence. **Journal of Experimental Child Psychology.** c.88: 83–101.
- Zoroğlu, Salih., Tüzün, Ümran., Şar, Vedat., Öztürk, Mücahit., Eröcal Kora, Meltem ve Alyanak, Behiye. 2001. Çocukluk Dönemi İstismar Ve İhmâlinin Olası Sonuçları. **Anadolu Psikiyatri Dergisi.** c.2, s.2:69-78.

EKLER

EK 1:Doktora Tez Araştırması Bilgilendirilmiş Onay Formu

“Bu araştırmayı yürüten Ece Kara, araştırmanın amacı, süresi, ne yapmam istendiği hakkında ayrıntılı sözlü ve yazılı bilgi vermiştir. Araştırmayla ilgili her soruyu kendisine sorabildim. Cevapları ve bana verilen bilgiyi anladım. Bu çalışmadan istediğim zaman çıkabileceğimi anladım. Bu araştırma sonuçlarının kullanılmasını kısıtlamayacağımı; yayın, rapor ve benzeri bilimsel dokümanlarda kullanabileceğini kabul ediyorum”

Katılımcının İmzası ya da Parafı:

Araştırmayı yapan ben Ece KARA, araştırma sırasında etik ilkelere uymayı ve katılımcının kişisel verilerini korumayı kabul ediyorum.

Adres: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DOKTORA TEZ ARAŞTIRMASI

Açıklama: Değerli katılımcılar, bu ölçekler araştırma amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilecek ve yalnızca Doktora Tez çalışmasının amacına uygun olarak kullanılacaktır. Bu nedenle ölçeğe adınızı yazmanıza gerek yoktur. İçtenlikle vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Lütfen her bir maddeyi atlamadan işaretleyiniz. İlgi ve katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Ece KARA. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Öğrencisi

Prof. Dr. Fulya YÜKSEL-ŞAHİN. Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik

EK 2:Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU
Cinsiyetiniz: 1) Kadın() 2) Erkek()
Yaşınız: 1) 19-25() 2) 26-30() 3) 31-35() 4) 36-40() 5) 40 ve üstü()
Ne kadar süredir evlisiniz?: 1) 0-5yıl() 2) 6-10yıl() 3) 11-15yıl() 4) 16-20yıl() 5) 21 ve üstü()
Kaçıncı evliliğiniz? 1) 1() 2) 2() 3) 3() 4) 4()
Eşinizle evlenme şekliniz? 1) Görücü Usulü() 2) Flört Ettikten Sonra() 3) Zorunlu ()
Kaç çocuğunuz var? 1) Çocuğum yok () 2) 1() 3) 2() 4) 3() 5) 4() 6) 5 ve daha fazla()
Mesleğiniz: 1)Memur() 2) İşçi () 3)Serbest Meslek () 4)Esnaf() 5) Emekli() 6)Çalışmıyor() 7)diğer.....(yazınız)
Eğitim Düzeyiniz: 1) Okur Yazar Değil() 2) Okur Yazar() 3) İlkokul() 4)Ortaokul() 5) Lise() 6) Üniversite() 7)Lisansüstü()
Gelir Seviyeniz: 1) Düşük:() 2) Orta:() 3) Yüksek:()
Eşiniz ile aranızda kaç yaş fark var? 1) 0–5 yaş() 2) 6–10 yaş() 3) 10–15 yaş() 4) 16 yaş ve üstü()
Yaşamınızın Çoğunluğunu Geçirdiğiniz Bölge: 1) Marmara() 2) Doğu Anadolu() 3) Ege() 4) Akdeniz() 5) Karadeniz() 6)İç Anadolu() 7)Güneydoğu Anadolu

EK 3: Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

Ç.Ö.Y.Ö.

Ölçekte 40 ifade vardır. Sizden, her ifadeyi dikkatle okuyup, ifadede belirtilen davranışı çocukluğunuzda gerçekten yaşıyıp yaşamadığınızı doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir. Cevaplarınızı iyice düşünerek ve içtenlikle vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Boş ifade bırakmayınız. Teşekkürler.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok sık
1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	1	2	3	4	5
3. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirleriyle tartışır, kavga ederdi.	1	2	3	4	5
4. Ben çocukken, ailemde benimle ilgilen en ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.	1	2	3	4	5
7. Ben çocukken, gereksinimim olan sevgi ve ilgiyi gördüm.	1	2	3	4	5
17. Ben çocukken, bir erişkinle ya da benden en az beş yaş büyük birisiyle cinsel ilişkim oldu.	1	2	3	4	5
18. Ben çocukken, kemer, sopa, oklava ya da benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırılırdım.	1	2	3	4	5
29. Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmayı ya da kendisine dokundurtmayı denedi.	1	2	3	4	5

EK 4: İlişkisel Yılmazlık Ölçeği

Değerli Katılımcı, evlilik yaşamınız içerisinde başınıza gelmiş olan yaşam olaylarını (zorluk, sıkıntı, güç durumlar) düşününüz. Eşinizle birlikte sıkıntılı, zor zamanlarınızda ilişki süreciniz nasıl ilerlemektedir ?Evlilik yaşamınızda böyle durumlar karşısında birbirinize karşılıklı olarak nasıl davranırsınız ? İlişkinizi koparmayıp, evlilik ilişkinizi daha da güçlendiren durumları düşünerek aşağıdaki maddeleri cevaplayınız.Boş ifade bırakmayınız. Teşekkürler.

		Asla	Çok Nadir	Nadiren	Bazen	Genellikle	Sık sık	Her zaman
2	Eşim ile her türlü zorluğa birlikte katlanacağımızı biliriz.	1	2	3	4	5	6	7
6	Bir olumsuzluk yaşandığında eşim ile birbirimize duygu ve düşüncelerimizi açıkça ifade ederiz.	1	2	3	4	5	6	7
8	Eşim zorlukların üstesinden gelme konusunda bana güvendiğini hissettirir.	1	2	3	4	5	6	7
14	Eşim ihtiyaç hissettiğinde ona her türlü bakımı sunarım.	1	2	3	4	5	6	7
15	Zor günlerimizde eşime karşı içten ve samimi davranırım.	1	2	3	4	5	6	7

EK 5: Evlikte Öz Yetkinlik Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi evlilik ilişkisi içinde ne kadar yeterli gördüğünüzü düşünüp, sizi en iyi yansıtan seçeneği işaretleiyiniz. Boş ifade bırakmayınız. Teşekkürler.

	Hiçbir	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
1. Eşime düşüncelerini paylaşmadığımı söyleyebilme	1	2	3	4	5
2. Eşime sözlerinden incindiğimi ifade edebilme	1	2	3	4	5
3. Ortak ilgilerimiz hakkında konuşabilme	1	2	3	4	5
4. Ona karşı sevgimi sözlerimle ifade edebilme	1	2	3	4	5

EK 6: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-1

Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil, genel olarak neler olduğuyula ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "birlikte olduğum kişi" ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi/eşiniz kastedilmektedir. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılardaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz. Boş ifade bırakmayınız. Teşekkürler.

	Asla	Çok Nadir	Nadiren	Bazen	Genellikle	Sık sık	Her zaman
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemsedığım kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7

EK 7: Kullanılan Ölçeklerin İzin Yazıları

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları Ölçeği İzin Yazısı

Z. Nazan ALPARSLAN <nazan@cu.edu.tr>

9.02.
2017

Alıcı: bana

Sevgili Ece,
Ölçek kullanma iznini tabii ki veriyorum.
Çalışmanın asıl sahibi psikiyatrist olan yazar, Halime Aslan, bildiğim kadarı ile Almanya'ya göçtü.
Ölçeğin kullanılması, işe yaradığının göstergesidir.
Mutlu olurum. Başarılar,

Z.Nazan Alparslan(Prof.Dr.)
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi
Biyostatistik Anabilim Dalı
Adana

İlişkisel Yılmazlık Ölçeği İzin

Ölçeği geliştiren Yard. Doç. Dr. Didem AYDOĞAN ile yüz yüze iletişime geçilmiş ve ölçek için izin alınmıştır.

Evlilik Yetkinliği Ölçeği İzin Yazısı

4.02.
2017

Hüdayar Cihan Güngör <hudayarcg@yahoo.com>

Alıcı: bana

Merhaba
Ekte ölçeği gönderiyorum. Çalışmanızda başarılar dilerim.

Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CIHAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji
Bölümü Çankaya-ANKARA Tel: 03124667533/3528 Fax: 03124667432 [e-mail: hudayarcg@ybu.edu.tr](mailto:hudayarcg@ybu.edu.tr)

Assistant Professor, Hüdayar CIHAN Ankara Yıldırım Beyazıt University Faculty of
Human and Social Science Department of Psychology Esenboga
Campus ANKARA-TURKEY
e-mail: hudayarcg@ybu.edu.tr

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II İzin Yazısı

Nebi Sümer <nsumer@metu.edu.tr>

19.04.
2016

Alıcı: bana

Tabi ki memnuniyetle kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar

NS

iPhone'umdan gönderildi

ÖZGEÇMİŞ

Genel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Ece KARA

Doğum Yeri ve Tarihi: Isparta, 02/01/1989

E-posta: ermumcu@gmail.com

Eğitim Durumu

2011-2014: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı.

Yüksek Lisans Tez Konusu: Evli Çiftlerde Bağışlama Sürecinin Bağlanma, Stresle Başa Çıkma, Empati ve Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.

2007-2011: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Lisans Programı.

İş Deneyimleri

2018-Devam ediyor: Cemal Yüksel İlkokulu/Ankara- Psikolojik Danışman.

2017-2018: Eryaman Şehit Abdülkadir Yüzbaşıoğlu Ortaokulu/Ankara-Psikolojik Danışman.

2014-2017: Defterdar Mehmet Bey İlkokulu/İstanbul-Psikolojik Danışman.

2011-2014: Prof. Dr. İbrahim Canan Anadolu Öğretmen Lisesi/İstanbul-Psikolojik Danışman.

Makaleler

Kara, E. ve Yüksel-Şahin, F. (2018). Evli bireylerde ilişkisel yılmazlık, evlilik yetkinliği ve ikili ilişkilerde güvenin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.6, s.86: 378-398.

Zeren Ş.G., Amanvermez Y., Buyruk Genç A., Ermumcu (Kara) E., Kalay T., Satıcı B. ve diğ. (2017). Yükseköğretimde kariyer merkezlerinin incelenmesi: İstanbul ili örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, c.7, s.3 :554-564.

Çiftçi-Arıdağ, N. ve Ermumcu (Kara), E. (2017). Üniversite öğrencilerinde algılanan aile işlevleri, psikolojik dayanıklılık ve madde kullanımının incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*. c.9 s.2: 486-499.

Kongre/Sempozyumların Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar

Kara, E. ve Yüksel Şahin F., (2018). Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık, Evlilik Yetkinliği Ve İkili İlişkilerde Güvenin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. 25-27 Ekim 2018, Samsun, Türkiye.

Desteklenen Projeler

“Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Evli Bireylerde İlişkisel Yılmazlık, Evlilik Yetkinliği ve İlişkisel Güven Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin Aracı Rolü.” TÜBİTAK Projesi, 118K404, Yürütücü, 2018-Devam Ediyor.